

ଅଭିନବ ଝୁଲୁଣ୍ଡ ଇତିହାସ

ଦ୍ଵିତୀୟ ଭାଗ

ଶ୍ରୀ କେଦାର ନାଥ ମହାପାତ୍ର, ବି. ଏ., ଡି. ଲଡ଼ି.

ନୂତନ ସିଲବସ୍ ଅନୁସାରେ

BERHAMPUR

ଅଭିନବ ଇଂଲଣ୍ଡ ଇତିହାସ

ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ
(ନବମ ଶ୍ରେଣୀ ନିମନ୍ତେ)

ଲେଖକ —

ନମ୍ବ୍ର ପ୍ରାଥମିକ ନୂତନ ଭାରତ ଇତିହାସ, ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଥମିକ ନୂତନ
ଭାରତ ଇତିହାସ ଓ ଅଭିନବ ଭାରତ ଇତିହାସର ପ୍ରଣେତା
ଶ୍ରୀ କେଦାର ନାଥ ମହାପାତ୍ର, ବି. ଏ., ଡି. ଇଡି.

ସହକାରୀ ଶିକ୍ଷକ ସମ୍ବଲପୁର ଜିଲ୍ଲା ସ୍କୁଲ

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ

HISTORY OF ENGLAND

FOR

Class IX

BY

Kedarnath Mahapatra B.A. (Hons), Dip-in-Ed.

PUBLISHERS

The Students' Store

Berhampur & Cuttack.

Ans 12-0

ମୂଲ୍ୟ ବାରଅଶୀ ପାଞ୍ଚ

ପ୍ରକାଶକ —

ଶ୍ରୀ ଡେଣ୍ଟସ୍ ଷ୍ଟୋର

ବ୍ରହ୍ମପୁର

ଗଞ୍ଜାମ

ଶାଖା—

ଶ୍ରୀ ଡେଣ୍ଟସ୍ ଷ୍ଟୋର

ବାଲୁବଜାର

ବୃନ୍ଦାବନୀକ

କଟକ

ମୁଦ୍ରାକର—

ଶ୍ରୀ ସ୍ୱାଧୀନାଥ ରଥ

ସତ୍ୟବାଦୀ ପ୍ରେସ୍

କଟକ —

୧୯୩୮

ଦ୍ଵିତୀୟ ଭାଗ ସୂଚୀପତ୍ର

ଅଧ୍ୟାୟ

ପୃଷ୍ଠା

ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ—

~~ଋଷିର୍ ବଚନ~~—ପ୍ରଥମ କେନ୍ଦ୍ର (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୦୩—
୧୭୨୫)

୧-୧୦

ଦ୍ଵିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ—

ପ୍ରଥମ ଚୂର୍ଣ୍ଣ (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୨୫—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୪୯)

୧୦-୨୦

ତୃତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ—

କାଳାଣ୍ଡରେ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା—ଅନ୍ଧାରୁଚ୍ଛନ୍ନ-
ଓୟେଲ୍‌ଙ୍କ ଶାସନ ।

୨୧-୨୭

ଚତୁର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟ—

ଦ୍ଵିତୀୟ ଚୂର୍ଣ୍ଣ (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୭୦—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୮୫)

୨୭-୩୭

ପଞ୍ଚମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଦ୍ଵିତୀୟ କେନ୍ଦ୍ର (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୮୫—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୮୮)

୩୭-୪୦

ଷଷ୍ଠ ଅଧ୍ୟାୟ—

ତୃତୀୟ ଉତ୍ତରାୟନ (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୮୯—
ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୦୨)

୪୧-୪୯

ସପ୍ତମ ଅଧ୍ୟାୟ—

ବାକୀ ଏନ୍ (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୦୨—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୧୦)

୫୦-୫୫

ଅଧ୍ୟାୟ

ପୃଷ୍ଠାକ

ଅଶ୍ୱମେଧାୟ—

ଶୁଆର୍ ପୁରର ଇଂଲଣ୍ଡର ଅବସ୍ଥା

୫୫-୨୦

କଳମ ଅଧ୍ୟାୟ— *ଅଶ୍ୱମେଧାୟ*

କାଳୋଡ଼ର ଉତ୍କଳ—ପ୍ରଥମ ଜର୍ଜ

(ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୧୪—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୨୭)

ଦ୍ୱିତୀୟ ଜର୍ଜ (୧୭୨୭—୧୭୬୦)

୨୧-୭୫

କଳମ ଅଧ୍ୟାୟ

ତୃତୀୟ ଜର୍ଜ (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୬୦—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୨୦) ୭୫-୧୦୩

କାଳୋଡ଼ ଅଧ୍ୟାୟ—

ଚତୁର୍ଥ ଜର୍ଜ (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୨୦—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୩୦)

ଚତୁର୍ଥ ଉତ୍କଳୟମ୍ (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୩୦—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୩୭) ୧୦୩-୧୧୨

କାଳୋଡ଼ ଅଧ୍ୟାୟ—

ରାଜୀ ଉତ୍କଳୟମ୍ (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୩୭—

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୦୧)

୧୧୨-୧୪୦

କାଳୋଡ଼ ଅଧ୍ୟାୟ—

ପ୍ରଥମ ଏକ୍ସିକ୍ୟୁଟିଭ୍ (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୦୧—

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୦)

୧୪୦-୧୪୭

ଚତୁର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟ—

ପ୍ରଥମ ଜର୍ଜ (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୦—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୩୭)

୩ ଚତୁର୍ଥ ଜର୍ଜ (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୩୭—)

୧୪୭-୧୭୨

ଆଭିନବ ଇଂଲଣ୍ଡ ଇତିହାସ

ଦ୍ଵିତୀୟ ଭାଗ
ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ
ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ରାଜବଂଶ

ପ୍ରଥମ ଜେମ୍ସ୍ — (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୦୩ — ୧୭୨୫)

ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଘଟଣାର ସମୟ —

- ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୦୩ — ଜେମ୍ସ୍‌ଙ୍କ ସିଂହାସନାରୋହଣ ।
- „ ୧୭୦୪ — ହାମ୍ବର୍ଗ୍ କେନ୍ଦ୍ର କନ୍ଦ୍‌ରେନ ।
- „ ୧୭୦୫ — ବାରୁଦ ଘଟଣା (Gun-powder plot) ।
- „ ୧୭୦୬ — ଉଦ୍‌ବିକ୍‌ସ୍‌ ଉପକ୍ରମେଣ୍ଡାମେନ ।
- „ ୧୭୧୮ — ସାର୍ ଉପକ୍ରମ ଗଲେକ୍ ପ୍ରଣୟଣ ।
- „ ୧୭୨୫ — ଜେମ୍ସ୍‌ଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ।

ସିଂହାସନାରୋହଣ — ଏକାବିଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥା ।
 ରାଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଅଷ୍ଟମ ହେନରୀଙ୍କ କୌଣସି ଉପଯୁକ୍ତ ବଂଶଧର ନ
 ଥିଲେ । ତେଣୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରାଜା ମେରୀଙ୍କର ପୁତ୍ର ଓଷ୍ଟ ଜେମ୍ସ୍ ଇଂଲଣ୍ଡର

ସିଂହାସନ ଉପରେ ବସିଲେ ।
 ସେ ପୁଅ ଲାଣ୍ଡର ରାଜା
 ତେଣୁ ଜେମ୍ସ୍‌ଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା
 ଥିଲେ । ତେଣୁ ଜେମ୍ସ୍
 ସମ୍ପ୍ରମ ହେନରୀଙ୍କ ବିଳାସ
 ମାର୍ଗରେ ଲୁଚି ବାହା କର-
 ଥିଲେ । ତେଣୁ ପ୍ରଥମ
 ଜେମ୍ସ୍ କନ୍ୟାକୁଳରେ
 ସମ୍ପ୍ରମ ହେନରୀଙ୍କ ବାସନା
 ଥିଲେ । ସେ : ଲଂଳାଣ୍ଡର
 ଜେମ୍ସ୍ କାମଧାରୀ ପ୍ରଥମ
 ରାଜା ଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ନାମ
 ପ୍ରଥମ ଜେମ୍ସ୍ ନି ହୋଇ
 ପ୍ରଥମ ଜେମ୍ସ୍ ହେଲା ।
 ପ୍ରଥମ ଜେମ୍ସ୍‌ଙ୍କ ପିତାଙ୍କ
 ନାମ ଲର୍ଡ୍ ଡାଲ୍‌ଲି ଖୁଅର୍ଚ୍ଚ । ପ୍ରଥମ ଜେମ୍ସ୍
 ତେଣୁ ତାଙ୍କ ବାଣୀର ନାମ ହେଲା ଖୁଅର୍ଚ୍ଚ ରାଜବଣୀ ।

~~ଲଂଳାଣ୍ଡ ଓ ପୁଅ ଲାଣ୍ଡର ଏକାକୀରାଣୀ ପୁଅ ଲାଣ୍ଡର~~
 ରାଜା ଜେମ୍ସ୍ ଲଂଳାଣ୍ଡର ସିଂହାସନ ଉପରେ ବସିବାକୁ ଲଂଳାଣ୍ଡ ଓ
 ତାହାର ଚରଣକୁ, ପୁଅ ଲାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ବଳନେତ୍ର ଏକାକୀ ପ୍ରଜାପତି
 ହେବ । ସେହିଭାବରେ ଲାଣ୍ଡର ଏକ ରାଜାଙ୍କ ଶାସନାଧୀନ ହେବ ।
 ଲାଣ୍ଡର ରାଜ୍ୟ ସମୟରେ ଧର୍ମ ମସ୍ତାନ ଅନେକାଳନ (Reformation)
 ପ୍ରଥମ ଲାଣ୍ଡର ରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣରୁ ଲଂଳାଣ୍ଡ ପ୍ରଭାବ
 ପୁଅ ଲାଣ୍ଡର ରାଜାଙ୍କୁ ଧର୍ମ ପ୍ରଭାବରେ ବ୍ୟାପି ଗାନ୍ଧିନୀ ।

ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ୍ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାର ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ବିଷୟ, ଅର୍ଥ-ବିଷୟ ପ୍ରଭୃତି ଧର୍ମଯାଜକମାନେ ରହିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସ୍କଟ୍‌ଲଣ୍ଡରେ ଉପଦେଶମାନ ଉଠାଇ ଦିଆଗଲା । ସେଠାର ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ୍ ମାନେ ଆମଣା ଭିତରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଲୋକକୁ ଧର୍ମଯାଜକ ରୂପେ ନିର୍ବାଚନ କରୁଥିଲେ । ଏହି ନିର୍ବାଚିତ ଯାଜକମାନଙ୍କର ନାମ ଥିଲା ପ୍ରେସବିଟର୍ (Presbyter) ବା ଏଲ୍ଡର (Elder) । ତେଣୁ ସ୍କଟ୍‌ଲଣ୍ଡରେ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ୍ ଧର୍ମର ନାମ ହେଲା ପ୍ରେସବିଟିଆନିଜମ୍ (ପ୍ରେସବିଟର ଧର୍ମ) । ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ସ୍କଟ୍‌ଲଣ୍ଡ ଉଭୟ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ୍ ଧର୍ମ ପ୍ରଚଳିତ ହେବାକୁ ରାଜା ଏକ ଗାସନାଧୀନ ହୋଇ ରହି ପାରିଲେ । ନୋହିଲେ ଏହା ସମ୍ଭବ ନ ଥାନ୍ତା । ଜେମ୍ସ୍ ରାଜା ଷ୍ଟୁଆର୍ଟ ପରେ ଉଭୟ ରାଜ୍ୟର ବିଷୟ ସମାନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜ ଓ ସ୍କଟ୍‌ଲଣ୍ଡର ବାଧା ଦେବାରୁ ଏହା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ଉଭୟ ରାଜ୍ୟର ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ଅଭିନବ, ବାବୁନ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ୱାଧୀନ ରହିଲା । ସ୍କଟ୍‌ଲଣ୍ଡ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡର ଏକତ୍ରୀକରଣ ଯୋଗୁଁ ଜେମ୍ସ୍ ‘ଗ୍ରେଟ୍ ବ୍ରିଟେନ୍‌ର ରାଜା’ (King of Great Britain) ଉପାଧି ଗ୍ରହଣ କଲେ । ସେହି ସମୟରୁ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ସ୍କଟ୍‌ଲଣ୍ଡର ପତାକା ମିଶ୍ରିତାର ଗୋଟିଏ ଅଭିନବ ପତାକା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ତାହା ~~ଅଭିନବ~~ Union Jack ନାମରେ ପରିଚିତ ।

~~ଅଭିନବ ଧର୍ମର ଅବସ୍ଥା~~ — ଜେମ୍ସ୍ ରାଜତ୍ବରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ସ୍କଟ୍‌ଲଣ୍ଡର ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ୍ ମାନେ ରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶରେ ଅୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ଅଲଷ୍ଟର ପ୍ରଦେଶରୁ କ୍ୟାଥଲିକ୍‌ମାନଙ୍କୁ ତଡ଼ି ଦେଇ ତାହା ଅଧିକାର କଲେ । ତାହା ‘Plantation of Ulster’ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଅନ୍ୟାଧି କ୍ୟାଥଲିକ୍ ବହୁଳ ଅୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡରେ ଏହି ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ୍ ପ୍ରଦେଶଟି

ଅସୁଲୀଶ୍ରର ରାଜନୈତିକ ଏକତ୍ରୀକରଣ ପଥରେ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ରୂପେ ରହିଛି ।

ଜେମ୍ସଙ୍କ ରାଜନୀତି—ଜେମ୍ସ ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜା ହୋଇ ଭେଗବିଲାସରେ ଅବସ୍ଥିତ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରିବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ । କିନ୍ତୁ ଇଂଲଣ୍ଡର ଲୋକମାନେ ଏଥିର ଘୋର ପ୍ରତିବାଦ କଲେ । ସେମାନେ ରାଜଶକ୍ତିର ସମତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପାଇଁ ସର୍ବଦା ଯତ୍ନ କରୁଥିଲେ । ଜେମ୍ସ ଏଥିରେ ମର୍ମାହତ ହୋଇ ରାଜସ୍ବର ଶାସ୍ତ୍ରବିକ ଅଧିକାର (~~Divine Right~~) ପ୍ରମାଣ କରିବା ପାଇଁ ଶକ୍ତି ଏ ସୂତ୍ରକ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ସେଥିରେ ସେ ଲେଖିଥିଲେ—“ରାଜା ଶ୍ରବବାନଙ୍କର ଅଂଶସ୍ବରୂପ, ଶ୍ରେୟଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟର ନିନ୍ଦା କରିବା ଯେପରି ଘୋର ପାପ, ଦେବଅଂଶୁ ରାଜାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରତିବାଦ କରିବା ସେହିପରି ବାପଣ ଅନ୍ୟାୟ ।” ତାଙ୍କର ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏପରି ମନୋଭାବ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲା । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ଏ ନାମରେ ନାମ ଦେଇ “**Divine Right of Kingship**” । କିନ୍ତୁ ଏହି ନୀତିଯୋଗୁଁ ଲୋକଚିନ୍ତା ଅର୍ଥାତ୍ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ୍ ସହିତ ତାଙ୍କର ସର୍ବଦା ସଂଘର୍ଷ ହେଉଥିଲା ।

ଜେମ୍ସଙ୍କ ଧର୍ମନୀତି—ଜେମ୍ସ ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜା ହେବାରୁ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟମାନେ ବିଶେଷ ଅନନ୍ଦ ଓ ଆଶାନ୍ବିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନେ ସ୍କଟ୍ଲଣ୍ଡର ପ୍ରେସ୍ବିଟିରିୟାନ୍ ଧର୍ମ ମତରେ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ ଜେମ୍ସଙ୍କାରୁ ଧର୍ମ ବିଷୟରେ କେତେକ ସୁବିଧା ପାଇବା ପାଇଁ ଆଶା କରିଥିଲେ । ସେହି ଆଶାରେ ସେମାନେ ଇଂଲଣ୍ଡରୁ ଧର୍ମଯାତକ ପଦ-ମାନ ଉଠାଇବା ଓ ଧର୍ମ ମନ୍ତ୍ରଣା ଓ ପବ୍ଲିକେସନ୍ କରିବା ପାଇଁ ରାଜାଙ୍କୁ ଅବେଦନ କରିଥିଲେ । ସେହି ଅବେଦନ ପତ୍ର “**Millenary Petition**” ନାମରେ ଖ୍ୟାତ । ସେହି ସୁପ୍ଲିକାନ୍ତମାନଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି ଓ

ବିଷୟମାନଙ୍କୁ ଡକାଇ ହାମ୍ପଟନ୍ କୋର୍ଟ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ଧର୍ମସଭା କରିଥିଲେ (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୦୪) । ଏହା “Hampton Court Conference” ନାମରେ ଅବଦିତ ହୁଏ । ରାଜା ସେଠାରେ ବିଷୟମାନଙ୍କର ପସ ସମର୍ଥନ କରି ସୁଂରଚାନାମାନଙ୍କୁ କହିଲେ ଯେ ଯଦି ସେମାନେ ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହାଇବର୍ଜ୍ ମତ ଅନୁସରଣ ନ କରିବେ ତାହାହେଲେ ସେମାନେ ଦେଶରୁ ବିତାଡ଼ିତ ହେବେ । ତେଣୁ ଏହି ସଭା ରାଜିଗଲା । ଏହି ସଭା ଫଳରେ କେବଳ ବାଇବଲର ଗୋଟିଏ ସଂଶୋଧିତ ସ୍ଵରୂପ ଇଂରେଜ ସଭାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା “*Authorised Version*” ନାମରେ ପରିଚିତ । ଏହି ସଭା ପରେ ରାଜା ସୁଂରଚାନାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି କଠୋର ଦମନ ଗଢ଼ି ପ୍ରୟୋଗ କରିଥିଲେ । ଜେମ୍ସ୍ କ୍ୟାଥଲିକ୍ ମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସଦୟ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଧର୍ମନୀତିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନ ଥିଲେ । ଜେମ୍ସ୍ ଏଲିଜାବେଥ୍ କୁହାର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଧର୍ମନୀତିର ପସପାତୀ ଥିଲେ ।

ବାରୁଦ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର (Gun-powder Plot) (ଖ୍ରୀ: ଅ ୧୬୦୫)

ଜେମ୍ସ୍ ସିଂହାସନ ଉପରେ ବସିଥିବା ସମୟରେ କ୍ୟାଥଲିକ୍ ମାନେ ଭାବିଥିଲେ ଯେ ମେଘ ଜଣେ ଚିନିଷ୍ଟିକ କ୍ୟାଥଲିକ୍ ଥିଲେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ପୁତ୍ର ଜେମ୍ସ୍ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସଦୟ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦୂରାଇ ଦେବେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ କଠୋର ନିୟମମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବାରୁ ସେମାନେ ରାଜାଙ୍କ ଉପରେ ବିଶେଷ ବିରକ୍ତ ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ରାଜା ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଗୃହରେ ପ୍ରବେଶକରି ଭୀଷଣ ଦେଲାବେଳେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଗୃହ ଧ୍ଵଂସ କରିବାପାଇଁ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ଲର୍ଡ଼ସଭା ଗୃହର

ତଳେ ଥିବା ଛୋଟ ଛୋଟ କୋଠାରେ ଏଥିପାଇଁ ବହୁତ ଗୁଡ଼ିଏ ତୋପ ବାରୁଦ ରଖିଥିଲେ । ଷ୍ଟିଭନସନଙ୍କାସନାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ସଭ୍ୟ ଥିବା ତାଙ୍କର କୌଣସି ବନ୍ଧୁଙ୍କ ନିକଟକୁ ସେଦିନ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟକୁ ନ ଯିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ପତ୍ରରେ ଲେଖିଥିଲେ । ସେ ସଭ୍ୟଟି ଏ ପତ୍ରର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୁଝି ନ ପ୍ରାର ତାକୁ ରାଜା ଓ ତାଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇଥିଲେ । ଏ ପତ୍ରପଢ଼ିବାରୁ ସେମାନଙ୍କର ଭାବେ ସନ୍ଦେହ ହେଲା ଓ ସେମାନେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର କୋଠାଗୁଡ଼ିକ ଅନୁସନ୍ଧାନ କଲେ । ଗାଇଫ୍ରକସ୍ (Guy Fawkes) ଦ୍ଵାମକ ଜଣେ ସ୍ପେଶାଲ୍ ସିପାହୀ ବାରୁଦ ଥିବା କୋଠାଗୁରୁ ଧରା ପଡ଼ିଲା । ସେ ଓ ତାହାର ସହକର୍ମୀମାନେ ଏହି ଅପରାଧରେ ପାସୀ ପାଇଁଲେ । ଏହି ଷ୍ଟିଭନସନ ଯୋଗୁଁ ରାଜା ଓ ରାଜାଙ୍କର କ୍ୟାପଟାନଙ୍କ ପ୍ରତି କରାଯିବା ବଢ଼ିଗଲା ।

ଜେମ୍ସ୍ ଓ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ମଧ୍ୟରେ କଳହ:—

ଜେମ୍ସ୍ ବିଦ୍ରାନ୍ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଇଂରେଜଜାତିର ବିଶେଷତଃ ପ୍ରତିପତ୍ତି ସମ୍ବଳ ନିଧାବିତ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ମନୋଭାବ ବୁଝି ନ ଥିଲେ । ଏହି ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ଅଧିକାଂଶ ଶିଳ୍ପୀ ଓ ବ୍ୟବସାୟୀ ଥିଲେ । ଶିଳ୍ପ ଓ ବାଣିଜ୍ୟର ପ୍ରସାର ଯୋଗୁଁ ସେମାନେ ବିଶେଷ ଧନଶାଳୀ ହୋଇଥିଲେ । ଚିତ୍ରତ୍ତର ଯୁଗରେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶିଳ୍ପର ବିଶେଷ ପ୍ରସାର ହୋଇଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ସହରବାସୀ ଓ ଯୁବରଥାନ ଥିଲେ । ଜେମ୍ସ୍‌ଙ୍କ ସମୟରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ବିଦେଶୀ ଆକ୍ରମଣ ଭୟରୁ ମୁକ୍ତ ଥିଲା ଓ ଦେଶରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶାନ୍ତି ଥିଲା । ତେଣୁ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର କମନ୍ସ ସଭାକୁ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ନିର୍ବାଚିତ ଏହି ସମୁଦାୟର ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ଦେଶ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଧିକାର ପାଇବା ପାଇଁ ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟା

କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ରାଜସ୍ୱ ନିରୂପଣ ଓ ଅଭିନ ପ୍ରଣୟନରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ମତ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ସବଦା ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ସଭ୍ୟ ଭାବରେ ରାଜାଙ୍କ ହସ୍ତସ୍ପର୍ଶକୁ ବିରୋଧ ନିନ୍ଦା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ଭୂଷଣ ଦେବାର ସମତା ଦାବୀ କରୁଥିଲେ । ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ବିନାନ୍ତମତରେ ରାଜାଙ୍କର ରାଜସ୍ୱ-ଧାର୍ଯ୍ୟ ଗତିକୁ ସେମାନେ ଆଦୌ ସମର୍ଥନ କରୁ ନ ଥିଲେ । କାରଣ, କୌଣସି ନୂତନ କର ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ହିଁ ତାହାର ବେଶୀ ଭାଗ ଦେବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ରାଜା ସେମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମ ସମ୍ବଳିୟ କୌଣସି ସୁବିଧା ନ ଦେବାରୁ ସେମାନେ ରାଜାଙ୍କୁ ପଦେ ପଦେ ବାଧା ଦେଉଥିଲେ । ତେଣୁ ଜେମ୍ସ୍ ସଙ୍ଗେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ବାରିମ୍ବାର କଳହ ଲାଗୁଥିଲା । ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ରାଜାଙ୍କୁ ଦାବୀ ମତାବକ ଟର୍କି ମଞ୍ଚର କରୁ ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ରାଜା (~~କଳହ~~), Benevolence ବଳପୂର୍ବକ ଋଣଗ୍ରହଣ (Forced loan), ବାଣିଜ୍ୟରେ ଏକଗୃହ ଅଧିକାର ପ୍ରଦାନ (~~ମାନ୍ୟ~~) ପ୍ରଭୃତି ନାନାବିଧ ଅବୈଧ ଉପାୟରେ ଅର୍ଥ ଆଦାୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଏହି ଗତିର ଡାବୁ ନିନ୍ଦାବାଦ କରୁଥିଲା । ରାଜତ୍ୱର ଶେଷ ସମୟକୁ ସେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ସଙ୍ଗେ ସାଲ୍ଲସ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ସମର୍ଥନ ବ୍ୟତୀତ କୌଣସି କର ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ସେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଦୁଇଜଣ ବିଶ୍ୱସ୍ତ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଦେବା ପାଇଁ ସେ ଅନନ୍ୟଗତିକ ହୋଇ ସମ୍ପଦ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ତାଙ୍କୁ ଜର୍ମାନୀରେ ଯୁଦ୍ଧ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ସାମାନ୍ୟ ଅର୍ଥ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲା । ରାଜା ଓ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ମଧ୍ୟରେ କଳହ ଜେମ୍ସ୍ ରାଜତ୍ୱରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଷ୍ଟୁଆର୍ଟ ଯୁଗ ତମାମ ଚାଲିଥିଲା । ଶେଷରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ରାଜାଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତି କରବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲା ।

ଜେମ୍ସ୍‌ଙ୍କ ବୈଦେଶିକ ନୀତି:—

ଜେମ୍ସ୍‌ଙ୍କ ଶାସନାବଳୀ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଥିଲେ । ସେ ସର୍ବଦା ଯୁଦ୍ଧ ନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ସେ ତତ୍କାଳୀନ ଇଉରୋପର ଶ୍ରେଷ୍ଠ କ୍ୟାଥଲିକ୍ ଶକ୍ତି ସ୍ପେନ୍ ସହୃଦ ବନ୍ଧୁତା ପ୍ରାପନ କରିଥିଲେ । ସେ ସ୍ପେନ୍ ରାଜକନ୍ୟା ଇନ୍‌ଫାଣ୍ଟା ମେରିଆଙ୍କ ସହୃଦ ନିଜ ପୁତ୍ର ଚାର୍ଲ୍‌ସ୍‌ଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବା ପାଇଁ ବହୁକାଳ ବିଶେଷ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ଜେମ୍ସ୍‌ ସ୍ପେନ୍ ରାଜାଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ସାର୍ ଉଆଲ୍‌ର ରାଜେଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଦେଇଥିଲେ । ଇଂଲଣ୍ଡର ଲେକମାନେ ସ୍ପେନ୍ ସହୃଦ ବୈବାହିକ ସମ୍ବନ୍ଧକୁ ଆଦୌ ପସନ୍ଦ କରୁ ନ ଥିଲେ । ସ୍ପେନ୍ ବାସୀମାନେ ଏ ବିବାହ କରିବାକୁ ବିଶେଷ ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିବାରୁ ଶେଷରେ ସେ ବିଫଳମନୋରଥ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଜର୍ମାନୀର ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ୍ ମାନଙ୍କର ନେତା ପାଲଟିନେଟର ଇଲେକ୍ଟର (~~Elector of the Palatinate~~) ଫ୍ରେଡ୍ରେରିକ୍‌ଙ୍କ ସହୃଦ ନିଜ କନ୍ୟାର ବିବାହ ସମ୍ପର୍କ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଜର୍ମାନୀର ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ୍ ଓ କ୍ୟାଥଲିକ୍ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ବର୍ଷବ୍ୟାପୀ ଶୁଷଣ ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଥିଲା । ଏହାଫଳରେ ଜେମ୍ସ୍‌ଙ୍କ ଜାମାତା ଫ୍ରେଡ୍ରେରିକ୍‌ ସିଂହାସନରୁ ଅଧିକାର ହୋଇଥିଲେ । ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ୍ ମାନେ ଏଥିରେ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ଫ୍ରେଡ୍ରେରିକ୍‌ଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ନିମିତ୍ତ ପାର୍ଲିାମେଣ୍ଟ୍ ଦ୍ଵାରା ସାମାନ୍ୟ ଅର୍ଥ ମଞ୍ଜୁର କରାଗଲା । କିନ୍ତୁ ଜେମ୍ସ୍‌ ସ୍ପେନ୍ ରାଜାଙ୍କ ବିରାଗଭଜନ ହେବା ଉତ୍ତରରେ ନିଜ ଜାମାତାଙ୍କୁ ଯଥୋପଯୁକ୍ତ ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରି ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଫ୍ରେଡ୍ରେରିକ୍‌ ସ୍ତ୍ରୀୟ ରାଜ୍ୟରୁ ବିତାଡ଼ିତ ହେଲେ । ସୁଲତା ଜେମ୍ସ୍‌ଙ୍କ ବୈଦେଶିକ ନୀତି ଆଦୌ ସନ୍ତୋଷଜନକ ନ ଥିଲା ।

ସାର୍ ଉଆଲ୍‌ର ରାଜେଙ୍କ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ:—

ସାର୍ ଉଆଲ୍‌ର ରାଜେ ଜେମ୍ସ୍‌ଙ୍କ ସିଂହାସନ ଅବେଦନ ସମୟରେ ଗୋଟିଏ

ସତଯନ୍ତ୍ରରେ ଲିପ୍ତ ଥିବା ଅଭିଯୋଗରେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୦୩ ରୁ ୧୩ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ରହିଲେ । ସେ ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପୁଅବୀର ଇତିହାସ ରଚନା କରିଥିଲେ । ରାଲେ ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଖଣିର ସନ୍ଧାନ ପାଇଛନ୍ତି ବୋଲି କହୁବାରୁ ଅର୍ଥଲୋଭ କେମ୍ବ୍ ତାଙ୍କୁ ମୁକ୍ତି ଦେଇଥିଲେ । କେମ୍ବ୍ ତାଙ୍କୁ ଆମେରିକାକୁ ଯାଇ ସ୍ପେନାୟୁମାନଙ୍କ ସହିତ କୌଣସି ବିବାଦ ନ କରିବାକୁ ବାରମ୍ବାର ଆଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ରାଲେ ଓରିନକୋ ନଦୀ ତୀରରେ ପହଞ୍ଚିବା ମାତ୍ରେ ସ୍ପେନାୟୁମାନଙ୍କ ସହିତ ଗୋଟିଏ ଖଣ୍ଡଯୁଦ୍ଧ ଲଢ଼ିଗଲା । ତେଣୁ ରାଲେ ବିଫଳମନୋରଥ ହୋଇ ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ଫେରିଲେ । କେମ୍ବ୍ ସ୍ପେନ ରାଜାଙ୍କୁ ସରୁଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ସ୍ପେନାୟୁମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଲହ କରିବା ଅପରାଧରେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୧୮ ରେ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁଦ୍ୱାରା ଇଂଲଣ୍ଡ ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି ହରାଇଥିଲା ।

ଉପନିବେଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓ ବାଣିଜ୍ୟର ପ୍ରସାର:—

କେମ୍ବ୍ ଇଂଲଣ୍ଡର ବାଣିଜ୍ୟ ଓ ଉପନିବେଶ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ବିଶେଷ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସମୟରେ ଇଂରେଜମାନେ ବହୁ ବାଧା ବିଘ୍ନ ଓ ବିଫଳତା ପରେ ଉତ୍ତର ଆମେରିକାସ୍ଥ ଆଲିଘେନି ସଦ୍‌ତ ଶ୍ରେଣୀର ପୂର୍ବଭାଗରେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୦୭ରେ ଭର୍ଜିନିୟା ନାମକ ଗୋଟିଏ ଉପନିବେଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ଭର୍ଜିନି ରାଣୀ ଏଲିଜାବେଥଙ୍କ ନାମକୁ ଚିତ୍ତସୁରଣୀୟ କରିବା ପାଇଁ ଏହାର ଭର୍ଜିନିୟା ନାମକରଣ ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ପ୍ରଥମ ସହରର ନାମ କେମ୍ବ୍‌ଙ୍କ ନାମାନୁଯାୟୀ କେମ୍ବ୍‌ଥାଉନ ହେଲା । ଏହାର କେତେକ ବର୍ଷ ପରେ ଇଂଲଣ୍ଡର କେତେକ ଯୁବତୀନ କେମ୍ବ୍‌ଙ୍କ ଅତ୍ୟାଗୃହରେ ଉତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ‘ମେ ଫ୍ଲାଉଆର’ ନାମକ ଯାହାଜରେ ସ୍ୱଦେଶ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଭର୍ଜିନିୟା ଉପନିବେଶର ଉତ୍ତରରେ ଗୋଟିଏ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ

କରିଥିଲେ । ଏହି ସୁଯୋଗ ଯାହାମାନେ ‘ପିଲଗ୍ରିମ ପାଦସ’ ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲେ । ଜେମ୍ସଙ୍କ ରାଜତ୍ବରେ ଅଟଳଶୂଳିକ ମହାସାଗରର ଅପର ପାରେ ଇଂରେଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ, ସଭ୍ୟତା, ଭାଷା ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ପ୍ରଭୃତିର ସୁନ୍ଦରତା ଦେଖାଯାଇଥିଲା । ସେ ଭାରତରେ ବାଣିଜ୍ୟର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ସାର ଥୋମାସ୍‌ରେ କାମକ ଜନୈକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସମ୍ରାଟ୍ ଜାହାଙ୍ଗୀରଙ୍କ ରାଜସଭାକୁ ପଠାଇଥିଲେ । ସେ ଇଞ୍ଜ ଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀ ପାଇଁ ସମ୍ରାଟଙ୍କଠାରୁ କେତେକ ସୁବିଧା ହାସଲ କରିଥିଲେ । ଜେମ୍ସ୍ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୨୫ ରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ।

~~ବିଜିତ ଅଞ୍ଚଳ~~

ପ୍ରଥମ ଚାର୍ଲ୍ସ୍ (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୨୫—~~ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୪୯~~)

ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀର ସମୟ:—

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୨୫—ପ୍ରଥମ ଚାର୍ଲ୍ସ୍‌ଙ୍କ ସିଂହାସନାରୋହଣ ।

„ ୧୬୨୮—ପିଟର୍ବନ୍ ଅଫ ରାଇଟ୍ (ଜାଗସ୍ ଦାବୀପତ୍ର)

ଉପସ୍ଥାପନ ।

„ ୧୬୪୦—କାର୍ଲ୍‌ସ୍‌ଙ୍କର ଅଧିବେଶନ ।

„ ୧୬୪୨—ଅକ୍ସଫର୍ଡ୍‌ର ପ୍ରାନ୍ତ, ଏକ୍ସଲିୟୁଜ ।

„ ୧୬୪୪—ମାର୍ଚ୍ଚନ ମୁର ଯୁଦ୍ଧ ।

„ ୧୬୪୫—ନାସର ଯୁଦ୍ଧ ।

„ ୧୬୪୯—ପ୍ରଥମ ଚାର୍ଲ୍ସ୍‌ଙ୍କ ଶରଣେତନ ।

ପ୍ରଥମ ଜେମ୍ସ୍‌ଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ତାଙ୍କ ଗୃହ ପ୍ରଥମ ଚାର୍ଲ୍ସ୍ ଇଂଲଣ୍ଡର ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ବଡ଼ ଉଦ୍ଦତ ସୁଦୃଢ଼ ଓ

ସ୍ୱେଚ୍ଛାସ୍ତେ ଥିବ । ଶିକ୍ଷାକ୍ରମେ ଅପେକ୍ଷା ତାଙ୍କର ଶକ୍ତିପଦର ଆଶ୍ରୟ
 ଅଧିକାର (*Divine Right of Kingship*)
 ରେ ଅଧିକ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ।
 ତେଣୁ ସେ ଲେଉଟମତ
 ପ୍ରତି ଚିନ୍ତାଧାରା ନ କଲେ
 ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କରିବାରୁ
 ସବଦା ନେତ୍ରୀ କରୁଥିଲେ ।
 କିନ୍ତୁ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ସମତା
 ବିପକ୍ଷକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ
 ତେଣୁ ତାହା ରାଜାଙ୍କ
 ପଦାଧିକାରକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ
 ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ ।

ତାଙ୍କର ରାଜତ୍ୱରେ ରାଜା
 ଓ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ମଧ୍ୟରେ

ପ୍ରଥମ ଗୁରୁତ୍ୱ

କଳହ ଅତି ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲା । ଏହି ବିବାଦ
 ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟବୁଦ୍ଧି ବଢ଼ିଲା । ମଧ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ ନ ଥିବା
 ଅନ୍ତର୍ଗତ ଶକ୍ତିରେ ପରସ୍ପର ଦ୍ୱେଷିତ ହେଲେ । ଶେଷରେ ଏହା ଫଳରେ
 ରାଜାଙ୍କର ଶିଶୁସ୍ତେୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇଥିଲା ।

ଗୁରୁତ୍ୱର ବିବିଦେଶିକ କାଳ:—ଗୁରୁତ୍ୱ ଶ୍ରେଣୀରାଜ୍ୟ କନ୍ୟାକୁ

ବିବାହ କରି ନ ପାରୁଥିବାରୁ ଶ୍ରେଣୀଭେଦରେ ବିଭେଦିତ ହୋଇଥିଲେ ।
 ସେ ରାଜା ହେବା ମାତ୍ରେ ଶ୍ରେଣୀ ବିଭେଦରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଶ୍ରେଣୀ କଲେ ।
 ଏଥିପାଇଁ ଅର୍ଥ ଆବଶ୍ୟକ ହେବାକୁ ହେଲା ଓ ୧୬୨୫ ରେ ପ୍ରଥମ

ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଡକାଇଥିଲେ । କମନ୍ସ ସଭାର ସଭ୍ୟମାନେ ସାମାନ୍ୟ ଅର୍ଥ ମଞ୍ଜୁର କରିଥିଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କର ଦାବୀଗୁଡ଼ିକ ଗୃହୀତ ନ ହେଲେ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥିତ ଅର୍ଥ ମଞ୍ଜୁର କରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି କହିଲେ । ଏଥିରେ ରାଜା ବିରକ୍ତ ହୋଇ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଭଙ୍ଗ ଦେଲେ । ସେ ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୨୫ ରେ ସ୍ପେନର କାଡ଼ିଜ ବନ୍ଦର ଅଧିକାର କରିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ନୌବନ୍ଧର ପ୍ରେରଣ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହି ଅଭିଯାନ ବିଫଳ ହେବାରୁ ସେ ରଣଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ପରବର୍ତ୍ତ ଦ୍ଵିତୀୟ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଡକାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ତାହା ତାଙ୍କର ବିଶ୍ଵସ୍ତ ବନ୍ଧୁ ବଳିମହାମୁର ଡିଭିଜନ୍ସ ଦଣ୍ଡ ଦେବାପାଇଁ ଦାବୀ କରିବାରୁ ରାଜା ବିରକ୍ତ ହୋଇ ପୁନର୍ବାର ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଭଙ୍ଗ ଦେଲେ । ସେ ସ୍ପେନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଫ୍ରାନ୍ସଠାରୁ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇବା ପାଇଁ ଫ୍ରାନ୍ସ ରାଜକନ୍ୟା ହେନରିଏଟା ମେଡିସିନ୍ସ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ଫ୍ରାନ୍ସ ରାଜକୁମାର କ୍ୟାଥଲିକ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଇଂଲଣ୍ଡର ଲୋକେ ଏହି କ୍ୟାଥଲିକ ବିବାହରେ ଅସନ୍ନୁଷ୍ଠ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଅଲ୍‌କାଲ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଫ୍ରାନ୍ସ ସହିତ କଲହ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଫ୍ରାନ୍ସ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ସେନାଦଳ ପଠାଇଥିଲେ । ଏହିଯୁଦ୍ଧ ସକାଶେ ସେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ-ଠାରୁ କୌଣସି ସାହାଯ୍ୟ ନ ପାଇ ଲୋକମାନଙ୍କଠାରୁ ଜବରଦସ୍ତ ରଣ ଅଦାୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହି ରଣ ଅଦାୟ ପାଇଁ ସେ ଲୋକମାନଙ୍କ ଘରେ ସୈନ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ ଓ ନାନାପ୍ରକାର ଅତ୍ୟାଚାର କରିଥିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ରଣ ଦେବାପାଇଁ ଅଗସ୍ତ ହେଲେ ରାଜା ସେମାନଙ୍କୁ ବିନା ବିଚାରରେ କାରଦଣ୍ଡ ଦେଲେ । ସେ ‘ଟନେଜ ଓ ପାଉଣ୍ଡେଜ’ ଓ ‘ବେନଡ୍‌ଲେନ୍ସ’ ଦ୍ଵାରା ମଧ୍ୟ ବହୁ ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରିଥିଲେ । ଏପର୍ବ ନାନାପ୍ରକାର ଅତ୍ୟାଚାର କରି ମଧ୍ୟ ସେ ଯୁଦ୍ଧବ୍ୟୟ ପାଇଁ ପ୍ରଚୁର ଅର୍ଥ ପାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତେଣେ ଫ୍ରାନ୍ସ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଅବୃତ୍ତକାରୀ ହେବାରୁ ଲୋକମାନେ ତାଙ୍କ

ଉପରେ ବିଶେଷ ବିରକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଯୁକ୍ତଯୋଗୁଁ ଅଭବଗ୍ରସ୍ତ ହେବାରୁ ସେ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୨୨୮ ରେ ବାଧ୍ୟହୋଇ ତୃଣାୟୁଧର ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଆହ୍ୱାନ କରୁଥିଲେ ।

✓ **ଜାତୀୟ ଦାବୀପତ୍ର (Petition of Right) —** ଏହି ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ରାଜାଙ୍କ ଉପରେ ବିଶେଷ ବିରକ୍ତ ଥିଲା । ଏହା ରାଜାଙ୍କୁ ଅର୍ଥ ମଞ୍ଜୁର କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ଲେକମାନେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ରାଜା ନ ଦେବାରୁ ବନ୍ଦୀ ହୋଇଥିଲେ ସେମାନଙ୍କର ମୁକ୍ତିଦାୟୀ କଲେ । ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ନେତା ସାରଜନ୍ ଇଲିୟଟ୍, ଜନ୍ ପାଇମ୍ ପ୍ରଭୃତି ରାଜାଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ଜାତୀୟ ଦାବୀପତ୍ର (Petition of Right) ରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଏତଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା ଯେ (୧) ରାଜା ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ବିନା ଅନୁମତିରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର କର ବା ରାଶି ଆଦାୟ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । (୨) କୌଣସି ଗୃହସ୍ଥର ଗୃହରେ ରାଜା ସୈନ୍ୟରାସୀ କରିପାରିବେ ନାହିଁ । (୩) ଶାନ୍ତି ସମୟରେ ସାମରିକ ଆଇନ (Martial Law) ଜାରି କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । (୪) ବିନା ବିଚାରରେ ଓ ବିନା କାରଣରେ କାହାକୁ ଜେଲଦଣ୍ଡ ଦେବେ ନାହିଁ । ଏହା ଇଂଲଣ୍ଡର ଦ୍ୱିତୀୟ ଜାତୀୟ ସନ୍ଦେଶ । ରାଜା ଉପାୟାନୁରାଗ ନ ଦେଖି ଅନିଚ୍ଛାସତ୍ତ୍ୱେ ଏଥିରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର ଦେଇଥିଲେ । ତେଣୁ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ତାଙ୍କର ପ୍ରାର୍ଥିତ ଅର୍ଥ ମଞ୍ଜୁର କରିଥିଲା ।

ରାଜା ବେଣୀ ସମୟ ନିଜର ପ୍ରତୀକ୍ଷା ରକ୍ଷା କରି ନ ଥିଲେ । ତତ୍ପୁର୍ବ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ରାଜାଙ୍କ ଏହି ତୁଚ୍ଛଭାବ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗଭୀ୍ର ପ୍ରତିବାଦ କଲେ । ତେଣୁ ରାଜା ବିରକ୍ତରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟଦେବାକୁ ହୁକୁମ ଦେଲେ । ଏଥିରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ ଘୋର ଗୁମ୍ଫା ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା

ଭାଙ୍ଗିବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ “ ଯେଉଁମାନେ ଧର୍ମରେ କୌଣସି ପରବର୍ତ୍ତନ କରିବେ, ଯେଉଁମାନେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ଅମତରେ କର ଆଦାୟ କରିବେ ଓ ଯେଉଁମାନେ କର ଦେବେ ସେମାନେ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ ।” ଏଥିରେ ରାଜା ହୁଦ୍‌ହୋଇ ଇଲିୟଟ୍ ପ୍ରମୁଖ ନେତାମାନଙ୍କୁ ଜେଲ ଦେଇଥିଲେ । ଇଲିୟଟ୍ ଡିନିସର୍ସ କାରାଗାରରେ ରହି ସେଠାରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ।

✓ **ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ରାଜ୍ୟ ଶାସନ:**— ଏହି ଘଟଣା ପରେ ପ୍ରାୟ ୧୧ ବର୍ଷ କାଳ ରୂଲ୍‌ସ୍ ଆଉ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ନ ଓକାଇ ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ ରାଜ୍ୟଶାସନ କଲେ । ଏହି ସମୟରେ କ୍ୟାଣ୍ଟରବେରୀର ଆର୍ଚ୍ଚ ବିଷପ୍ ଲଡ୍ ଓ ଷ୍ଟ୍ରାଫୋର୍ଡ୍ (Strafford) ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀତା ଥିଲେ । ଷ୍ଟ୍ରାଫୋର୍ଡ୍ ପରମର୍ଶରେ ରାଜା ନାନାବଧ ଅବୈଧ ଉପାୟରେ ଲୋକମାନଙ୍କଠାରୁ ଅର୍ଥ ଆଦାୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ବାର୍ଷିକ ଆୟ ୪୦ ପାଉଣ୍ଡ, ତାକୁ କିଛି ଅର୍ଥ ପ୍ରଦାନ କରି ନାଇଟ୍ ଉପାଧି ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟକଲେ । ଜଙ୍ଗଲ ସମ୍ବଳରେ କଠୋର ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କରି ସାମନ୍ତମାନଙ୍କ ଠାରୁ ବହୁ ଅର୍ଥ ଆଦାୟ କଲେ । ସେ କେତେକ କମ୍ପାନୀକୁ ବାଣିଜ୍ୟରେ ଏକରୂପିଆ (monopoly right) ପ୍ରଦାନ କରି ପ୍ରଭୃତ ଅର୍ଥ ଲାଭ କଲେ । ସମୁଦ୍ର ହେନସିଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ‘କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ଷ୍ଟାର ଚେମ୍ବର’ ଓ ଏଲିଜାବେଥଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ତି ‘କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ହାଇ-କମିସନ୍’ ସାହାଯ୍ୟରେ ସେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦମନ କଲେ । ସେ ପୋତ-କର (ship money) ନାମକ ଗୋଟିଏ କର ବସାଇଲେ । ଏଲିଜାବେଥ ପ୍ରଥମ ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ନଗରମାନଙ୍କରୁ ଏହା ଆଦାୟ କରି ସେହି ଅର୍ଥରେ ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ବୈଦେଶିକ ଆକ୍ରମଣରୁ ରକ୍ଷା କରିବା

ପାଇଁ ରଣପୋତମାନ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଚୂର୍ଲସ୍ ଏହି କର ବନ୍ଦର ତଥା ଦେଶମଧ୍ୟସ୍ଥ ନଗରମାନଙ୍କରୁ ଅଦାୟ କଲେ । ଜନ୍ ହାଜଡେନ୍ ନାମକ ଜଣେ ସ୍ବାଧୀନଚେତା ଲୋକ ଏହି କରଦେବୀକୁ ଅସ୍ମୀକୃତ ହେବାରୁ ଗିରଫ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମଜଦୁମାନେ ବିରୁପକ୍ଷମାନେ ରାଜାଙ୍କର ଏପରି କର ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର କ୍ଷମତା ଅଛି ବୋଲି ସାଧୁ ଦେଇଥିଲେ । ଏଥିରେ ଲୋକମାନେ ବିରୁପକ୍ଷଙ୍କ ନ୍ୟାୟପରତାରେ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ ହରାଇଥିଲେ । କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀର ଅର୍ଦ୍ଧ ବିଷପ୍ତ ଲଜ୍ ଧର୍ମ ସମ୍ବଳରେ ଚୂର୍ଲସ୍‌ଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ପରାମର୍ଶଦାତା ଥିଲେ । ସେ ଘୋର ପୁ୍ୟରୀଟାନ୍ ବିଦ୍ରୋଷୀ ଥିଲେ ଓ ପୁ୍ୟରୀଟାନ୍‌ମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ନାନାପ୍ରକାର ଅତ୍ୟାଚାର କଲେ । ପୁ୍ୟରୀ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ପ୍ରଚଳିତ କେତେକ ଗୁଡ଼ିଏ କୀଡ଼ା କୌତୁକରେ ଲୋକମାନେ ପାନାସକ୍ତ ଓ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ ନାନାବିଧ ଦୁଷ୍ଟାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ନିଷିଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରିୟ ଲଜ୍ ସେଗୁଡ଼ିକ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ । କେତେକ ବିଶିଷ୍ଟ ଲୋକ ଏହାର ପ୍ରତିବାଦ କରିବାରୁ ସେମାନଙ୍କୁ କଠିନ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଲଜ୍‌ଙ୍କ ଧର୍ମନୀତି ଯୋଗୁଁ ସମଗ୍ର ଦେଶରେ ଅଶାନ୍ତି ଓ ବିଦ୍ରୋହଭାବ ପ୍ରବଳ ହେଲା ।

ସୁଟ୍‌ଲ୍ୟାଣ୍ଡ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ—ସେ ସମୟରେ ସୁଟ୍‌ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ପ୍ରେସବିଟେରିୟାନ୍ ଥିଲେ । ସେମାନେ ବିଷମ ପଦ ଉଠାଇ ଦେଇଥିଲେ ଓ ଉପାସନା ସମୟରେ କୌଣସି ପ୍ରାର୍ଥନା ଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବହାର କରୁ ନ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଲଜ୍‌ଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ରାଜା ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା ଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବହାର ଓ ବିଷମାନଙ୍କର ଅଧୀନତା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କଲେ । ସୁଟ୍‌ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କ ଧର୍ମରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ନ ଥିଲେ । ସେମାନେ ରାଜାଙ୍କ

ଏହି ପ୍ରାର୍ଥନା ପୁସ୍ତକ ବ୍ୟବହାର ଆଦେଶ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରତିବାଦ କରିବା ପାଇଁ (**National Covenant**) ନାମକ ଜାତୀୟ ଗୃହପତ୍ର ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ସଂଗଠନକୁ ଦମନ କରିବାପାଇଁ ରୁଲ୍‌ସ୍ ସୈନ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସୈନ୍ୟମାନେ ସୁଟଲାଣ୍ଡର ଦାବା ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ବୋଲି ଜାଣି ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାପାଇଁ ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଏଣେ ରାଜକୋଷ ମଧ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ଥିଲା । ଏପରି ବିପନ୍ନ ସଙ୍କଟରେ ପଡ଼ି ରାଜା ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୋଫର ପରାମର୍ଶ ଲୋଡ଼ିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୋଫର ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ଶାସକ ଥିଲେ । ସେ ରାଜାଙ୍କୁ ପୁନର୍ବାର ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଆହ୍ୱାନ କରିବା-ପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ସଭ୍ୟମାନେ ଲୋକମାନଙ୍କର ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ଦୂର ନ ହେଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କର ଦାବା ଗ୍ରହଣ ନ ହେଲେ ଆଦୌ ଅର୍ଥ ମଞ୍ଜୁର କରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଜଦ୍ ଧରିଲେ । ତେଣୁ ରାଜା ବିରକ୍ତ ହୋଇ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟକୁ ଭଙ୍ଗିଦେଲେ । ଏହି ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ମୋଟେ ଭିନ୍ନ ସମ୍ପ୍ରାଦେୟ ବସିଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ ହେଲା (**Short parliament**) ବା ‘ଅସ୍ଥାୟୀ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ’ ।

✓ **ଦୀର୍ଘ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ (Long Parliament):**—ଏଥିପଥରେ ସୁଟଲାଣ୍ଡର ଲୋକେ ରାଜାଙ୍କ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ଇଂଲଣ୍ଡ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ନିଉକାସଲ୍ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ନିଜର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି କେନ୍ଦ୍ରିତ କଲେ । ରାଜା ହତାହ ଓ ନିରୁପାୟ ହୋଇ ପୁନର୍ବାର ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଡକାଇଲେ । ଏହା ପ୍ରାୟ ୨୦ ବର୍ଷ ପରେ ଭଙ୍ଗା ହୋଇ-ଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ ହେଲା **Long Parliament** ବା ଦୀର୍ଘ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ । ଏହାର ସଭ୍ୟମାନେ ରାଜାଙ୍କର ସ୍ୱେଚ୍ଛାବୁଦ୍ଧତା ନିର୍ମୂଳ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସାୟକର ହୋଇଥିଲେ । ଜନ୍ ହାମ୍ପଟେନ

ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ନେତା ହୋଇ ରାଜାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ଗୁରୁ ନିନ୍ଦାବାଦ କରିଥିଲେ । ଏହା ସହ ପ୍ରଥମେ ଦେଶର ଘୋର ଶତ୍ରୁ, ରାଜାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଶାହାଜୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶ୍ରୀମୋହନଙ୍କୁ ଅଭିଯୁକ୍ତ କରି ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୪୧ ରେ ତାଙ୍କର ଶିରଶ୍ଚେଦ କରିଥିଲେ । ରାଜା ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ ବହୁଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ରାଜପ୍ରାସାଦର ତୃତୀୟତ୍ତରେ ଚିତ୍ତ ଜନିତା ଅବଲୋକନ କରି ରାଜା ଅନନ୍ୟୋପାୟ ହୋଇ ତାଙ୍କ ପ୍ରିୟ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡାଞ୍ଜପତ୍ରରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର ଦେଇଥିଲେ । ଏହାପରେ ରାଜାଙ୍କ ଅନ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରୀଶାହାଜୀ ଲଢ଼ଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଦିଆ ଯାଇଥିଲା । ଏହା ‘କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ଖାରୋଦ୍ଦର’ ଓ ‘କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ହାଉ କମ୍ପେନ’ ନାମକ ରାଜାଙ୍କ ଅନ୍ୟାନ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ଅସ୍ତ୍ର ସ୍ୱରୂପ ବର୍ତ୍ତୁରାୟ ଦୁଇଟିକୁ ଉଠାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଅନ୍ୟାୟ ଭାବରେ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଦୀ ହୋଇଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ ଦିଆଗଲା । ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ବନା ଅନୁମତିରେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିବା ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର କର ବେଅଇନ ପାଉଣୀ ବୋଲି ଘୋଷିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ତ୍ରିବାର୍ଷିକ ଆଇନ୍ (Triennial Act) ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲା । ଏହି ଆଇନଦ୍ୱାରା ରାଜା ତିନି ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତତଃ ଥରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଆହ୍ୱାନ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ ଏବଂ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ବିନା ଅନୁମତିରେ ରାଜାଙ୍କର ତାହା ଭାଙ୍ଗିବା ପ୍ରମତା ରହିତ ହେଲା ।

~~ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ନେତା~~ — ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ସଭ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକତା ଥିଲା, କିନ୍ତୁ କେତେକ ଅଗ୍ରଗାମୀ ପୁରୁଷାନ୍ ସଭ୍ୟ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରରୁ ସୈନ୍ୟବହୁଳ ଓ ନୌବିଭର ସମସ୍ତ ସମତା କାଢ଼ିନେବାକୁ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡର ଚର୍ଚ୍ଚମାନଙ୍କରୁ ବିଷୟ ପଦମାନ ଉଠାଇ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ କେତେକ

ସତ୍ୟ ଏହି ମତକୁ ସମର୍ଥନ କଲେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରି
ଇଂଲାଣ୍ଡରେ ପ୍ରେସବିଟିଆନ୍ ଧର୍ମ ପ୍ରଚଳନର ଅଦୌ ପକ୍ଷପାତୀ
ନ ଥିଲେ । ଏହି ମତଦ୍ୱିଧି କଳହରେ ପରିଣତ ହେଲା ଓ ଦ୍ୱିଗଣ
ଦଳ ରାଜାଙ୍କ ପକ୍ଷ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ ଏପରି
ଦଳସୂଚୀ ଦେଖି ରାଜା ତାଙ୍କର ଦିବ୍ୟ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ-ସଭ୍ୟମାନଙ୍କୁ
ସୁଦୃଢ଼ ଦମନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ । ତେଣୁ ଦେଶରେ
ଅନ୍ଧାର ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

(The civil war)

ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟୁଦ୍ଧ ~~ଆରମ୍ଭ~~ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୪୨-ଇଂଲାଣ୍ଡର
ଲୋକମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୁଇ ଦଳରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଗଲେ ।
ଇଂଲାଣ୍ଡର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ଭାଗର ଲୋକେ ରାଜାଙ୍କ ପକ୍ଷ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ
ପୂର୍ବ ଭାଗର ଲୋକ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ପକ୍ଷ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଅକ୍ସଫୋର୍ଡ
ରାଜାଙ୍କ ଦଳର ଓ ଲଣ୍ଡନ ~~ରାଜାଙ୍କ~~ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଦଳର କେନ୍ଦ୍ର
ହେଲା । ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଦଳର ନାମ ହେଲା ‘ଗୋଲ୍ ମୁଣ୍ଡ’
“Round Heads” । କାରଣ ସେମାନେ ଥିଲେ ସୁଧରଠାନ୍ ।
ସୁଧରଠାନ୍ ମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ବାଳ ଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ-
ଗୁଡ଼ିକ ଗୋଲାକାର ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କର ଏପରି
ନାମକରଣ ହୋଇଥିଲା । ରାଜାଙ୍କ ଦଳର ନାମ ହେଲା ‘କାଭଲିୟର୍ସ’
‘Cavaliers’ ବା ‘ରୟାଲିଷ୍ଟ’ । ଅଣ୍ଟାବେସ୍ତା ଉଦ୍ଧୃତ ମାନମାନେ
ରାଜାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅଧିକ ସଫଳତାରେ ଥିଲେ ବୋଲି ~~ବୋଲି~~ ଏପରି
ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲେ । ଏହି ଦୁଇଦଳ ମଧ୍ୟରେ ଶୁଷ୍ଟ
ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ରାଜା ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୪୨ରେ ଏକ୍ସଟର୍ ଯୁଦ୍ଧରେ
ଜୟଲାଭ କରିଥିଲେ । ତଥାପି ଦୁଇଦଳ ସମାନ ହେଉନାହିଁ ଥିଲେ ।
କିନ୍ତୁ ସ୍ୱର୍ଗମାନେ ~~ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୪୮~~ ୧୬୪୮ରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ପକ୍ଷ ଗ୍ରହଣ

କରିବାକୁ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଦଳର ଶକ୍ତି ବଢ଼ିଗଲା । ସ୍ୱର୍ଗ୍ୱର୍ତ୍ତ ଇଂରେଜମାନେ ମିଶି ମାର୍ସଟନ୍‌ମୁର ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ରାଜାଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ରାଜାଙ୍କ ଶକ୍ତି ତଥାପି କମି ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ରାଜା ଶକ୍ତିମାନଙ୍କର ସୁଦକ୍ଷ ନେତା ଅଲିଭର କ୍ରିମ୍‌ସ୍ଟେଲ୍ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କର ଦୁର୍ବଳତା, ବିଶୃଙ୍ଖଳାରେ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଭଲଭାବରେ ଯୁଦ୍ଧବ୍ୟାପୀ ଶିଖାଇଥିଲେ । ଏହି ସୁଶୃଙ୍ଖଳ ଓ ସୁଶିକ୍ଷିତ ସୈନ୍ୟଦଳର ନାମ ହେଲା 'ନୂତନ ଆଦର୍ଶ ସେନା' '**New Model Army**' । କ୍ରିମ୍‌ସ୍ଟେଲ୍ ଅନୁପସ୍ତୁତ ଓ ଅନ୍ୟ ସେନାପତିମାନଙ୍କୁ ତଡ଼ି ନିଜେ ଏହି ଦଳର ସେନାନାୟକ ହେଲେ । ଏହି ନୂତନ ସେନାଦ୍ୱାରା ରାଜା ନାସବ (**Naseby**) ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୪୫ରେ ସପ୍ତର୍ଷିରୂପେ ପରାସ୍ତ ହେଲେ ଓ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ରାଜାଙ୍କୁ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ହସ୍ତରେ ସମର୍ପଣ କଲେ ।

~~ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଓ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ~~
 ଏହି ବିବାଦ ପରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଓ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ
 ଘଟିଲା । ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ଅଧିକାଂଶ ସଭ୍ୟ ପ୍ରେସବିଟିଆନ୍ ଥିବାରୁ
 ସେମାନେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ପ୍ରେସବିଟିଆନ୍ ଧର୍ମ ପ୍ରଚଳନ କରିବାକୁ
 ଚେଷ୍ଟାକଲେ । କିନ୍ତୁ ସୈନ୍ୟଦଳର ଅଧିକାଂଶ ସ୍ୱାଧୀନ ମତାବଳୀ
 ଲୋକ (**Independents**) ଥିବାରୁ ସେମାନେ ଏଥିରେ
 ଘୋଡ଼ା ପକେଇ ନ କରିଥିଲେ । ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଆଜନ ପ୍ରଶାସନଦ୍ୱାରା
 ସୈନ୍ୟଦଳର ସମତା ହ୍ରାସ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲା । ତେଣୁ ଉଭୟଙ୍କ
 ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ଲାଗିଲା । ଏହି ବିବାଦକୁ ସୁଯୋଗ ମନେକରି ଚାର୍ଲିସ୍
 ନିଜ ସମତା ଦୃଢ଼ କରିବାପାଇଁ ସୁନବାର ଚେଷ୍ଟାକଲେ । ସ୍ୱିଟ୍‌ଲଣ୍ଡ,

ଓସ୍ଟେଲସ୍, ଏସେକ୍ସ ଓ କେଣ୍ଟର କେତେକ ଲୋକ ରାଜାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟାର୍ଥେ ଅସ୍ତ୍ର ଧାରଣ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ରାଜାଙ୍କ ଦଳ ସୁନବାର ଓମର୍ଡମେଲକଦ୍ୱାରା ପରାସ୍ତ ହେଲେ । ଓମର୍ଡମେଲକ୍ ସୈନ୍ୟମାନେ ହାଉସ୍ ଅଫ ଲର୍ଡସ୍‌ରୁ ୩୭ ଲର୍ଡମାନଙ୍କୁ ତଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ । କର୍ଣ୍ଣେଲ୍ ପ୍ରାଇଡ୍ (Colonel Pride) ନାମକ ଜଣେ ସେନାନାୟକ ଦଳେ ସୈନ୍ୟ ଘେନି କମନ୍ସସ୍‌ର ପେଢ଼ି ସଭ୍ୟମାନେ ପ୍ରେସ୍‌ବିଟେରିୟାନମାନଙ୍କ ପରି ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ କମନ୍ସସ୍‌ରୁ ବଳପୂର୍ବକ ତଡ଼ିଦେଲେ । ଏହା ‘ପ୍ରାଇଡ୍‌ସ୍ ପର୍ଜ୍’ ‘Pride’s Purge’ ନାମରେ ବିଦିତ । ଦୀର୍ଘ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ଅଧିକାଂଶ ସଭ୍ୟ ଏପରି ନିନ୍ଦାହୀନ ହେବାପରେ ଅବଶିଷ୍ଟ ସଭ୍ୟ (ଲାଙ୍ଗୁଲ) ‘Rump’ ‘ରମ୍ପ’ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେଲେ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ସ୍ୱାଧୀନ ମତାବଳମ୍ବୀ (Independents) ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ‘ରମ୍ପ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ’ ନାମରେ ପରିଚିତ ହୋଇଥିଲା ।

ରାଜାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧ ଓ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ:— ଏହାକି କେତେକ

ସଭ୍ୟଙ୍କୁ ନେଇ ‘ହାଇକୋର୍ଟ ଅଫ ଜଷ୍ଟିସ୍’ ନାମକ ଗୋଟିଏ ବିରୁଦ୍ଧରାଜା ଗଠିତ ହୋଇ ରାଜାଙ୍କର ବିରୁଦ୍ଧ ହେଲା । ଏହି ସଭା ରାଜାଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା ଓ ନରହତ୍ୟା ଅପରାଧରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ କରି ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୪୯ ରେ ଲଣ୍ଡନ ନଗରର ଗୋଟିଏ ରାଜପ୍ରାସାଦର ସମ୍ମୁଖରେ ରାଜାଙ୍କର ଶିରଶ୍ଚେଦନ ହୋଇଥିଲା । ରାଜାଙ୍କ ସ୍ତବ୍ଧାବସ୍ଥିତି ଯୋଗୁଁ ନିଜର ମସ୍ତକ ହରାଇଥିଲେ ।

ଜୁନୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ

ଇଂଲଣ୍ଡରେ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା (The Commonwealth)

ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଘଟଣାର ସମୟ—

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୪୯ — ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୫୩ ରମ୍ପର ରାଜତ୍ବ ।

„ ୧୬୫୩ — „ ୧୬୫୮ ଅଲଭର ଫମର୍ତ୍ତସ୍ମେଲ୍ (ଲର୍ଡ୍
ପ୍ରୋଟେକ୍ଟର)ଙ୍କ ଶାସନ ।

„ ୧୬୬୦ — ଫ୍ରି ଡାୟ୍ ଚାର୍ଲ୍ସଙ୍କ ରାଜତ୍ବ ଲାଭ ।

ଇଂଲଣ୍ଡରେ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା:— ପ୍ରଥମ ଚାର୍ଲ୍ସଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ସେନାଧିପତି ଅଲଭର ଫମର୍ତ୍ତସ୍ମେଲ୍ ଇଂଲଣ୍ଡର ସର୍ବୋତ୍ତମ ହେଲେ । ରମ୍ପ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ବା **Commonwealth** ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଲା ବୋଲି ଘୋଷଣା କଲେ । ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରରେ କୌଣସି ରାଜା ନ ଥାନ୍ତି । ପ୍ରଜାପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଦେଶର ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳିତ ହୁଏ । ଜଣକ ହସ୍ତରେ ରାଜ୍ୟ-ଶାସନ ରହିବା ବିପଜ୍ଜନକ ଓ ଦ୍ଵାର୍ତ୍ତ ଅର୍ଥ ଲର୍ଡ୍ସ ରହିବା ଅନାବଶ୍ୟକ ବୋଲି ସ୍ଥିର କରି ରମ୍ପ ରାଜପଦ ଓ ଦ୍ଵାର୍ତ୍ତ ଅର୍ଥ ଲର୍ଡ୍ସ ଉଠାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୪୯ ରୁ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୬୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇଂଲଣ୍ଡରେ କୌଣସି ରାଜା ନ ଥିଲେ । ରମ୍ପ ହସ୍ତରେ ଦେଶ ଶାସନ ଭାର ରହିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡର ଲୋକମାନେ ଏହି ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠାରେ ଅଦୌ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନ ଥିଲେ । ଦେଶରେ ଅଶାନ୍ତି ଓ ବିଦ୍ରୋହଭବ ପ୍ରବଳ ହେଲା । ସ୍ପେନ ଓ ହଲ୍ୟାଣ୍ଡରେ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ନିହତ ହୋଇଥିଲେ । ସ୍କଟଲ୍ୟାଣ୍ଡ ଓ ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ଲୋକେ ଏହି ଶାସନକୁ ଅଦୌ ସମର୍ଥନ କଲେ ନାହିଁ ।

ଆୟର୍ଲାଣ୍ଡର ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ—ଆୟର୍ଲାଣ୍ଡର

ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ କ୍ୟାଥଲିକ୍ । କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ଅନେକ ଇଂରେଜ ଓ ସ୍କଟ୍‌ଲ୍ୟାଣ୍ଡେସ୍ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଆୟର୍ଲାଣ୍ଡର କ୍ୟାଥଲିକ୍ ମାନେ ନବାଗତ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଆୟର୍ଲାଣ୍ଡର ଉତ୍ତରରେ ଥିବା ଅଲଷ୍ଟର୍ ପ୍ରଦେଶର ଲୋକମାନେ ପ୍ରଥମ ରୂର୍ସ୍‌ଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ଗୁରୁତ୍ବ ରୂର୍ସ୍‌ଙ୍କୁ ରାଜା ବୋଲି ଘୋଷଣା କରି ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ଦ୍ରୋହ ଘୋଷଣା କଲେ । ଫିମ୍ପ୍‌ସ୍‌ଲ୍ ଏ ବିଷୟ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ବହୁତ ସୈନ୍ୟ ସହ ଆୟର୍ଲାଣ୍ଡ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ସେ ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ନଗର ଅଧିକାର କଲେ, ବହୁ ଦୁର୍ଗ ଧ୍ବସ୍ତ କଲେ ଓ ଅସଂଖ୍ୟ ଅଭିହୀନଙ୍କୁ ନିଷ୍ଠୁର ଭାବରେ ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ । ଶତ ଶତ ଲୋକ ଭୂସମ୍ପତ୍ତିରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲେ । ସେ ଅତି ନିଷ୍ଠୁର ଓ ଅମାନୁଷିକ ଭାବରେ ଆୟର୍ଲାଣ୍ଡର ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ କରିଥିଲେ ।

ସ୍କଟ୍‌ଲାଣ୍ଡର ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ—ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ରୂର୍ସ୍ ଆୟର୍ଲାଣ୍ଡରୁ ସ୍କଟ୍‌ଲାଣ୍ଡକୁ ପଳାଇ ଯାଇଥିଲେ । ସେଠାର ଲୋକମାନେ ତାଙ୍କୁ ରାଜା ବୋଲି ସ୍ଵୀକାର କରିଥିଲେ । ଫିମ୍ପ୍‌ସ୍‌ଲ୍ ସ୍କଟ୍‌ଲାଣ୍ଡକୁ ଯାଇ ତନବାର ନାମକ ଯୁଦ୍ଧରେ ସ୍କଟ୍‌ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ଏହା ଦେଖି ରୂର୍ସ୍ ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ନିଜ ଭାଗ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଳାଇ ଆସିଲେ । ଇଂଲଣ୍ଡର ଅନେକ ଲୋକ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ଫିମ୍ପ୍‌ସ୍‌ଲ୍ ତାଙ୍କର ପଶ୍ଚାତ୍ତାପନ କରି ତାଙ୍କର ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କଲେ । ତତ୍ପୁରୁ ରୂର୍ସ୍ ନିଜ ପ୍ରାଣରକ୍ଷା ପାଇଁ ପ୍ରାନ୍ତକୁ ପଳାଇଗଲେ ।

ରମ୍ପର ଧ୍ବସ୍ତ—ଏହି ଦୁଇଟି ବିଦ୍ରୋହକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଦମନ କରିବାରୁ ଫିମ୍ପ୍‌ସ୍‌ଲ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରତିପତ୍ତି ଓ ପ୍ରଭାବ ଯଥେଷ୍ଟ ବୃଦ୍ଧିଲାଭ କଲା । କିନ୍ତୁ ଅଭିନ ଅନୁଯାୟୀ ତାଙ୍କର କୌଣସି ପ୍ରକୃତ ଚମତା ନ ଥିଲା; ସେ

କେବଳ ଜଣେ ସୁଦୃଢ଼ ସେନାନାୟକ ଥିଲେ । ସେହି ଭାବରେ ପ୍ରକୃତ ଶାସନକର୍ତ୍ତା ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ ଭାବର ପ୍ରକୃତ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ନ ଥିଲେ । ରାଜାର ସଭ୍ୟମାନେ ଶାନ୍ତେଷ ସ୍ଵାର୍ଥପରତା ଓ ନୀତିତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଅପସ୍ତୁ ନେଲେ । ତେଣୁ କମିଶନେର ଶୀଘ୍ର ଏହାର ଡିମିଟ୍‌ସନ୍ ନିବାରଣ କରିବା ପାଇଁ ଚିନ୍ତା ପ୍ରକାଶ କଲେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଅନ୍ୟ ଶମତା ଛଡ଼ିବାକୁ ଲାଜୁକ ନ ଥିଲେ । କମିଶନେର ଦିନେ କେତେକ ସୈନ୍ୟ ସହ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଗୃହରେ ପ୍ରବେଶ କରି ରାଜାର ସଭ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବଳି ପୁଟକ ଚଢ଼ିଦେଲେ ଏବଂ କମନ୍ସ ସଭାଗୃହର ଦ୍ଵାରରେ ତାଲା ପକାଇ ଦେଲେ । ଏହିପରି ସୈନ୍ୟମାନେ ରାଜପତ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଧ୍ୟାୟ କରି ସାଧାରଣଜନଙ୍କ ମଧ୍ୟ ଧ୍ୟାୟ ସାଧନ କଲେ ।

କମିଶନେର ଶାସନ (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୫୩-୧୭୫୮)
ଏହାପରେ କମିଶନେର ନିଜ ଧର୍ମପାବଲ୍ୟାମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ନିବାରଣ

ଅଭିନବ କମିଶନେର

୧୫୦ ଜଣ ସଭ୍ୟ ନିଶ୍ଚିତ ଗୋଟିଏ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଗଠନ କଲେ । ଏହାର ନାମ 'ବେବୋନ ବୋର୍ଡ଼ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ' 'Barebones Parliament' । ସେ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କର ଶାସନକର୍ତ୍ତା ସ୍ଵଭାବିକ ବୌଦ୍ଧି ଓ ଜ୍ଞାନ ନ ଥିବାରୁ ସେମାନେ ଅଲଗାଲଗାତାରେ କମିଶନେର ଦ୍ଵାରରେ ସମସ୍ତ ସମତା ଅର୍ପଣ କରି ସ୍ଵସ୍ତ ଗୃହକୁ ଚାଲିଗଲେ । 'ବିନଷ୍ଟ ମେଡ଼ ଅଫ୍ ଗଭର୍ଣ୍ଣ-

ମେଣ୍ଟ 'Instrument of Government' ନାମକ ଗୋଟିଏ ଗାସନ ଶସତା ଅନୁଯାୟୀ କମିଶନେର ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୪୩ରେ ଆଜାବନ ଇଲାଣ୍ଡ, ସ୍କଟଲାଣ୍ଡ ଓ ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟଦ୍ୱୟର ଲର୍ଡ୍ ପ୍ରୋଟେକ୍ଟର (Lord Protector) ବା ଦେଶର ରାଜକର୍ତ୍ତା ଉପାଧି ଗ୍ରହଣ କଲେ । ରାଜାଙ୍କର ସମସ୍ତ ସମତା ତାଙ୍କୁ ଅର୍ପିତ ହେଲା । ସେ ନୂତନ ନିର୍ବାଚିତ ଗୋଟିଏ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟରେ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କଲେ । ଏହି ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ କେବଳ କମନ୍ସ ପକ୍ଷ ଥିଲା ଓ ଏଥିରେ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଇଲାଣ୍ଡ, ସ୍କଟଲାଣ୍ଡ ଓ ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟଦ୍ୱୟ ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ଏକତ୍ର ଉପବେଶନ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତାହା କମିଶନେରଙ୍କ ମତକୁ ସମର୍ଥନ ନ କରିବାରୁ ସେ ତାକୁ ଅଲଗାଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଭର୍ଜି ଦେଲେ । ଏହାପରେ ସେ ସେନା ସାହାଯ୍ୟରେ ଓ ବିନା ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ ଘୁରୁବର୍ଷ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କଲେ । ସେ ପ୍ରଥମ ଚାର୍ଲ୍ସ୍ ପର ସ୍ୱେଜ୍ଜାର୍ସ୍ ଓ ଲୋକମତ-ବିରୋଧୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ସୁଶିକ୍ଷିତ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଥିବାରୁ କେହି ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ କରିବାକୁ ସାହସ କରୁ ନ ଥିଲେ । ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୪୭ ରେ ସେ ଆଉଥରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଡକାଇ-ଥିଲେ । ତାହା ମଧ୍ୟ ଅଳ୍ପକାଳ ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇଥିଲା । ଏହାପରେ ସେ ମୁରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଉ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଡକାଇ ନ ଥିଲେ ।

କମିଶନେରଙ୍କ ବୈଦେଶିକ ନୀତି:—ସେ ସମୟରେ ହଲାଣ୍ଡର ଲୋକେ (ଡଚ୍ ବା ଓଲ୍ଲାନ୍ଡମାନେ) ନୌବାଣିଜ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ବ୍ରତଦ୍ରୁତୀ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଶତ ଶତ ବାଣିଜ୍ୟ-ଯୋଗ ସେ ସମୟରେ ବୈଦେଶିକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଦ୍ରାସ କରିବା ପାଇଁ ରାଜା ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୫୧ରେ 'ନୌବୁଲ୍ଲନ ଆକ୍ଟ'

Navigation Act ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ବୈଦେଶିକ ବଣିକମାନେ ଇଂରେଜ ପୋତ ବା ସ୍ୱଦେଶର ପୋତ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଜାତିର ପୋତରେ ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ବାଣିଜ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ନବା ଅଣିବା ନିଷିଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ଡଚ୍ ମାନଙ୍କର ବିଶେଷ ଶକ୍ତି ହେବାରୁ ସେମାନେ ଇଂଲଣ୍ଡ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କଲେ । ଇଂରେଜମାନେ ଡଚ୍ ମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବହୁତ ନୌଯୁଦ୍ଧ କରି ପରଶେଷରେ ସେମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ବ୍ଲେକ୍ ନାମକ ନୌବୃତ୍ତ ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ବିଶେଷ କୃତତ୍ୱ ଦେଖାଇଥିଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୫୪ ରେ ଇଉରୋପୀୟ ମଧ୍ୟରେ ସନ୍ଧି ହେଲା । ଡଚ୍ ମାନେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଦାବା ସ୍ୱୀକାର କଲେ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ଚାର୍ଲ୍ସଙ୍କୁ କୌଣସି ସାହାଯ୍ୟ ନ ଦେବାକୁ ସମ୍ମତ ହେଲେ । ଏହା ଦ୍ୱାରା ଏଲିଜାବେଥଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ପରେ ସମୁଦ୍ରରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଅଧିପତ୍ୟ ପୁନଃ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଡଚ୍ ମେଲ୍ ଫରାସୀମାନଙ୍କ ଯୁଦ୍ଧ ମିଳିତ ହୋଇ ସ୍ପେନୀୟମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କଲେ । ଏହା ଫଳରେ ପଶ୍ଚିମ ଇଉରୋପୀୟ ଦ୍ୱୀପସୂତ୍ରର କେମେକା ଦ୍ୱୀପ ଓ ଇଉରୋପର ଡଚ୍ କାର୍ଲ୍ ନାମକ ଦ୍ୱୀପ ଇଂରେଜମାନେ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ଡଚ୍ ମେଲ୍ କ ବୈଦେଶିକ ଜାତି ବଡ଼ ବିରକ୍ଷଣ ଥିଲା ଏବଂ ଏହା ଦ୍ୱାରା ଇଉରୋପରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ସମ୍ମାନ ଓ ପ୍ରତିପତ୍ତି ଯଥେଷ୍ଟ ବୃଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିଲା ।

‘**ଡଚ୍ ମେଲ୍ କ ଶାସନ ନୀତି** :— ଡଚ୍ ମେଲ୍ କ ଅଳ୍ପକାଳ ଛାୟା ଶାସନକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଦେଶରେ ଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଓ ଦେଶର ନାନାବିଧ ଉନ୍ନତି ହୋଇଥିଲା । ସେ କ୍ୟାଥଲିକ୍ ମାନଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ ମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱ ସ୍ୱମତାନ୍ୱୟାୟୀ ଉପାସନା କରିବାର ଅଧିକାର ଦେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ପ୍ରଜାମାନେ ନିଜର ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇବା ପାଇଁ ନିଜର ‘ରାଜାଙ୍କୁ’ ମାରୁଥିଲେ, ସେମାନେ

ତାହା ନ ପାଇ ହତାଶ ହେଲେ । କ୍ରମସ୍ଥେଲ୍‌ଙ୍କ ଯଥେଚ୍ଛାଗୁରତା, ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଅଯଥା ହସ୍ତକ୍ଷେପ ଗୁଲିସ୍‌ଙ୍କଠାରୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ନ୍ୟୁନ ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସୈନ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ ରୂପେ ସେ ଯେପରି ଅସାଧାରଣ ବୀରତ୍ବ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ, ସ୍ବାଜନୀୟ ସେନାରେ ସେ ସେପରି ଅସାଧାରଣ ପ୍ରତିଭାର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ୍ ସହିତ ବହୁଥର କଲହ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ ନିକଟରେ ତାହା ମୁଣ୍ଡ ଟେକିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ସେ ବଡ଼ ଦୂରଦର୍ଶୀ ଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ୍‌ରେ ପ୍ରଥମେ ଇଂଲାଣ୍ଡ, ସ୍କଟ୍‌ଲାଣ୍ଡ ଓ ଆୟର୍‌ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କୁ ସ୍ଥାନ ଦେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ରାଜଭକ୍ତ ଇଂରେଜ, ସ୍ବର୍ଣ୍ଣ-ଅଭିରାଗ୍ମାନେ, ଧର୍ମଯାଜକ ସପ୍ତଦାୟ ଓ ରୋମାନ୍ କ୍ୟାଥଲିକ୍ ସପ୍ତଦାୟ ତାଙ୍କୁ ଘୃଣା କରୁଥିଲେ ।

ଦ୍ବିତୀୟ ଗୁଲିସ୍‌ଙ୍କର ରାଜତ୍ବ ଲାଭ The Restoration:-

କ୍ରମସ୍ଥେଲ୍ ଖ୍ରୀ:ଅ: ୧୬୪୮ରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଚାର୍ଲ୍‌ସ୍ କ୍ରମସ୍ଥେଲ୍ ରାଜ୍ୟଭାର ଗ୍ରହଣ କଲେ । ସେ ବଡ଼ ଅଳସୁଆ, ଅକର୍ମଣ୍ୟ ଥିଲେ ଓ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ, ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ ନ ଥିଲା । ସେ ରାଜା ହୋଇ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ୍ ଆହ୍ୱାନ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେନା ବା ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ୍ କାହାରକୁ ଆୟତ୍ତ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ୍ ଓ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଲହ ହେବାରୁ ସେ ଶାସନଭାର ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ । ଦେଶରେ ଯୁନିବାର ଅଶାନ୍ତ ଓ ଅସ୍ବାଜନିତ ପ୍ରବଳ ହେଲା । ଇଂଲାଣ୍ଡର ଲୋକମାନେ ଯୁନିବାର ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହିବା ପାଇଁ ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ସେ ସମୟରେ ସ୍କଟ୍‌ଲାଣ୍ଡର ସୈନ୍ୟଦଳର ନେତା ଜେନେରାଲ 'ମଙ୍କ' ଦ୍ବିତୀୟ ଗୁଲିସ୍‌ଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟ ଭାର ଦେବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ।

ଏଥିପାଇଁ ଦୀର୍ଘ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ଅନୁମତି ନେଇ ଗୋଟିଏ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ
ଅନୁତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ କୌଣସି ସଜାଜ ଦ୍ଵାରା ଅନୁତ
ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ 'କନ୍ଭେନ୍ସନ୍ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ' । ଏହାର
ଅହୀନରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ଗୂଲ୍ ସ୍ ଇଂଲଣ୍ଡରୁ ଆସି ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ
କଲେ । ତାଙ୍କର ସ୍ଵାକ୍ଷର ଲାଭ 'ରେଷ୍ଟୋରେସନ୍' ନାମରେ ବିଦିତ ।

କରୁଥା ଅଧ୍ୟାୟ

ଦ୍ଵିତୀୟ ଗୂଲ୍ ସ୍ (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୭୦—~~ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୮୫~~)

ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଘଟଣାର ସମୟ:—

- ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୭୦—ଦ୍ଵିତୀୟ ଗୂଲ୍ ସ୍ କିନ୍ଦାସନାରୋହଣ ।
 „ ୧୭୭୧—କାର୍ଲସ୍ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ଅଧିବେଶନ ।
 „ ୧୭୭୫—ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଫ୍ରେଞ୍ଚ ବ୍ୟାପ୍ ପ୍ରସାର ।
 „ ୧୭୭୬—ଲଣ୍ଡନରେ ଅଗ୍ନି ଜାହାଜ ।
 „ ୧୭୭୭—ଟେଷ୍ଟ ଆକ୍ଟ ପ୍ରଣୟନ ।
 „ ୧୭୭୮—ପ୍ରସିସ୍ ପିଟ୍ସମାୟ ।
 „ ୧୭୮୫—ଦ୍ଵିତୀୟ ଗୂଲ୍ ସ୍ କିନ୍ଦାସନାରୋହଣ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ଗୂଲ୍ ସ୍ କିନ୍ଦାସନାରୋହଣ ଦ୍ଵିତୀୟ ଗୂଲ୍ ସ୍ ପ୍ରାଥମିକ,
ଅନୁତ, କରୁଥା, ଅମିତ ବ୍ୟୟୀ । ୧୮-ବିଶେଷ ବିଳାସ ପ୍ରିୟ ଥିଲେ ।

ଶ୍ରୀ ଜୟ ଗୁରୁ

ଉତ୍ତର ଅଞ୍ଚଳେ ତାଙ୍କର
 ଅମୋଦପ୍ତିୟ ରାଜା
 ଇଂଲଣ୍ଡର ସିଂହାସନରେ
 ଏପରିକି କେତେ ବସି
 ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ବରେ
 ଅମୋଦପ୍ତିୟତା ଇଂଲଣ୍ଡର
 ସମସ୍ତ ଶାସନ ଶ୍ରେଣୀ
 ପରିଚାଳିତ ପାରିଥିଲା ।
 ପିତା ଓ ପିତାମହଙ୍କ ପରି
 ନିଜେ ଶ୍ରବଣ ଓ ଉପାଦେୟ
 ବ୍ୟାପାର ପ୍ରତି ଏକତ୍ର
 ଶାସନ କଲାବେଳେ ପାଇଁ
 ତାଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇଛି ।

ଥିଲା, କିନ୍ତୁ ସେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଶୁଣିବାକୁ କରୁନାହାନ୍ତି । କେବଳ ନିଜ
 ନ ଥିଲେ; ବାକି ସେ ଶୁଣୁଥିବା କିନ୍ତୁ ପିତାଙ୍କର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦେଖିଥିଲେ ।
 ତେଣୁ ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ବରେ ପାଲିମେଣ୍ଟର ଉପକା ବଞ୍ଚେଇ ରହିଗଲା ।

ଗୁରୁଙ୍କ ରାଜତ୍ବ ଲାଭ ପରେ ଦେଶର ଅବସ୍ଥା :—
 ଗୁରୁଙ୍କ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇ ପରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟବନ୍ଧୁ ପାଲିମେଣ୍ଟ
 ପ୍ରତି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ଯେ ସେହିପରି ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ
 କରାଯାଇ । କ୍ଷେତ୍ରସ୍ତରୀୟ ସେନାବଳ ସୁଦୃଢ଼ ଅଟେ, ଦେବଳ
 ରାଜ୍ୟର ପାଇଁ କେବଳ ନିଜ ସେନାକୁ ଗ୍ରାସୀ ରୂପରେ ରଖିବାର
 ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା । ତାହା (Standing
 army) ବାହାସୀ ସେନାକୁ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ । କ୍ଷେତ୍ରସ୍ତରୀୟ

ਪ੍ਰਾ. ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਪਾਦਕ

~~କାହାଲିପୁର ପାଳିଓସ୍ତ୍ର (ଖ୍ରୀ. ଅ: ୧୭୭୧): - ଗୁର୍ଲସ୍~~

ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଶାସନ କରିବା ପରେ କନ୍ଭେନ୍ସନ୍
ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ଭାଗ ନୁହେଁ । ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଆଦିନିକରିଥିଲା । ରାଜପଣିଆ
(Cavalier or Royalist) ଅଧିକାଂଶ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହାର ସହଯୋଗ
ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାକୁ 'କାଭାଲିୟର ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ' ନାମରେ ଶାସି
ହେଲା । ଅଳ୍ପ ଅଂଶ କାଭେଣ୍ଟନ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିଲେ ।
ଏହାର ବୈଠକ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏହାର ସହଯୋଗୀ ସକଳ-
ପ୍ରକାର ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ ମାନଙ୍କ ଉପରେ ବିରୋଧୀର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବା
କରିଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ବରୁଦରେ କଠୋର ନିନ୍ଦାମୟ ପ୍ରଶଂସନ
କରିଥିଲେ । କର୍ପୋରେସନ୍ ଆକ୍ଟ (Corporation Act) ଦ୍ଵାରା
ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁନିସିପାଲିଟି ଅଧୀନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ
ପାଇଁ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଧର୍ମମତାନୁଯାୟୀ ଉପାସନା କରିବା
ବାଧ୍ୟତାମଳକ ହେଲା । କନ୍ଭେଣ୍ଟିକଲ ଆକ୍ଟ (Conventicle Act)

ଦ୍ଵାରା ସ୍ଥିର ହେଲା ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହାଇରର୍ଚ୍ରେ ଉପାସନା କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଉପାସନା ପାଇଁ ପାଞ୍ଚଜଣରୁ ଅଧିକ ଲୋକ ସମାବେଶ ହେବା ବେଆଇନ ବୋଲି ଘୋଷିତ ହେଲା । ପାଞ୍ଚମାଇଲ ଆକ୍ଟ (**Five miles Act**) ଦ୍ଵାରା ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେଲା ଯେ କୌଣସି ବିତାଡ଼ିତ ଧର୍ମଯାଜକ କୌଣସି ନଗରର ପାଞ୍ଚମାଇଲ ମଧ୍ୟରେ ଅଧ୍ୟାପନା ବା ବାସ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ଆକ୍ଟ ଅଫ୍ ଇଉନିଫର୍ମିଟି (**Act of Uniformity**) ବଳରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପାସନା ପୁସ୍ତକ ୩୯ଟି ଆର୍ଟିକଲ (**39 articles**) ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏହି ସମସ୍ତ କଠୋର ନିୟମରୁ ରାଜା ଡାକ୍ତର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ କ୍ଲାରେଣ୍ଡନ୍ଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ପ୍ରତିରୋଧ କରିଥିବାକୁ ଏରୁଡ୍ଜିକ୍ କ୍ଲାରେଣ୍ଡନ୍ କୋଡ୍ (**Clarendon Code**) ବା କ୍ଲାରେଣ୍ଡନ୍ଙ୍କ ନିୟମ ପୁସ୍ତକ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହୁଏ । ଅନେକ ଧ୍ୟୁରଟାନ୍ ଉପରୋକ୍ତ ବିଧି ବ୍ୟବସ୍ଥା ସହିତ ଏକ ଭାବରେ ଚଳିବା ଅସମ୍ଭବ ମନେ କରି ପ୍ରତିବାଦ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ନାମ ହେଲା ଡିସେଣ୍ଟରସ୍ (**Dissenters**) ବା ନନ୍‌କନ୍‌ଫର୍ମିଷ୍ଟସ୍ (**Nonconformists**) । (**Dissent** ଓ **Nonconform** ର ଅର୍ଥ ଏକମତ ନହେବା) ସେମାନେ ନାନା-ଭାବରେ ଉପାଡ଼ିତ ଓ ଅତ୍ୟାଚାର ହେଲେ ।

ଇଂଲଣ୍ଡରେ ପ୍ରେମ ବ୍ୟାଧିର ପ୍ରସାର (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୭୫) ଓ ଲଣ୍ଡନର ଅଗ୍ନି କାଣ୍ଡ (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୭୭) ଏ ଦ୍ଵିତୀୟ ଚାର୍ଲ୍ସଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ପର୍କରେ ଦୁଇଟି ଶାସିତ ଦୈବାକ୍ଷିପତ୍ତି ଦର୍ଶିଥିଲା । ପ୍ରଥମଟି ଇଂଲଣ୍ଡରେ ମାରାତ୍ମକ ପ୍ରେମ ବ୍ୟାଧିର ପ୍ରସାର ଓ ଦ୍ଵିତୀୟଟି ଲଣ୍ଡନର ଭୟାବହ ଅଗ୍ନିକାଣ୍ଡ । ତତ୍କାଳୀନ ନଗର-

ମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ଥିବାରୁ ପ୍ରେମୀ ସହାୟକ ଭାବରେ ଲାଣ୍ଡ଼ରେ ବ୍ୟାପିଥିଲା, ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଲୋକ ଏହାଦ୍ୱାରା ଆକଳି ହୋଇ ଅକାଳରେ ମୃତ୍ୟୁର ଶ୍ରେଣୀରେ ଯିବାର ଦେଲେ । ଲଣ୍ଡନ ସହର ଯହୁ ବ୍ୟସ୍ତ ହାବ-ବିଶେଷ ଭାବରେ ଆକଳି ହୋଇଥିଲା । ଲୋକମାନେ ଭଲ ସହର ପରିଚାଳନା କରି ସୁଦୂର ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାଣ-ରକ୍ଷାର୍ଥ ପଲିସ୍ ମାନି କଲେ । କେବଳ ପୀଡ଼ିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ଧର୍ମଯାଜକମାନେ ନଗରରେ ରହୁଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ଧର୍ମଯାଜକ ମାନେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଲୋକମାନଙ୍କର ବିଶେଷ ସେବା ଶୁଶ୍ରୂଷା କରୁଥିଲେ । ଏହି ପ୍ରେମପରେ ଲଣ୍ଡନରେ ଗୋଟାଏ ଭୟାବହ ଅଗ୍ନିକାଣ୍ଡ ଘଟିଥିଲା । ସେଥିରେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଗୃହ ଉସ୍ମୀରୁତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ଫଳରେ ଲଣ୍ଡନ ସହରର ବିଶେଷ ଭଲତା ହୋଇଥିଲା । ପଥରୁଡ଼ିକ ପ୍ରଶସ୍ତ ହେଲା ଓ ଲୋକମାନେ ସୁନ୍ଦର, ସୁଦୃଢ଼ ଓ ପ୍ରଶସ୍ତ ଗୃହମାନ ନିର୍ମାଣ କଲେ । ଲୋକମାନେ କହିଲେ ରାଜା ଓ ତାଙ୍କର ପାରମ୍ପରିକମାନଙ୍କର ପାପ ଯୋଗୁଁ ଭଗବାନ ଏପରି କଠୋର ଦଣ୍ଡ ବ୍ୟାପନ କଲେ ।

କାର୍ଲିଲମନ୍ଦୀର—(ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୭୭—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୭୩)—ମନ୍ଦୀ କ୍ଲାରେଣ୍ଡନ୍‌ଙ୍କ ପଦତ୍ୟାଗ ପରେ କ୍ଲିଫୋର୍ଡ୍ (Clifford), ଅର୍ଲିଙ୍ଗ୍ଟନ୍ (Arlington), ବକିଂହାମ୍ (Buckingham), ଆସଲେ (Ashley) ଓ ଲଡାରଡେଲ (Lauderdale) ନାମକ ପାଞ୍ଚଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରଧାନ ପରାମର୍ଶଦାତା ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ପାଞ୍ଚଜଣ ମନ୍ଦୀଙ୍କ ନାମର ଅନ୍ୟ ଅକ୍ଷର C. A. B. A. L. ରୁ ସମ୍ବନ୍ଧ କରା ଶାସନ ପଦ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ରାଜା ଏହି ମନ୍ଦୀ ପ୍ରହାର ପରାମର୍ଶ ଅନୁସାରେ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରୁ ଯାଆନ୍ତି । ଟେକ୍ସାସ୍ ପ୍ରଶାସନ ପରେ ଏହି ମନ୍ଦୀ ସଭାର

ଦୁଇଜଣ ସଭ୍ୟ କ୍ୟାଥଲିକ୍ ଥିବାରୁ ~~ସେମାନେ~~ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ମନ୍ତ୍ରୀପଦ ତ୍ୟାଗ କଲେ ଓ କାବାଲ ମନ୍ତ୍ରୀ ~~ଏଡ଼ୱାର୍ଡ ଅକସ୍‌କି ହେଲା ।~~
 ଥୁଲ୍ୟମ୍ୟା

ଦ୍ଵିତୀୟ ଗୁଲ୍‌ସ୍‌ଙ୍କ ବୈଦେଶିକ ନୀତି—ଗୁଲ୍‌ସ୍

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୨୨ରେ ପର୍ଟୁଗାଲ ରାଜତ୍ଵମାଗକୁ ବିବାହ କରି ବମ୍ବେ ଦ୍ଵୀପ ଯୋଡ଼ିବା ସ୍ଵରୂପ ପାଇଥିଲେ । ପରେ ସେ ଏହା ଇଷ୍ଟ ଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀକୁ ବିକି ଦେଇଥିଲେ । ଏହାଦ୍ଵାରା କମ୍ପାନୀର ବାଣିଜ୍ୟ ପାଇଁ ବିଶେଷ ସୁବିଧା ହେଲା । ସେହି ବର୍ଷ ସେ ଡିମିଡ଼ିୟେଲ୍‌ଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରାପ୍ତ ଡନକାର୍ଲ ନାମକ ସ୍ଥାନ ପ୍ରାନ୍ତରାଜାକୁ ବିକି ଦେବାରୁ ~~ଇଂଲଣ୍ଡର ଲୋକେ~~ ବିଶେଷ ଅସନ୍ନୁଷ୍ଠ ହେଲେ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ନିଉୟର୍କ—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୨୪ ରେ ବାଣିଜ୍ୟ

ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଯୋଗୁଁ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ହଲଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ପୁନର୍ବାର ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଇଂଲଣ୍ଡ ପରାସ୍ତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଶେଷରେ ଜୁଡକାର୍ଲ ହୋଇଥିଲା । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୨୭ ରେ ଡିଉୟ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସନ୍ଧି ହେଲା । ଏହା ଫଳରେ ଇଂରେଜମାନେ ଉତ୍ତର ଆମେରିକାସ୍ଥ ଡଚ୍ ଅଧିକୃତ ‘ନିଉଆମଷ୍ଟରଡାମ’ ନାମକ ସ୍ଥାନ ପାଇଲେ । ଇଂରେଜମାନେ ଏହାକୁ ନିଉୟର୍କ ‘~~New York~~’ ନାମ ଦେଇଥିଲେ ।

~~ସେତେବେଳେ ଇଉରୋପରେ ଫ୍ରାନ୍ସ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ହେଉଥିଲା ।~~

ଫରାସୀ ସମ୍ରାଟ ଚାର୍ଲ୍‌ସ୍‌ ଲଙ୍କା ସମଗ୍ର ଇଉରୋପର ସମ୍ରାଟ୍ ହେବାକୁ ଅନୁମତି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ଇଂଲଣ୍ଡ, ହଲଣ୍ଡ ଓ ସ୍ଵିଡେନ (ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଶକ୍ତିଦୟ) କ୍ୟାଥଲିକ୍ ଶକ୍ତି ପ୍ରାନ୍ତର ପ୍ରତିରୋଧ କରିବାପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସଂଘ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲେ । ଏହି ତ୍ରିଶକ୍ତିସଂଘ (Tripple Alliance) ନାମରେ ବିଦିତ । କିନ୍ତୁ ଦ୍ଵିତୀୟ ଗୁଲ୍‌ସ୍

ବିଶ୍ୱାସୀମାନଙ୍କର ଚେତନା ଲୁଚାଇ ସଙ୍ଗେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ଅଧିବେଶନରେ ୧୫୭୦ ଖ୍ରୀ: ଅରେ ଡୋରର ନାମକି ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ଗୁପ୍ତ ସନ୍ଧି (Secret Treaty of Dover) କରାଥିଲେ । ଏହି ସନ୍ଧି ଅନୁଯାୟୀ ଚାର୍ଲ୍ସ୍ ଇଂଲଣ୍ଡରେ କ୍ୟାଥଲିକ୍ ଧର୍ମ ସୁନଃ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଓ ନିଜେ କ୍ୟାଥଲିକ୍ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିବାକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେଇଥିଲେ । ଚେତନା ଲୁଚାଇ ଚାର୍ଲ୍ସ୍ କୁ ବାର୍ଷିକ ୨ ଲକ୍ଷ ପାଉଣ୍ଡ ଦେବାପାଇଁ ରାଜା ହେଲେ । ସେ ଡଚ୍ ମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଫ୍ରାନ୍ସକୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାକୁ ମଧ୍ୟ ସମ୍ମତ ହେଲେ । ଏହି ସନ୍ଧି ପରେ ରାଜା ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ବିନାନ୍ତମତରେ ହଲଣ୍ଡ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଫ୍ରାନ୍ସ ସହୃଦ ଯୁଦ୍ଧରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୭୨ ଠାରୁ ଦୁଇବର୍ଷ ଚାଲିଥିଲା । ଏଥିରେ ଇଂରେଜମାନେ ଅକୃତକାରୀ ହୋଇଥିଲେ ।

୧୬୭୩ ଆକ୍ଟ (The Test Act) ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୭୩ :—
 ଦ୍ୱିତୀୟ ଚାର୍ଲ୍ସ୍ ମାତା ଓ ସାନ ଭାଇ କ୍ଲେମେନ୍ସ୍ କ୍ୟାଥଲିକ୍ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଯୌବନର ପ୍ରଥମ ଭ୍ରମ କ୍ୟାଥଲିକ୍ ଦେଶମାନଙ୍କରେ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ । ସେ ଷ୍ଟୁଆର୍ଟର କ୍ୟାଥଲିକ୍ ରାଜତ୍ୱମାନଙ୍କୁ ବିବାହ କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ କ୍ୟାଥଲିକ୍ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଆଦରକ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଥିଲା । ସେ ଫ୍ରାନ୍ସ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଚୁର ଅର୍ଥ ପାଇ ତାଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅନୁସାରେ ନିଜର ବୈଦେଶିକ ନୀତି ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିଲେ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡରେ କ୍ୟାଥଲିକ୍ ଧର୍ମ ସୁନଃ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରଚ୍ଛଦିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉଦାରତା ଓ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଦେଖାଇବା ଛଳରେ କ୍ୟାଥଲିକ୍ ମାନଙ୍କୁ କେତେକ ସୁବିଧା ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧୀନତାରେ ଉପାସନା କରିବା ପାଇଁ ଆଦେଶ ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । ତାହା ‘ଡିକ୍ଲାରେସନ୍ ଅଫ୍ ଇଣ୍ଡଲ୍ଜେନ୍ସ’ (Declaration of Indulgence) ନାମରେ ବିଦିତ । କିନ୍ତୁ

ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ତାଙ୍କର ଏହି ନୀତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଡାବ୍ର ପ୍ରତିବାଦ କରିବାରୁ ସେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଏହି ଘୋଷଣା ପ୍ରତ୍ୟାହାର କଲେ ଓ ଟେଷ୍ଟ୍ ଆକ୍ଟରେ ନିଜର ସମ୍ମତି ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ଆଇନ ଦ୍ଵାରା ^{୧୬୦୫}କ୍ୟାଥଲିକ୍ ଓ ନନ୍-କନ-ଫର୍ମିଷ୍ଟ ବା 'ଡିସେଣ୍ଟର'ମାନେ ସମସ୍ତ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତିରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଥିଲେ ।

ଅଲ୍ ଅଫ୍ ଡାନବର୍କ ମଲୀତି—କାବାଲ ମଲୀସଭାର ଅବସାନ ପରେ ଅଲ୍ ଅଫ୍ ଡାନବର୍କ ୭ ବର୍ଷକାଳ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପରାମର୍ଶଦ୍ରୁତାୟୀ ଚାଲିଷୁ ତାଙ୍କ ସାନ ଭାଇ ଜେମ୍ସ୍ କନ୍ୟା ମେରୀକୁ ହଲ୍ଲଣ୍ଡସ୍ଥ ଅରେଜ୍ଜି ରାଜ୍ୟର ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଶାସକ ଉଲ୍ଲିୟମ୍ସଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ପ୍ରାନ୍ତ ସହିତ ଗୋଟିଏ ରାଷ୍ଟ୍ର ସଜ୍ଜ କରିଥିବା ଅପରାଧରେ ଡାନବର୍କ ଅଭିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ୫ ବର୍ଷ କାରାଦଣ୍ଡ ପାଇଥିଲେ ।

ପପିସ ପଡ଼ଯନ୍ତ୍ର (Popish Plot) ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୭୮:—ଏହି ସମୟରେ ଟିଟସ ଓଟସ Titus Oates ନାମକ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ସ୍ଵାର୍ଥସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ ଯେ କ୍ୟାଥଲିକ୍ମାନେ ରାଜା ଓ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ସଭ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମାରବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ପଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରିଛନ୍ତି । ଏଥିରେ ବିଶ୍ଵାସ କରି ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ କ୍ୟାଥଲିକ୍ମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ହୁଇ ହେଲା ଓ ଅନେକ ବନ୍ଧିଷ୍ଟ କ୍ୟାଥଲିକ୍ ଅଭିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ।

ହେବିୟସ୍ କପସ୍ ଆକ୍ଟ (Habeas Corpus Act) ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୭୯:—ଏହି ଆଇନ ଦ୍ଵାରା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ଵାଧୀନତା ରକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା । କାରଣ ନ ଦେଖାଇ କୌଣସି ଲୋକଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିବା ବା କାରାଦଣ୍ଡ ଦେବା ବେଆଇନ ବୋଲି ଏହାଦ୍ଵାରା ଘୋଷିତ ହେଲା ।

ହଲ୍ଲଣ୍ଡ ଓ ଟୋର ଦଳର ସୃଷ୍ଟି—ହ୍ରୀଷ୍ଟ ଚାଲିଷ୍ଟକ ପରେ ତାଙ୍କୁ ଭାଇ ହିଜ୍ଲି ଜେମ୍ସ୍ ଇଂଲଣ୍ଡର ହିଜ୍ଲିୟନ୍ ପାଇବା ପ୍ରତି

ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ନିଜକୁ କ୍ୟାଥଲିକ୍ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିବାରୁ ଅନେକ ଲୋକ ଏଥିରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଗ୍ରୀସ୍ତିରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ 'ଏକ୍ସକ୍ଲୁଜନ୍ ବିଲ୍' ବା ବଞ୍ଚାଦନ ବିଲ୍ (Exclusion Bill) ଅଗତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ବିଲ୍ ଅଗତ ହେବା ମାତ୍ରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ସଭ୍ୟମାନେ ଦୁଇ ଦଳରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଗଲେ । ଯେଉଁମାନେ ଜେମସ୍ଙ୍କୁ ~~ନିଜର ପାର୍ଟି~~ ସମ୍ମାନରେ ରହିଲେ ସେମାନେ ଟୋରି (Tory) ଓ ଯେଉଁମାନେ ସେଥିରେ ଅପତ୍ତି କଲେ ସେମାନେ ଦୁଇଗ୍ (Whig) ନାମ ଧାରଣ କଲେ । ପୂର୍ବେ ଅୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ରୋମାନ୍ କ୍ୟାଥଲିକ୍ ସଭ୍ୟମାନେ ଟୋରି ଓ ସ୍କଟ୍ଲାଣ୍ଡର (ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ) ମାନେ ଦୁଇଗ୍ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହି ସମୟରୁ ରାଜସୀୟ ସଭ୍ୟମାନେ ଟୋରି ଓ ଲେକମ୍ବର ସମର୍ଥକ ସଭ୍ୟମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଦୁଇଗ୍ ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲେ । ଏହି ବିଲ୍ ବିରୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ଅଗତ ହେବା ମାତ୍ରେ ରାଜା ବିରକ୍ତିରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଓ ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ବର ଶେଷ ଚାରିବର୍ଷ ବିନା ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ ଶାସନ କରିଥିଲେ । ପୂର୍ବରୁ କେବଳ ଧର୍ମମତର ପାର୍ଥକ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ସଭ୍ୟମାନେ ବିଭିନ୍ନ ଦଳରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହି ସମୟରୁ ଶାସନତନ୍ତ୍ର ଗତ ~~ସାମ୍ପ୍ରତି~~ ଗୁରୁତର ବିଷୟ ନେଇ ଦଳସୂଚି (Party System) ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏହା ଯରବର୍ତ୍ତୀ କାଳର ଦଳଗତ ଶାସନର (Party Government) ର ମୂଳଭୂତି ୩୨-୨ ।

୧୫. ରାଇହାଉସ ପଡ଼ିଯିବା (Rye House Plot) : —
 ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୮୩ ରେ କେତେକ ଦୁଇଗ୍ ଚାର୍ଲ୍ସ ଓ ତାଙ୍କ ଭାଇ ଜେମସ୍ଙ୍କୁ ନିଜ ମାର୍ଗେଟରୁ ଲଣ୍ଡନକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ ସମୟରେ ରାଇହାଉସ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ହତ୍ୟା କରିବାକୁ ଚକ୍ରଯନ୍ତ୍ର କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଧସପଡ଼ି

ପିତାଙ୍କୁ ଏହାର କେତେକ ନେତା ପ୍ରାଣଦୀପ୍ତ ପାରିଥିଲେ । ଦ୍ଵିତୀୟ
ବର୍ଷରୁ ଶ୍ରୀ ଅ: ୧୭୮୫ ରେ ପ୍ରାଣଦୀପ୍ତ କରୁଥିଲେ । ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ
ସେ ନିଜକୁ କଥାଅଳଙ୍କାର ବୋଲି ଘୋଷଣା କରୁଥିଲେ ।

ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଦ୍ଵିତୀୟ ଜେମ୍ସ୍ (ଶ୍ରୀ ଅ: ୧୭୮୫—~~୧୭୮୬~~—୧୭୮୮)

ପ୍ରଥମ ପ୍ରଥମ ପଞ୍ଚଶାସ୍ତ୍ର ସମୟ—

ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୮୫—ଦ୍ଵିତୀୟ ବର୍ଷରୁ ପିତାପଦାବେଦନା ଓ ଚଉକ
ଅର୍ଥ ମନୁରାଧକ ନିଦ୍ରୋଦ୍ଧୃତ ।

୧୭୮୮—ଉତ୍କଳପୁରକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅନୁସାରେ ।

” ୧୭୮୮—ଦ୍ଵିତୀୟ ଜେମ୍ସ୍ ସଂସ୍କାରନିଦ୍ରୋଦ୍ଧୃତ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ଜେମ୍ସ୍ ସଂସ୍କାରନିଦ୍ରୋଦ୍ଧୃତ—ଦ୍ଵିତୀୟ

ବର୍ଷରୁ ପରେ ତାଙ୍କ
ପାଦରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ଜେମ୍ସ୍
ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ସଂସ୍କାରନିଦ୍ରୋଦ୍ଧୃତ
କରୁଥିଲେ । ସେ ବଡ଼
ସଦେଶ୍ଵର, ନିଷ୍ଠୁର ଓ
ନିଦ୍ରୋଦ୍ଧୃତ ଥିଲେ ।
ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ରାଜନିତି ଓ
କଥାଅଳଙ୍କାର ଅର୍ଥରୁ ପ୍ରକଟ
ପ୍ରକଟ ତାଙ୍କ ନିଦ୍ରୋଦ୍ଧୃତ
ପ୍ରକଟ ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ।
ଏହାପାଇଁ ତାଙ୍କର ପ୍ରକଟ
ବ୍ୟବହାର ପୋଷ୍ଟ ସେ
ସଂସ୍କାରନିଦ୍ରୋଦ୍ଧୃତ ହୋଇଥିଲେ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ଜେମ୍ସ୍

ମନ୍ମାଉଥଙ୍କ ବିଦ୍ରୋହ—ଦ୍ଵିତୀୟ ବୁଲିଂ ସ୍ଵକ୍ଷେପକ ଶେ-
କାରକ ସନ୍ତାନ ଥିଲେ । ସେ ମନ୍ମାଉଥଙ୍କ ଚଉକ ଥିଲେ । ସେ ହଲ୍ଲଣ୍ଡର
ନିବାସିତ ହୋଇଥିଲେ । ଦ୍ଵିତୀୟ ଜେମ୍ସଙ୍କ ରାଜତ୍ଵ ଅବଧି ସଙ୍ଗେ
ସଙ୍ଗେ ସେ ତାଙ୍କୁ ତତ୍ତ୍ଵ ଇଂଲଣ୍ଡର ସିଂହାସନରେ ବସିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ
ପଦ୍ମପତ୍ର କରିଥିଲେ । ସେ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଥିଲେ । ତେଣୁ
ସ୍ଵିଟ୍ଜର ଲୋକମାନେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୋଗଦେଇ ବିଦ୍ରୋହ କରି-
ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ରାଜାଙ୍କ ସୈନ୍ୟମାନେ ବିଦ୍ରୋହୀମାନଙ୍କୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ
ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ଜେମ୍ସ ମନ୍ମାଉଥଙ୍କ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଦେଇଥିଲେ ଓ
ତାଙ୍କର ସହଚରମାନଙ୍କ ଉପରେ ଶାସିଣ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଇଥିଲେ ।
ତାଙ୍କର ଅମାନ୍ୟତା ନିଷ୍ଠୁରତା ଦେଖି ଲୋକେ ଶତହସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ।

ଜେମ୍ସଙ୍କ ଧର୍ମକ୍ଷତି—ଜେମ୍ସ ନିଜକୁ କ୍ୟାଥଲିକ୍ ବୋଲି
ପୂର୍ବରୁ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । ରାଜାଙ୍କୁ କ୍ଷମାପତ୍ରି ସେ କ୍ୟାଥଲିକ୍-
ମାନଙ୍କର ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା
କରିଥିଲେ । ସେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଦ୍ଵାରା ଗୃହୀତ ଓ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଅଭିନୟନ
ଲଘନ କରିଥିଲେ । ସେ ଟେଷ୍ଟ ଆକ୍ଟ (Test Act) ର ସର୍ତ୍ତସବୁ
ଭଙ୍ଗକରି କ୍ୟାଥଲିକ୍ମାନଙ୍କ ସୈନ୍ୟ, ଶାସନ ଓ ଧର୍ମ ବିଭାଗରେ ଉଚ୍ଚ
ବିଭାଗୀୟମାନ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲେ । ସେ ବିଭୋର୍ଥୀ ଧର୍ମପାତକମାନଙ୍କୁ
ଶାସ୍ତି ଦେବାପାଇଁ (ଏକ୍ସିଜିୟାଣ୍ଟିଆଲ୍ କମିସନ୍ ନାମକ ବିଚାରାଳୟ
(Court of Ecclesiastical Commission)) ସ୍ଥାପନ
କରିଥିଲେ । ସେ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କୁ ଲୋକମତ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ସେପ
ନ କରି କ୍ୟାଥଲିକ୍ମାନଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ସେ
ପ୍ରକାଶ୍ୟଭାବରେ ପୋପଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କୁ ସ୍ଵାଗତ କରିବା କରିଥିଲେ ।
ଏହାପରେ ସେ କ୍ୟାଥଲିକ୍ମାନଙ୍କ ସୁବିଧା ପାଇଁ ଏବଂ ନିଜନିଜର ମିଷ୍ଟ-

ମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ଅଣିବା ପାଇଁ “ଡିକ୍ଲାରେସନ୍ ଅଫ୍ ଇଣ୍ଡଲ୍ଜେନ୍ସ” ‘Declaration of Indulgence’ ନାମକ ଅନୁଶାସନପତ୍ର ପ୍ରବୃତ୍ତ କରିଥିଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସେମାନେ କ୍ୟାଥଲିକ୍ ଓ ନନ୍‌କନ୍‌ଫର୍ମିଷ୍ଟମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ସମତାନ୍ୱୟାୟୀ ଉପାସନା କରିବାର ଅଧିକାର ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା ଓ ଟେକ୍ସ୍ ଅକ୍ଟ୍ ଅନୁଯାୟୀ ଯେଥ ଗ୍ରହଣ ନ କରି ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ପାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା । ସେ ଧର୍ମଯାଜକମାନଙ୍କୁ ଏହି ଘୋଷଣାପତ୍ର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ମନ୍ଦିରରେ ରବିବାର ଦିନ ପଢ଼ିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ କ୍ୟାଣ୍ଟର୍ବରୀର ଆର୍ଚ୍ ବସପ୍ ଓ ଅନ୍ୟ ଛଅଜଣ ବସପ୍ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରତିବାଦ କରିବାରୁ ରାଜା ସେମାନଙ୍କୁ ଫାସୀ ଦେବାପାଇଁ ହୁକୁମ ଦେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଜୁର ଓ ବିଚାରକମାନେ ସେମାନେ ନିର୍ଦୋଷ ବୋଲି ମତ ଦେବାରୁ ସେମାନେ ମୁକ୍ତ ହେଲେ । ଏଥିରେ ଲଣ୍ଡନର ଲୋକମାନେ ଯତ୍ନସାଧନାସ୍ତି ଆନନ୍ଦିତ ଓ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇଥିଲେ ।

ଉଇଲିୟମ୍‌ଙ୍କ ଇଂଲଣ୍ଡ ଆଗମନ:—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୮୮:—

କ୍ୟାଥଲିକ୍ ଧର୍ମର ପୁନଃ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ରାଜାଙ୍କର ପ୍ରବଳ ପ୍ରୟାସ ଦେଖି ଲୋକମାନେ ବିଶେଷ ଉତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୮୮ର ଜୁନ୍ ମାସରେ ଜେମ୍‌ସ୍‌ଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପୁଅ ହୋଇଥିଲା । ତେଣୁ ଲୋକମାନେ ଭାବିଲେ ଯେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ କ୍ୟାଥଲିକ୍ ରାଜବଂଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଯିବ । ତେଣୁ ଇଂଲଣ୍ଡର ବିଶିଷ୍ଟ ଲୋକମାନେ ଜେମ୍‌ସ୍‌ଙ୍କ କନ୍ୟା ମେରୀ ଓ ତାଙ୍କର ସ୍ୱାମୀ ଅରେଜିର ରାଜା ଉଇଲିୟମ୍‌ଙ୍କୁ ଇଂଲଣ୍ଡର ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କରିବା ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ କରିଥିଲେ । ଉଇଲିୟମ୍‌ ଭାବିଲେ ସେ ଇଂଲଣ୍ଡର ସିଂହାସନ ଅଧିକାର କଲେ ତାଙ୍କର ଚିରଗିହୁ ପ୍ରାନ୍ତସ୍ୱର କ୍ୟାଥଲିକ୍ ସମ୍ରାଟ୍ ଲୁଇଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରବଳ ଭାବରେ ଯୁଦ୍ଧ ଚଳାଇବାକୁ ଓ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଧର୍ମର ଉନ୍ନତି କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବେ ।

ତେଣୁ ସେ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ସୈନ୍ୟ ସଙ୍ଗରେ ଘେନି ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଅସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଇଂଲଣ୍ଡର ଲୋକେ ଜେମ୍ସଙ୍କୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ତାଙ୍କର ପକ୍ଷ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଜେମ୍ସ୍ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ଇଂଲଣ୍ଡ ଛାଡ଼ି ଫ୍ରାନ୍ସକୁ ଯାଇଗଲେ ।

ଉଇଲିୟମ୍ ଓ ମେରୀଙ୍କ ସିଂହାସନାବୋଧଣ ଓ ଗୌରବମୟ ରାଜ୍ଯବିଧି:—ଉଇଲିୟମ୍ ଇଂଲଣ୍ଡର ସିଂହାସନ ଅଧିକାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ କନ୍ଭେନ୍ସନ୍ ପାର୍ଲମେଣ୍ଟ ଆହ୍ଵାନ କରିଥିଲେ । ଏହା ଉଇଲିୟମ୍ ଓ ମେରୀ ଇଂଲଣ୍ଡ ସିଂହାସନର ପ୍ରକୃତ ଅଧିକାରୀ ଓ ଅଧିକାରଣୀ ବୋଲି ସ୍ଥିର କରିଥିଲେ । ଏହା ‘ଡିକ୍ଲାରେସନ୍ ଅଫ୍ ରାଇଟ୍ସ୍’ (Declaration of Rights) ନାମକ ଘୋଷଣାପତ୍ରରେ ଜେମ୍ସ୍ଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ହୋଇଥିବା ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରର ଗୋଟିଏ ବିବରଣୀ ଏବଂ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ନ୍ୟାୟ ଅଧିକାର ସକଳ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଥିଲେ । ଏହା ପରେ ବିଲ୍ ଅଫ୍ ରାଇଟ୍ସ୍ ‘Bill of Rights’ ନାମକ ଏକ ନିୟମରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଏଥିରେ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ସତ୍ତ୍ଵଗୁଡ଼ିକ ଥିଲା: (୧) ରାଜା ପାର୍ଲମେଣ୍ଟଦ୍ଵାରା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ କୌଣସି ନିୟମ ଲଘ୍ଵନ (Suspend ଓ Dispense), ପାର୍ଲମେଣ୍ଟର ବିନାକ୍ରମରେ କୌଣସି କର ଧାର୍ଯ୍ୟ ବା ଶାନ୍ତି ସମୟରେ ଦେଶରେ ସ୍ଥାୟୀ ସୈନ୍ୟଦଳ ରଖା ଏବଂ ପାର୍ଲମେଣ୍ଟ ସଭ୍ୟ ନିର୍ବାଚନରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । (୨) ପାର୍ଲମେଣ୍ଟର ସଭ୍ୟମାନେ ସ୍ଵାଧୀନ ଭାବରେ ମତବ୍ୟକ୍ତ କରିପାରିବେ ଏବଂ ଦେଶରେ ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା ଓ ଲୋକମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର ପାଇଁ ସର୍ବଦା ପାର୍ଲମେଣ୍ଟ ଆହୂତ ହେବ । (୩) ପ୍ରଜାମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଅଭବ ଅସୁବିଧା ରାଜାଙ୍କୁ ଅବାଧରେ ଜଣାଇ କରିପାରନ୍ତି । (୪) କୌଣସି କ୍ୟାଥଲିକ୍ ବା କ୍ୟାଥଲିକ୍ ସ୍ତ୍ରୀ ବିବାହ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଇଂଲଣ୍ଡର ସିଂହାସନରେ ବସି ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ଏହାଦ୍ୱାରା ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଓ ରାଜାଙ୍କ ଶମତାର ସୀମା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା । ଉଇଲିୟମ୍ ଓ ମେରୀ ଉଦ୍‌ବୃଧିକାରୀ ସୂତ୍ରରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ସ୍ୱାଧୀନତା ନ ଯାଇ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ଗୋଟିଏ ଆଇନଦ୍ୱାରା ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭ କରିଥିବାରୁ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ନିଜେ ନିୟମାୟୀ ରାଜ୍ୟଶାସନ କରିବାକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେଇଥିଲେ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଜେମ୍ସ୍‌ଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧୀନତାର ବିରୋଧୀ ଏବଂ ଉଇଲିୟମ୍ ଓ ମେରୀଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଶାସନଭାର ଅର୍ପଣକୁ “ଗ୍ଲୋରିଅସ୍ ରିଭଲ୍ୟୁସନ୍” (Glorious Revolution) ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଏହି ରିଭଲ୍ୟୁସନ୍ ଦ୍ୱାରା ବିନା ଯୁଦ୍ଧ ଓ ରକ୍ତପାତରେ ରାଜଶକ୍ତିର ଶମତା ଚ୍ୟୁତି ଏବଂ ‘ରାଜପଦର ଐଶ୍ୱରିକ ଅଧିକାର ଗତି’ (Divine Right of Kingship) ମୂଳରେ କୁଠାବିଘାତ ହୋଇଥିଲା । ବହୁକାଳ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ବା ଲୋକପ୍ରତିନିଧି ଶାସନର ଆବଶ୍ୟକତା ଓ ସାର୍ବଭୌମିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ୟୁକ୍ଟର ଯୁଗରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ନିଜର ଶମତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟାକର ପରାଜୟଗାଳୀ ୟୁକ୍ଟର ନରପତିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବାରମ୍ବାର ପ୍ରତିହତ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଷ୍ଟୁଆର୍ଟ ଯୁଗରେ ଲୋକ ଶକ୍ତି ଅଦମ୍ୟ ଓ ପ୍ରବଳ ହେବାରୁ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ରାଜଶକ୍ତିକୁ ଦମନକରି ନିଜର ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ଓ ପ୍ରତିପତ୍ତି ବିସ୍ତାର କଲା । ଏହି ମହାନ ରିଭଲ୍ୟୁସନ୍ ପରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଦେଶର ପ୍ରକୃତ ପରିଚାଳକ ଓ ଶାସକ ହେଲା । ଏହି ସମୟରୁ ଇଂଲଣ୍ଡ ଇତିହାସରେ ନୂତନ ଯୁଗର ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

ଶେଷ ଅଧ୍ୟାୟ

ତୃତୀୟ ଉଇଲିୟମ୍—(ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୨୮୯—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୨୦୨)

ମେରୀ—(ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୨୮୯—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୨୯୦)

ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଘଟଣାର ସମୟ—

- ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୨୮୯—କିଲ୍ ଶାନ୍ତି ଯୁଦ୍ଧ ।
- „ ୧୨୯୧—ବର୍ସନ ଯୁଦ୍ଧ ।
- „ ୧୨୯୨—ଗ୍ରେକୋ ହତ୍ୟା ।
- „ ୧୨୯୪—ମୋରାକ ମୃତ୍ୟୁ ।
- „ ୧୨୯୭—ରାଉଲ୍‌ଜ ସଜ୍ଜି ।
- „ ୧୨୦୧—ସ୍ଟେନିୟୁ ଉଦ୍‌ବିଧାନର ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଯୁଦ୍ଧ ।
- „ ୧୨୦୨—ତୃତୀୟ ଉଇଲିୟମ୍ ମୃତ୍ୟୁ ।

ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ଆଧିପତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା :—ତୃତୀୟ ଉଇଲିୟମ୍‌ଙ୍କ ରାଜତ୍ବ ଆରମ୍ଭ ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ପ୍ରକୃତ ଲୋକପ୍ରତିନିଧି ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ନାନାବିଧ ଅଭିନବତା ରାଜା ଓ ଚର୍ଚ୍ଚର ଉପତା ସୀମାବଦ୍ଧ ହେଲା । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୨୮୯ ରେ ବିଲ୍ ଅଫ୍ ରାଇଟ୍‌ସ୍ ଆଇନରେ ପରିଣତ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଥିଲା । ଏହା-ଦ୍ବାରା ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ବା ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ମତର୍ଥ ପ୍ରବଳତର ହେଲା । ଉଦ୍‌ବିଧାନରେ ଏହା ଉପଗତ ହୁଇ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା ଓ ରାଜାଙ୍କର ସମତା ଓ ପ୍ରଭୁତ୍ବ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଗଲା । ରାଜାଙ୍କର ରାଜସ୍ବର ରାଜା ସ୍ବଇଚ୍ଛାରେ

ବ୍ୟୟ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ସ୍ଥିରହେଲା । ସ୍ୱଳ୍ପ ଶାସନର

କେଉଁ ବସ୍ତୁରେ କି ପରିମାଣରେ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରିବି ତାହା ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିବର୍ଷ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହେବାର ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ‘ମିଉଟିନ ଅକ୍ଟ’ (Mutiny Act) ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିର ହେଲା ଯେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ କେବଳ ବର୍ଷକ ପାଇଁ ସୈନ୍ୟ ବଳରେ ଶର୍ତ୍ତ ମଞ୍ଜୁର କରିବ । ତେଣୁ ରାଜା ସୈନ୍ୟରାଜା

ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଭଲଲୁଣ୍ ଓ ସ୍ୱଳ୍ପ ଶାସନ ପାଇଁ ଅର୍ଥ ଲାଭ ଏହି ଦୁଇଟି ଅପରୂପାର୍ଥ ଓ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ବସ୍ତୁ ନିମିତ୍ତ ପ୍ରତିବର୍ଷ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ତାଙ୍କତାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ସେହି ସମୟରୁ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟଦ୍ୱାରା ବାର୍ଷିକ ଅବ୍ୟୟ ତାଲିକା (Budget) ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଆସୁଅଛି ।

ଏହି ସମୟରେ ଉଇଲିୟମ୍ ‘ଟଲରେସନ୍ସ ଅକ୍ଟ’ (Toleration Act) ନାମକ ଅଭିନବ ପ୍ରଣୟନ କରି ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଚେରବ୍-ମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମ ଚିତ୍ତରେ କେତେକ ଖୁଆଁନତା ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବ୍ୟାପକନିମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ସୁବିଧା ଦିଆଯାଇ ନ ଥିଲା ।

ଦଳଗତ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା—(Party Government)—

ପ୍ରିଞ୍ସ ରୂଲ୍‌ସ୍‌ ବଳତ୍ୱରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ସଭ୍ୟମାନେ ତୁମ୍ଭଙ୍କ ଓ

ଟୋରି ନାମକ ଦୁଇଦଳରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ଦୁଇଟି ଦଳ ନିଜ ନିଜର ମତଦ୍ରୈଷ୍ଟ ଯୋଗୁଁ ବିପକ୍ଷ ଦୁଇଟି ବିପକ୍ଷ ଦଳରୂପେ ସଂଗଠିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ରାଜାଙ୍କର ଅନୁଦର ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲେ । ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ବିଭିନ୍ନ ଦଳ ସହିତ ସେମାନଙ୍କର ବିଶେଷ ସମ୍ପର୍କ ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି ସମୟରୁ ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ବିପକ୍ଷ ନିଜ ନିଜ ଦଳ ନିକଟରେ ଦାୟୀ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେଲେ । ତେଣୁ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ସ୍ଥାୟିତ୍ବ, ଦଳର ଅସ୍ତିତ୍ବ ବା ସ୍ଥିତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କଲା । ଡକ୍ଟର ଉଇଲିୟମ ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥାରେ କେତେଜଣ ହୁଇଗ୍ ଓ କେତେଜଣ ଟୋରି ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ନେଇ ମନ୍ତ୍ରୀସଭା ଗଠନ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଉଭୟ ଦଳର ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ଓ ଅବିଶ୍ବାସ ଯୋଗୁଁ ଶାସନକାରୀ ସ୍ବରୂପରୂପେ ସମ୍ପାଦିତ ନ ହେବାରୁ ସେ କେବଳ ହୁଇଗ୍ମାନଙ୍କ ନେଇ ମନ୍ତ୍ରୀସଭା ଗଠନ କରିଥିଲେ । ଏହା ହୁଇଗ୍ ଜୁଣ୍ଟୋ (Whig Junto) ନାମରେ ବିଦିତ ହେଲା । ଏହାର କେତେକ ବର୍ଷପରେ ଟୋରିଦଳ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ ପ୍ରବଳ ହେବାରୁ ରାଜା କେବଳ ଟୋରିମାନଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରୀସଭାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ କଲେ । ରାଜା ସର୍ବାଧିକଦଳ (Majority party) ର ନେତାମାନଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରୀରୂପେ ମନୋନୀତ କରିବାରୁ ଇଂଲଣ୍ଡରେ 'ଦଳଗତ ଶାସନ' ବା 'Party-Government' ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଉଇଲିୟମ୍ ପ୍ରଥମେ ଶାସନ ସୌକାର୍ଯ୍ୟର୍ଥେ ଏପରି କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ସର୍ବାଧିକ ଦଳ ମଧ୍ୟରୁ ମନ୍ତ୍ରୀ ମନୋନୟନ କରି ମନ୍ତ୍ରୀସଭା ବା କାବିନେଟ୍ (Cabinet) ଗଠନ ଗୋଟିଏ ବିଧିବଦ୍ଧ ପଦ୍ଧତି ହୋଇଗଲା । ଏହିରୂପେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ କାବିନେଟ୍ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟର ସୁସ୍ଥପାତ ହେଲା ।

ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ— ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର କ୍ୟାଥଲିକମାନେ ପ୍ରାୟତଃ ସମ୍ରାଟ୍ ଚାର୍ଲ୍ସଙ୍କ ଲରକଠାରୁ ଶାହାଯ୍ୟ ପାଇ

ଦ୍ଵିତୀୟ ଜେମ୍ସଙ୍କ ରାଜ୍ୟପ୍ରାପ୍ତି ନିମିତ୍ତ ବିଦ୍ରୋହ କରିଥିଲେ । ଜେମ୍ସ୍ ନିଜେ ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡ ଯାଇ କିଛିଦିନ ପାଇଁ ସେଠାରେ ରାଜା ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ କ୍ୟାଥଲିକ୍ମାନେ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟମାନଙ୍କ ଉପରେ ଶୁଷ୍କଣ ଅତ୍ୟାଚାର କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ପ୍ରାଣଭୟରେ ଲଣ୍ଡନଡ଼େଇ ଓ ଏକସ୍ପିଲେନ୍ ନାମକ ନଗର ଦ୍ଵୟରେ ପ୍ରାୟ ଶହେ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏ ସମ୍ବାଦ ପାଇ ଉଇଲିୟମ୍ ଏକଦଳ ସୈନ୍ୟ ସହତ ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୯୦ରେ ଉଇଲିୟମ୍ ବୟନ ଯୁଦ୍ଧରେ (Boyne) ଜେମ୍ସ୍ ଓ ଆଇରିଶ୍ମାନଙ୍କୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ଜେମ୍ସ୍ ପ୍ରାଣ ଭୟରେ ଫ୍ରାନ୍ସକୁ ପଳାଇଗଲେ । ଏହାପରେ ଲିମେରିକ୍ (Limeric) ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୯୧ରେ ଗୋଟିଏ ସନ୍ଧି ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସନ୍ଧି ଅନୁଯାୟୀ ଉଇଲିୟମ୍ ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ରାଜା ବୋଲି ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲେ ଓ ଆଇରିଶ୍ କ୍ୟାଥଲିକ୍ମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେତେକ ସୁବିଧା ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଆଇରିଶ୍ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟରେ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟମାନଙ୍କର ଏକାଧିପତ୍ୟ ଥିଲା । ଏହା ଏହି ସନ୍ଧିକୁ ନ ମାନି କ୍ୟାଥଲିକ୍ମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ କଠୋର ଶାସ୍ତି ବଧାନ କରିଥିଲା । ସେମାନଙ୍କର ଜମି ବାଡ଼ିସବୁ ବାଜେୟାସ୍ତ ହେଲା ଓ ସେମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ମୋଟଶୟ ହେଲା ।

ସ୍କଟଲଣ୍ଡର ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ—ସ୍କଟଲଣ୍ଡର ଅଧିକାଂଶ ଅଧିବାସୀ ଫ୍ରେସ୍ ଚିଟରସ୍‌ଙ୍କୁ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ । ସେମାନେ ଉଇଲିୟମ୍ ଓ ମେଗ୍‌ଙ୍କର ସିଂହାସନ ଲଭରେ ବିଶେଷ ଆନନ୍ଦ ଓ ଆଶାନ୍ବିତ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଉଇକାଉଣ୍ଟ ଡର୍ବି ନାମକ ଜଣେ ସମତାଶାଳୀ ସାମନ୍ତ, ସ୍କଟଲଣ୍ଡର ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳବାସୀ କ୍ୟାଥଲିକ୍ମାନଙ୍କର ଶତକାରୁପେ

ଦ୍ଵିତୀୟ ଜେମ୍ସ୍ ଜେମ୍ସ୍ ପରାବଲମ୍ବନ କରି ବ୍ରୋଡ୍ବେଲ୍ କରୁଥିଲେ । ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୮୯ ରେ କିଲ୍ ଡାକ୍ତି ଯୁଦ୍ଧରେ ଇଂରେଜମାନେ ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ସ୍ଵିଟ୍‌ଲଣ୍ଡର ପାବତ୍ୟ ଲେକମାନେ ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ବିଶେଷ ବାଉଡ୍ ଦେଖାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଡିଗ୍‌ବର ମୃତ୍ୟୁ ହେବାରୁ ବ୍ରୋଡ୍ବେଲ୍ କମିଶନ ଶାନ୍ତ ହୋଇଗଲା । ଏହାପରେ ଉଇଲିୟମ୍ସ୍ ସ୍ଵିଟ୍‌ଲଣ୍ଡର ରାଜା ବୋଲି ସ୍ଵୀକୃତ ହୋଇଥିଲେ ।

ସ୍ଵିଟ୍‌ଲଣ୍ଡରେ ଶାନ୍ତ ସ୍ଥାପନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଉଇଲିୟମ୍ସ୍ ସେଠାର ସାମନ୍ତମାନଙ୍କୁ ରାଜିଭକ୍ତର ଶପଥ (Oath of allegiance) ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଗ୍ରେଜୋ ପ୍ରଦେଶର ସାମନ୍ତ ଅୟାନ୍ ମାକ୍‌ଡୋନାଲ୍ଡ ଯଥାସମୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ନ ପାରୁଥିବାରୁ ରାଜାଜିତ୍‌ସାରେ ସେ ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୯୨ ରେ ନିଷ୍ଠୁର ଭାବରେ ନିହତ ହୋଇଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ସ୍ଵିଟ୍‌ଲଣ୍ଡର ପାବତ୍ୟ ପ୍ରଦେଶର ଲେକମାନେ ଉଇଲିୟମ୍ସ୍‌ଙ୍କ ଉପରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ।

ତୃତୀୟ ଉଇଲିୟମ୍ସ୍‌ଙ୍କ ବୈଦେଶିକ ନୀତି—ପ୍ରାନ୍ତ ସହୃଦିତ ଯୁଦ୍ଧ—ପ୍ରାନ୍ତ ସମ୍ରାଟ୍ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଲାଜଙ୍କର ନିମନ୍ତା ଟେକି କରିବା ଉଇଲିୟମ୍ସ୍‌ଙ୍କ ବୈଦେଶିକ ନୀତିର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା । ଲାଜ ବେଲଜିୟମ୍ ଓ ହଲଣ୍ଡ ଅଧିକାର କରିବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ଆଉମଧ୍ୟ ସେ ଦ୍ଵିତୀୟ ଜେମ୍ସ୍ ଓ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ରକୁ ଇଂଲଣ୍ଡର ସିଂହାସନ ପ୍ରଦାନ କରିବା ନିମିତ୍ତ ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଉଇଲିୟମ୍ସ୍ ହଲଣ୍ଡ, ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ଓ ସ୍ପେନ ସହୃଦିତ ବଳୁତା ସ୍ଥାପନ କରି ପ୍ରାନ୍ତ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଜ୍ୟସଙ୍ଘ ଗଠନ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରାନ୍ତ ସହୃଦିତ ପ୍ରାୟ ଅଠବର୍ଷ କାଳ ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲୁଥିଲା । ସ୍କଟ୍‌ଲଣ୍ଡରେ ଇଂରେଜମାନେ ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଲଢ଼େଇ ନାମିକ ସ୍ଥାନରେ ଜଳଯୁଦ୍ଧରେ

ଫରାସୀମାନେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପରାଜିତ ହୋଇଥିଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୧୭ ରେ ‘ରିଭରକ (Rys wick) ସନ୍ଧି’ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ଫଳରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷ ନିଜ ନିଜର ପୁରୀ ରାଜ୍ୟ ଫେରି ପାଇଲେ । ଲଲ ଉଇଲିୟମ୍‌ଙ୍କୁ ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରବୃତ୍ତ ରାଜା ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ ଏବଂ ନିର୍ବାସିତ ଷ୍ଟୁଆର୍ଟ ବଂଶଧରମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ନ ଦେବାରୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲେ ।

ସ୍ପେନୀୟ ଉତ୍ତରାଧିକାର ସଂଗ୍ରାନ୍ତ ଯୁଦ୍ଧ—(The War of the Spanish Succession) ଉଇଲିୟମ୍‌ଙ୍କ ରାଜତ୍ବର ଶେଷ ବର୍ଷରେ ସ୍ପେନ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଇଉରୋପରେ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ତରାଧିକାର ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ସ୍ପେନ ରାଜା ଦ୍ୱିତୀୟ ଚାର୍ଲ୍‌ସ୍ ନିଃସନ୍ତାନ ଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ସ୍ପେନ ଇଉରୋପରେ ବଶେଷ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଓ ତାହାର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲା । ଇଉରୋପରେ ନିଦରଲାଣ୍ଡ, ସସିଲି, ମିଲନ୍, ନେପଲସ୍, ଏସ୍ଟିଆ ମହାଦେଶରେ ଫିଲିପାର୍ଡ ଦ୍ୱୀପସୂଚ୍ଚ ଓ ଆମେରିକାରେ ମେକ୍ସିକୋ, ପେରୁ, ଚିଲି, କିଉବା ସ୍ପେନର ଅଧିକାର ଭକ୍ତ ଥିଲା । ଫ୍ରାନ୍ସ ସମ୍ରାଟ ଲୁଇସ ପ୍ରଥମ ଆହୁର ଉତ୍ତର ଫିଲିପ୍, ବାଭେଲ୍‌ୟାର୍ ରାଜା କୋସେଟ୍ ଏବଂ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟାର ଆର୍ଚ୍‌ଡୁଇଚ୍ ଚାର୍ଲ୍‌ସ୍ ସ୍ପେନ ସମ୍ରାଟଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲେ । ଲୁଇସ ନାହିଁ ସ୍ପେନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅଧିକାରୀ ହେଲେ ଇଉରୋପରେ ଫ୍ରାନ୍ସର ସମତା ଯଥେଷ୍ଟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଯିବାର ଜାଣି ଉଇଲିୟମ୍ ଏହା ଯେପରି ନ ହୁଏ ସେଥିପାଇଁ ବଶେଷ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ସେ ଫ୍ରାନ୍ସର ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର ଚେଷ୍ଟାକୁ ଶେଷ କରିବାପାଇଁ ଲୁଇସ ସଙ୍ଗେ ଦୁଇଟି ରାଜ୍ୟ ବଣ୍ଟନ ସନ୍ଧି (Partition Treaties) କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସ୍ପେନ ସମ୍ରାଟ ଏହା

ଅବଗତ ହୋଇ ବରଜ୍ଜ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ
ଅକ୍ସଫରଡ଼ ଚିତ୍ତକଳ୍ପ ତାଙ୍କ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ବୋଲି ଉଇଲ୍
(Will) କରୁଥିଲେ । ସ୍ୱେନ ସମ୍ରାଟ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୦୦ ରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ
କଲେ । ତତ୍ପୂର୍ବ ଲଙ୍କା ରାଜ୍ୟ ବଞ୍ଚିତ ସର ବଙ୍ଗଳା ଦଳ ପୌତ୍ରକୁ
ସ୍ୱେନ୍ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ବୋଲି ଘୋଷଣା କଲେ ଏବଂ
ଉଇଲିୟମ୍‌ଙ୍କୁ ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜା ବୋଲି ଅସ୍ଥିକାର କରି ଦ୍ୱିତୀୟ
ଜେମ୍‌ସ୍‌ଙ୍କୁ ପୁତ୍ରକୁ ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜା ତୃତୀୟ ଜେମ୍‌ସ୍‌ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ
କଲେ । ଏଥିରେ ଉଇଲିୟମ୍‌ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ଫ୍ରାନ୍ସ ବିରୁଦ୍ଧରେ
ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କଲେ ଏବଂ ହଲଣ୍ଡ, ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେକ
ସୁଦୃଢ଼ ରାଜ୍ୟକୁ ମିଳିତ କରି ଫ୍ରାନ୍ସ ବିପକ୍ଷରେ ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟସଙ୍ଘ
ସୃଷ୍ଟି କଲେ । ଏହା “Grand Alliance” ନାମରେ ବିଦିତ ।
ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୦୨ ରେ ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଅରମ୍ଭ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଅଳ୍ପଦିନ ମଧ୍ୟରେ
ଉଇଲିୟମ୍‌ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ ।

ଜାତୀୟ ରଣ ଓ ବ୍ୟାଙ୍କ ଅଫ୍ ଇଂଲଣ୍ଡର ସୃଷ୍ଟି—

ଉଇଲିୟମ୍‌ଙ୍କ ରାଜତ୍ୱରେ ଜାତୀୟ ରଣ (National Debt) ଅରମ୍ଭ
ହୋଇଥିଲା । ଫ୍ରାନ୍ସ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ଉଇଲିୟମ୍‌ ଅର୍ଥାଭାବ
ବିଶେଷରୂପେ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ । ନୂତନ କରି ଧାର୍ଯ୍ୟ କରି
ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ କୌଣସି ଅର୍ଥ ଆଦାୟ କରିବାର ଆଶା ନ ଦେଖି ସେ
ବର୍ଲିନ୍‌ସ୍‌ମିଥ୍‌ସ୍‌ ନାମକ ଜଣେ ବାଚସ୍ପତି ଅର୍ଥସଚିବଙ୍କ ପରାମର୍ଶାନୁଯାୟୀ
ନିଜ ନାମରେ ରଣ ଗ୍ରହଣ ନ କରି ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ନାମରେ ରଣ
ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଲେକମାନେ ରାଜାଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତେ ସରକାରଙ୍କୁ ରଣ
ଦେବା ନିରାପଦ ମନେକରି ବହୁ ଅର୍ଥ ରଣ ସ୍ୱରୂପ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି
ପ୍ରକାରେ ଜାତୀୟ ରଣର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୯୨) । ବର୍ତ୍ତମାନ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଶର ସରକାରଙ୍କ ନାମରେ ରଣ ଗ୍ରହଣ ପ୍ରଥା ଚଳି ଆସୁଛି ।

ଏହାଦ୍ୱାରା ଯୁଦ୍ଧବ୍ୟୟ ପାଇଁ ପ୍ରଚୁର ଅର୍ଥ ନ ମିଳିବାରୁ
 ପ୍ୟାଟରିସନ୍ ନାମକ ଜଣେ ଲୋକଙ୍କ ପରମର୍ଶମତେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୧୪ ରେ
 ବ୍ୟାଙ୍କ ଅଫ୍ ଇଂଲଣ୍ଡ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା ଏବଂ ଏହି ବ୍ୟାଙ୍କରୁ ରାଜାଙ୍କୁ
 ଅର୍ଥ ଯୋଗାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା । ଏହି ବ୍ୟାଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ଇଂଲଣ୍ଡର
 ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ପ୍ରସାରର ପଥ ସୁଗମ ହୋଇଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ
 କାଳରେ ଗୋଟିଏ ମେସିନ୍ ସମସ୍ତ ଅର୍ଥ ଏହି ବ୍ୟାଙ୍କରେ ଗଚ୍ଛିତ ରହୁଅଛି ।

ଜେମ୍ସ୍ ଉଇଲିୟମ୍ସ୍ ଓ ଜାକୋବାଇଟ୍‌ସ୍—

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୧୪ ରେ ମେସିନ୍‌ର ମୂଢ଼ୁ ହେଲା । ଇଂରେଜମାନେ ତାଙ୍କୁ
 ବିଶେଷ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଭକ୍ତି କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଉଇଲିୟମ୍ସ୍ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ
 ଅପେକ୍ଷା ଡଚ୍‌ମାନଙ୍କର ବିଶେଷ ପକ୍ଷପାତୀ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଇଂରେଜମାନେ
 ତାଙ୍କ ଉପରେ ବରକ୍ର ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର
 ଏତେଦୂର ଅପ୍ରିୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ଯେ ସେମାନେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଜେମ୍ସ୍‌ଙ୍କୁ
 ପୁନର୍ବାର ଇଂଲଣ୍ଡର ସିଂହାସନରେ ବସାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟ
 ଜେମ୍ସ୍‌ଙ୍କ ଅନୁଗାମୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ‘ଜାକୋବାଇଟ୍’ (Jacobite)
 ନାମରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ଲୁଡ଼ିନ୍ ଜାକୋବସ୍ (Jacobus) ଶବ୍ଦର
 ଅର୍ଥ ଜେମ୍ସ୍ । ଜାକୋବସ୍ ଶବ୍ଦରୁ ଜାକୋବାଇଟ୍ ଶବ୍ଦ ଉତ୍ପନ୍ନ
 ହୋଇଅଛି । ଫ୍ରାନ୍ସ ସମ୍ରାଟ ଲୁଇ ଜାକୋବାଇଟ୍‌ମାନଙ୍କୁ ସର୍ବଦା ସାହାଯ୍ୟ
 ଦେଉଥିଲେ । ଜାକୋବାଇଟ୍‌ମାନେ ଉଇଲିୟମ୍‌ଙ୍କୁ ମାରବା ପାଇଁ
 କେତେକ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ଚେଷ୍ଟା
 ବିଫଳ ହୋଇଥିଲା । ସେମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଦ୍ୱିତୀୟ ଉଇଲିୟମ୍‌ଙ୍କର କୌଣସି
 ସତ୍ତା ହିଁ ନ ଥିଲା ।

ଇଂଲଣ୍ଡର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନିର୍ଣ୍ଣୟ—(Act of
 Settlement) ଉଇଲିୟମ୍‌ଙ୍କ ପରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ସିଂହାସନ ଅଧିକାର

ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାୟୀ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବା ପାଇଁ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୦୧ରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ୍ ଅକ୍ଟ ଅଫ୍ ସେଟ୍ଲମେଣ୍ଟ୍ “Act of Settlement” ନାମକ ଆଇନ ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ । ଉଇଲିୟମ୍ ଓ ମେରୀଙ୍କର କୌଣସି ସନ୍ତାନ ନ ଥିବାରୁ ଏପରି ନିଷ୍ପତ୍ତି ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା, ଏହାଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିରହେଲା ଯେ ଉଇଲିୟମ୍ଙ୍କ ଅଝେ ମେରୀଙ୍କ କନିଷ୍ଠା ଭଗ୍ନୀ ଏନ୍ ଇଂଲଣ୍ଡ ସିଂହାସନରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହେବେ । ଏହି ସମସ୍ତ ସୁଦ୍ଧା କନ୍ୟା ମତ ଯାଇଥିଲେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ପରେ ଜର୍ମାନୀ ଅନ୍ତର୍ଗତ ହାନୋଭରର ଇଲେକ୍ଟ୍ରେସ୍ ସୋଫିୟା ଓ ତାଙ୍କର ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ ବନ୍ଧୁମାନେ ଇଂଲଣ୍ଡ ସିଂହାସନ ଅଧିକାର କରିବା ମଧ୍ୟ ଏହାଦ୍ୱାରା ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ସୋଫିୟା ପ୍ରଥମ ଜେମ୍ସଙ୍କ ନାତୁଣୀ (ଫ୍ରେଡେରିକ୍ କନ୍ୟା) ଥିଲେ । ଏହି ଆଇନଦ୍ୱାରା ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ଇଂଲଣ୍ଡ ସିଂହାସନ ପାଇଁ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କ୍ଷମତା ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥିଲା ।

ଆଉ ମଧ୍ୟ ବିଚାରପତିମାନେ ରାଜାଙ୍କ କ୍ଷମତାର ବହୁଭୂତ ବୋଲି ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ବିଧିବଦ୍ଧ ହେଲା । ସେମାନଙ୍କର ନିୟନ୍ତ୍ର ଓ ବିତାଡ଼ନ କ୍ଷମତା ରାଜାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ନ ରହି ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ହସ୍ତରେ ରହିଲା । କୌଣସି ବିଚାରପତି ରାଜାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ କନ୍ୟାୟ ବିଚାର କଲେ ତାଙ୍କ ବିଚାରରେ ହସ୍ତଚ୍ଛେଦ କରିବା ଦୋଷାବଦ୍ଧ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ବିଚାରପତିମାନେ ନିର୍ଭୀକଭାବରେ ପଦପାତଶୂନ୍ୟ କନ୍ୟାୟ ବିଚାର କରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଗଲା ।

ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ

ରାଣୀ ଏନ୍—(ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୦୭—~~୧୬୫୫~~ ୧୭୧୪)

ପ୍ରଥମ ପ୍ରଧାନ ପଟଣାର ସମୟ

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୦୭—ରାଣୀ ଏନ୍ଙ୍କ ସିଂହାସନାରୋହଣ ।

” ୧୬୦୪—ଲେନକ୍ସ୍ଟର ଯୁଦ୍ଧ ଓ ଇଂଲେଣ୍ଡମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଜିନ୍ଦାଲିଟର୍ ଅଧିକାର ।

” ୧୬୦୭—ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ସ୍କଟ୍ଲଣ୍ଡର ସଂଯୋଜନା ।

” ୧୬୧୩—ଇଉଷ୍ଟର୍ ସନ୍ଧି ।

” ୧୬୧୪—ରାଣୀ ଏନ୍ଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ।

ରାଣୀ ଏନ୍—ଅଳ୍ପ ଅର୍ଥ ସେତେକ ସମୟର ପାଇଁ ଅନୁଗାୟୀ ଦ୍ଵିତୀୟ ଜେମ୍ସଙ୍କ କନ୍ୟା ଏନ୍ ଇଂଲଣ୍ଡର ସିଂହାସନ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ସେ ବିଶେଷ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନୀତ ବା ଦେଶଜନ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ

ରାଣୀ ଏନ୍

ଅତ୍ୟନ୍ତ ସରଳ, ଦୟାଳୁ ଉଦାର ଓ ପ୍ରଜାସମ୍ମାନ ଥିଲେ । ସେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ବିଶେଷ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଉଦ୍‌ଘୋଷଣା ହୋଇଥିଲେ ଓ ପ୍ରଜାମାନେ ତାଙ୍କୁ ‘ଉତ୍ତମ ରାଣୀ ଏନ୍’ ‘Good Queen Anne’ ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟେ ‘ଶ୍ରୀକ ସହୃଦ ଏନ୍ଙ୍କର ପକ୍ଷରୁ ବଳିତା ଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ସର୍ବଦା ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଦ୍ଵାରା ପରିଗଣିତ ହେଉ-

ଥିଲେ । ମାର୍ଲବୋରୋ ଜଣେ ବିଚକ୍ଷଣ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ଓ ସେ ସମୟରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ସେନାପତି ଥିଲେ ।

ଫିନିସ୍ ଉତ୍ତରାଧିକାର ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଯୁଦ୍ଧ—(ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୦୨—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୧୩)—ଏହି ସିଂହାସନ ଅଗ୍ରେଦ୍ଵାର କରିବା ମାତ୍ରେ ଫ୍ରାନ୍ସ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଚଳାଇଲେ । ମାର୍ଲବୋରୋ ଇଂରେଜ ସେନାର ପ୍ରଧାନ ସେନାନାୟକରୂପେ ଯୁଦ୍ଧସେନାକୁ ପ୍ରେରଣ କଲେ । ସେ 'ଅପୁଷ୍' ବାରକୁ ସହଜ ଫରାସୀମାନଙ୍କୁ ଅନେକ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ସକଳ ଯୁଦ୍ଧ ମଧ୍ୟରେ ଜର୍ମାନର ବ୍ଲେନ୍ହାଇମ୍ (Blenheim) ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୦୪ ରେ ହୋଇଥିବା ଯୁଦ୍ଧ ଇତିହାସ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟଲାଭ କରିବାରୁ ମାର୍ଲବୋରୋ ରାଜାଙ୍କୁ ସମଗ୍ର ଇଉରୋପରେ ବ୍ୟାପ୍ତ ଦେବାଇଗଲା । ଏତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଫରାସୀମାନେ ଅଜେୟ ବୋଲି ଯେଉଁ ବଦମୁଲ ଧାରଣା ଥିଲା ତାହା ଦୂର ହୋଇଗଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ମାର୍ଲବୋରୋ ହଲ୍ଲଣ୍ଡର ରାମିଲିୟ (Ramillies), ଓଡେନାର୍ଡ (Oudenarde) ଓ ମାଲ୍ପ୍ଲାକେଟ୍ (Malplaquet) ନାମକ ତିନୋଟି ସ୍ଥାନରେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଫରାସୀମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୦୪ ରେ ଜଣେ ଇଂରେଜ ପୋତ-ଗୁଳିକ ନୁମସାସାଗରର ପ୍ରବେଶଦ୍ଵାର ସ୍ବରୂପ ଜିବ୍ରାଲ୍ଟର୍ ବନ୍ଦର ସ୍ପେନ୍‌ଠାରୁ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । (ଇଂରେଜମାନେ ଏତେ ମୁର୍ଦ୍ଧା କରି ମଧ୍ୟ ତତ୍ତ୍ୱର୍ତ୍ତେ ଲୁଇଙ୍କ ପୋତ ସ୍ପେନ୍‌ର ସିଂହାସନ ଲାଭ ପପରେ କୌଣସି ବାଧା ଜନ୍ମାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଦୀର୍ଘକାଳ ବ୍ୟାପୀ ଯୁଦ୍ଧଯୋଗୁଁ ଇଂଲଣ୍ଡର ଅର୍ଜିତ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟିତ ହୋଇଥିଲା ଓ ଫ୍ରାନ୍ସ ସହଜ ସହ ସ୍ଥାପନ ପାଇଁ ଦେଶର ସର୍ବତ୍ର ଚିତ୍କାର ଉଠିଲା । ମାର୍ଲବୋରୋ ଦୁର୍ବମଣ୍ଡାୟ ଅର୍ଥ ଲାଭଣା ଓ ଯୁଦ୍ଧଯୋଗୁଁ ସେ ଜପର

ଲେଖନୀ ଦେଖିଲେ ତାହା ସଦୃଶ ପ୍ରଭୃତି ହେଲା । ରାଜା ଏହି ମଧ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧର ପଥପାତ୍ର ନ ଥିଲେ ଓ ମାର୍ଲବରୋକ୍ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର କଲହ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ତହିଁ ସେ ଯୁଦ୍ଧ ସଂପର୍କିତ ହୁଇବ ମନ୍ଦୀ ସଭା ଭାଙ୍ଗି ଯୁଦ୍ଧବିରୋଧୀ ଟୋର ମନ୍ଦୀସଭା ଗଠନ କରିଥିଲେ । ମାର୍ଲବରୋ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ଦୀ ଓ ସୈନ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ ପଦରୁ ଅପସାରିତ ହେଲେ । ଟୋର ମନ୍ଦୀସଭା ଯୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା ।

ଇଉଟ୍ରେକ୍ଟ୍ ସନ୍ଧି — (Treaty of Utrecht) ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୧୩ ରେ ଇଉଟ୍ରେକ୍ଟ୍ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଫରାନ୍ସ ଓ ଇଂରେଜ-ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସନ୍ଧି ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସନ୍ଧି ଫଳରେ ଇଂରେଜମାନେ କିପ୍ରାଲ୍ ଟର୍, ମିନର୍କା, ନିଉଫାଉଣ୍ଡଲ୍ୟାଣ୍ଡ, ନୋଭାସ୍କୋଟିଆ ଓ ହବର୍ସନ୍ ଉପସାଗର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ରାଜ୍ୟ ପାଇଥିଲେ । କିପ୍ରାଲ୍ ଟର୍ ଅଧିକାର ଦ୍ଵାରା ଭୂମଧ୍ୟସାଗର ପ୍ରବେଶଦ୍ଵାର ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ହସ୍ତଗତ ହେଲା । ମିଲନ୍, ନେପଲ୍ସ ଓ ସ୍ପେନର ନିଦରଲ୍ୟାଣ୍ଡ ଅଞ୍ଚଳକୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରୌଢ଼ ଫିଲିପ୍ ସ୍ପେନର ସିଂହାସନ ଓ ଆମେରିକାକୁ ସ୍ପେନ ଅଧିକୃତ ରାଜ୍ୟ ପାଇଲେ । ସେ ସ୍ପେନର ରାଜା ହୋଇ ପଞ୍ଚମ ଫିଲିପ୍ ନାମ ଗ୍ରହଣ କଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ପ୍ରାନ୍ତ ସିଂହାସନ ଅଧିକାରରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାଦ୍ଵାରା ଫରାନ୍ସ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ସ୍ପେନ ଓ ପ୍ରାନ୍ତ ଏକ ଶାସନାଧୀନ କରିବାର କଲ୍ପନା ବିଫଳ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରାନ୍ତ ସମ୍ରାଟ ଇଂଲଣ୍ଡର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଖି କରୁଥିଲେ ଓ ଦ୍ଵିତୀୟ ଜେମ୍ସ୍ ବଂଶଧରମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ନ କରିବାକୁ ସ୍ଵୀକୃତି ଦେଇଥିଲେ । ଇଂରେଜମାନେ ଆମେରିକାକୁ ଜିତିଦାସ ଯୋଗାଇବାର ଏକଗୁଡିଏ ଅଧିକାର ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ସନ୍ଧି ଦ୍ଵାରା ଉତ୍ତର ଆମେରିକାରେ ଇଂରେଜ ମାମୁଳା ଶୁଦ୍ଧିତ

ହୋଇଥିଲା ଓ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ନୌଶକ୍ତି ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ବୃଦ୍ଧିଲାଭ କରିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ପ୍ରାୟ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତ ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ଦୀର୍ଘକାଳବ୍ୟାପୀ ବିବାଦର ବାଜ ବସନ କରାଗଲା ।

ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ସ୍ୱିଟ୍‌ଜର ସମ୍ମେଳନ—

(ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୦୭):—ପ୍ରଥମ କେମ୍ବ୍ ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜା ହେବା ସମୟରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୭୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ସ୍ୱିଟ୍‌ଜର ଏକ ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଶାସିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଉଭୟ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଶାସନତନ୍ତ୍ରଗତ ବହୁତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ବିଦ୍ୟମାନ ଥିଲା । କେବଳ ଉପରୋକ୍ତ ଶାସନ ବ୍ୟତୀତ ସର୍ବଦା ଦୁଇଟି ରାଜ୍ୟର ଦୁଇଟି ପୃଥକ୍ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଥିଲା । ଉଭୟ ରାଜ୍ୟର ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚଳାଚଳ କାରଣରୁ ବିଶେଷ ସତ୍ତାବାଦ ଥିଲା । ନୌଗୁଳନ ଆଇନ (Navigation Acts) ଯୋଗୁଁ ସ୍ୱିଟ୍‌ଜର ଇଂଲଣ୍ଡ : କିମ୍ବା ଇଂରେଜ ଉପନିବେଶମାନଙ୍କରେ ଅବାଧ ବାଣିଜ୍ୟ କରିପାରୁ ନ ଥିଲେ । ସ୍ୱିଟ୍‌ଜର ତୃତୀୟ ଉଲ୍‌ରିଚ୍‌ସ୍‌ଙ୍କ ରାଜତ୍ବରେ ପାନାମା ଯୋଜନାରେ ଡାରିୟନ୍ ଉପସାଗର ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜମାନେ ଏଥିରେ ବାଧା ଦେବାରୁ ସେମାନେ ବିଫଳ ମନୋରଥ ହୋଇ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ପ୍ରତି କ୍ରୁର ହୋଇଥିଲେ । ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉଭୟ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ ବହୁକାଳରୁ ବିବାଦ ଥିଲା । ଏହି ସମସ୍ତ କାରଣରୁ ଏକ୍‌ଙ୍କ ରାଜତ୍ବରେ ଉଭୟ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧର ସମ୍ଭାବନା ଦେଖାଗଲା । ଏପରି ସମୟରେ କେତେକ ଇଂରେଜ ଓ ସ୍ୱିଟ୍ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ଯୁକ୍ତିକଲେ ଯେ ଉଭୟ ରାଜ୍ୟର ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇଗଲେ ଓ ସ୍ୱିଟ୍‌ଜରକୁ ଧର୍ମ, ବାଣିଜ୍ୟ ଓ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସୁବିଧା ଦେଲେ ଇଂରେଜ ଓ ସ୍ୱିଟ୍‌ଜର ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦର କୌଣସି କାରଣ ରହିବ ନାହିଁ ।

ତେଣୁ ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୦୭ ରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ ଅକ୍ଟ ଅଫ୍
 ଇଉନିୟନ୍ (ସମ୍ମେଳନ ଅକ୍ଟ) “Act of Union” ଗୃହୀତ ହୋଇ-
 ଥିଲା । ଏହାଫଳରେ ସ୍କଟଲଣ୍ଡର ଲୋକମାନେ ହାଉସ୍ ଅଫ୍ କମନ୍ସକୁ
 ୪୪ ଜଣ ସଭ୍ୟ ଓ ହାଉସ୍ ଅଫ୍ ଲର୍ଡ୍ସକୁ ୧୬ ଜଣ ସଭ୍ୟ ପଠାଇବାର
 ଅଧିକାର ପାଇଲେ । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍କଟଲଣ୍ଡର ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଏଡିନ୍ବରୋ
 ନଗରରେ ବସୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସମ୍ମେଳିତ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ବା ଗ୍ରେଟ୍ ବ୍ରିଟେନ୍‌ର
 ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ “ଓୟେଷ୍ଟ୍ ମିନିଷ୍ଟର୍ସ୍ ଏକ୍ଟ” ରେ କପିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା ।
 ସ୍କଟଲଣ୍ଡ ନିଜର ଅଭିନ କାନ୍ତୁନ ଓ ପ୍ରେସ୍‌ବିଟିରିୟାନ୍ ଧର୍ମମତ ରଖିବାର
 ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ଉଭୟ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଅବାଧ ବାଣିଜ୍ୟ ପ୍ରଚଳିତ
 ହେଲା ଓ ସୁସ୍ଥମାନେ ଇଂରେଜ ଉପନିବେଶମାନଙ୍କରେ ସ୍ବାଧୀନ
 ଭାବରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାର ଅଧିକାର ପାଇଲେ । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଏହି
 ମିଳନ ଲୋକପ୍ରିୟ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଉଦ୍‌ବିଷ୍ଣୁତରେ ଉଭୟ ଦେଶ
 ପରସ୍ପର ହିତକର ହୋଇଥିଲା ।

ଲର୍ଡ୍ ବଲିଂବ୍ରୋକଙ୍କ ବିଦ୍ରୋହ:— ଏନ୍‌କ୍ ଜୀବିତା-

ବୟାରେ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ସନ୍ତାନସନ୍ତତିଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଥିଲା । ଏହି
 ସମୟରେ ହାନୋଭରର ଇଲେକ୍ଟରେସ୍ ସୋଫିୟା ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ
 କରିଥିଲେ । ଅକ୍ଟ ଅଫ୍ ସେଟେଲ୍‌ମେଣ୍ଟ ଅନୁଯାୟୀ ରାଜ୍ଞୀ ଏନ୍‌କ୍ ମୃତ୍ୟୁ
 ପରେ ସୋଫିୟାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଜର୍ଜଙ୍କର ଇଂଲଣ୍ଡ ସିଂହାସନ ପାଇବା ପ୍ରିୟ
 ହୋଇଥିଲା । ଲର୍ଡ୍ ବଲିଂବ୍ରୋକ ଏନ୍‌କ୍ ରାଜତ୍ବର ଶେଷ ଦିନ ବର୍ଷରେ
 ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ରାଜ୍ଞୀଙ୍କର ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ କ୍ଷମଣ ୪ ଶୋଚନୀୟ
 ହେବାର ଦେଖି ସେ ତାଙ୍କ ଭଉ ଦ୍ଵିତୀୟ ଜେମ୍ସ୍‌ଙ୍କ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ‘ଅକ୍ଟ
 ଅଫ୍ ସେଟେଲ୍‌ମେଣ୍ଟ’କୁ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ କରି ଇଂଲଣ୍ଡର ସିଂହାସନରେ ବସାଇ-
 ବାକୁ ଯତ୍ନ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହି ସମୟରେ ହଠାତ୍ ଏନ୍‌କ୍‌ର ମୃତ୍ୟୁ

ଘଟିଥିଲା । ଦୃଢ଼ଗମାନେ ହାନୋଭର୍ର ଜର୍ଜକୁ ଇଂଲଣ୍ଡର ସିଂହାସନ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଏଥିରେ କେହି ବିଶେଷ ଆପତ୍ତି କରି ନ ଥିଲେ । ଏହି ମୁଖ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଇଂଲଣ୍ଡରୁ ଖୁଆର୍ଟ୍ ସରକାର ଲେସ ପାଇଲ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ହାନୋଭର୍ ସରକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା ।

ଅଷ୍ଟମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଖୁଆର୍ଟ୍, ପୁଣରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଅବସ୍ଥା

ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର :—ସାର ଉଆଲ ରାଲେ ପ୍ରଥମେ ଅମେରିକାରେ ଇଂରେଜ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ସେ ସାମ୍ରାଜ୍ଞୀ ଏଲିଜାବେଥଙ୍କଠାରୁ କୌଣସି ଶ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଅଧିକୃତ ନ ହୋଇଥିବା ଅମେରିକାର ଯେ କୌଣସି ଅଂଶରେ ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିବା ପାଇଁ ଅଧିକାର ପାଇଥିଲେ । ସେ ଉତ୍ତର ଅମେରିକାର ପୂର୍ବ ଉପକୂଳରେ ଥିବା ରୋଆନୋକ୍ (Roanoke) ଦ୍ୱୀପ ଅଧିକାର କରି ଏଲିଜାବେଥଙ୍କ ନାମାନ୍ୱୟରେ ତାହାର ନାମ ରଖିନିୟା ଦେଇଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ରାଲେ ଏଠାକୁ ଶତାଧିକ ଲୋକ ପଠାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ସ୍ପେଶୟ ଓ ଲେଡିଜ ଭରତୀୟ-ମାନଙ୍କୁ ତଡ଼ି ଜଙ୍ଗଲ କାଟି ବୃକ୍ଷବାସ କରି ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିବାପାଇଁ ଅସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ତେଣୁ ଏହି ପ୍ରଥମ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ ଚେଷ୍ଟା ବିଫଳ ହୋଇଥିଲା । ଏହାପରେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୫୮୭ ରେ ଏହି ଦ୍ୱୀପକୁ ବାସୋପଯୋଗୀ କରିବା ପାଇଁ ଦ୍ୱିତୀୟବାର ଚେଷ୍ଟା ହୋଇଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡର ଅନେକ ପରବାର ସେଠାକୁ ବାସ କରିବାପାଇଁ ଯାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏଥର ମଧ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ, ବସନ, ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରର ଅଭାବ ଓ ଲେଡିଜ

ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ନୃଶଂସ-ଅତ୍ୟାଚାର ଯୋଗୁଁ ଏହି ଟେକ୍ସା ରାଜ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ଅଳ୍ପକାଳ ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତ ଇଂରେଜ ପରିବାର-ଧ୍ୟୁସ ହୋଇଥିଲେ । ପ୍ରଥମ ଜେମ୍ସ୍‌ଙ୍କ ରାଜତ୍ବରେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୦୭ ରେ ଭର୍ଜିନିୟା ସମୁଦ୍ଧିରୂପେ ଅଧିକୃତ ହୋଇଥିଲା । ଜେମ୍ସ୍‌ଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ଏହାର ପ୍ରଥମ ନଗରର ନାମ ହେଲା ଜେମ୍ସ୍‌ ଟାଉନ ।

ପ୍ରଥମ ଜେମ୍ସ୍‌ଙ୍କ ରାଜତ୍ବକାଳରେ ଅତ୍ୟାଚାରତ ଓ ଉପ୍ରୀତତ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟମାନେ ସ୍ବଦେଶ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଭର୍ଜିନିୟାର ଉତ୍ତରରେ କେତେକ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସେଗୁଡ଼ିକର ନୂତନ ଇଂଲଣ୍ଡ ‘New England’ ନାମକରଣ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରଥମ ଚାର୍ଲ୍ସ୍‌ଙ୍କ ରାଜତ୍ବ ସମୟରେ ପ୍ରାୟ ୨୦ ହଜାର ସ୍ବୟଂଚାନ୍ ନିଜ ରାଜ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଏଠାରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ, ପ୍ରଗତି ଅଧ୍ୟବସାୟ ଓ ସହଷ୍ଟୁତା ଯୋଗୁଁ ଅଳ୍ପକାଳମଧ୍ୟରେ ଏହି ଉପନିବେଶଗୁଡ଼ିକ ଭବର ଓ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଉପନିବେଶମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମାସାଚୁସେଟ୍ ପ୍ରଧାନ ଥିଲା ଓ ଏହାର ରାଜଧାନୀ ବୋଷ୍ଟନ୍ ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବନ୍ଦର ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରଥମ ଚାର୍ଲ୍ସ୍‌ଙ୍କ ରାଜତ୍ବରେ ‘ମେରିଲାଣ୍ଡ’ ମଧ୍ୟ ଅଧିକୃତ ହୋଇଥିଲା । ପଶ୍ଚିମ ଭାରତୀୟ ଦ୍ବୀପସୂତ୍ରର ବାର୍ବଡୋସ୍ (Parbados) ଦ୍ବୀପ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୬୨୨ ରେ ଓ ଜେମେକା ଦ୍ବୀପ କମ୍ପ୍‌ଡ୍‌ମେନ୍ଟ୍‌ଙ୍କ ରାଜତ୍ବ କାଳରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଦ୍ବସ୍ତଗତ ହୋଇଥିଲା ।

ଦ୍ବିତୀୟ ଚାର୍ଲ୍ସ୍‌ଙ୍କ ରାଜତ୍ବକାଳରେ ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣ କାରୋଲିନା (Carolina) ନାମକ ଉପନିବେଶ ଦ୍ବୟ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ତୃତୀୟ ଚାର୍ଲ୍ସ୍‌ଙ୍କ ଯୁଗସ୍ବରୂପ ଇଂରେଜମାନେ

କିନ୍ତୁ ଅଧିକୃତ ନିଜ ଅମନ୍ୟତାମାନ ନାମକ ଉପନବେଶ ପାଇଥିଲେ । ଇଂରେଜମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଏହାର ନିୟୁୟର୍କ (Newyork) ନାମକରଣ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ସ୍ୱଳ୍ପରେ ନିଉଜରସି (New Jersey), ଡିଲୱେୟାର (Delaware) ପେନସିଲ୍ ଭେନିଆ (Pennsylvania) ପ୍ରଭୃତି ଉପନବେଶ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା ।

ସ୍ପେନୀୟ ଉତ୍ତରାଧିକାର ଯୁଦ୍ଧର ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ଇଂରେଜମାନେ ମିନିର୍କା, ନିଉଫାଉଣ୍ଡଲଣ୍ଡ, ଜାଭାସ୍ଟିଆ ଓ ହୃତସନ୍ ଉପସାଗର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥଳ ପାଇଥିଲେ । ଷ୍ଟୁଆର୍ଟ ଯୁଗରେ ଉତ୍ତର ଆମେରିକାସ୍ଥ ଅଲିଭେନ ପର୍ବତର ପୂର୍ବଭାଗରେ ସେଣ୍ଟଲରେନ୍ସ ନଦୀ ଓ ଫ୍ଲୋରିଡା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ଅଞ୍ଚଳ ଏବଂ ନିଉଫାଉଣ୍ଡଲଣ୍ଡ ଓ ହୃତସନ୍ ଉପସାଗରର ଦକ୍ଷିଣ ଡରବର୍ତ୍ତୀ କେତେକ ଅଞ୍ଚଳ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଅଧିକାରଭୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲା ।

ଏହି ଯୁଗରେ ଭାରତବର୍ଷରେ ଇଂରେଜସାମ୍ରାଜ୍ୟର ମୂଳଭୂମି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଇଂରେଜ ବାଣିଜ୍ୟମାନେ ସୁରାଟ, ବମ୍ବେ, କଲିକତା, ବାଲେଶ୍ୱର, ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ବାଣିଜ୍ୟକୋଠି ଓ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଏହିରୂପେ ପଶ୍ଚିମ ଓ ପୂର୍ବ ଗୋଲାର୍ଦ୍ଧରେ ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାୟ ସୁନିପାତ ହେଲା ।

• **ବାଣିଜ୍ୟର ପ୍ରସାର** — ଏଲିଜାବେଥଙ୍କ ସ୍ୱଳ୍ପରୁ ଇଂଲଣ୍ଡର ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ଡମ୍ପଣୀ ବୃଦ୍ଧିଲାଭ କଲା । ନୌବୃତ୍ତ ଆକ୍ଟ (Navigation Act) ଯୋଗୁଁ ଅଧିକାଂଶ ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ରିଟିଶ ପୋତମାନଙ୍କରେ ସଂଚାଳିତ ହେଲା । ବର୍ଦ୍ଧିତ ଜଳଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟଲାଭ କରିବାଦ୍ୱାରା ଇଂଲଣ୍ଡର ନୌଶକ୍ତି ଡମ୍ପଣୀ ପ୍ରବଳିତ ହେଲା ।

ଏହି ଯୁଗରେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ସିଲ୍ସ ବସ୍ତୁବସ୍ତୁନ ଶିଳ୍ପ ବିଶେଷ ଭିନ୍ନ ଭାବେ କରାଯାଇ ଓ ରାଜ୍ୟର ନାନାସ୍ଥାନରେ ସମ୍ବଳିତ ଶାଳୀ ବସ୍ତୁନ-ଶିଳ୍ପକେନ୍ଦ୍ରମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା ।

ଭୋଗବିଳାସର ବୃଦ୍ଧି—ରାଜ୍ୟ ବସ୍ତାର, ନୂତନ ଦେଶ ଅବସ୍ଥାର, ବୈଦେଶିକ ପୋତ-ଲୁଣ୍ଠନ ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟର ପ୍ରସାର ଯୋଗୁଁ ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ଧନର ସ୍ରୋତ ପ୍ରବାହିତ ହେଲା । ଧନବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଲୋକମାନଙ୍କର ସୁଖ, ଶାନ୍ତି, ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ, ଭୋଗବିଳାସ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏହି ଯୁଗରେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଗୁ ଓ କଫି ପାନ ବିଶେଷଭାବରେ ପ୍ରଚଳିତ ହେଲା । ରାଜ୍ୟର ଗୁରୁତ୍ବେ କଫି ହୋଟେଲର ପ୍ରସାର ହେଲା । ଏଗୁଡ଼ିକ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କର ରାଜନୀତି ଚର୍ଚ୍ଚା, ସମ୍ବାଦ ସଂଗ୍ରହ ଓ ପ୍ରଚାର ଏବଂ ଗଳ୍ପ ଆମୋଦର ପ୍ରଧାନ କେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା । ରଙ୍ଗମଞ୍ଚର ଜନପ୍ରିୟତା ବୃଦ୍ଧିଲାଭ କରିବାରୁ ସର୍ବତ୍ର ରଙ୍ଗମଞ୍ଚମାନ ନିର୍ମିତ ହେଲା । ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଅନନ୍ଦ ଦେବାପାଇଁ ସର୍ବତ୍ର ଶତ ଶତ ନାଟକ ଅଭିନୀତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏଲିଜାବେଥ୍ ଯୁଗରେ ବାଲକମାନେ ସ୍ତ୍ରୀ ବେଶରେ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ପ୍ରଥା ଉଠିଯାଇ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଅଭିନେତ୍ରୀରୂପେ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚକୁ ମଣ୍ଡିତ କଲେ । ଦ୍ବିତୀୟ ଗୁରୁତ୍ବ ରାଜନୀତିର ଦେଶରେ ଭୋଗବିଳାସର ସ୍ରୋତ ପ୍ରବାହିତ ହେଲା । ବିଳାସିତା ଓ ଆମୋଦପ୍ରିୟତାର ବୃଦ୍ଧି ଯୋଗୁଁ ଲୋକମାନଙ୍କର ନୈତିକ ଚରଣ ଦମ୍ବଣ କଳ୍ପିତ ହେଲା । ଏ ଯୁଗରେ ଧନିକ ସମାଜରେ ସୂକ୍ଷ୍ମବାଦ, ସୁନ୍ଦର, ଚିତ୍ରଣ, ନାନାବର୍ଣ୍ଣରଞ୍ଜିତ ପୌଷାକ ପରିଚ୍ଛଦର ବ୍ୟବହାର ପ୍ରସାର ଲାଭ କରୁଥିଲା । ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷ ଉଭୟ ମଣ୍ଡଳର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ବୃଦ୍ଧିମ

ନବମ ଶତାବ୍ଦୀ

ଦ୍ରାବିଡ଼ ଲେଖକ

ପ୍ରଥମ ଲେଖକ (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୧୪—~~୧୭୨୭~~ ୧୭୨୭)

ପ୍ରଥମ ଲେଖକ ଲେଖକ ସମୟ—

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୧୪—ପ୍ରଥମ ଲେଖକ ଲେଖକ ବା (The Fifteen)

,, ୧୭୨୦—ସାର୍ବଜନୀନ ଲେଖକ ।

,, ୧୭୨୨—ସାର୍ବଜନୀନ ଲେଖକ ପ୍ରଥମ ମନ୍ତ୍ରୀ ଅଭିନୟ ।

,, ୧୭୨୭—ପ୍ରଥମ ଲେଖକ ଲେଖକ ।

ପ୍ରଥମ ଲେଖକ ଓ ଦୁଇଲେଖକ ପ୍ରାଧିକ୍ୟ—ପ୍ରଥମ ଲେଖକ

ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ସେତେଲେଖକ ଅଳ୍ପାଳ୍ପ ଲେଖକ ଲେଖକ ପ୍ରାଧିକ୍ୟ

ଲେଖକଲେ । ଦୁଇଲେଖକ

ସାଧାରଣରେ ସେ ଲେଖକ

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଦ୍ଵାଦଶ ଅଳ୍ପାଳ୍ପ

ଲେଖକଲେ । ତେଣୁ ସେ

ଦୁଇଲେଖକ ଲେଖକ

ଶ୍ରୀ ଲେଖକଲେ ।

ଲେଖକ ଲେଖକ

ଲେଖକ ଲେଖକ

ସମୟରେ ଲେଖକ ଅଳ୍ପାଳ୍ପ

ଲେଖକ ଲେଖକ । ସେ

ଦୁଇଲେଖକ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ

ଲେଖକ ସମୟ ଲେଖକ

ଲେଖକ ଲେଖକ ।

ସେ ଲେଖକ ଲେଖକ

ପ୍ରଥମ ଲେଖକ

ସେ ଲେଖକ ଲେଖକ . ବା . ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ . ଲେଖକ

ଯୋଗଦାନ କରୁ ନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ସଭ୍ୟପତି ହୋଇ ମନ୍ତ୍ରୀସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଉଥିଲେ । ଉକ୍ତ ମନ୍ତ୍ରୀ ବା ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ **Prime minister** ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହିରୂପେ ତାଙ୍କ ସମୟରେ ଡୁଗ୍ଲାସ୍ ଉଇଲିୟମ୍ସଙ୍କ ରାଜତ୍ବରେ ଅରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା କାବିନେଟ ଶାସନପ୍ରଣାଳୀ ବିକାଶ ଲାଭ କରିଥିଲା । ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ବ ଅରମ୍ଭରୁ ପ୍ରାୟ ଅର୍ଦ୍ଧ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ ଦୁଇଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରଭାବ ଓ ପ୍ରତିପତ୍ତି ଅସ୍ପଷ୍ଟ ରହିଲା । ଦୁଇଗଣମନ୍ତ୍ରୀ ସଭା ଗଠିତ ହେବାରୁ ଲର୍ଡ୍ ଟାଉନସେଣ୍ଟ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ ।

ପ୍ରଥମ ଜାକୋବାଇଟ୍ ବିଦ୍ରୋହ ବା ଦି ଫିଫ୍ଟିନ୍—

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୧୫:—ଲର୍ଡ୍ ବଲ୍‌ଡ୍ରେଲ୍ ଦ୍ଵିତୀୟ ଜେମ୍‌ସ୍ଙ୍କ ପୁତ୍ର ଜେମ୍‌ସ୍ ଏଡ୍‌ଉଆର୍ଡ୍ ବା ଡୁଗ୍ଲାସ୍ ଜେମ୍‌ସ୍ଙ୍କୁ ରାଜା ଏବଂ ମୁଖ୍ୟପରେ ସିଂହାସନ ଦେବାରୁ ରେଷ୍ଟା କରି ବିଫଳ ମନୋରଥ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରଥମ ଜର୍ଜ୍ ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜାହେବା ସଙ୍ଗେ ଜେମ୍‌ସ୍ ଏଡ୍‌ଉଆର୍ଡ୍‌ଙ୍କ ସମର୍ଥକ ବା ଜାକୋବାଇଟ୍‌ମାନେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୧୫ ରେ ଗୋଟିଏ ବିଦ୍ରୋହ କରିଥିଲେ । ଏହା ପ୍ରଥମ ଜାକୋବାଇଟ୍ ବିଦ୍ରୋହ ବା ‘ଦି ଫିଫ୍ଟିନ୍’ ନାମରେ ବିଦିତ । ଲୋକମାନେ ଜେମ୍‌ସ୍ ଏଡ୍‌ଉଆର୍ଡ୍‌ଙ୍କୁ **Old Pretender** ବା ବୃଦ୍ଧ ପ୍ରତାରକ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ।

ପ୍ରତାରକଙ୍କ ସିଂହାସନ ପ୍ରାପ୍ତି ନିମିତ୍ତ ସ୍କଟ୍‌ଲଣ୍ଡର ପାଟ୍‌ବ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ ଇଂଲଣ୍ଡର ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳର ଅଧିବାସୀମାନେ ବିଦ୍ରୋହ କରିଥିଲେ । ସ୍କଟ୍‌ଲଣ୍ଡର ପାଟ୍‌ବ୍ୟ ପ୍ରଦେଶର ଅଧିବାସୀମାନେ ଷ୍ଟୁଆର୍ଟମାନଙ୍କର ବିଶେଷ ଅନୁଗତ ଥିଲେ । ସେମାନେ ବିଶେଷ ଯୁଦ୍ଧପଣ, ସାହସୀ ଓ ନୃଶଂସ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଆର୍ଲ୍ ଅଫ୍ ମାର୍ “**Earl of Mar**” କ

ନେତୃତ୍ୱରେ ପ୍ରତାରକ ସପକ୍ଷରେ ବିଦ୍ରୋହ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଶେରଫମୁର ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ସେମାନେ ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଇଂଲଣ୍ଡର ଜାକୋବାଇଟ୍‌ମାନେ ପ୍ରେଷ୍ଟନ୍ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଅସୁସମର୍ପଣ କଲେ ।

ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ ପରେ ବୁଦ୍ଧ ପ୍ରତାରକ ସୁତ୍‌ଲଣ୍ଡରେ ପଦାର୍ପଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧବିଦ୍ୟାରେ ଅପାରଗତା, ନିବୋଧତା ଓ ଦୀର୍ଘସୁନ୍ଦତା ଦେଖି ଜାକୋବାଇଟ୍‌ମାନେ ତାଙ୍କ ଉପରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ତାଙ୍କର ପକ୍ଷ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ପ୍ରତାରକ ସିଂହାସନ ପ୍ରାପ୍ତିର କୌଣସି ଆଶା ନ ଦେଖି ପ୍ରାନ୍ତକୁ ପଳାୟନ କଲେ ଓ ଅଲ୍‌ବନ ମଧ୍ୟରେ ବିଦ୍ରୋହ ଶାନ୍ତ ହୋଇଥିଲା ।

ସପ୍ତ-ବାର୍ଷିକ ଆଇନ୍—ସାଧାରଣ ନିର୍ବାଚନରେ ଟୋର ସଭ୍ୟମାନେ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟକୁ ନିର୍ବାଚିତ ହେବାର ଆଶଙ୍କା କରି ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୧୭ରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ସପ୍ତବାର୍ଷିକ ଆଇନ୍ (Septennial Act) ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ପରମାୟୁ ୩ବର୍ଷ ପରିବର୍ତ୍ତିତରେ ୭ବର୍ଷ ବୋଲି ସ୍ଥିର ହେଲା ।

ପ୍ରଥମ ଜର୍ଜ୍‌ଙ୍କ ବୈଦେଶିକ ଜୀବି :—ଚେର୍ଚ୍ଚିତ ଲୁଇ ଦୀର୍ଘ ୨୧ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ ପରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିବାରୁ ପଞ୍ଚଦଶ ଲୁଇ ପ୍ରାନ୍ତସର ସିଂହାସନ ଅଧିକାର କଲେ । ରାଜା ହେବା ସମୟରେ ତାଙ୍କର ବୟସ ଥିଲା ଦଶବର୍ଷ । ଅଲିନ୍‌ସ ପ୍ରଦେଶର ଡଚ୍‌ଜ୍ ତାଙ୍କର ଅଭିଭାବକ ଥିଲେ । ପଞ୍ଚଦଶ ଲୁଇ ଅସୁନ୍ଦର ଅବସ୍ଥାରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ପ୍ରାନ୍ତ ରାଜବଂଶ ସହିତ ନିକଟ ସ୍ୱପକ୍ଷ ହେତୁ ଡଚ୍‌ଜ୍ ଅଫ୍‌ଅଲିନ୍‌ସ ପ୍ରାନ୍ତର ସିଂହାସନପ୍ରାପ୍ତି ଆଶାରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଦୁଇଣ୍ଡ ସହିତ ସନ୍ଧିସୁନ୍ଦରେ ଅବକ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧ ପ୍ରତାରକ ଓ ଜାକୋବାଇଟ୍‌ମାନଙ୍କର ପ୍ରାନ୍ତ

ସମର୍ଥକ ପ୍ରାନ୍ତରୁ ସ୍ୱପକ୍ଷରୁ ଅଣିବାପାଇଁ ଏହି ସମ୍ମତେ ଅଗ୍ରହରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ସ୍ପେନ ଇଉଟ୍ରେଚ୍ ସଭାରେ ଅସନ୍ନୁଷ୍ଠ ହୋଇ ସିସିଲ ଦ୍ୱୀପ ଅନ୍ତର୍ଗତ କରିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଇଂଲଣ୍ଡ ଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ଜଳଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ ହେବାରୁ ସିସିଲ ଦ୍ୱୀପ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲା ।

ସାଉଥ୍ ସି ବବଲ୍ (South Sea Bubble) — ଶ୍ରୀ: ଅ:

୧୭୨୦:—ଇଉଟ୍ରେଚ୍ ସଭା ପରେ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ଦିଗରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ବିଶେଷ ଉଲ୍ଲେଖ ହୋଇଥିଲା । ଦେଶର ଲୋକେ ବ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟଦ୍ୱାରା ପ୍ରଚୁର ଅର୍ଥ ଲାଭକଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଦଳେ ଲୋକେ ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରୁ ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରି ‘ସାଉଥ୍ ସି କମ୍ପାନୀ’ South Sea Company ନାମକ ଯୌଥ କାରବାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ଏହି କମ୍ପାନୀ ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକା ସହୃଦ ବାଣିଜ୍ୟ କରି ବିଶେଷ ଲାଭବାନ୍ ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ଦେଖା ଦେଖି ଦେଶରେ ଅନ୍ଧାର ଅନେକ କମ୍ପାନୀ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ଜଳ ଦୁର୍ଦ୍ଦମ୍ବ ପରି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଦୁ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିଯୋଗୁଁ ଜନସାଧାରଣ ବିଶେଷ ସତର୍କ ହୋଇଥିଲେ । ଏପରି ଗଣ୍ଡଗୋଳ ହେବାରୁ ସାଉଥ୍ ସି କମ୍ପାନୀର ଅଂଶର ମୂଲ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ କମିଗଲା ଏବଂ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ କମ୍ପାନୀ ଦେଉଳିଆ ହୋଇ ଭୁଲିଗଲା । ବହୁ ଅଂଶୀଦାର ଏଥିରେ ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ସାଉଥ୍ ସି କମ୍ପାନୀର ଏହି ଅକାଳ ବିଲୋପ ଇତିହାସରେ ‘ସାଉଥ୍ ସି ବବଲ୍’ ବା ଦାକ୍ଷିଣ ସାଗରର ଜଳ ଦୁର୍ଦ୍ଦମ୍ବ ନାମରେ ପରିଚିତ । ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୨୦ ରେ ଏହି ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା ।

ଉଆଲ ପୋଲିକ ମନ୍ତ୍ରୀ—ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୮୧—

ସାଉଥ୍‌ସି କମ୍ପାନୀ ଉକ୍ତ ହେବା ପରେ କୌଣସି କୌଣସି ମନ୍ତ୍ରୀ
କମ୍ପାନୀଠାରୁ ଲାଭ ନେଇଥିବାର ସବାଦ ସର୍ବତ୍ର ଘୋଷଣା ।
ତେଣୁ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ବରୁଦ୍ଧରେ ଦେଶରେ ଘୋର ଚିତ୍କାର ଉଠିଲା
ଓ ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ପଦଚ୍ୟୁତ ହେଲେ । ସାର୍ ରବର୍ଟ ଉଆଲପୋଲ୍
ସମସ୍ତଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସଭଜନ ଥିଲେ । ସେ ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୮୧ ରେ
ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ଶତ୍ରୁପଣ
ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ ଥିଲେ । ସେ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେବାପାହେ ବଡ଼ ବିତର୍କିତା
ସହୃଦ ଅର୍ଥକ ଗଣଗୋଲର ସମାଧାନ କରିଥିଲେ । ସେ ପ୍ରାୟ
୨୧ ବର୍ଷକାଳ ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ରୂପେ ରହିଥିଲେ । ତାଙ୍କର
ମନ୍ତ୍ରୀତ୍ୱ ଶେଷ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରଥମ ଜର୍ଜ୍ଜ ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୮୭ ରେ
ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ ।

—*—

ଦ୍ୱିତୀୟ ଜର୍ଜ୍ଜ—(ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୮୭—~~୧୭୮୮~~ ୧୭୮୦)

ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଘଟଣାର ସମୟ:—

ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୮୭—ଦ୍ୱିତୀୟ ଜର୍ଜ୍ଜଙ୍କ ସିଂହାସନାରୋହଣ ।

„ ୧୭୮୮—ଉଆଲ ପୋଲିକ ମନ୍ତ୍ରୀତ୍ୱର ଅବସାନ ।

„ ୧୭୮୮—ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୮୮ ଅଷ୍ଟିୟା ଉତ୍ତରାଧିକାର ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଯୁକ୍ତ ।

„ ୧୭୮୯—ଦ୍ୱିତୀୟ କାକୋନାଇଟ୍ ବିଦ୍ରୋହ ।

„ ୧୭୮୮—ଏଲ୍-ଗୁପେଲ୍ ସଜ୍ଜ ।

„ ୧୭୮୭—ସମ୍ବର୍କ ବ୍ୟାପୀ ଯୁକ୍ତି ପ୍ରାରମ୍ଭ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ଜର୍ଜ—ପ୍ରଥମ ଜର୍ଜଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଦ୍ଵିତୀୟ ଜର୍ଜ ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜା ହୋଇଥିଲେ । ପିତାଙ୍କ ପରି ସେ ଖାଣ୍ଟି ଜରମାନ ଥିଲେ । ଇଂଲେଣ୍ଡରାରେ

ତାଙ୍କର ଘାମାନ୍ୟ ଜନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଇଂଲଣ୍ଡ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ବିଶେଷ ସହାନୁଭୂତି ନ ଥିଲା । ସେ ଜଣେ ସୁଦସ ଯୋଦ୍ଧା ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସୁଖୀ କାବେଲିନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ଦ୍ଦିମତା ଥିଲେ ଓ ଜର୍ଜ ସକଳ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିଲେ । ଉତ୍କଳ-ପୋଲିଙ୍କ ପ୍ରତି ଜର୍ଜଙ୍କର ଅଦୈବୀ ପ୍ରୀତି ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସୁଖୀ ତାଙ୍କର ପସନ୍ଦିତ କରବାରୁ ସେ ଉତ୍କଳପୋଲିଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରୀପଦରୁ ଅପସାଦିତ କରି ନ ଥିଲେ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ଜର୍ଜ

ଉତ୍କଳ-ପୋଲିଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀତ୍ଵ—(ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୨୧—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୪୨) ଉତ୍କଳପୋଲି ୧୭୦୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବାଣୀତା ଓ କର୍ମପଦ୍ଧତି ଯୋଗୁଁ ସେ ହୁଇଗ୍ସ ଦଳର ନେତାରୂପେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୨୧ ରେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀତ୍ଵ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ଵିତୀୟ

କିଛି ଉଭୟେ ଇଂରେଜ ଭାଷାରେ ଅନରକ୍ଷିତ ଥିଲେ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜନୈତିକ ବ୍ୟାପାରରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରୁ ନ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଉତ୍କଳ-ପୋଲ୍‌ଙ୍କ ଉପରେ ଶାସନର ନ୍ୟସ୍ତ କରିଥିଲେ ଓ ପ୍ରାୟ ୨୦ ବର୍ଷ କାଳ ସେ ଶାସନକାରୀର ପ୍ରକୃତ ଓ ପ୍ରଧାନ ପରିଚାଳକ ଥିଲେ ।

ସେ ଶାନ୍ତନୁତ୍ବର ବଶେଷ ପକ୍ଷପାତୀ ଥିଲେ । ସେ ଦେଖିଲେ ବହୁ ମୁଦରେ ଯୋଗଦାନ କରିବା ଫଳରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଆର୍ଥିକ ଅଭାବ ଓ ଅବନତି ଘଟୁଅଛି । ତେଣୁ ସେ ବୈଦେଶିକ ରାଜାମାନଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କରେ ଅବଳ ରହି ଇଉରୋପରେ ଶାନ୍ତ ରସାଦ୍ରାସ ଇଂଲଣ୍ଡର ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟର ଉନ୍ନତି କରିବାକୁ ପ୍ରାଣପଣ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ ।

ସେ ଦଳଗତ ଓ ଧର୍ମସଂହୀନ କଳହକୁ ଅଦୌ ଭଲ ପାଉ ନ ଥିଲେ ଏବଂ ସୁଖକ୍ଷୀ ଶାନ୍ତ କରିବାପାଇଁ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ସେ ଦ୍ଵିତୀୟ ଚାର୍ଲ୍‌ସ୍‌ଙ୍କ ରାଜତ୍ବରେ ପ୍ରଣୀତ ଟେକ୍ସ ଆକ୍ଟ ଓ କର୍ପୋରେସନ୍ ଆକ୍ଟର ସର୍ତ୍ତସବୁ ମାନ୍ୟ ନ ଥିଲେ ଓ ଉପେକ୍ଷାରମାନଙ୍କ ଉପରୁ ରୁକ୍ଷ ପାଇବା ବିଷୟରେ ବାମା ଉଠାଇ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ଦେଶରେ ବିଦ୍ରୋହ ବା ଅଶାନ୍ତ ସୃଷ୍ଟି କରିବାପାଇଁ ଏକାନ୍ତ ଅନୁଚିନ୍ତା କରୁଥିଲେ ।

ସେ ସେ ସମୟରେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଅଦ୍ଵିତୀୟ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ ଥିଲେ । ଇଂଲଣ୍ଡର ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି ସାଧନ କରିବା ତାଙ୍କ ଜୀବନର ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା । ସେ ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ଅମଦାନୀ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡରୁ ରପ୍ତାନୀ ହେଉଥିବା ଅନେକ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଉପରୁ ଶୁଳ୍ଲ ଉଠାଇ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ବ୍ୟୟ ସଙ୍କୋଚ କରି ଜାତୀୟ ଶାନ୍ତି କେତେକ ପରିମାଣରେ ପରିଶୋଧ କରିଥିଲେ । ସେ ମଦ୍ୟ ଓ ତମାଖୁ ବ୍ୟବସାୟକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିବାପାଇଁ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ ଏକ୍ସାଇଜ୍ ବିଲ 'Excise Bill' ଅଗତ

କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବିପଦଦଳ ଶୁଣି ପ୍ରତିରୋଧ କରିବାରୁ ସେ ତାହା ଉଠାଇନେଲେ ।

ଉଅଲ ପୋଲ୍ ଲେଖକର ସର୍ବପ୍ରଥମ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ରୂପେ ସାଧାରଣରେ ପରିଚିତ । ସେ ପ୍ରଥମ ମତାବଳୀ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ନିଜ ମନ୍ତ୍ରୀସଭାରୁ ତଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ । ଏପରିକି ସେ ନିଜର ବନ୍ଧୁ ଟାଉନ୍ସେଣ୍ଡ (Townshend) କୁ ମଧ୍ୟ ନିଜ ମନ୍ତ୍ରୀ ସଭାରେ ରଖି ନ ଥିଲେ । ସେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ମତାନ୍ତରାୟୀ ଶାସନକାରୀ ପରିଗଣିତ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ସର୍ବାଧିକ ଦଳକୁ ହସ୍ତଗତ କରିବାପାଇଁ ଲାଞ୍ଜ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅସଦ୍‌ପ୍ରାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରୁଥିଲେ । ସେ ନାନା କୌଶଳ କରି ନିର୍ବାଚନ ସମୟରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟକୁ ନିଜ ପକ୍ଷର ଲୋକଙ୍କୁ ନିର୍ବାଚିତ କରାଉଥିଲେ । ଏହିପରିଭାବରେ ସେ ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୦ ବର୍ଷ କାଳ ଲେଖକର ପ୍ରଭୁତ ଶାସକ ଥିଲେ ।

ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ ଗୋଟିଏ ସଂଗଠିତ ବିରୋଧୀ ଦଳ ଥିଲା । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୩୩ରେ ରାଣୀ କାରିଲିନ୍‌ଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ହେବାରୁ ସେ ସହାୟ ଦିଗ୍‌ଗାନ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ଓ ବିପଦ ଦଳ ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ତାଙ୍କର ଶାସନାଦି ତାଙ୍କ ପତନର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ହେଲା । ସେ ସ୍ପେନ ଓ ଫ୍ରାନ୍ସ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଚକ୍ଷଣତା ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ ନ ଚଳାଇ ପାରିବାରୁ ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥାରେ ଇଂରେଜମାନେ କେତେକ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ ହେଲେ । ଏହି ପରାସ୍ତତା ପାଇଁ ଉଅଲ ପୋଲ୍ ଏକମାତ୍ର ଦାୟୀ ବୋଲି ବିପଦ ଦଳ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । ତତ୍ତ୍ୱ ସେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୪୨ରେ ପଦଚ୍ୟୁତ ହେଲେ ।

ସ୍ପେନ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୩୩ ରେ ଫ୍ରାନ୍ସ ଓ ସ୍ପେନ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ସଜ୍ଜ ହୋଇଥିଲା । ତାହା ପାରିବାରିକ ସମ୍ପର୍କ ବା

‘Family Compact’ ନାମରେ ପରିଚିତ । ଏଥିରେ ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା ଯେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଦ୍ଵସ୍ତରୁ ସ୍ପେନ ଉପନିବେଶମାନଙ୍କରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାର ସମତା କାଢ଼ି ନିଆଯାଇ ପରସ୍ପାମାନଙ୍କୁ ଦିଆହେବ ଏବଂ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଦ୍ଵସ୍ତରୁ ଜିବ୍ରାଲଟର ଉଦ୍ଧାର କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରାନ୍ତ ସ୍ପେନକୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବ । ଅଦୃଶ୍ୟ ଇଂରେଜମାନେ ସ୍ପେନର ଉପନିବେଶମାନଙ୍କରେ ଇଉଟ୍ରେର୍ ସନ୍ନିଦ୍ରାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ବାଣିଜ୍ୟ ଗୁପ୍ତଭାବରେ ଚଳାଇଥିଲେ । ସ୍ପେନର ବଣିକମାନେ ଏହା ଜାଣିପାରି ଇଂରେଜ ଜାହାଜମାନ ବାରମ୍ବାର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବାରୁ ସମୟ ସମୟରେ ଇଂରେଜ ଓ ସ୍ପେନୀୟ ନାବିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ଲାଗୁଥିଲା । ଥରେ ଜେନକିନ୍ସ ନାମକ ଜଣେ ପୋତାଧାସ (Captain Jenckins) ସ୍ପେନୀୟ ବଣିକମାନେ ତାଙ୍କ କାନ କାଟିଦେଇ ଥିବାର ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ ଅପଡ଼ି କଲେ । ତାଙ୍କର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାକଥା ଶୁଣି ଇଂରେଜମାନେ ସ୍ପେନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରିବାପାଇଁ ଦାବୀ କଲେ । ତେଣୁଉଥିଲା ପୋଲ୍ ଘୋର ଅନିଚ୍ଛାସତ୍ତ୍ଵେ ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୩୯ରେ ସ୍ପେନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କଲେ । ଏହା ‘War of Jenkin Ear’ ନାମରେ ବିଦିତ । ଏହାର କିଛିକାଳ ପରେ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟାର ଉତ୍ତରାଧିକାର ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହେବାରୁ ପ୍ରାନ୍ତ ସ୍ପେନ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଯୋଗଦାନ କଲା ।

ଅଷ୍ଟ୍ରିୟାର ଉତ୍ତରାଧିକାର ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଯୁଦ୍ଧ :—

“War of the Austrian Succession” ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୪୦ରେ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟାର ସମ୍ରାଟ୍ ଷଷ୍ଠ ଚାର୍ଲସ୍ ମେରିୟା ଥେରସା ନାମ୍ନୀ ତାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର କନ୍ୟାକୁ ରାଜ୍ୟର ଉତ୍ତରାଧିକାରଣୀ ବୋଲି ସ୍ଥିର କରି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ମରିବା ପରେ ପୁତ୍ରପୁର

ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୫୫ରେ ଉତ୍ତର ଅମେରିକାଠାରୁ ପ୍ରାୟ ୩ ଓ ୫ରେ ଅଧିକ
 ବର୍ଷ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ

ରାଜା ପ୍ରେଡ଼େରିକ୍ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ଅଧିକୃତ ସାଇଲେସିଆ ଓ ବାଭେରୀଆ ରାଜା ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ଦାବୀ କଲେ । ତେଣୁ ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଫ୍ରାନ୍ସ ମେରୁସାଥେରସାଙ୍କ ପକ୍ଷ ଏବଂ ପ୍ରାନ୍ସ ଓ ସ୍ପେନ ପ୍ରେଡ଼େରିକ୍ ପକ୍ଷ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଇଂରେଜମାନେ ଆମେରିକାରେ ଫରାସୀ ଅଧିକୃତ ଲୁଇସର୍ଗ୍ ଓ ଫରାସୀମାନେ ଭାରତରେ ଇଂରେଜ ଅଧିକୃତ ମାଦ୍ରାଜ ନଗର ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଖ୍ରୀ: ଅ ୧୭୪୮ରେ ଏକ୍ସ-ଚାପେଲ୍ (Aix-la-Chapelle) ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ସନ୍ଧି ହେବାକୁ ଯେ ଯାହାର ସ୍ଥାନ ଫେର ପାଇଲେ । ମେରୁସା ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ଝିନ୍ଦାସନ ଅଧିକାର କଲେ ଓ ସାଇଲେସିଆ ପ୍ରେଡ଼େରିକ୍ଙ୍କ ହସ୍ତଗତ ହେଲା ।

ସପ୍ତବର୍ଷୀୟ ଯୁଦ୍ଧ—“The Seven Years War”

(ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୫୭—୧୭୬୩) ଆମେରିକା ଓ ଭାରତରେ ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର ଓ ବାଣିଜ୍ୟର ପ୍ରସାର ବିଷୟରେ ଭାଷଣ ପ୍ରତିଦ୍ବନ୍ଦ୍ବତା ଯୋଗୁଁ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ଶତାବ୍ଦୀରେ ଇଂରେଜ ଓ ଫରାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାରମ୍ବାର ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଥିଲା । ସ୍ପେନୀୟ ଉତ୍ତରାଧିକାର ସଂଗ୍ରାମ ଯୁଦ୍ଧ ଓ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ଉତ୍ତରାଧିକାର ସଂଗ୍ରାମ ଯୁଦ୍ଧଦ୍ବାରା ଏହି ଦ୍ବିର୍ବିଜ୍ଞାନବ୍ୟାପୀ କଳହର କୌଣସି ମୀମାଂସା ହୋଇ ପାର ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି ସପ୍ତବର୍ଷୀୟ ଯୁଦ୍ଧ ଫଳରେ ଆମେରିକା ଓ ଏସିୟା ମହାଦେଶର ପରାସୀ ଶକ୍ତିର ପତନ ଓ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଅଧିପତ୍ୟ ସୁଦୃଢ଼ ହୋଇଥିଲା ।

ଇଂରେଜମାନେ ଉତ୍ତର ଆମେରିକାରେ ଆଲଗେନ ପର୍ବତ ମାଳାର ପୂର୍ବରେ ୧୩ଟି ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଇଂରେଜ ରାଜ୍ୟର ଉତ୍ତରରେ କାନାଡ଼ା ଓ ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମରେ ଲୁସିଆନା ଫରାସୀ-

ମାନଙ୍କର ଅଧିକୃତ ଥିଲା । ଆଲଫେନ ପର୍ବତମାଳାର ପଶ୍ଚିମରେ ଅଦମ ଅଧିବାସୀମାନେ ବାସ କରୁଥିଲେ ଓ ଇଂରେଜମାନେ ଉକ୍ତ ଅଞ୍ଚଳ ଅଧିକାର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଫରାସୀମାନେ କାନାଡ଼ା ଓ ଲୁସିୟାନା ମଧ୍ୟରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମାଣ କରି ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ଆଲଫେନ ପର୍ବତର ପଶ୍ଚିମ ଭାଗକୁ ଅଗ୍ରସର ହେବାରେ ବାଧା ଦେଲେ । ତେଣୁ ଆମେରିକାର ଇଂରେଜ ଓ ଫରାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଆମେରିକା, ଇଉରୋପ ଓ ଭାରତରେ ବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଇଉରୋପରେ ଫ୍ରାନ୍ସ ତାହାର ଚିରାଗକୁ ଅସ୍ତ୍ରୀୟା ସହିତ ଯୋଗ ଦେବାରୁ ଇଂଲଣ୍ଡ ପ୍ରୁସିୟାର ପକ୍ଷ ଅବଲମ୍ବନ କରିଥିଲା । ଭାରତବର୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ଇଂରେଜ ଓ ଫରାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଣ୍ଟାଟ ସମର ଲାଗିଗଲା । ଯୁଦ୍ଧର ପ୍ରଥମ ଦୁଇବର୍ଷ ଇଂରେଜମାନେ ସର୍ବତ୍ର ପରାସ୍ତ ଓ ଅପମାନିତ ହେଲେ ଓ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ପରାଜୟ ସୁନିଶ୍ଚିତ ଯଦି ଜଣା ପଡ଼ିଲା ।

ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଫରାସୀମାନଙ୍କୁ ଦମନ କରିବାପାଇଁ ବାଡ଼ିକ ନାମକ ସେନାପତିଙ୍କୁ ୨୦୦୦ ସୈନ୍ୟ ସହ ଆମେରିକାକୁ ପଠାଇଥିଲେ । ସେ ଫରାସୀମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ଗ ଅଧିକାର କରିବା ସମୟରେ ପରାସ୍ତ ଓ ନିହତ ହେଲେ । ଇଉରୋପରେ ଫରାସୀମାନେ ଇଂରେଜ ଅଧିକୃତ ମିନିର୍କା ଦ୍ୱୀପ ଅଧିକାର କଲେ, ମେସିଡୁଇକ୍ ଓ ଇଂରେଜ ସେନାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପରାସ୍ତ କଲେ । ଭାରତବର୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଶୋଚନୀୟ ହୋଇଗଲା ।

ପିତୃ—ଏହି ଜାଗାକୁ ଦୂର୍ଗତ ସମୟରେ ଭଲଭାବେ ପିତୃ ଓ
 ଶୁଭକାରୀମାନେ ମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇ ଅବସ୍ଥାରେ ସମସ୍ତ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ ।

ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ
 ପ୍ରତିଭା, ରାଜନୈତିକ,
 ଦୂରଦର୍ଶିତା ଓ ଉତ୍ସାହ
 ଯୋଗୁଁ ଇଂରେଜମାନେ
 ନିଜର ନିଜ ଗୌରବ
 ସୁନୁଚାର ଓ ଶ୍ରୀୟ ଶକ୍ତି
 ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ
 ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଯୁଦ୍ଧ-
 ଶାସ୍ତ୍ର ଉପରେ ଲୋକ
 ନିଦାନ ଓ ପଲପ୍ତ
 କର୍ମଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ
 କରି ପାରିଥିଲେ । ସେ

ଭଲଭାବେ ପିତୃ

ପ୍ରେମେତରୁଣକୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଚାକ୍ଷୁ
 ଯୁଦ୍ଧ ପରିଚାଳନା ପାଇଁ ବାଣ୍ଟିତ ପ୍ରଚୁର ଅର୍ଥ ଦେବାକୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେ ।

ଓ ପିତୃ କମଳ ସ୍ମରଣ ସର୍ବ ଥିଲେ ଓ ପରେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ
 ଭାବେ କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଲୋକେ ତାହାକୁ ପିତୃ ଓ ‘ଗ୍ରେଟ୍ କମଳ’
 ବା କମଳ ସ୍ମରଣ ଅଧିନେତା ବୋଲି କହନ୍ତି । ସେ ଜଣେ ବାଣୀ,
 ଶକ୍ତିଶାଳୀ ବିଶାସୀ, ସୁଦେଶପ୍ରେମୀ ଓ କଃସ୍ପାର୍ଥସର ନେତା ଥିଲେ ।
 ଇଂରେଜ କନସାଧାରଣ ତାଙ୍କୁ ଭାବେ ବୁଲି ପାରିଥିଲେ । ସେ ‘ଆର୍ଲ୍ ଅଫ୍
 ରୂଥାମ’ ଉପାଧି ଲାଭକରି ସମ୍ରାଟ ପଦବୀରୁ ଉନ୍ନୀତ ହୋଇଥିଲେ ।
 ଦ୍ଵିତୀୟ ଜର୍ଜ ତାଙ୍କୁ ବଲି ପାଇଁ ନ ଥିଲେ ।

ଫରାସୀମାନେ ପୁସ୍ତିକା ସହଜ ଯୁଦ୍ଧରେ ସର୍ବଦା ରହିବା ଦେଖି ପିଟ୍ ସେହି ସୁଯୋଗରେ 'ଫରାସୀ ଉପନିବେଶମାନଙ୍କୁ ଅବମାନ କରିବାକୁ ସୈନ୍ୟ ପଠାଇଥିଲେ । ଏଣେ ଫରାସୀମାନେ ଯେପରି ନିଜ ଉପନିବେଶମାନଙ୍କରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇ ନ ପାରନ୍ତି ସେଥିପାଇଁ ସେ ପ୍ରାନ୍ତ ଉପହୁଳରେ ଇଂରେଜ ଯୁଦ୍ଧ ଜାହାଜ ସବୁ ରଖାଇଥିଲେ । ପିଟ୍ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସେନାପତି ଉଲ୍‌ଫଙ୍କୁ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟ ସହ ଆମେରିକାକୁ ପ୍ରେରଣ କରିଥିଲେ । ସେ ସେଠାରୁ ଯାଇ କାନଡାର ରାଜଧାନୀ କୁଇବେକ୍ ଅଧିକାର କରିବା ପାଇଁ ଦୃଢ଼ିତକଲ୍ ହୋଇଥିଲେ । ସେଣ୍ଟ ଲରେନ୍ସ ନଦୀ ଏହି ନଗରର ନୈସର୍ଗିକ ପରୀକ୍ଷାସ୍ତର ଏବଂ ଏହାର ଏକ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ପବ୍‌ଡଗ୍ରେଣ୍ଡୀ ଥିବାରୁ ଏହା ସୁରକ୍ଷିତ ଥିଲା । ଏହା ବିପୁଳ ଫରାସୀ ସେନାଦ୍ୱାରା ରକ୍ଷିତ ହେଉଥିଲା । ଏହି ନଗରର ପଶ୍ଚିମକୁ ଉଚ୍ଚ ପବ୍‌ଡଗ୍ରେଣ୍ଡୀ ଥିବାରୁ ଉଚ୍ଚ ଅଞ୍ଚଳ ନିରାପଦ ମନେକରି ଫରାସୀମାନେ ଏହାର ସୁରକ୍ଷା ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ନ ଥିଲେ । ଉଲ୍‌ଫ ଏକଥା ଜାଣିପାରି ରାତିର କିଛି ଅଧିକାର ମଧ୍ୟରେ ବହୁ ସୈନ୍ୟ ସହ ପବ୍‌ଡ ଅତିକ୍ରମ କରି କୁଇବେକ୍ ଅବମାନ କଲେ । ଫରାସୀମାନେ ଅତକ୍ଷିତ ଭାବରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହେବାରୁ 'ସୁର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପୂର୍ବରୁ ସମୁଦ୍ଧିରୂପେ ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଫଳରେ କାନଡା ରାଜ୍ୟ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ହସ୍ତଗତ ହୋଇଥିଲା (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୫୯) । କିନ୍ତୁ ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ସାମ୍ପାଦିତ ଭାବରେ ଅଳ୍ପତ୍ର ହୋଇଥିବାରୁ ଉଲ୍‌ଫ ପ୍ରଶଂସାପାତ୍ର କଲେ ।

ଇଂରେଜମାନେ ପର୍ଲ୍‌ସି ଓ ଉଆଣ୍ଡିଉଆସ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟଲାଭ କରିବାରୁ ଭାରତରେ ଫରାସୀ ଶକ୍ତିର 'ଅବସାନ ଦଢ଼ିଲା ଓ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଆଧିପତ୍ୟ କ୍ରମେ ବଢ଼ିବାର ଲଭିଲା । ଜଳ-

ଯୁଦ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ପରାସୀମାନେ କ୍ବିବେରନ୍ ଉପସାଗରରେ ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଇଂରେଜମାନେ ସର୍ବତ୍ର ଜୟଗ୍ରାସଣିତ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହିଯୁଦ୍ଧ ଶେଷ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଦ୍ବିତୀୟ ଜର୍ଜ୍ଜ ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୬୦ ରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ଦ୍ବିତୀୟ ଜର୍ଜ୍ଜଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ନାତି ତୃତୀୟ ଜର୍ଜ୍ଜ ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜା ହେଲେ । ସେ ଯୁଦ୍ଧର ପସପାତ ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୬୩ ରେ ପ୍ୟାରି ନଗରରେ ଗୋଟିଏ ସନ୍ଧି (Treaty of Paris) ହୋଇ ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦହେଲା । ଏହି ସନ୍ଧି ପଲରେ ଇଂରେଜମାନେ କାନଡା, ମିନର୍କା, କେପ୍‌ବ୍ରେଟେନ୍ ଦ୍ବୀପ ଓ ପଶ୍ଚିମ ଭାରତୀୟ ଦ୍ବୀପସୂଚ୍ଛୁ କେତେକ ଦ୍ବୀପ ପାଇଲେ । ଇଂଲଣ୍ଡ ସ୍ପେନକୁ ହାଉନା ଫେରସ୍ତ ଦେଇ ଉତ୍ତର ଆମେରିକାସ୍ଥ ଫ୍ଲୋରିଡା ଅଧିକାର କଲେ । ଭାରତରୁ ପରାସୀ କ୍ଷମତା ଲାଭହେଲା ଏବଂ ଇଂଲଣ୍ଡର ଔପନିବେଶିକ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଓ ନୌଶକ୍ତି ଯଥେଷ୍ଟ ବୃଦ୍ଧିଲାଭ କଲା ।

ଦ୍ବିତୀୟ ଆକାଶ

ତୃତୀୟ ଜର୍ଜ୍ଜ (ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୬୦—~~ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୨୦~~)

ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଦାଶର ସମୟ—

ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୬୦—ତୃତୀୟ ଜର୍ଜ୍ଜଙ୍କ ସିଂହାସନାରୋହଣ ।

„ ୧୭୬୫—ଆମେରିକାର ଉପନିବେଶମାନଙ୍କରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଆଭିନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ।

„ ୧୭୭୫—ଆମେରିକା ଉପନିବେଶମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧାରମ୍ଭ ।

„ ୧୭୮୩—ଉର୍ବେଲିସ୍ ସହ ଓ ଆମେରିକା ଯୁଦ୍ଧର ସ୍ବାଧୀନତା ଲାଭ ।

- ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୮୩—ପିଟ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଅରମ୍ଭ ।
 ,, ୧୭୮୯—ପରାସୀ ରାଜବିପ୍ଳବ ଅରମ୍ଭ ।
 ,, ୧୮୦୦—ବେଙ୍ଗଲ୍ ପ୍ରଦେଶ ଓ ଅସ୍‌ସାଲ୍‌ସ୍‌ର ସମ୍ମିଳନ ।
 ,, ୧୮୦୪—ଟ୍ରାପାସାର ଯୁଦ୍ଧ ।
 ,, ୧୮୧୪—ଉଅଟାଲି ଯୁଦ୍ଧ ।
 ,, ୧୮୨୦—ତୃତୀୟ ଜର୍ଜ୍‌ଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ।

ତୃତୀୟ ଜର୍ଜ୍‌ଙ୍କ ରାଜତ୍ବର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ—ତୃତୀୟ ଜର୍ଜ୍‌ଙ୍କ ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟରେ ଇଞ୍ଜି ଇତିହାସରେ ଯୁଗାନ୍ତର ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲା । ଇଞ୍ଜି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟମାନେ ନୂତନ ନୂତନ ଯନ୍ତ୍ର ଅବିଷ୍କାର କରିବାକୁ ଓ ଦେଶର ଗୁରୁତ୍ବେ ବିଶାଳ କଳକାରଖାନାମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବାରୁ ଇଞ୍ଜି ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀର ଶିଳ୍ପ ବାଣିଜ୍ୟର କେନ୍ଦ୍ର ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଇଞ୍ଜି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟମାନେ କୋଟି କୋଟି ଟଙ୍କାର କଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସାମଗ୍ରୀ ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଦେଶକୁ ରପ୍ତାନି କରିବାରୁ ଇଞ୍ଜିର ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ଶିପ୍ରଗତିରେ ବୃଦ୍ଧିଲାଭ କଲା । ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ବରେ ଇଞ୍ଜି-ମାନେ ପଶ୍ଚିମ ଗୋଲ୍‌ବଲ୍‌ରେ ଗୋଟିଏ ବିଶାଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ହସ୍ତଲେ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ପୂର୍ବରେ ତଦପେକ୍ଷା ବିଶାଳତର ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ବରେ ଜଗତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୀର ନେପୋଲିୟନଙ୍କ ସମତା ରୂପୀରୂପ ହୋଇଥିଲା ।

ତୃତୀୟ ଜର୍ଜ୍‌ଙ୍କ ରାଜନୀତି—ତୃତୀୟ ଜର୍ଜ୍‌ଙ୍କ ରାଜତ୍ବକାଳରେ ତାଙ୍କର ବ୍ୟବସ୍ଥାପନ ପ୍ରେତ୍ତେଜର ପ୍ରାଣଦୀପ୍ତି କରିଥିବାରୁ ତୃତୀୟ ଜର୍ଜ୍‌ଙ୍କ ଗୌରବ ତୃତୀୟ ଜର୍ଜ୍‌ ସିଂହାସନାବେହଣ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ବିତୀୟ ଜର୍ଜ୍‌ଙ୍କ ରାଜତ୍ବକାଳରେ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର

କ୍ଷମତା ପଥେକୁ ବୁଦ୍ଧିଭର
କରିଥିଲା । ତୁମ୍ଭକୁ ଜର୍ଜିକୁ
ଏହା ଭଲ ଲାଗୁ ନ ଥିଲା ।
ସେ ନିଜର ନିକ୍ଷାଣ ଓ
ଇଂରେଜ ରାଜନୀତିର କେନ୍ଦ୍ର
କରିବାପାଇଁ ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟା
କରୁଥିଲେ । ସ୍ୱଳ୍ପକାଳେ
ମନ୍ତ୍ରୀ ନିୟୁତ ଓ ବିଚାରନ
କରିବାକୁ ସେ ସର୍ବଦା
ସଚେତୁ ଥିଲେ । ସେ ପାର୍ଲି-
ମେଣ୍ଟର କେତେକ ସଭ୍ୟଙ୍କୁ
ଅର୍ଥଦ୍ୱାରା ବଶକରି ନିଜର
ଗୋଟିଏ ଦଳ ଗଢ଼ିଥିଲେ ।
ସେମାନେ ସବୁ ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ
ଶୁଭାକୁ ସମର୍ଥନ କରିବାରୁ

ତୁମ୍ଭକୁ ଜର୍ଜି

ରାଜକରୁ 'King's Friends' ଅନ୍ୟା ପ୍ରାୟ ହୋଇଥିଲେ ।
ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଅଦୌ ଶ୍ରଦ୍ଧା ନ ଥିଲା । ସେ ରାଜକର
ପ୍ରଥମ ଦଶବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରାଧିକ୍ୟ ନଷ୍ଟ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ
ସେ ବହୁ ଚେଷ୍ଟାକରି ମଧ୍ୟ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ଶକ୍ତିରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା କରିବାକୁ
ସମର୍ଥ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ।

ଉଦ୍ଧର ଆଶମରୀକାସ୍ତ୍ର ଇଂରେଜ ଉପକ୍ରମବଳ-
ମାନଙ୍କ ବିଦ୍ରୋହ ଓ ପ୍ରାଧିକତା ଲାଭ—ସମ୍ଭବତଃ ସାମି
ସୁଦ୍ଧ ପରେ ଉଦ୍ଧର ଆଶମରୀକାସ୍ତ୍ର ଇଂରେଜ ଉପକ୍ରମବଳମାନ
ଇଂରେଜ ରାଜା ଓ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ଅଧୀନରେ ରହିବାରୁ ଅବହତ୍ତା

ପ୍ରକାଶ କଲେ । କାନଡାବ୍ରଜ୍ୟ ଫରାସୀମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଶାସିତ ହେଉଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇଂରେଜ ଉପନିବେଶମାନଙ୍କର ଅଧିବାସୀମାନେ ସର୍ବଦା ଫରାସୀ ଅବିମୁକ୍ତ ଭାବରେ ଅତୀତି ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସ୍ଵାଧୀନତାବାଦୀ ଯୁଦ୍ଧରେ ଫରାସୀ ଶମତା ଧ୍ଵଂସ ହେବାରୁ ସେମାନଙ୍କର ସେ ଭୟ ବିଦୂରୀତ ହେଲା ।

ଇଂରେଜମାନେ ଏହି ଉପନିବେଶମାନଙ୍କରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସାମଗ୍ରୀମାନ ଅବାଧରେ ବିକ୍ରୟ କରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ଶିଳ୍ପ ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ଉପରେ ନାନା ପ୍ରକାର କଟକଣା ରଖିଥିଲେ । ଇଂଲଣ୍ଡ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଦେଶ ସହିତ ଇଂଲଣ୍ଡ ଜାହାଜ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଦେଶର ଜାହାଜରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବା ନିଷିଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ସେମାନେ ଲୋକଙ୍କୁ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ପାଉ ନ ଥିଲେ । ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଏହି ସ୍ଵାର୍ଥରେ ବାଣିଜ୍ୟନୀତି ଦ୍ଵାରା ସେମାନଙ୍କର ଶିଳ୍ପ ବାଣିଜ୍ୟର ଘୋର ଶକ୍ତି ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକ ଆଦୌ ଉନ୍ନତ କରିପାରୁ ନ ଥିଲା । ସେମାନେ ଏହି ନୀତିର ଘୋର ବିରୋଧୀ ହେଲେ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡଠାରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣସ୍ଵାଧୀନତା ଲାଭ କରିବା ପାଇଁ ସର୍ବଦା ସୁଯୋଗ ଖୋଜୁଥିଲେ ।

ଉପନିବେଶମାନଙ୍କରେ କରଧାର୍ଯ୍ୟ :— ସ୍ଵାଧୀନତାବାଦୀ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଫରାସୀମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଉପନିବେଶମାନଙ୍କୁ ଗଣା କରିବା ପାଇଁ ଇଂରେଜ ସରକାର ପ୍ରଭୃତ ଅର୍ଥବ୍ୟୟ କରିଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ସରକାର ବିଶେଷ ରଣଶସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ଉପନିବେଶମାନଙ୍କରେ କର ଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ବ୍ୟୟର କେତେକାଂଶ ଆଦାୟ କରିବାପାଇଁ ତୃଣମୂଳ ଜର୍ଜ୍ଜିସ୍ଥିର କଲେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଗ୍ରେନଭଲ୍ ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୫୫ ରେ ଖ୍ରୀ: ଅଭିନବ ପ୍ରଣୟନ କରି ଉପନିବେଶ-

ମାନଙ୍କରେ ଚଳାଇଥିଲେ । ଏହି ଅଭିନବଦ୍ୱାରା ସେଠାର ଅଧିବାସୀମାନେ ଅଭିନବ ଅଦାଲତ ସମ୍ପର୍କୀୟ କାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କରେ କ୍ଷାମ୍ପ ସ୍ୱଳ୍ପ କାଗଜ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ଉକ୍ତ କ୍ଷାମ୍ପସବୁ ଇଂଲଣ୍ଡରୁ ନିୟୁତ କରିବାକୁ ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ଏହି କରଧାର୍ଯ୍ୟ ନୀତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଘୋର ପ୍ରତିବାଦ କଲେ । ସେମାନେ କହିଲେ, “ବ୍ରିଟିଶ ପାର୍ଲିାମେଣ୍ଟରେ ଅନୁମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କୌଣସି ପ୍ରତିନିଧି ନାହାନ୍ତି, ତେଣୁ ଏହାଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କୌଣସି କର ଦେବାକୁ ଅମ୍ଭେମାନେ ଅଦୌ ବାଧ୍ୟ ନୋହୁଁ ।” ସେମାନେ ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଡାକ୍ତା ଅଫୋଲନ ଚଳାଇଲେ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡ ସହିତ ସମସ୍ତ ବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । ତେଣୁ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୭୭ ରେ ଏହି ଅଭିନବ ଉଠାଇନେଲେ ।

ଏଥିରେ ଅନୁତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପାର୍ଲିାମେଣ୍ଟ ଉପନିବେଶମାନଙ୍କରୁ କର ଅଦାୟ କରିବା ସମତା ପ୍ରୟୋଗ କରିବାପାଇଁ ନୂତନ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କଲା । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୭୭ ରେ ଇଂରେଜମନ୍ତ୍ରୀ ଟାଉନସେଣ୍ଟ ଉପନିବେଶମାନଙ୍କୁ ଅମଦାନୀ ହେଉଥିବା ଚୂଡ଼ା, କାଚ, କାଗଜ, ରଙ୍ଗ ଉପରେ ଅମଦାନୀ ଶୁଳ୍କ (Import-duty) ବସାଇଲେ । ସେମାନେ ଏଥିରେ ଉତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ଉକ୍ତ ଜିନିଷମାନ ବର୍ଜନ କରିବାପାଇଁ ପୁନର୍ବାର ଅଫୋଲନ ଚଳାଇଲେ । ଅଫୋଲନର ଡାକ୍ତାଲତ୍ୱ୍ୟ କରପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଲର୍ଡ୍ ନର୍ଥ ଚୂଡ଼ା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପଦାର୍ଥମାନଙ୍କ ଉପରୁ ଅମଦାନୀ ଶୁଳ୍କ ଉଠାଇ ନେଲେ । ଥରେ ଭାରତୀୟ ଚୂଡ଼ାପୁର୍ଣ୍ଣ ଗୋଟିଏ ଜାହାଜ ବୋମ୍ବେନ ବନ୍ଦରରେ ଲାଗିଥିଲା । ଉକ୍ତ ଉପନିବେଶର ଦଳେ ଲୋକ ଲୋହିତ ଭାରତୀୟ ବେଶରେ ଜାହାଜରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଜାହାଜର ସମସ୍ତ ଚୂଡ଼ା ସମୁଦ୍ର ଭିତରକୁ ଫୋପାଡ଼ି

ଦେଲେ । ବ୍ରହ୍ମଣ ସରକାର ଏଥିରେ କିଛି ବୋଲି ବୋଧହୁଏ ବଦଳର
ସମସ୍ତ କାଣ୍ଡିକା ବନ୍ଦ କରାଦେଲେ ଓ ବୋଧହୁଏ ବନ୍ଦରଠାରୁ ଶାସ୍ତିକ
ମାସାବଧିରେ ଉପନିବେଶର ସ୍ବାୟତ୍ତଶାସନ ଅଧିକାର କାଢ଼ି ନେଇ
ତାହା ଲଂକେଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ବୋଲି ଘୋଷଣା କଲେ
(ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୭୪) ।

ଏହା ପରେ ଏହି ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ରାଜ୍ୟ ଆକାର ଧାରଣ କଲା । ଏ
କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁତ କରବାସୀ ୧୯୫ ଲଂକେଶ ଉପନିବେଶମାନଙ୍କର
ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ପିଲାଦେଲୁପିଆ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ କଂଗ୍ରେସ
ବା ସମିତିର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ । ଏଠାରେ ଲଂକାଶ୍ରମ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ସୁଦ୍ଧା ଘୋଷଣା
କରାଗଲା (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭-
୫୫) । ଜର୍ଜ ଉଆସିଙ୍ଗଟନ୍
ନାମକ ଜଣେ ବରିଷ୍ଠ
ବ୍ୟକ୍ତି ଅମେରିକା ସୈନ୍ୟ-
ସାମର ଅଧିନାୟକ
ରୂପେ ଲଂକେଶମାନଙ୍କ
ନିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ବରାଜ୍ୟରେ
ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ । ସେ
ଲଂକେଶ ସେନାପତିଙ୍କୁ
ପରାସ୍ତ କରି ବୋଧହୁଏ
ବଦଳ ଅଧିକାର କଲେ ।
ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୭୭ ରେ ଜର୍ଜ
ଉଆସିଙ୍ଗଟନ୍ ଓ ପ୍ରାକ୍ତନ
ପରାସ୍ତ ନେତୃତ୍ବରେ

ଜର୍ଜ ଉଆସିଙ୍ଗଟନ୍

ଏହି ଉପନିବେଶଗୁଡ଼ିକ ଯୁକ୍ତ ସ୍ୱାଧୀନତା ଘୋଷଣା କରୁଥିଲେ (Declaration of Independence) ଏବଂ ଇଂଲଣ୍ଡ ସହିତ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସମ୍ପର୍କ ଛିନ୍ନ କରିବାପାଇଁ ସ୍ଥିର କଲେ । ଏହି ୧୩ଟି ଉପନିବେଶ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ ‘ଇଉନାଇଟେଡ୍ ଷ୍ଟେଟସ୍’ ବା ‘ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର’ ନାମ ଧାରଣ କଲା ।

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୭୮ରେ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟମାନେ ‘ସାରାଟୋଗା’ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଅମେରିକାନମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପରାଜିତ ହୋଇଥିଲେ । ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଏହି ଘୋର ବିଫଳ ସମୟରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଚିର ଶତ୍ରୁ ଫ୍ରାନ୍ସ, ସ୍ପେନ୍ ଓ ହଲଣ୍ଡ ଉପନିବେଶମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ଏହି ଉପନିବେଶମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଥିଲେ । ସ୍ୱେଡିଶମାନେ ଜିବ୍ରାଲ୍ଟର ବନ୍ଦର ଓ ଫରାସୀମାନେ ଇଂରେଜ ଅଧିକୃତ ପଶ୍ଚିମଇଣ୍ଡିଆନ୍ ଦ୍ୱୀପସୂତ୍ରର କେତୋଟି ଦ୍ୱୀପ ଅଧିକାର କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ଉପନିବେଶ ତଥା ଉପରୋକ୍ତ ଇଉରୋପୀୟ ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୮୧ରେ କଣ୍ଟିଉଆଲିସ୍ ୪୦୦୦ ସୈନ୍ୟ ସହ ଯୁକ୍ତାଂଗ୍ଲେଣ୍ଡରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ପରାଜିତ ହୋଇ ଶତ୍ରୁ ହସ୍ତରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କଲେ । କିନ୍ତୁ ପୋଡ୍ରାୟସ ରୋଡ୍ନୀ (Rodney) ଫରାସୀମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଜଳଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ କରିବାରୁ ଓ ଇଲିୟଟ୍ ଜିବ୍ରାଲ୍ଟରରୁ ସ୍ୱେଡିଶମାନଙ୍କୁ ତଡ଼ିଦେବାରୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ସମ୍ମାନ ରଖା ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଉପନିବେଶମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିବାର କୌଣସି ଆଶା ନ ଦେଖି ଇଂରେଜ ସରକାର ବାଧ୍ୟହୋଇ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୮୩ରେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଉର୍ବେଲିସ୍ରେ ଗୋଟିଏ ସନ୍ଧି (Treaty of Versailles) କରୁଥିଲେ । ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଉତ୍ତର ଅମେରିକାର

ପୂର୍ବ ଉପକୂଳରେ ଥିବା ୧୩ଟି ଉପନିବେଶର ସ୍ବାଧୀନତା ଶ୍ରୀକାର କରିଥିଲେ । କାନାଡ଼ା, ନୋଭାସ୍କଟିଆ, ନିଉଫାଉଣ୍ଡଲଣ୍ଡ ଓ ହବର୍ସନ୍ ଉପସାଗର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ରାଜ୍ୟ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହିଲା । ସ୍ପେନ ଫ୍ଲୋରିଡ଼ା ଓ ମିନର୍କା ପାଇଲା । ଏହି ସକ୍ଷିପ୍ତ ଫଳରେ ଦୁଇ ଶତାବ୍ଦୀର ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରଶ୍ରମ ଦ୍ବାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପ୍ରଥମ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଇଂରେଜ ସରକାର ହସ୍ତକରିଥିଲେ । ଏହି ୧୩ଟି ସ୍ବାଧୀନ ରାଜ୍ୟ ସହୃଦ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେକ ରାଜ୍ୟ ମିଳିତ ହୋଇ ଆଧୁନିକ ଯୁକ୍ତରାଜ୍ୟ (U. S. A.) ଗଠିତ ହେଲା ।

ନୂତନ ଇଂରେଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା :—ତୃତୀୟ ଜର୍ଜ୍ଜଙ୍କ ରାଜତ୍ବରେ ଇଂରେଜମାନେ ପଶ୍ଚିମ ଗୋଲ୍ବର୍ଦ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ହସ୍ତକରିଥିଲେ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜ ନାବିକ, ଆବିଷ୍କାରକ ଓ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ପୂର୍ବ ଗୋଲ୍ବର୍ଦ୍ଧରେ ନୂତନ ଇଂରେଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ମୂଳଭୂମି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । କାନ୍ଥାନ ବ୍ଲକ୍ ନାମକ ଜଣେ ସାହସୀ ଓ ଦୂରଦର୍ଶୀ ଇଂରେଜ ନାବିକ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିୟା ଓ ନିଉଜିଲଣ୍ଡର ଉପକୂଳ ପ୍ରଦେଶ ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୮୮ରେ ଦଳେ ଇଂରେଜ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିୟା ମହାଦେଶକୁ ପ୍ରେରଣ ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନେ ନାନାବିଧ ଗୁରୁତର ଅପରାଧ ଯୋଗୁଁ କଠିନ ଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ହୋଇଥିଲେ ଓ ଇଂରେଜ ସରକାର ସେମାନଙ୍କୁ ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ ରଖିବା ନିରାପଦ ନୁହେଁ ବୋଲି ସ୍ଥିର କରି ସେଠାକୁ ପଠାଇଦେଲେ । ସେମାନେ ଏହି ନୂତନ ମହାଦେଶରେ ପୁଣି ସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦରେ ବାସ କଲେ । ଏହିପରି ବହୁବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିୟା ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ବାରା ଦଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଆବାସଭୂମି (Penal settlement) ରୂପେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ କାଳକ୍ରମେ ଏଠାରେ ମେଷବୃତ୍ତର ପାଇଁ

ବିପ୍ରୀଣ୍ଡ ପ୍ରାନ୍ତର ଓ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଶଶିମାନ ଆବିଷ୍କୃତ ହେବାରୁ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଇଂରେଜ ମହାଦେଶର ଉପନିବେଶ ପ୍ରାପନ କଲେ ଏବଂ ଏହା ଏକ ସମ୍ବୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେଲା । ତେଣୁ ଏଠାରୁ ବନ୍ଦୀମାନେ ଅତି ପ୍ରେରତ ହେଲେ ନାହିଁ ।

ତୃତୀୟ ଜର୍ଜ୍ଜଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ଶେଷ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଇଂରେଜମାନେ ଭାରତରେ ବଙ୍ଗ, ବଙ୍ଗାଳ, ଓଡ଼ିଶା, ମାନ୍ଦ୍ରାଜ, ବମ୍ବେ ଓ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଅଧିକାଂଶ ଓ ଅଳ୍ପ କେତେକ ଷୁଦ୍ର ଷୁଦ୍ର ରାଜ୍ୟ ଅଧିକାର କରି ସାରି ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱରେ ଭାରତରେ ଇଂରେଜ ଶକ୍ତି ସୁଦୃଢ଼ ହୋଇଥିଲା ।

କାନଡା ରାଜ୍ୟ ଉତ୍ତର ଆମେରିକାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପନିବେଶମାନଙ୍କ ସହିତ ସ୍ୱାଧୀନତା ଯୁଦ୍ଧରେ ଯୋଗଦେଇ ନ ଥିବାରୁ ଏଠାରେ ବ୍ରିଟିଶ ଅଧିପତ୍ୟ ଅସ୍ପୃଶ୍ଯ ରହିଲା । ଅଷ୍ଟ୍ରାଲିଆ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷଭାଗରେ ଇଂରେଜମାନେ କଲମ୍ବିଆ ଅଞ୍ଚଳ ଓ ଭିକ୍ଟୋରିଆ ଦ୍ୱୀପରେ ଇଂରେଜ ଉପନିବେଶ ପ୍ରାପ୍ତି ହୋଇଥିଲା । ତୃତୀୟ ଜର୍ଜ୍ଜଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ଶେଷଭାଗରେ ବହୁକାଳବ୍ୟାପୀ ଯୁଦ୍ଧପରେ ଫ୍ରାନ୍ସ ସହିତ ସଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରାପ୍ତି ହେବାରୁ ଉତ୍ତମାଶା ଅନ୍ତର୍ଗତ, ସିଂହଳଦ୍ୱୀପ, ବ୍ରିଟିଶଗିନି, ମୁରସସ୍ ଦ୍ୱୀପ, ମାଲଟା ଦ୍ୱୀପ ଓ ହେଲିଗୋଲଣ୍ଡ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୧୯ରେ ସିଂଗାପୁର ଇଂରେଜ ଅଧିକାର ଭୁକ୍ତ ହେଲା । ତୃତୀୟ ଜର୍ଜ୍ଜଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ କାଳରେ ଇଂରେଜମାନେ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ହରାଇଲେ ମଧ୍ୟ ପୃଥିବୀର ସକଳ ମହାଦେଶରେ ନିଜ ଅଧିପତ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ ।

ଉଇଲିୟମ ପିଟଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀତ୍ୱ (Pitt the Younger) —

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୮୩—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୦୧—ଆମେରିକା ସ୍ଥା ଉପନିବେଶମାନ

ହସ୍ତକର୍ମ ପରେ ତୃତୀୟ ଜର୍ଜ୍ ଜଣେ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଶାସନକାରୀ ଚଳାଇବାକୁ ସ୍ଥିର କଲେ । ତତ୍ତ୍ୱ ସେ ରୂଆମର ଆର୍ଲ ପିଟ୍ ଦି ଏଲ୍ଡର୍ (Pitt the Elder) କୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ସୁଦ୍ଧା ଉତ୍ତରାଧିପତିଙ୍କୁ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । ସେ ପିଟ୍ ଦି ଯୁଙ୍ଗର ନାମରେ ସାଧାରଣରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ସେ ୨୪ ବର୍ଷ ବୟସରେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଆଲବୟସ୍ଥ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ବିରୁଦ୍ଧକଳ ତାଙ୍କ ସୁଲଭ ହେବାକୁ ବୋଲି ବିଦ୍ରୁପ କରୁଥିଲେ । ସେ ଯୁବକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ବିଦ୍ୱା, ବୁଦ୍ଧିମାନ, ସୁବକ୍ତା ଓ ସୁଦକ୍ଷ ନେତା ଥିଲେ । ସେ ରାଜାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଅସ୍ତ୍ରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ନ ହୋଇ ରାଜାଙ୍କ ଉପରେ ନିଜର ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରି ପାରିଥିଲେ । ସେ ରାଜା ତଥା ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଅତି ପ୍ରିୟପାତ୍ର ଥିଲେ ।

ତାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀତ୍ୱର ପ୍ରଥମ ଦଶବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଶାନ୍ତିରେ ଥିଲା । ସେ ହଲଣ୍ଡ ଓ ପ୍ରୁସିୟା ସହିତ ସନ୍ଧି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଆମେରିକାର ସ୍ୱାଧୀନତା ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଜାତୀୟ ରଣ ବିଶେଷ ବଢ଼ିଯିବାରୁ ପିଟ୍ ତାହା ପରଶୋଧ କରିବାପାଇଁ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ଉପାୟ ଉଦ୍ଭାବନ କରିଥିଲେ । ସେ ‘ସିଙ୍କିଙ୍ଗ୍ ଫଣ୍ଡ’ (Sinking fund) ସୃଷ୍ଟି କରି ପ୍ରତିବର୍ଷ ରଣ ପରଶୋଧ ପାଇଁ ୧୦ ଲକ୍ଷ ପାଉଣ୍ଡ ଏହି ଫଣ୍ଡରେ ଜମା କରୁଥିଲେ । ସେ ନାନାବିଭାଗରେ ବ୍ୟୟ ସଙ୍କୋଚ କରି କେତେକ ଆର୍ଥ ସଂସ୍କରଣ କରିଥିଲେ । ଅବାଧ ବାଣିଜ୍ୟ (Free trade) ର ପସପାତୀ ଥିଲେ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡରୁ ଅମଦାନି ହେଉଥିବା ଅନେକ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଉପରୁ ଅମଦାନୀ ଶୁଳ୍କ ଉଠାଇ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ଭାରତରେ ଇଷ୍ଟଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀ ଶାସନର ସୁପରିଚାଳନା ପାଇଁ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୮୪ ରେ ଗୋଟିଏ ଭାରତ ଆଇନ (Pitt's India Act) ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ ।

ପାର୍ଲିାମେଣ୍ଟର କମନ୍ସ ସଭାରୁ ଗାଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବା ଅଧିକ ପ୍ରତିନିଧିମୂଳକ କରିବାପାଇଁ ସେ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ସମୟରେ ଫ୍ରାନ୍ସରେ ଶତ୍ରୁବଳର ଶାସନ ଆକାର ଧାରଣ କଲେ ସେ ଏଥିରୁ ଦୂରରେ ରହିଲେ । ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଏହି ବିଦ୍ରୋହ ଯେପରି ପ୍ରସାର ଲାଭ ନ କରେ ସେଥିପାଇଁ ସେ କଠୋର ଦମନ ନୀତି ପ୍ରୟୋଗ କରିଥିଲେ । ପିତାଙ୍କ ପରି ସେ ଜଣେ ସୁଦକ୍ଷ ଓ ବିଚକ୍ଷଣ ଯୁଦ୍ଧମନ୍ତ୍ରୀ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଫ୍ରାନ୍ସ ସହିତ ବହୁକାଳ ଯୁଦ୍ଧ ଚଳାଇ ନେପୋଲିୟନକୁ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରତିହତ କରିଥିଲେ । ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ସମ୍ବେଳନ ପରେ ସେ ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର 'କ୍ୟାଥଲିକ୍‌ମାନଙ୍କୁ କେତେକ ସୁବିଧା ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ରାଜା ଝେଥିରେ ବାଧା ଦେବାରୁ ସେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୦୧ ରେ ମନ୍ତ୍ରୀପଦ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ।

French Revolution.

ଫରାସୀ ରାଷ୍ଟ୍ରବିପ୍ଳବ—[ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୮୯]—ଫରାସୀ ଶତ୍ରୁବଳର ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀର ଇତିହାସରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଘଟଣା । ଫ୍ରାନ୍ସ ରାଜ୍ୟରେ ରାଜା ଓ ସାମନ୍ତମାନେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଉପରେ ବହୁକାଳଧରି ନାନାପ୍ରକାର ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଥିଲେ । ସାମନ୍ତ ଓ ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀର ଧର୍ମଯାଚକମାନେ କୌଣସି ପ୍ରକାର କର ଦେଉ ନ ଥିଲେ ଓ ଦରିଦ୍ର ଜନସାଧାରଣ ନାନାଦିଧ କରିଭାରରେ ନିଷ୍ପେଷିତ ହେଉଥିଲେ । ଲବଣ କର ଓ ସମ୍ପତ୍ତି-କର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବେଶୀ ବାଧୁଥିଲା । ସେମାନେ ବାଧା ହୋଇ ସାମନ୍ତମାନଙ୍କ ଘରେ ବେଠି ଖଟୁଥିଲେ । ଦେଶର ସମସ୍ତ ଉଚ୍ଚକାର୍ଯ୍ୟ ସାମନ୍ତ ବଂଶୀୟମାନଙ୍କୁ ଦିଆ ହେଉଥିଲା । ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କର ଶାସନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପାଟି ଫିଟାଇବାର ଯତ୍ନ ନ ଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ରୂଷା, ଭଲଟେୟାର ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲୋକମାନେ ଦେଶରେ ସ୍ବାଧୀନତା, ସାମ୍ୟ, ମୈତ୍ରୀର ଭାବ ପ୍ରସାର କରିଥିଲେ । ଏହି ପ୍ରସାର ଫଳରେ ଲୋକମାନଙ୍କ

ମଧ୍ୟରେ ନୂତନ ଜାଗରଣ ଓ ଭଲ୍ଲାଦନ। ଖେଲିଗଲ୍ । ଫ୍ରାନ୍ସର ରାଜାମାନେ ଘୋର ସ୍ୱେଚ୍ଛାରୁଣ ଓ ବିଳାସୀ ଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ପ୍ରତି ଅଦୌ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଉ ନ ଥିଲେ । ଭେଗବିଲାସ ଓ ଯୁଦ୍ଧରେ ଅଜସ୍ର ଧନ ବ୍ୟୟ କରିବାରୁ ରାଜକୋଷ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଗଲା ଓ ଶାସନକାରୀ ଅଚଳ ପ୍ରାୟ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ତେଣୁ ଫ୍ରାନ୍ସ ରାଜା ଷୋଡ଼ଶ ଲୁଇ (Louis XVI) ନୂତନ କର ଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ଅର୍ଥ ଅଦାୟ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଦୀର୍ଘ ୧୭୫ ବର୍ଷ ପରେ ଖ୍ରୀ. ଅ: ୧୭୮୯ରେ ଷ୍ଟେଟସ୍ ଜେନେରାଲ୍ (ପ୍ରଧାନ ସଭା) ଅନ୍ତାନ କରିଥିଲେ । ଏ ସବୁସାଧାରଣଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ଏହାକୁ ଗୋଟିଏ ଜାଗସ୍ ସଭା “National Assembly” ରେ ପରିଣତ କରିଥିଲେ । ଏହା ରାଜ-ସମତା ଖବ୍ କରିଥିଲା । ସାମନ୍ତ ଓ ଧର୍ମଯାଜକମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ସୁବିଧା ରଦ୍ଦ କରିଥିଲା । ଦେଶ ଶାସନ ପାଇଁ ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କଦ୍ୱାରା ଗଠିତ ଏକ ସଭା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା ।

ଇଂରେଜମାନେ ଏହି ବିଦ୍ରୋହଦ୍ୱାରା ଇଂଲଣ୍ଡ ପରି ଫ୍ରାନ୍ସରେ ପ୍ରତିନିଧିମୂଳକ ଶାସନତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବ ବୋଲି ଆଶାକରି ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଏହି ବିଦ୍ରୋହକୁ ସମର୍ଥନ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବିଦ୍ରୋହମାନଙ୍କର ନୃଣସ ଓ ଭୟାବହ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦେଖି ସେମାନଙ୍କର ମତିଗତି ବଦଳି ଯାଇଥିଲା । ବିଦ୍ରୋହମାନେ ଫ୍ରାନ୍ସର ପ୍ରଧାନ

ଏ ଷ୍ଟେଟସ୍ ଜେନେରାଲ୍ (States-General) ଇଂଲଣ୍ଡର ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ପରି । ସାମନ୍ତ, ଧର୍ମଯାଜକ ଓ ସବୁସାଧାରଣଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଏହା ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ରାଜ୍ୟର ତିନି ସଂପ୍ରଦାୟର ସଭା (The Assembly of the three estates of the Realm) ଥିଲା ।

ଜେଲ୍ ସ୍ୱର୍ଗି ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କଲେ, ସାମନ୍ତମାନଙ୍କ ଚାନ୍ଦ ସବୁ ପୋଡ଼ି ପକାଇଥିଲେ; ଶତ ଶତ ଲୋକଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ । ରାଜା ରାଣୀ ଓ ରାଜବଂଶୀୟ ଅନେକ ଲୋକଙ୍କୁ ବଧ କରିଥିଲେ । ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଇଉରୋପର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରାଜ୍ୟରେ ବିପ୍ଳବ ସୃଷ୍ଟି କରିବାପାଇଁ ତୁମୁଳ ପ୍ରଚାର ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଇଉରୋପର ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତ ରାଜାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବାରୁ ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କଲେ । ସେମାନେ ବେଲ୍ଜିୟମ ଅଧିକାର କରି ଇଂଲଣ୍ଡର ବନ୍ଧୁ ହଲଣ୍ଡକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବାରୁ ଉଦ୍ୟତ ହେବାରୁ ଇଂଲଣ୍ଡ ପ୍ରାନ୍ତସ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କଲା ।

ପ୍ରାନ୍ତ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ:—ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ପିଟ୍ ପ୍ରାନ୍ତ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଇଂଲଣ୍ଡ, ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା, ପ୍ରୁସିୟା, ହଲଣ୍ଡ, ସ୍ପେନ ପ୍ରଭୃତି ରାଜ୍ୟକୁ ଏକତ୍ର କରି ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟବ୍ୟୁତ୍ପ (Coalition) ଗଠନ କରିଥିଲେ (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୯୩-୯୭) । ସୁଲୟୁକ୍ଷତ୍ୱକରେ ମିତ୍ର ଶକ୍ତିମାନେ ପ୍ରାନ୍ତଦ୍ୱାରା ସର୍ବାନ୍ତ ପରାଜିତ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୯୪ ରେ ଇଂରେଜମାନେ ଗୋଟିଏ ଜଳଯୁଦ୍ଧରେ ଫରାସୀମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଡଚ୍ ମାନେ ଫରାସୀମାନଙ୍କ ପକ୍ଷ ଗ୍ରହଣ କରିବାରୁ ଇଂରେଜମାନେ ଡଚ୍ ଅଧିକୃତ ଉତ୍ତମାଣା ଅନ୍ତର୍ଗତ, ବ୍ରାନ୍ସଲୁଡ଼ାପ, ମାଲକା ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ମିତ୍ରଶକ୍ତିମାନେ ବାରମ୍ବାର ପରାଜିତ ହେବାରୁ ଇଂରେଜ ପକ୍ଷ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧଯୋଗୁଁ ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରଭୂତ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟିତ ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟର ଘୋର କ୍ଷତି ହୋଇଥିଲା । ବ୍ୟାଙ୍କ ଅଫ୍ ଇଂଲଣ୍ଡ ଦେବାଳିଆ ହୋଇଯିବା ଭୟରେ ନଗଦ ଟଙ୍କା କାରବାର ବନ୍ଦକରି ଦେଇଥିଲା । ପଦାର୍ଥମାନଙ୍କ ସ୍ତର ଓ ଖଲକଙ୍କ କରବାର ବଢି ଯାଇଥିଲା ।

ଅସୁଲୀଶର ବ୍ୟାଧିଲକ୍ଷ୍ମୀମାନେ ପ୍ରାନ୍ତଠାରୁ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇବା ଆଶାରେ ଲକ୍ଷଣ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ କରିଥିଲେ ।

ନେପୋଲିୟନ୍ ବୋନାପାର୍ଟ:—ନେପୋଲିୟନ୍ ବୋନାପାର୍ଟ କର୍ମିକା ଦ୍ଵୀପର ଗୋଟିଏ ଦରଦ୍ର ସମ୍ରାଟ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ନିଜର ଅଦମ୍ୟ ସାହସ, ଦୃଢ଼ ପ୍ରଜ୍ଞା, ଅଧିବସାୟ, ଅସାଧାରଣ ପ୍ରଭାବ ଓ ଅତ୍ୟୁତ ଯୁଦ୍ଧ କୌଶଳ ପ୍ରଭୃତି ସଦ୍‌ଗୁଣମାନଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ୨୨ ବର୍ଷ ବୟସରେ ବିଶାଳ ଫରାସୀ ସେନାର ପ୍ରଧାନ ସେନାନାୟକ ପଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ମିତ୍ରଶତ୍ରୁମାନେ ବାରମ୍ବାର ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ପ୍ରାନ୍ତର ପ୍ରଧାନ ଶତ୍ରୁ ଲକ୍ଷଣକୁ ଦମନ କରିବା ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା । ସେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୯୮ ରେ ବହୁ ସୈନ୍ୟ ଓ ରଣତୀବ୍ର ସହୃଦ ମିତ୍ରର ଦେଶରେ ପଦାର୍ପଣ କରିଥିଲେ । ମହାବୀର ଆଲେକ୍ଜାଣ୍ଡରଙ୍କ ପରି ମିତ୍ରର, ସିରିୟା, ପାରସ୍ୟ ଓ ଭାରତ ଜୟ କରିବାକୁ ତାଙ୍କର ଅଭିଳାଷ ଥିଲା । ଭାରତ ଜୟ କରି ଧର୍ତ୍ତାରୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ତଡ଼ି ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ଫରାସୀ ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିବାପାଇଁ ସେ ଆଶା ପୋଷଣ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ନେଲିସନ୍ ନାମକ ଜଣେ ବିରତ୍ତ ଇଂରେଜ ପୋତାଧାରୀ ତାଙ୍କର କର୍ମଯୋଜନା ପଣ୍ଡକରି ଏହି ଦୋର ଜାତୀୟ ବିପତ୍ତି ସମୟରେ ଇଂରେଜ ଜାତିର ସମ୍ମାନ ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ ।

ନେପୋଲିୟନ୍ ମିତ୍ରର ଅଧିକାର କରି ଗାଳ ନଦୀ ମୁହାଣରେ ନିଜର ରଣତୀବ୍ରମାନଙ୍କୁ ଲଙ୍ଘନପକ୍ଷରେ ରଖିଥିଲେ । ନେଲିସନ୍ ଗୁପ୍ତ ଭାବରେ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ରଣତୀବ୍ରକୁ ନଷ୍ଟକରି ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧର ନାମ ଗାଳନଦୀ ଯୁଦ୍ଧ ବା ଆଦମ୍ବର ଉପସାଗର

ନେପୋଲିୟନ

ଯୁଦ୍ଧ (Battle of Nile or Battle of Aboukir Bay) । ଏହି

ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ନେପୋଲିୟନ ଭାରତ ଅବମଣ ଅଣା ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ଓ ଅଳ୍ପ କେତେକ ଅନୁଚରଙ୍କ ସହ ପ୍ରାନ୍ତକୁ ଫେରି ଆସିଥିଲେ । ପ୍ରାନ୍ତକୁ ଆସି ସେ ସାଧାରଣ ଢଳୁ ଶାସନ (Republic) ଧ୍ବ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଶାସନ ପ୍ରଦତ୍ତ ଓ କୌଶଳ ବଳରେ ପ୍ରାନ୍ତର ଏ-ଛତାଧିପତି ହେଲେ । ଏହାପରେ ସେ ଅଳ୍ପ ସ୍ୱାଧୀନ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧିତ ପରାସ୍ତ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିଥିଲେ । ଇଂଲଣ୍ଡ ଦ୍ୱିତୀୟବାର ମିଶ୍ନିକ୍ରମାନ୍ତକତାକୁ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହେବା ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୦୬ରେ ପ୍ରାନ୍ତ ସହିତ ଏମିୟୁ ନି.ମତ ସ୍ଥାନରେ ସନ୍ଧି (Treaty of Amiens) ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ।

ପ୍ରାନ୍ତର ଯୁଦ୍ଧ—ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୦୫—ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ପ୍ରାନ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଶାନ୍ତି ବହୁବାର ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ନେପୋଲିୟନ ଏହି ଶାନ୍ତି ସମୟରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଅବମଣ ପାଇଁ ଶକ୍ତି ସାଧନ କରୁଥିଲେ । ସେ ଭୁବିଥିଲେ ଯଦି ସେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଇଂଲଣ୍ଡରେ ନିଜର ଅଧିକାର ସେନାସହ ପଦାର୍ପଣ କରି ପାରନ୍ତେ, ତାହା ହେଲେ ଇଂଲଣ୍ଡର ପରାସ୍ତ ଶୁଣିବେ କୁହନ୍ତା । ଏହି ଅଶାନ୍ତତା ଦେ ପ୍ରକାଶ ଓ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସ୍ତ ଭାଗିଦାସମାନଙ୍କ ଏକତ୍ର କରି ଜଳପଥରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଅବମଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ନିଜ ପ୍ରୟାସ ବର୍ଜି

ନେପୋଲିୟନ

ପ୍ରାଚୀନ ନାମକ ସ୍ଥାନର ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପେଡାଧିପ ନେଲ୍ସନ୍ ସମ୍ମିଳିତ ଶେତସ୍ତବକକୁ ଧ୍ୟାନ କରି ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ପହଞ୍ଚି ଅନ୍ତର୍ଗତ ରସା କରିଥିଲେ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ନେଲ୍ସନ୍ ମାଧ୍ୟମକ ଭାବରେ ଅଦ୍ଭୁତ ହୋଇଥିଲେ ଓ ଏହି ସ୍ମରଣୀୟ ବିଜୟର କିଛିକାଳ ପରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ନେପୋଲିୟନଙ୍କ ଇଂଲଣ୍ଡ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅଶାନ୍ତତା ଦୃଷ୍ଟି ହୋଇଗଲା ।

ଏହି ସମୟରେ ପିଟ୍ କିଛିକାଳ ପାଇଁ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ସେ ପ୍ରାନ୍ତ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଡ଼ିମ୍ବି ରାଜ୍ୟବ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନ ଚଳେଇ କଲେ । କିନ୍ତୁ ସ୍ଥଳଯୁଦ୍ଧରେ ନେପୋଲିୟନ ଅଜେୟ ଥିଲେ । ସେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୦୫ରେ ଅଷ୍ଟ୍ରେରିଜ୍ (Austerlitz) ଯୁଦ୍ଧରେ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟାକୁ ଚମତ୍କାର ଏକାବେଳକେ ଚରଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଏହା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିଜୟ । ଏ ବିଜୟର ଖବର ପାଇ ଦୁଃଖ ଓ ନିରାଶ୍ୟରେ ପିଟ୍ଙ୍କ ପ୍ରାଣବାୟୁ ଉଡ଼ିଗଲା । ମଲାବେଳେ ସେ କହିଥିଲେ, "My country ! How I leave my country" । ଏହା ପରେ ନେପୋଲିୟନ ପ୍ରୁସିୟା (ଅଧୁନକ ଜର୍ମାନୀ)ର ଶତ୍ରୁ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୦୭ରେ ସେନା ଯୁଦ୍ଧରେ ସମ୍ମୁଖେ ଧ୍ବଂସ କରିଥିଲେ ।

ବର୍ଲିନ୍ ଡିକ୍ରେ:—ସେନା ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରୁସିୟାର ଧ୍ବଂସ ସାଧନ କରି ନେପୋଲିୟନ ସରକାରରେ ଏହାର ରାଜଧାନୀ ବର୍ଲିନ୍ରେ ପ୍ରବେଶ କରି ତାଙ୍କର ଚରଣଶୂ ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ଦମନ କରିବାପାଇଁ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରିଥିଲେ । ସେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୦୭ରେ ବର୍ଲିନ୍ରେ ଗୋଟିଏ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । ଏହା ବର୍ଲିନ୍ ଡିକ୍ରେ (Berlin Decrees) ନାମରେ ବିଦିତ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସେ ପ୍ରାନ୍ତର ଅଧୀନସ୍ଥ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଇଂଲଣ୍ଡ ସହିତ କୌଣସି ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ନ

କରିବାରୁ ଆଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ଭାବିଥିଲେ ଏହା ସଫଳ ହେଲେ ଇଂରେଜ ଜାତିର ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଧୂସ ହୋଇଯିବ ଓ ଧ୍ୟେମ ନିଜର ଶକ୍ତି କମିଯିବ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଏତେ ଚେଷ୍ଟା ବିଫଳ ହୋଇଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡର ନୌଶକ୍ତି ପ୍ରବଳ ଥିବାରୁ ଇଂଲଣ୍ଡ ବାଣିଜ୍ୟ ବର୍ଦ୍ଧନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ସୁନଶ୍ରୁ ସେ ସମୟରେ ଇଉରୋପର ଅଧିକାଂଶ ଜାତି ଇଂରେଜମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଆଗତ ପଦାର୍ଥମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିଲେ । ନେପୋଲିୟନଙ୍କ ଏହି ଆଦେଶ ଦ୍ୱାରା ଇଂରେଜମାନେ ଗୁପ୍ତଭାବରେ ଇଉରୋପରେ ନିଜର ଜିନିଷମାନ ବିକ୍ରୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତେଣୁ ପଦାର୍ଥମାନଙ୍କର ମୂଲ୍ୟ ବଢ଼ିଗଲା ଓ ଇଉରୋପର ଲୋକେ ନେପୋଲିୟନଙ୍କ ଉପରେ ବଶେଷ ବିରୋଧ ହେଲେ । ଏହି ଉପାୟ ଦ୍ୱାରା ଇଂଲଣ୍ଡର କୌଣସି କ୍ଷତି ହୋଇ ନ ଥିଲା ।

୧୮୦୭ରେ ରୁଷିଆ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ନେପୋଲିୟନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସନ୍ଧି କରିଥିଲା । ତଦନନ୍ତର ସେ ପଶ୍ଚିମାଳ ଜୟ କରିଥିଲେ ଓ ସ୍ପେନରୁ ଅଧିକାର କରି ନିଜ ଭାଇ ଜୋସେଫ୍ ବୋନାପାର୍ଟଙ୍କୁ ସ୍ପେନର ସିଂହାସନ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଏଥିରେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇ ସ୍ପେନ ନେପୋଲିୟନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ କରିଥିଲା । ଇଂରେଜ ସରକାର ସାର୍ ଅର୍ଥର ଓସ୍ତେଲିଂଗଙ୍କୁ ସ୍ପେନୀୟମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟାର୍ଥେ ପଠାଇଥିଲେ । ଇଂରେଜମାନେ ପ୍ରାୟ ୪ ବର୍ଷକାଳ ସ୍ପେନ ଓ ପଶ୍ଚିମାଳର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ଫରାସୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ପରିଶେଷରେ ଓସ୍ତେଲିଂଗ ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୧୩ରେ ରିକୋରଥ ଯୁଦ୍ଧରେ ଫରାସୀମାନଙ୍କୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ପରାସ୍ତ କରି ଜୋସେଫ୍ ବୋନାପାର୍ଟଙ୍କୁ ସ୍ପେନରୁ ତଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ । ଫାଇରୋ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟଲାଭ କରିବାରୁ ଓସ୍ତେଲିଂଗ ଉତ୍ତର ଅଫ୍ ଓସ୍ତେଲିଂଗ ଉପାଧି ପାଇଥିଲେ ।

ନେପୋଲିୟନଙ୍କ ମସ୍ତୁଆ ଅଭିଯାନ:—ରୁଷିୟା

ନେପୋଲିୟନଙ୍କ ବର୍ଲିନ୍ ଆଦେଶ ଅମାନ୍ୟ କରିବାରୁ ନେପୋଲିୟନ ତାକୁ ଦମନ କରିବାପାଇଁ ଖ୍ରୀ. ଅ: ୧୮୧୨ରେ ଡ୍ରାୟୁ ୨ ଲକ୍ଷ ସୈନ୍ୟ ସହ ରୁଷିୟାର ପୁରାତନ ରାଜଧାନୀ ମସ୍କୋ ଅଭିମୁଖରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ରୁଷିୟାକୁମାନେ ତାଙ୍କର ଆକ୍ରମଣ ସମ୍ମୁଖ ପାଇ ମସ୍କୋ ନଗର ପରିତ୍ୟାଗ କରି ପଳାଇ ପ ଇଥିଲେ ଓ ଏହାକୁ ରାସ୍ତାରେ କରିଦେଇଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ଶୀତଋତୁ ଆରମ୍ଭ ହେଉଥିଲା । ସେ ମସ୍କୋରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ଏହା ଜନଶୂନ୍ୟ ବନ୍ଧୁ ଶୁଣନାକାର ଧାରଣ କରିଥିଲା । ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷଲକ୍ଷ ସୈନ୍ୟ ମସ୍କୋରୁ ଫେରିଲାବେଳେ ରାସ୍ତା ଶୀତ, ଭୁଜନପାତ, ଖାଦ୍ୟ ଓ ଅଗ୍ନିୟୁ ଅଭାବରୁ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଏହି ରାସ୍ତା ଦେଖି ବପତି ପେଟ୍ଟି ନେପୋଲିୟନଙ୍କ ପତନର ପଥ ସୁଗମ ହୋଇଗଲା । ଏଣେ ନେପୋଲିୟନ ମସ୍କୋ ଅଭିଯାନରୁ ପ୍ରାନ୍ତସହ ଫେରିଲାବେଳକୁ ଫରାସୀ ସୈନ୍ୟମାନେ ସ୍ପେନ ଓ ପର୍ତ୍ତୁଗାଲରୁ ବିତାଡ଼ିତ ହୋଇ ସାଥିଲେ । ଏହି ସମୟ ବପଦପାତ ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କର ଶକ୍ତି ଓ ପ୍ରାକ୍ତମ କମିଗଲା ଓ ତାଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରବି ଅସ୍ତମିତ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା ।

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୧୩ ରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ସୁନବାର ପ୍ରୁସିୟା, ରୁଷିୟା, ସୁଇଡେନ୍ ଓ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟାକୁ ଏକତ୍ର କରି ଫ୍ରାନ୍ସ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଚତୁର୍ଥ ରାଜ୍ୟବ୍ୟୁତ୍ଥ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ଲିପ୍‌ଜିକ୍ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ଓ ପ୍ରୁସିୟାର ସୈନ୍ୟମାନେ ନେପୋଲିୟନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ଏହି ପରାଜୟ ପରେ ମିଡ଼ଣକୁମାନେ ପାରୀ ନଗରରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲେ । ନେପୋଲିୟନ ଫ୍ରାନ୍ସ ଓ ଫ୍ରାନ୍ସର ସିଦ୍ଧାସନ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଏଲ୍‌ବା ଦ୍ଵୀପରେ ଅଗ୍ନିୟୁ ନେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୧୪ ରେ

କେତେକ ଇଉରୋପୀୟ ଶକ୍ତି ଇଏନାଠାରେ ଗୋଟିଏ ସଭା (Congress of Vienna) କରି ଇଉରୋପୀୟ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ଅଞ୍ଜାଦଶ ଲୁଇ (Louis XVIII) କୁ ପ୍ରାନ୍ତ ସିଂହାସନ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ଓ ଇଉରୋପର ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନିଜ ନିଜ ସମ୍ପର୍କରେ ବଣ୍ଟନ କରିଥିଲେ ।

ଉ ଆଟାଲି* ଯୁଦ୍ଧ—(ଖ୍ରୀ. ଅ: ୧୮୧୫) ନେପୋଲିୟନ ବ୍ନାପୋନ ପରେ ଏଲ୍ଡ଼ା ଡ୍ରାପୁରୁ ପେର ଅସି ମୁକ୍ତ ହେବାପରେ ନିଜ ସାହାଯ୍ୟରେ ଅପଣାକୁ ପ୍ରାନ୍ତର ସମ୍ରାଟ୍ ବୋଲି ଘୋଷଣା କଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଇଏନା ସଭାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଶେଷ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ସେହୁଠାରେ ନେପୋଲିୟନଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନର ସମ୍ଭାବନା ପାଇଁ ପୁଷ୍ଟିପୁଷ୍ଟି, ରୁଷିୟା, ଫ୍ରାନ୍ସ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡ ଯୁଦ୍ଧବୀର ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ ।

ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଯଥାବେଳେ ଦୁଇଟି ଯୁଦ୍ଧରେ ଇଂରେଜ ଓ ପୁଷ୍ଟିପୁଷ୍ଟି-ମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଉଆଟାଲି* ଯୁଦ୍ଧରେ ସେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା ହେମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଏକାବେଳେ ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଇଂରେଜ ସେନାପତି ଡର୍କ୍ ଅଫ୍ ଓସ୍ଟେଲିଂଟନ୍ ଅସାଧାରଣ ବୀରତ୍ୱ ଓ ରାଣ କୌଶଳ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ନେପୋଲିୟନ

* ଡର୍କ୍ ଅଫ୍ ଓସ୍ଟେଲିଂଟନ୍

ଇଂରେଜମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା ଉପକୂଳର ଅଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ସେଣ୍ଟ ହେଲେନା ଦ୍ୱୀପକୁ ନିବାସିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ସେ ଜୀବନର ଶେଷଭାଗ କଟାଇ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୨୧ରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ।

ନେପୋଲିୟନ ନିବାସିତ ହେବା ପରେ ରାଏନା ଇଂଗ୍ରେସ ପୁନର୍ବାର ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୧୫ରେ ପାରିଜାନ୍ସର ଶାନ୍ତି ଶାସ୍ତ୍ର ସନ୍ଧି ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସନ୍ଧି ଫଳରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଡଚ୍ ଅଧିକୃତ ଉତ୍ତମାଗା ଅନ୍ତରାପ, ସିଂହଳ ଦ୍ୱୀପ ଓ ଗିନି ପ୍ରଦେଶ; ଫରାସୀ ଅଧିକୃତ ମରିସସ୍ ଓ ମାଲଡାଦ୍ୱୀପ, ପଶ୍ଚିମ ଭାରତୀୟ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜକୁ କେତୋଟି ଦ୍ୱୀପ ଓ ଡେନ୍ ଅଧିକୃତ ହେଲିଗୋଲଣ୍ଡ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା । ଇଂରେଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର କଲେବର ବୃଦ୍ଧି ଲଭିକଲା । ବହୁକାଳବ୍ୟାପୀ ଯୁଦ୍ଧପରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ତଥା ଇଉରୋପ ଶାନ୍ତିଲାଭ କଲା । ବିପ୍ଳବ ପୁରୁଷ ଥିବା ଫ୍ରାନ୍ସର ସୀମାକୁପାୟୀ ଫ୍ରାନ୍ସର ସୀମା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହେଲା ଓ ଇଉରୋପର ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କର ପୁନର୍ବିଶ୍ଳେଷ ହେଲା ।

ପ୍ରେକ୍ଟର, ଟେନ୍ ଓ ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ସମ୍ମିଳନ:—
ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ରାଜନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ଅବସ୍ଥା—ଡ଼ଗୟ ଉଇଲିୟମ୍‌ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡ ବିଜୟ ପରେ ଇଂରେଜ ସରକାର ଅତ୍ୟନ୍ତ କଠୋରତାର ସହିତ ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡ ଶାସନ କରୁଥିଲେ । ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ଅଧିବାସୀ ଅଧିବାସୀ କ୍ୟାଥଲିକ୍ । କିନ୍ତୁ ସେଠା ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ ଇଂରେଜ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟମାନଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧିପତ୍ୟ ଥିଲା । କ୍ୟାଥଲିକ୍‌ମାନେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ସଭ୍ୟ ହେବା ଦୂରେ ଥାଉ କୌଣସି ନିବିଡ଼ନରେ ଭୋଟ ସୁଦ୍ଧା ଦେଇ ପାରୁ ନ ଥିଲେ । କୌଣସି ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପାଠ ପଢ଼ିବା ବା କୌଣସି ବିଦ୍ୟାଳୟ ଚଳାଇବା ଅଧିକାର ସେମାନଙ୍କର ନ ଥିଲା । କ୍ୟାଥଲିକ୍‌ମାନେ ଜିମି. ଶିରଡ ବା ଦଶଲ କରିପାରୁ ନ

ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଚର୍ଚ୍ଚମାନଙ୍କର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ପାଇଁ କର ଦେବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା ।

ଆଇରିଶ୍ ପାର୍ଲମେଣ୍ଟର ଶ୍ରମତା ମଧ୍ୟ ସୀମାବଦ୍ଧ ଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରିଭିକାଉନ୍ସିଲର ବିନାଦ୍ରୁମତରେ ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡ ପାଇଁ କୌଣସି ଆଇନ କରିବା ଶ୍ରମତା ଏହାର ନ ଥିଲା । ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ସମସ୍ତ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ-ମାନଙ୍କରେ ଇଂରେଜମାନେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ହେଉଥିଲେ । ଆଇରିଶ୍ ପାର୍ଲମେଣ୍ଟର ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ କୌଣସି କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ନ ଥିଲା ।

ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଚନୀୟ ଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡର କୃଷି ଶିଳ୍ପର ଉତ୍କଳ ପାଇଁ ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର କୃଷି ଓ ଶିଳ୍ପକୁ ଧ୍ୱଂସ କରାଯାଇଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦେଶକୁ ପଶମ (Wool) ପଠାଇବା ଏବଂ ପଶମ ଉପରୁ ଜନସମାନ ରପ୍ତାନି କରିବା ନିଷିଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ଇଂରେଜମାନେ ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ଅଧିକାଂଶ ଜମିର ମାଲିକ ଥିଲେ । ଆଇରିଶ୍ମାନଙ୍କର ଜମିରେ କୌଣସି ସ୍ୱତ୍ତ୍ୱ ନ ଥିଲା । ଜମିର ମାଲିକମାନେ ସବୁଦିନ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ରହିବାରୁ ମାର୍ଗସଂହାରମାନେ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଖଜଣା ଅସୁଲ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ଜୋର ଜୁଲମ କରି ଆଇରିଶ୍ମାନଙ୍କଠାରୁ ନାନା ଉପାୟରେ ଟଙ୍କା ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ କର ଦାଉରେ ପେଟି ହୋଇ ଉପାସ ଭୋକରେ ଦିନ କାଟୁଥିଲେ । ଶେଷକୁ ଜେଡେ ଲୋକ ପେଟ ପୋଷିବା ପାଇଁ ଘର ଦ୍ୱାର ଛାଡ଼ି ବିଦେଶକୁ ଯିବାକୁ ଗଲେ ।

ଆମେରିକାର ଉପନିବେଶମାନ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ଯୁଦ୍ଧ ଚଳାଇଥିବା ସମୟରେ ଇଂରେଜ ସରକାର ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡରେ ବିଦ୍ରୋହର ଆଶଙ୍କା କରି ଆଇରିଶ୍ମାନଙ୍କୁ କେତେକ ସୁନିଧା

ଦେଇଥିଲେ । କ୍ୟାଥଲିକ୍‌ମାନଙ୍କୁ ଜମି ଚୋର ଓ ଦଖଲ କରିବାର ଅଧିକାର ଦିଆଗଲା । ଅୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ଶିଳ୍ପ ବ୍ୟବସାୟ ଉପରୁ କଟକଣା ଉଠାଇ ନିଆଗଲା । ଆଇରିଶ୍‌ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ଅଭିନବ ଚିନ୍ତାବଳୀର ଉପକ୍ରମ ଦିଆଗଲା । ଫରସୀ ରାଜାଙ୍କୁ ସମୟରେ କ୍ୟାଥଲିକ୍‌ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନୂତନ ଜାଗରଣ ଦେଖାଗଲା । ସେମାନେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ ସଭ୍ୟ ହେବା ଅଧିକାର ପାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରବଳ ଅନ୍ତରାଳନ ଚଳାଇଲେ । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଧିକାର ଦିଆଗଲା, କିନ୍ତୁ ସଭ୍ୟ ହେବାର ଅଧିକାର ଦିଆଗଲା ନାହିଁ ।

ଫରସୀମାନେ ଆଇରିଶ୍‌ମାନଙ୍କୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବଦ୍ରୋହ କରିବାପାଇଁ ସବଦା ଉତ୍ତାହତ କରୁଥିଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୯୮ରେ ଅୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ ବଦ୍ରୋହ ହୋଇଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଉପରେ ଘୋର ପେଡ଼ି ପଡ଼ିଥିବାରୁ ପିଚ୍ ଏଥିରେ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଗ୍ରେଟ୍‌ବ୍ରେଟନ୍ ଓ ଅୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା କରିବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ଆଇରିଶ୍‌ମାନେ ଏହି ମିଳନର ଘୋର ବିରୋଧୀ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପିଚ୍ ଗ୍ରେଟ୍‌ବ୍ରେଟ୍‌ମାନଙ୍କୁ ଅର୍ଥ ଓ ପଦବୀ ଦାନଦ୍ୱାରା ବଶୀଭୂତ କରି ଓ କ୍ୟାଥଲିକ୍‌ମାନଙ୍କୁ ସଭ୍ୟ ଓ ମନ୍ତ୍ରୀପଦ ପ୍ରାପ୍ତିର ଆଶା ଦେଖାଇ ଏଥିରେ ସ୍ୱୀକୃତି କରାଇଥିଲେ ।

ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୦୦ରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭିନବ “Act of Union” ଗ୍ରହଣ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ଫଳରେ ଅୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ରହିଲା ନାହିଁ । ଆଇରିଶ୍‌ମାନେ ଲର୍ଡ୍‌ ସଭାକୁ ୨୮ ଜଣ ଲର୍ଡ୍, ୪ ଜଣ ବିଷପ ଓ କମନ୍ସ ସଭାକୁ ୧୦୦ ଜଣ ସାଧାରଣ ସଭ୍ୟ ପଠାଇବାର ଅଧିକାର ପାଇଲେ । ଅୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡ ନିଜ

ନିୟମାନୁଯାୟୀ ଶାସିତ ହେବାରୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଅୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ଅବାଧ ବାଣିଜ୍ୟ ପ୍ରଚଳିତ ହେଲା । କିନ୍ତୁ କ୍ୟାଥଲିକ୍‌ମାନେ ପିଟ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ମତେ କୌଣସି ସଜନୈତିକ ଅଧିକାର ନ ପାଇବାରୁ ଏହି ମିଳନ ଦ୍ଵାରା ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ମଙ୍ଗଳ ହେଲା ନାହିଁ ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଏହି ମିଳନ ରଦ୍ଦ କରିବାପାଇଁ ପ୍ରବଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଲା ।

ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବ (Industrial Revolution)—ଶିଳ୍ପପ୍ରେବ ଦୃଶ୍ୟ ଲବ୍ଧିକର ରାଜତ୍ଵର ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଘଟଣା । ଇଂରେଜ ନାବିକ, ଯୋଦ୍ଧା ଓ ସୈନ୍ୟମାନେ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟ ଲାଭକରି ନିଜର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି କରୁଥିବା ସମୟରେ ଇଂରେଜ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ନୂତନ ନୂତନ ଯନ୍ତ୍ର ଅବିଷ୍କାର କରି ଶିଳ୍ପର ବିଶେଷ ଉନ୍ନତି କରୁଥିଲେ । ଏହିମାନଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ଇଂଲଣ୍ଡ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀର ଶିଳ୍ପ ବାଣିଜ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କଲା ଏବଂ ବହୁକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇଂରେଜ ବାଣିଜ୍ୟମାନେ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀକୁ ବନ୍ଧୁ, ଯନ୍ତ୍ରପାତି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କଲ ପ୍ରମୁତ ସାମଗ୍ରୀ ଯୋଗାଇବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ବନ୍ଧୁ ବନ୍ଦନ, କୌତୁ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ନିର୍ମାଣ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଯେ ଘୋର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଥିଲା ତାକୁ ଶିଳ୍ପପ୍ରେବ କହନ୍ତି ।

ପୁରୁଷାଳରେ ଆମ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ପରି ଇଂରେଜମାନେ ଯନ୍ତ୍ର, କଲ ଇତ୍ୟାଦିର ବ୍ୟବହାର ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ଲୋକମାନେ ଘରେ ବସି ବୁଟୀର ଶିଳ୍ପଦ୍ଵାରା ସାଧାରଣ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ପଦାର୍ଥମାନ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରମଶୃଙ୍ଖଳ ଇଂଲଣ୍ଡର ସବୁଦିନ ବହୁ ବ୍ୟୟସାଧେନ କଲ-କାରଖାନା ଓ ଯନ୍ତ୍ରମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବାରୁ ଅଳ୍ପ ସମୟ ଓ ଅଳ୍ପ ପରିଶ୍ରମରେ ବହୁଗୁଣ ଜନିତ ଉତ୍ପାଦିତ ହେଲା ।

ଶିଳ୍ପବସ୍ତୁର ବ୍ୟବସାୟୀ ବଣାଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ, ପ୍ରଭୃତ ଅର୍ଥ, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଶିକ୍ଷା ଓ ନୌତ୍ତ୍ୱ ଆବଶ୍ୟକ । କଲକାରଖାନାମାନଙ୍କରେ ହଜାର ହଜାର ଜିନିଷ ଅକ୍ଳେଷରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ତେଣୁ ଦେଶ ଗୃହବା (Demand) ମୁତାବକ ଜିନିଷ ଯୋଗାଇ ବଳବା ଜିନିଷମାନଙ୍କୁ ବିଦେଶରେ ବାହାର ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇପଡ଼େ । ବିଦେଶରେ ଲଢ଼ି ଜିନିଷ ପାଇଁ ଅବାଧ କଟତ ପାଇବାକୁ ହେଲେ ଅଧୀନସ୍ଥ ରାଜ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ । ତୃତୀୟ ଜର୍ଜ୍ଜଙ୍କ ରାଜତ୍ୱରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଏ ସମସ୍ତ ଅନୁକୂଳ ଅବସ୍ଥା ଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସଂସ୍ତ ବିସଂସ୍ତ କରୁଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡର ବାଣିଜ୍ୟମାନେ ସୁନୀବାଣିଜ୍ୟ କରି ପ୍ରଚୁର ଅର୍ଥ ପାଉଥିଲେ । ତେଣୁ ସେମାନେ ଅନନ୍ତରେ କଲକାରଖାନାମାନଙ୍କରେ ସୁଧି (Capital) ଖଟାଲେ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ ପ୍ରସାର ଲାଭ କରିଥିଲା ଓ ଇଂଲଣ୍ଡ ସେ ସମୟରେ ପୃଥିବୀର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲୈଙ୍ଗିକ ଥିଲା । ତେଣୁ ଶିଳ୍ପ ବସ୍ତୁର ପାଇଁ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଅନୁକୂଳ ସେବା ମିଳିବାରୁ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଏହା ପ୍ରଥମେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିଯୋଗୁଁ ଇଂରେଜମାନେ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀର ଶିଳ୍ପ ବାଣିଜ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କଲେ ।

ବସ୍ତ୍ର-ଶିଳ୍ପର ଉନ୍ନତି—ଅମ ଦେଶ ପର ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଅରଟରେ ସୂତାକଟା ଓ ତନ୍ତରେ ଲୁଗାବୁଣା ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ସୂତାକଟିବା ପାଇଁ ନୂତନ ଯନ୍ତ୍ରମାନ ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ଯନ୍ତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ‘Spinning Jenny’ ‘Water-frame’ ‘Mule’ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରଧାନ । ଏମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଅଳ୍ପ ପରିଶ୍ରମ ଓ ବ୍ୟୟରେ ମିଳିତ ମଧ୍ୟରେ ନାନା ରଙ୍ଗର ଶସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ଗଜ ସୂତା ଅକ୍ଳେଷରେ କଟାଯାଇ ପାରୁଥିଲା ।

କାର୍ଟୱାଇଟ୍ (Cartwright) ନାମକ ଜଣେ ଲୋକ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୮୫ରେ କଲିଡ଼ଗ୍ (Power-loom) ଅବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ । ଜେମ୍ସ୍ ଓର୍ଥ (James Watt) ନାମକ ଜଣେ ଲୋକ ଷ୍ଟିମ୍ ଇଞ୍ଜିନ (Steam Engine) ଅବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ଲୁଗା କଳ-କାରଖାନାମାନଙ୍କରେ ଷ୍ଟିମ୍ ଇଞ୍ଜିନର ବ୍ୟବହାର ହେବାରୁ ଅଳ୍ପ ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଅକ୍ଳେଶରେ ବହୁତ ଲୋକଙ୍କ କାମ ଶୀଘ୍ର ଓ ଅଳ୍ପ ବ୍ୟୟରେ ହୋଇପାରିଲା । ଏହି ସମସ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରର ଅବିଷ୍କାର ଯୋଗୁଁ ବସ୍ତ୍ରଶିଳ୍ପର ଅବୁଦ୍ଧିମୁଖ ଉଲଟି ହୋଇଥିଲା ଓ ଇଂଲଣ୍ଡ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀକୁ ବସ୍ତ୍ର ଯୋଗାଇବା ପାଇଁ ଫମଶ ସମର୍ଥ ହେଲା ।

ଲୁଗା ଓ ଇସ୍ପାତ ତରଳାଇବା ପାଇଁ କାଠକୋଇଲା ପରିବର୍ତ୍ତିରେ ପଥରକୋଇଲା ବ୍ୟବହୃତ ହେଲା । ତେଣୁ ଲୁଗାରେ ନାନାପ୍ରକାର ଯନ୍ତ୍ରପାତି, ରେଲି, କଞ୍ଚି, ବରଗା, ପାତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଅକ୍ଳେଶରେ ନିର୍ମିତ ହେଲା । ଲୌହ-ଶିଳ୍ପର ଉଲଟି ନିର୍ମିତ ଇଂଲଣ୍ଡର କୋଇଲା ଖଣିମାନ ଖନିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡର କୋଇଲାଖଣି ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ ଥିବା ନଗରସବୁ ଫମଶ କଳକାରଖାନା ପୂର୍ଣ୍ଣ, ଜନାଗାର୍ଣ୍ଣ ଓ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ହୋଇପଡ଼ିଲା ଏବଂ କୋଇଲା ବ୍ୟବସାୟର ବିଶେଷ ଉଲଟି ହେଲା । ଏହି ସମସ୍ତ ନଗରମାନଙ୍କୁ ଗମନାଗମନର ସୁବିଧା ନିର୍ମିତ ପକ୍କା ସଡ଼କ ଓ କେନାଲମାନ କରାଗଲା । ଚାର୍ଲ୍ସ ଜର୍ଜ୍ଜ୍ସ ରାଜତ୍ଵରେ ପ୍ରଥମେ ରେଲବାଡ଼ି ହୋଇ ରେଲଗାଡ଼ି ଚାଲିଲା । ଅତି ଅଳ୍ପଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଚାରିଆଡ଼କୁ ରେଲବାଡ଼ି ହୋଇଗଲା । ଖ୍ରୀ: ୧୮୧୨ ରେ ପ୍ରଥମ ବାଷ୍ପୀୟ ନୌକା (Steam-boat) ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ସମୟରୁ ଫମଶ ବାଷ୍ପୀୟ ନୌକା ଓ ପୋତଗୁଡ଼ିକର ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏହି ଯୁଗରେ ଗ୍ୟାସ୍ ଲାଇଟ୍ ମଧ୍ୟ ଅବିଷ୍କୃତ ହୋଇଥିଲା । ମୃତ୍ୟୁପାନ୍ତ-ଶିଳ୍ପର ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ ଉଲଟି ଘଟିତ ହୋଇଥିଲା ।

କୃଷିର ଉନ୍ନତି—ଶିଳ୍ପ ବସ୍ତୁର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଇଂଲଣ୍ଡର କୃଷିପ୍ରଣାଳୀରେ ମଧ୍ୟ ଘୋର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦର୍ଶିଥିଲା । ଟାଉନସେଣ୍ଟଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଦେଶରେ ନୂତନ କୃଷିପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରଚାର୍ତିତ ହୋଇଥିଲା । ଜମିରେ ଭଲ ଖତ ଦେଇ ଓ ଫସଲ ବଦଳାଇ ବାର୍ଷିକ ଭିତରେ ଜମିରୁ କିପରି ଚିନିଟା ଫସଲ ଆଦାୟ କରାଯାଇପାରେ ତାହା ସେ ଶିଖାଇଥିଲେ । ପୁରୁଣାକାଳୀନ ଋଷ ଛଡ଼ି ଲୋକମାନେ ବୈଷ୍ଣବିକ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଋଷ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ନାନାପ୍ରକାର ଖତ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲା । ତେଣୁ ଜମିର ଉତ୍ପାଦକା ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ବଢ଼ିଗଲା । ପଡ଼ିଆ ଓ ଖାଲ ଜମିସବୁ ଋଷର ଉପଯୋଗୀ କରାଗଲା । ଛେଟ ଛେଟ କୃଷିସେବୀ ପରିବର୍ତ୍ତିରେ ପ୍ରାଚୀର ବୈଷ୍ଣବିକ ବଡ଼ ବଡ଼ କୃଷିସେବୀମାନ ସର୍ବାଦ ପ୍ରଭବିତ ହେଲା । ଏହାଦ୍ଵାରା ଗୋଟିଏ ପୂର୍ଣ୍ଣପତି କୃଷକଶ୍ରେଣୀ (Capitalist farmer) ସୃଷ୍ଟିହେଲା । ଅମଣ୍ୟ ଗ୍ରାମ ପ୍ରାଚୀରଗୁଡ଼ିକ ହେବାରୁ ଧନୀମାନେ ଲାଭ ଆଶାରେ ଜମିସବୁ ଖରିଦ କରି ନେଇଗଲେ ଓ ଛେଟ ଛେଟ ଶୁଣିମାନେ ଋଷ ଛଡ଼ିଦେଇ କଲକାରଖାନାରେ କୂଳି କାମ ବା ଜମିରେ ମୁଲିଆକାମ କରି ପେଟ ପୋଷିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଏହି ସମୟରେ ମେସ, ଗୋ, ଅଣ୍ଡ ପ୍ରଭୃତି ଶୁଦ୍ଧପାଳିତ ପଶୁମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଉନ୍ନତି ସାଧିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଶିଳ୍ପ ବଳବତ୍ତର ପରିଣାମ—ଶିଳ୍ପବଳବତ୍ତର ଯୋଗୁଁ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ଦେଶର କୁଟୀରଶିଳ୍ପ ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ନ ପାରି ଧ୍ଵଂସ ହୋଇଗଲା । ଯେଉଁ ଖରିଦମାନେ ଘରେ ବସି ହସ୍ତକର୍ମ-ଦ୍ଵାରା ପେଟ ପୋଷୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ଶିଳ୍ପସ୍ତର ଧ୍ଵଂସ ହେବାରୁ ସେମାନେ ବାଧ୍ୟହୋଇ ସହରକୁ ପଳାଇଗଲେ ଓ ସେଠାରେ କୂଳି ମଜୁରୀରୁ ରୂପେ ପେଟ ପୋଷିଲେ । ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକ ଶୂନ୍ୟ ଓ ଶୁଣାନ ପ୍ରାୟ

ହୋଇଗଲା । ଦେଶର ନାନାସ୍ଥାନରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ବାଣିଜ୍ୟକେନ୍ଦ୍ରମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଏହା ଫଳରେ ସମାଜରେ କାରଖାନା ମଜୁରୀ-ରୂପକ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଗୋଷ୍ଠୀ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଧନୀ ଲୋକମାନେ କଲ-କାରଖାନାରେ ଧନ ଖଟାଇ ବିବେଷ ଲାଭବାନ୍ ହେଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କର ଧନ ସିପ୍ରାଣରେ ବଡ଼ବାବୁ ଲାଗିଲା । ଏହି ପ୍ରକାରେ ସମାଜରେ ଦଳେ ପୁଞ୍ଜିପତି (Capitalist) ରହିଲେ । କଲକାରଖାନା ମାନଙ୍କରେ ଲାଭ ଲାଭ ଜିନିଷ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାରୁ ଦେଶର ବଳକା ଜିନିଷମାନ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ବ୍ୟବସାୟର ପ୍ରସାର କରି ଯେ କୌଣସି ମତେ ବିକ୍ରୟ କରିବା ଏକାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଏଥିପାଇଁ ନାନାଦେଶ ଅଧିକାର ଓ ଅଧିକୃତ ଦେଶମାନଙ୍କର ଶାନ୍ତ ବ୍ୟବସାୟ ଧ୍ୟାନ କରିବା ମଧ୍ୟ ଦରକାର ପଡ଼ିଲା । ବ୍ୟବସାୟର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର ବିଭିନ୍ନ ନ୍ୟସ୍ତସ୍ତାର୍ଥ ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ହେଲା ।

ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ କଲକାରଖାନାଗୁଡ଼ିକ ବଡ଼ ଅସ୍ତ୍ରାସ୍ତ୍ରୀକର ଥିଲା । ଶ୍ରମିକମାନେ ଅନ୍ଧକାରମୟ, ଦୁର୍ଗନ୍ଧପୂର୍ଣ୍ଣ, ଛୁଦ୍ର ରୂପମାନଙ୍କରେ ବାସ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କର ମଜୁରୀ ଉଣା ଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପିଲାମାନେ ଘରକୁ ଦୁଇ ପଇସା ଅଧିକ ଆଣିବା ପାଇଁ କଲକାରଖାନାମାନଙ୍କରେ କାମ କଲେ । ଲୁଗାକଲ-ମାନଙ୍କରେ ୪୫ ବର୍ଷ ବୟସର ପିଲାମାନେ କାମ କରୁ ବାର ଦେଖାଗଲା । ପୁରୁଷ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ବାଳକ ବାଳିକା ସମସ୍ତେ ପ୍ରାୟ ଦିନକୁ ୧୨/୧୪ ଘଣ୍ଟା କାମ କରୁଥିଲେ ।

ଏହି ଶ୍ରମିକମାନେ ଦମଣ ସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦୁଃଖ କରିହାପାଇଁ ପ୍ରବଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ଲୋଚନେ ଏବଂ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟକୁ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି ପଠାଇବା ପାଇଁ ଦାବୀ କଲେ । ଏହା ଫଳରେ ଶିରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଷ୍ଟେମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥାର ଉନ୍ନତି ନିମିତ୍ତ

କାରଖାନା ଅଭିନୟାନ (Factory Acts) ଚଳା ହୋଇଥିଲା ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଧିକାର ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏହିପରି ଶିଳ୍ପ ବସ୍ତୁର ଦ୍ଵାରା ଇଂଲଣ୍ଡର ସମାଜ, ରାଜନୀତି, ଅର୍ଥନୀତି ଇତ୍ୟାଦିରେ ଘୋର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ଇଂଲଣ୍ଡ ସମଗ୍ର ଯୁଦ୍ଧବେଳେ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ଚେତନାରେ ଅଗ୍ରଣୀ ହେଲା ଓ ଯୁଦ୍ଧବେଳେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଧନର ସ୍ରୋତ ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ ତାକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧନଶାଳୀ ରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ କଲା ।

ତୃତୀୟ ଜର୍ଜ୍ଜଙ୍କ ରାଜତ୍ଵରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ—
ସେ ସମୟରେ ଧର୍ମସ୍ପନ୍ଦନ ଓ ଲୋକମାନଙ୍କ ନୈତିକ ଜୀବନରେ ଘୋର ଅଧଃପତନ ହୋଇଥିଲା । ଲୋକମାନଙ୍କର ନୈତିକ ଉଲ୍ଲେଖ ପାଇଁ ଅକ୍ସଫୋର୍ଡର ଜର୍ଜ୍ଜ ଓୟେସଲେ (John Wesley) ଏବଂ ଚାର୍ଲ୍ସ୍ ଓୟେସଲେ (Charles Wesley) ନାମକ ଦୁଇଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଗୋଟିଏ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇଥିଲେ । ସେମାନେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସରଳ, ସ୍ଵଚ୍ଛ, ପବିତ୍ର ଓ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଜୀବନ କଟାଇ ଲୋକସେବା, ଧର୍ମଚର୍ଚ୍ଚାରେ ସମୟ ବ୍ୟୟ କରିବାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ସେମାନେ ଓ ସେମାନଙ୍କର ମତାବଳମ୍ବୀମାନେ ମେଥଡିଷ୍ଟ (Methodist) ନାମରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ପ୍ରବଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ଫଳରେ ଦାସବ୍ୟବସାୟ (Slave trade) ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୦୭ ରେ ବନ୍ଦ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଜେଲମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସୁଧାର ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ଵରେ ସାହିତ୍ୟର ମଧ୍ୟ ଶ୍ରବ୍ଧର ସାଧନ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ଦେଶରେ ଅନେକ ସଂବାଦପତ୍ର ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ।

~~ଚଳାବଳୀ ଅନୁସାରେ~~

ଚତୁର୍ଥ ଜର୍ଜ୍ଜ (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୨୦—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୩୦)
ଚତୁର୍ଥ ଉଇଲିୟମ୍ (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୩୦—~~ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୩୭~~)

ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଘଟଣାର ସମୟ—

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୫୯—ଆସ୍କର୍ଭାଣ୍ଡର କ୍ୟାଥଲିକ୍ ମାନଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା
ଅଧିକାର ଲାଭ ।

” ” ୧୮୬୫—ପ୍ରଥମ ସ୍ୱପ୍ନାର ଅଗନି ଶ୍ରୀମନ୍ତ୍ରୀ ।

ଚତୁର୍ଥ ଜର୍ଜ—ଦୃଢ଼ତା ଜର୍ଜଙ୍କ ମୁଖରେ ତାଙ୍କର
କ୍ୟାଥଲିକ୍ ଚତୁର୍ଥ ଜର୍ଜ ଲାଭର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ହେଲେ । ସେ ମନ ଓ ଦୃଢ଼ତା
ପ୍ରଭବର ଲୋଭ ଥିଲେ ।

ପିତାଙ୍କ ପରି ସେ ପ୍ରଭବ

ପାଇଁ କ୍ୟାଥଲିକ୍ ଥିଲେ ।

ତେଣୁ ତାଙ୍କ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା

କାଳରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ

ସୁନାରେ ଶ୍ରୀମନ୍ତ୍ରୀ

ହୋଇ ଉଠିଲା । ତାଙ୍କ

ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ପାଇଁ,

ଦୃଢ଼ତା, କ୍ୟାଥଲିକ୍

ପ୍ରଭବ ବରଦେବରେ

ନାନାପ୍ରକାର ସ୍ୱପ୍ନାର

ପ୍ରକାଶନ କରିଥିଲେ ।

ତେଣୁ ତାଙ୍କ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା

ସ୍ୱପ୍ନାର ସୁଖ ଅରମ୍ଭ

ହୋଇଥିଲା ।

ଜର୍ଜ କ୍ୟାଥଲିକ୍—

ଚତୁର୍ଥ ଜର୍ଜଙ୍କ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା

କାଳରେ ଶ୍ରୀମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର

ପ୍ରାଧିକାର ଅସ୍ତରୁ ଥିଲା । ଏହି

.. ଚତୁର୍ଥ ଜର୍ଜ

ଦଳର ପ୍ରଧାନ ନେତା ଜଷ୍ଟି କ୍ୟାନିଂ ଥିଲେ । ଅଲବିନ ମଧ୍ୟରେ ସେ ବିଶେଷ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଲାଭ କରିଥିଲେ ଓ ଦେଶର ବହୁ କଲ୍ୟାଣ ସାଧନ କରିଥିଲେ । ବୈଦେଶିକ ବ୍ୟାପାରରେ ଇଂରେଜ-ମାନଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥରକ୍ଷା କରିବା ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ଆମେରିକାସ୍ଥ ସ୍ପେନର ଉପନିବେଶମାନ ସ୍ୱାଧୀନତା ଘୋଷଣା କରିବାରୁ କ୍ୟାନିଂ ସେମାନଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରିଥିଲେ । ଏହା ଫଳରେ ଇଂରେଜ-ମାନେ ସେ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ଅବାଧରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାର ଅଧିକାର ପାଇଥିଲେ । ସେ ଭାରତକୁ ଜଳପଥ ନିରାପଦ କରିବାପାଇଁ ଉକ୍ତ ପଥରେ ଅବସ୍ଥିତ ଭୂରସ୍ତ୍ର ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ ଗ୍ରାସନ କରିବାପାଇଁ ସବଦା ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନେ ଭୂରସ୍ତ୍ର ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ କରିବାରୁ ସେ ସେମାନଙ୍କର ପକ୍ଷ ଅବଲମ୍ବନ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ମରିଯାଇଥିଲେ । ରୂଷିୟାର ଷମଭୁବୁର୍ଜି ଭାରତରେ ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତି ଗୋଟିଏ ବିପଦ ବୋଲି ମନେକରି ସେ ଏହାର ଶକ୍ତି ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ସବଦା ଯତ୍ନବାନ୍ ଥିଲେ ।

କ୍ୟାଥଲିକ୍‌ମାନଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ଅଧିକାର ଲାଭ —
ଆୟର୍‌ଲାଣ୍ଡର କ୍ୟାଥଲିକ୍‌ମାନେ ସେ ସମୟରେ ସେ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ-ମାନଙ୍କ ପରି ପାର୍ଲିାମେଣ୍ଟକୁ ସଭ୍ୟରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ ହେବାପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇଥିଲେ । ସେମାନେ ପୂର୍ବରୁ ଭେଟ ଦେବା ଅଧିକାର ପାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପାର୍ଲିାମେଣ୍ଟକୁ ସଭ୍ୟରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ ହେବାପାଇଁ ନ ଥିଲେ । ‘ଡେନିୟଲ୍ ଓ କନେଲ’ Daniel O’Connell ନାମକ ଜଣେ ଆଇରିଶ୍ ଓକିଲ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ମୁଖ୍ୟ ନେତା ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଆନ୍ଦୋଳନ ଫଳଶଃ ଭାଷଣ ଆକାର ଧାରଣ କଲା । ସେ ସମୟରେ ଡିଉକ୍ ଅଫ୍ ଓସ୍ଟେଣ୍ଟର୍‌ଟନ୍ ଇଂଲାଣ୍ଡର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ

ଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ବିଶ୍ୱାସୀ ଶୈନ୍ୟ ଓ ବିଚାରବୀ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର କ୍ୟାଥଲିକ୍ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ସମ୍ମାନ ଓ ଅଗ୍ରଦ୍ୱାରା ଥିଲା । କ୍ୟାଥଲିକ୍ମାନଙ୍କର ବିଦ୍ରୋହ ସମୟରେ ପ୍ରବଳ ହେବାରୁ ସେ ମୁଦ୍ଦର ଅଟେ । କିନ୍ତୁ କ୍ୟାଥଲିକ୍ମାନଙ୍କର ଦାବୀ ପୂରଣ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୨୯ ରେ ପାର୍ଲି-ମେଣ୍ଟରେ କ୍ୟାଥଲିକ୍ମାନଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ଅଧିକାର ଲାଭ ଅଭିନବ “Catholic Emancipation Act” ପାସ କରାଇଥିଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ସଭ୍ୟରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ ହେବାର ଅଧିକାର ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଏହାଦ୍ୱାରା କ୍ୟାଥଲିକ୍ମାନେ ରଜେଷ୍ଟ୍ର, ଲର୍ଡ୍ ରୁନେଲର ଓ ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ଶାସନର ସମସ୍ତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ତ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ପାଇବା ପ୍ରତି ହୋଇଥିଲା ଓ କନେଲ କିନ୍ତୁ ଏହି ସାମାନ୍ୟ କ୍ଷମତା ଲାଭରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନ ହୋଇ ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ଅନେକ ଚଳାଇଥିଲେ ।

ଏହାଛଡ଼ା ଚତୁର୍ଥ ଜର୍ଜ୍ଜଙ୍କ ରାଜତ୍ୱରେ ପୀଲ୍ ପୁଲିସ ବିଭାଗର ସଂସ୍କାର ଓ ଫୌଜଦାରୀ ଅଭିନବମାନଙ୍କର ସଂଶୋଧନ କରାଯାଇଥିଲା । ସେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୨୩ ରେ ସାମାନ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ ଅପରାଧ ପାଇଁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଉଠାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଟେଷ୍ଟ୍ ଓ କର୍ପୋରେସନ୍ ଅଭିନବ ରଦ୍ଦ କରାଯାଇ ଡିସେଣ୍ଟରମାନଙ୍କୁ ଅନେକ ସୁବିଧା ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଚତୁର୍ଥ ଜର୍ଜ୍ଜ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୩୦ ରେ ପ୍ରାଣଦାୟୀ କରାଯାଇଥିଲା ।

ଚତୁର୍ଥ ଉଇଲିୟମ୍—ଚତୁର୍ଥ ଜର୍ଜ୍ଜ ଅଧିକ ଅବସ୍ଥାରେ ପ୍ରାଣଦାୟୀ କରିବାରୁ ତାଙ୍କର ପୁତ୍ର ଗ୍ରାହାମ୍ କ୍ଲାର୍କେନ୍ସ ଡିଉକ୍

ତତ୍ତ୍ୱର୍ଥ ଉଦ୍ଧାରଣ ଅର୍ଥାତ୍ ଧାରଣ କରି ଇଂଲଣ୍ଡର ସ୍ଥିତିପତ୍ତରେ
 ବସିଥିଲେ । ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ
 ଲୋକପ୍ରିୟ ଓ ସ୍ୱାଧୀନ
 ଏକାନ୍ତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲେ ।
 ଖୁବ୍ ବଢ଼ି, ବଡ଼ପଣ ଓ
 ତତ୍ତ୍ୱର ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ
 ସେ ବଡ଼ ସରଳ ଥିଲେ ।
 ତାଙ୍କ ରାଜକୃତ୍ତର
 ସବୁପ୍ରଧାନ ଘଟଣା
 ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ସଭାର
 ସାଧକ । ଏତଦ୍ୱ୍ୟାନ୍ତ
 ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନେକ ଲୋକ-
 ହୃଦୟର ଆଦର ମଧ୍ୟ
 ତାଙ୍କ ରାଜକୃତ୍ତରେ ପ୍ରଣୀତ
 ହୋଇଥିଲା ।

ତତ୍ତ୍ୱର୍ଥ ଉଦ୍ଧାରଣ

ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ସଭାର ପାର୍ଲି ଆନ୍ଦୋଳନ—ପ୍ରାନ୍ତ
 ସହୃଦ ଦର୍ବ୍ୟାବର୍ତ୍ତ ବ୍ୟାପୀ ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଶାନ୍ତି ଲାଭକଲା
 ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଇଂଲଣ୍ଡର ଲୋକମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଶୋଚନୀୟ ହୋଇ
 ପଡ଼ିଲା । ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଲଢ଼ିବେଳର ବରଦ୍ଧ ତାହା ମାନେ ଇଂଲଣ୍ଡରୁ
 ଅନେକ ଜିନିଷ ହରୁ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଯୁଦ୍ଧପରେ ସେ ସବୁ ଜିନିଷର
 ଚାହିଦା କମିଯିବାରୁ ଦେଶରେ ଅନେକ କଳକାରଖାନା କାମ ବନ୍ଦ
 କଲେ । ତେଣୁ ଅନେକ ଶ୍ରମିକ ବେକାର ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଯୁଦ୍ଧ
 ସମୟରେ ନିୟୁତ ସୈନ୍ୟ ଓ ନାବିକମାନେ ମଧ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଅକର୍ମୀ
 ହୋଇ ରୁଲିଲେ । ନ୍ୟାସ୍‌ପୁର୍ଟ ଜିମି ମାଲିକଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୧୫ର ଶସ୍ୟ ଆଇନ ଦ୍ଵାରା ଶସ୍ୟର ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇ-
ଥିବାରୁ ଦରଦ୍ର ଜନସାଧାରଣ ବିଶେଷ କଷ୍ଟ ପାଇଲେ । ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ
ଇଂରେଜ ସରକାର ବିଶେଷ ରଣଶ୍ରମ ହୋଇଥିବାରୁ ଯୁଦ୍ଧପରେ
ଧୂଳି ରଣ ପରିଶୋଧ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଲୋକମାନଙ୍କ ଉପରେ ନୂତନ
କରମାନ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ଏଣେ ଲୋକମାନଙ୍କର ଆୟ ଯଥେଷ୍ଟ
କମିଯାଇ ଥିବାରୁ ସେମାନେ ଏଥିରେ ବିଶେଷ ବିରକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କଲେ ।
ଶିଳ୍ପବିଳ୍ପବ ଫଳରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ନୂତନ ଜନାକାଣ୍ଡ ସହରମାନ
ବିଶେଷ ଅସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟକର ଓ ପୁଷ୍ଟଗନ୍ଧମୟ ଥିଲା । ଏ ସମସ୍ତ ଅଭାବ ଅସୁବିଧା
ଗନ୍ତ୍ର ହେବାରୁ ଦେଶର ଚାରିଆଡ଼େ ଅସନ୍ତୋଷ ଓ ବିଦ୍ରୋହର
ଲକ୍ଷଣମାନ ଦେଖାଗଲା । ସେ ସମୟରେ ଦଳେ ରାଜନୀତିକ
ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ସଭ୍ୟ ନିର୍ବାଚନ ପ୍ରଣାଳୀର ସମ୍ଭାର ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ
ଚଳାଇଲେ । ଶ୍ରମିକମାନେ ମଧ୍ୟ ସଭ୍ୟ ନିର୍ବାଚନ କ୍ଷମତା ପାଇଲେ
ସେମାନଙ୍କର ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ଦୂର ହୋଇଯିବ ବୋଲି ଭାବି ଏହି
ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗଦେଲେ । ଉଇଲିୟମ୍ କବେଟ୍ **William**
Cobbett ନାମକ ଜଣେ ଦରଦ୍ର ଶ୍ରମିକ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ନେତା ଥିଲେ,
ତାଙ୍କର ଲେଖା ଓ ବକ୍ତୃତାଦ୍ଵାରା ଉଦ୍ଦେଶିତ ହୋଇ ଶ୍ରମିକମାନେ
ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାବାଲକ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ଭୋଟ ଅଧିକାର ଦାବୀ କରିଥିଲେ ।

ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜନୈତିକ ସେତୁରେ ନାନାରୂପ ପରିବର୍ତ୍ତନ
ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରାୟ ଦୁଇଶହ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ସଭ୍ୟ
ନିର୍ବାଚନ ପ୍ରଣାଳୀରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟି ନ ଥିଲା । ପୂର୍ବପର
ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରୁ ଦୁଇଜଣ ପ୍ରତିନିଧି ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟକୁ ନିର୍ବାଚିତ
ହେଉଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ବର୍ମିଙ୍ଗହାମ୍, ଲିଡ୍ସ୍, ମାଞ୍ଚେଷ୍ଟର ପ୍ରଭୃତି
ଜନବହୁଳ ଶିଳ୍ପ ବାଣିଜ୍ୟର କେନ୍ଦ୍ରମାନଙ୍କରୁ କୌଣସି ସଭ୍ୟ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟକୁ

ନିର୍ବାଚିତ ହେଉ ନ ଥିଲେ । ଅଥଚ ଅତି ସୁଦୃଢ଼, ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଓ ଜନଶୂନ୍ୟ ନିର୍ବାଚନମଣ୍ଡଳୀରୁ ପୂର୍ବପରି ଦୁଇ ଜଣ ଲେଖାଏଁ ସଭ୍ୟ ପଠା ହେଉଥିଲେ । ପୁନଶ୍ଚ ଅତି ଅଳ୍ପ ଲୋକଙ୍କର ଭୋଟ ଅଧିକାର ଥିବାରୁ ପ୍ରକୃତ ଲୋକପ୍ରତିନିଧି ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇ ପାରୁ ନ ଥିଲେ । ସମୟ ସମୟରେ ପ୍ରତିପତ୍ତିଶାଳୀ ଧନୀ ଲର୍ଡମାନେ ନିଜର ମନୋନୀତ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କୁ କମନ୍ସ ସଭାରୁ ପଠାଇପାରୁଥିଲେ । ତେଣୁ କମନ୍ସ ସଭା ଉପରେ ଲର୍ଡ ମାନଙ୍କର ବଶେଷ ପ୍ରଭାବ ଥିଲା ।

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କାର ଆଇନ—(First Reform Act)—

ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ହାଉସ୍ ସଭ୍ୟମାନେ ସଂସ୍କାରର ପଟ୍ଟପାଟା ଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଟୋରିମାନେ ବଡ଼ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଥିଲେ । ଚତୁର୍ଥ ଜର୍ଜଙ୍କ ରାଜତ୍ବ ସମୟରେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଓସ୍ତେଲିଂଟନଙ୍କ ବରୋଧ ଯୋଗୁଁ ହାଉସ୍ମାନେ କୌଣସି ସଂସ୍କାର କରିପାରି ନ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୩୦ ସାଧାରଣ ନିର୍ବାଚନରେ ହାଉସ୍ମାନେ କମନ୍ସ ସଭାର ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥାନ ଦଖଲ କରିଥିଲେ ଓ ସେମାନେ ଓସ୍ତେଲିଂଟନଙ୍କୁ ଚମତାଚ୍ୟୁତ କରିଥିଲେ । ଟୋରିମାନଙ୍କର ଖର୍ଚ୍ଚ ପରୁଶ ବର୍ଷ ବ୍ୟାପୀ ଯେ ପ୍ରଭାବ ଥିଲା ତାହା ନଷ୍ଟ ହେଲା । ହାଉସ୍ମାନେ ପ୍ରଥମ ରିଫର୍ମ୍ ବିଲ୍ ଆଣିତ କଲେ । ଲର୍ଡମାନଙ୍କ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତିରୋଧ ସତ୍ତ୍ୱେ ଏହା ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୩୨ ଜୁନ୍ ମାସରେ ଅଭିନବରେ ପରିଣତ ହେଲା ଓ ତାହାର ନାମ ହେଲା “ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କାର ଆଇନ” ବା “First Reform Act.” ଏହି ଆଇନ ଅନୁଯାୟୀ ୫୬ଟି ପରିତ୍ୟକ୍ତ, ଜନଶୂନ୍ୟ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀ ପ୍ରତିନିଧି ନିର୍ବାଚନ କ୍ଷମତାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲେ; ୩୨ଟି ନିର୍ବାଚନମଣ୍ଡଳୀ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଦୁଇଜଣ ପରିବର୍ତ୍ତିରେ ଜଣେ ଲେଖାଏଁ ମେମ୍ବର ପଠାଇଲେ ଓ ବଡ଼ ବଡ଼ ସହରମାନ ପ୍ରତିନିଧି ପଠାଇବାର କ୍ଷମତା ପାଇଲେ । ପୂର୍ବରୁ କେବଳ ରୂପ୍ୟାଧିକାରୀମାନଙ୍କର ଭୋଟ ଅଧିକାର ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ

ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ ଲୋଟ ଅଧିକାର ପାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ପ୍ରବଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ଫଳରେ ଏହି ସଂସ୍କାର ଆଇନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥିଲା ସେମାନେ ଏ ଆଇନଦ୍ୱାରା ଲୋଟ ଅଧିକାର ପାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏହି ଆଇନଦ୍ୱାରା ଜମିଦାର ଶ୍ରେଣୀର କ୍ଷମତା ବିଶେଷଭାବରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଗଲା । ଏହି ଆଇନ ପ୍ରଣୀତ ହେବାପରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ବିଶେଷ ଉତ୍ସାହ ଓ ତତ୍ପରତା ସହିତ ନାନାପ୍ରକାର ସଂସ୍କାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲା ।

ଦାସତ୍ୱ ପ୍ରଥାର ବିଲୋପ ସାଧନ— Abolition of Slavery)—ଓଷାଡ଼ ଶତାବ୍ଦୀ ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ଇଂରେଜ ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ ଆଫ୍ରିକାରୁ ନିଗ୍ରୋମାନଙ୍କୁ ଧରିନେଇ ଆମେରିକା ଓ ପଶ୍ଚିମ ଇଉରୋପ ଦ୍ୱୀପସୂତ୍ରର କୃଷକମାନଙ୍କୁ ବିକ୍ରି କରି ପ୍ରଭୃତ ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଉଇଲ୍‌ବର୍‌ଫୋର୍ସ (Wilber force) କ ପରି କେତେକ ମହାନୁଭବ, ଉଦାରହୃଦୟ ଇଂରେଜନେତା ଏହି ଦୃଶ୍ୟ ପ୍ରଥାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଡାବୁ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇବାରୁ ୧୮୦୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କ୍ରିତଦାସ ବିକ୍ରି ପ୍ରଥା ବନ୍ଦ କରାଗଲା । ତଥାପି ଇଂରେଜ ଉପନିବେଶମାନଙ୍କରେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୩୩ ବେଳକୁ ୭୫୦,୦୦୦ ଜଣ କ୍ରିତଦାସ ବାସ କରୁଥିଲେ । ଉଇଲ୍‌ବର୍‌ଫୋର୍ସ ୨୫ ବର୍ଷ ବୟସରେ ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କର ମୁକ୍ତିପାଇଁ ପ୍ରବଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇଲେ । ବ୍ରିଟିଶ-ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ କ୍ରିତଦାସ ମାନଙ୍କର 'ମାଲିକମାନଙ୍କୁ କ୍ଷତିପୂରଣ ବାବତ୍ ୨ କୋଟି ପାଉଣ୍ଡ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ ଦେଇଥିଲେ । ମହାପୁରୁଷ ଉଇଲ୍‌ବର୍‌ଫୋର୍ସଙ୍କ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ ଫଳରୁ ନିଗ୍ରୋଦାସମାନେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭ କଲେ ।

କାରଖାନା ଆଇନ ବା (Factory Act):—ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ହୃତପାଇଁ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୩୩ରେ କାରଖାନା ଆଇନ ପ୍ରଣୀତ ହୋଇଥିଲା ।

ଏହି ଅଭିନବ ଫଳରେ ୧ ବର୍ଷ ବୟସରୁ କମ୍ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଲୁଗାକଳ-
ମାନଙ୍କରେ ଭାମ କରାଇବା ନିଷିଦ୍ଧ କରାଗଲା । ୧ ଠାରୁ ୧୩ ବର୍ଷ
ବୟସର ପିଲାମାନଙ୍କର ଦୈନିକ କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ୮ ଘଣ୍ଟା ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
ହେଲା । ଏହି ଅଭିନବ ଦ୍ଵାରା କଲଚାରଖାନାମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥାର ବିଶେଷ
ପରିବର୍ତ୍ତନ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏହାଦ୍ଵାରା ଅଳ୍ପ ବୟସ୍କ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର
(Child Labour) ଉପକାର ସାଧିତ ହୋଇଥିଲା ।

**ଦରିଦ୍ର ଆଭିନବ ସଂଶୋଧନ (Reform of the Poor
Law)**—ଅନୁ ଦେଶପରି ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଉତ୍ତାବୃତ୍ତିର ପ୍ରଚଳନ ନ ଥିଲା ।
ସେଠାରେ ଉତ୍ତାବୃତ୍ତି ବହୁ ଶତାବ୍ଦୀ ହେଲା ଅଭିନବଦ୍ଵାରା ନିଷିଦ୍ଧ କରା
ଯାଇଥିଲା । ସେଠାରେ ଗ୍ରାମର ଦରିଦ୍ର ଲୋକମାନେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ
ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କର ପ୍ରଦତ୍ତ ଅର୍ଥଦ୍ଵାରା ପ୍ରତିପାଳିତ ହେଉଥିଲେ । ଏହି
ପ୍ରଥ୍ଵାଦ୍ଵାରା ସୁସ୍ଥ, ସବଳ, କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ଲୋକମାନେ ଅନାୟାସରେ ଭରଣ-
ପୋଷଣ ନିମିତ୍ତ ଅର୍ଥ ପାଇ ଆଲସ୍ୟପରାୟଣ ହୋଇଗଲେ । ତେଣୁ
ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୩୪ରେ ପ୍ରାଚୀନ ଦରିଦ୍ର ଆଭିନବ ସଂଶୋଧନ ହୋଇଥିଲା ।
ଏହା ଫଳରେ ଦରିଦ୍ର, ସବଳ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ଲୋକମାନେ ସାହାଯ୍ୟ
ଲାଭରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଥିଲେ ଓ ନିଜ ନିଜର ପରିପୋଷଣ ପାଇଁ କଲ-
ଚାରଖାନାମାନଙ୍କରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । କେବଳ
ଅସମର୍ଥ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା ।

**ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି ସଂସ୍କାର ଆଭିନବ (Municipal
Reform Act):**—ଏହି ଆଭିନବଦ୍ଵାରା ପ୍ରତ୍ୟେକ ସହରରେ ବାସ
କରୁଥିବା କରଦାତାମାନେ ମ୍ୟୁନିସିପାଲ କାଉନ୍ସିଲ୍‌ରୁ ସଭ୍ୟ ନିର୍ବାଚନ
କରିବାର ସମତା ପାଇଲେ । କାଉନ୍ସିଲ୍‌ର କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ଦିନବର୍ଷ

ବୋଲି ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଗଲା । ଏହାର ସତ୍ୟମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟରେ ସହରର ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ, ଶିକ୍ଷା, ପରସ୍ପର ମରଜୁଲତା ପ୍ରଭୃତିର ତତ୍ତ୍ବାବଧାନ କିରବା କ୍ଷମତା ଦିଆଗଲା ।

ଚତୁର୍ଥ ଉଇଲିୟମ୍-ରାଜତ୍ବ ସମୟରୁ ଦୁଇଗୁଣମାନେ ଲବରଲ୍ ବା ଉଦାରମତ ଦଳ ଓ ଟୋରମାନେ କନସାର୍ଭେଟିଭ୍ ବା ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଦଳନାମରେ ଅବଦୂତ ହେଲେ । ଏହି ନାମ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୩୭ରେ ଚତୁର୍ଥ ଉଇଲିୟମ୍ଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ରାଜତ୍ବକାଳ ଅଳ୍ପକାଳ ସ୍ବାୟୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ନାନାଦିଗରେ ସଂସ୍କାର ଯୋଗୁଁ ଏହା ଚରସ୍ମରଣୀୟ ।

~~ଦ୍ଵାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ~~

ରାଜା ଉକ୍ତୋର୍ବିୟା—

(ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୩୭—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୦୧)

ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଦକ୍ଷିଣୀର ସମୟ—

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୪୧—ପୀଲ୍ଙ୍କ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀତ୍ବ ଲଭି ।

,, ୧୮୪୭—ଶସ୍ୟ-ଆଇନ ପ୍ରତ୍ୟାହାର ଓ ପୀଲ୍ଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀପଦ ତ୍ୟାଗ ।

,, ୧୮୫୪—୫୭—କିମ୍ବୋ 'ସୁଦ୍ଧ' ।

,, ୧୮୫୭—ଭାରତରେ ସିପାହି ବିଦ୍ରୋହ ।

,, ୧୮୬୭—ଦ୍ଵିତୀୟ ସ୍ଵସ୍ଥାର ଆଇନ ।

,, ୧୮୭୮—ବର୍ଲିନ୍ ସନ୍ଧି (Treaty of Berlin) ।

,, ୧୮୮୪—ତୃତୀୟ ସ୍ଵସ୍ଥାର ଆଇନ ।

,, ୧୮୮୫—ପ୍ରଥମ ହୋମ ରୁଲ୍ ବିଲ୍ ।

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୧୩—ବ୍ରିଟିଶ୍ ଡୋମ୍ ରୁଲ୍ ବିଲ୍ ।

” ୧୮୧୯—୧୮୫୭—କୁଅର ରୁବ୍ ।

” ୧୮୫୭—ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆରୁ ଲିପିନିବେଶିତ ସ୍ବାଧୀନତା ପ୍ରଦାନ ।

ମହାରାଣୀ ଭିକ୍ଟୋରିୟା ଓ ଯୁବରାଜ ଏଲବାର୍ଟ୍—

ଚତୁର୍ଥ ଉତ୍କଳସୁମ ନାସିନ୍ତାନ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ରାଜ ଡିଉଟି ଅର୍ଥ

ରାଣୀ ଭିକ୍ଟୋରିୟା

କେଣ୍ଟ୍ କନ୍ୟା ଭିକ୍ଟୋରିୟା ଇଂଲଣ୍ଡର ସିଂହାସନ ଅଧିକାର କଲେ ।

ସିଂହାସନାରୋହଣ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ବୟସ ଅଠର ବର୍ଷ ମାତ୍ର

ହୋଇଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜା ଓ ରାଣୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେହି ଏପରି ଦୀର୍ଘକାଳ ରାଜତ୍ବ କରି ନ ଥିଲେ । ସେ ନାସ୍ତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଚରିତ୍ରରେ ଦୃଢ଼ତା ଓ କର୍ମଦକ୍ଷତା ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା । ରାଜ୍ଞୀ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଇକ୍ଟୋରିୟା ସାହସ, ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅତ୍ୟୁପଯୋଗୀ ରାଜାଙ୍କର ଚଳିପାରୁଥିଲେ । ସେ ସୁବୁରୁରୁସେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା ଓ ସୁଖରେ ପ୍ରଜାପାଳନ କରି ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀର ଭକ୍ତଭାଜନ ଓ ନମସ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ।

ସେ ଜର୍ମାନୀ ଅନ୍ତର୍ଗତ ସେକ୍ସକୋବର୍ଗର (**Saxe-Coburg**) ରାଜପୁତ୍ର ଏଲବାର୍ଟଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ପତ୍ନୀବତ୍ସଲ ସ୍ବାମୀ, ସୁସ୍ବରୁଷ ଓ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲି ଏଲବାର୍ଟଙ୍କର ବେଶ୍ ସୁନାମ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ସ୍ବାମୀତାଙ୍କୁ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ-ପରିଚାଳନାରେ ସହାୟତା ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ ।

ଇକ୍ଟୋରିୟା ହାନୋଭର ବଂଶୀୟ ରାଜ୍ଞୀ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ହାନୋଭର ପ୍ରଦେଶର ଅଭିନବ ଅନୁଯାୟୀ କୌଣସି ନାମ ସେ ପ୍ରଦେଶର ସିଂହାସନର ଅଧିକାରଣୀ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ରାଜ୍ଞୀ ଇକ୍ଟୋରିୟା ଇଂଲଣ୍ଡର ସିଂହାସନରେ ବସିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହାନୋଭର ପ୍ରଦେଶ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ହସ୍ତଚ୍ୟୁତ ହେଲା ।

ଇକ୍ଟୋରିୟାଙ୍କ ରାଜତ୍ବର ପ୍ରଥମ ଭାଗ ଅଦୌ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ନ ଥିଲା । କାନଡ଼ାର ଲୋକମାନେ ଇଂରେଜ ସରକାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ କରିଥିଲେ । ଓ-କନଲ୍ ନାମକ ଆଇରିଶ୍ ନେତା ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ସମ୍ବଳନକୁ ନଷ୍ଟକରି ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡରେ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ ରିପିଲର୍ସ୍ (**Repealers**) ନାମକ ଗୋଟିଏ ଦଳ ସୃଷ୍ଟିକରି ପ୍ରବଳ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିଥିଲେ । ପୂର୍ବରେ ଚୀନ୍ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରୀ ଅ: ୧୮୪୦ ରେ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଥିଲା ଓ ଯୁଦ୍ଧରେ

ଇଂରେଜମାନେ ଜୟଲାଭ କରିଥିଲେ । ସଦି ଫଳରେ ହୁଂବର୍ବର ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଅଧିକାରକୁ ଆସିଲା ଓ ଇଂରେଜମାନେ ଚୀନ୍ର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଛଟି ବନ୍ଦରରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାର ଅଧିକାର ପାଇଲେ । ସେ ସମୟରେ ମିସରର ପାଶା ଫରାସୀମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ତୁରସ୍କ ଅଧିକୃତ ସିରିୟା ରାଜ୍ୟ ଅଧିକାର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ଇଂଲଣ୍ଡ, ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ ଓ ତୁରସ୍କ ସହିତ ମିଳିତ ହୋଇ ପାଶାଙ୍କୁ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୪୦ରେ ପରାଜିତ କରିବାରୁ ସେ ସିରିୟା ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଚାଲିଗଲେ ।

ଚାର୍ଟିଷ୍ଟମାନଙ୍କ ଆନ୍ଦୋଳନ (Chartism)—ସେ ସମୟରେ ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଖରାପ ଥିଲା ଓ “କର୍ଲ-ଲ” ବା “ଶସ୍ୟ ଆନ୍ଦନ” ଯୋଗୁଁ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟାଦି ଦୁର୍ମୂଲ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ତେଣୁ ଲୋକ-ସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଅଶାନ୍ତର ଭାବ ବିଦ୍ୟମାନ ଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ଚାର୍ଟିଷ୍ଟ ନାମକ ଗୋଟିଏ ସମ୍ମୁଦାୟର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହେଲା । ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ଅମୂଳ ସଂସ୍କାର ସାଧନ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଚାର୍ଟିଷ୍ଟ ସମ୍ମୁଦାୟ ପିପୁଲ୍ସ୍ ଚାର୍ଟର ‘People’s Charter’ ନାମକ ଗୋଟିଏ ସଂସ୍କାରପତ୍ର ପ୍ରକାଶନ କରି ତାହା ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଦାବୀ କଲେ । ପ୍ରଥମ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ସଂସ୍କାର ଆନ୍ଦନରେ ଶ୍ରମଜୀବୀଗଣ ବିଶେଷ ଅସନ୍ନତ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଚାର୍ଟିଷ୍ଟ ନାମରେ ପରିଚିତ । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସେମାନେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ମଜୁରୀ ଅଳ୍ପ ଥିଲା ଓ ଶସ୍ୟ ଆନ୍ଦନ ଯୋଗୁଁ ସେମାନେ ବିଶେଷ ଚିନ୍ତିତ ହେଉଥିଲେ । ଚାର୍ଟିଷ୍ଟମାନେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ କେତେକ ଦାବୀ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଥିଲେ । (କ) ବୟଃସ୍ରାପ୍ତ (ସାବାଳକ) ପ୍ରତ୍ୟେକ ଇଂରେଜ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ସଭ୍ୟ ନିର୍ବାଚନରେ ଭୋଟ ଦେଇ ପାରିବେ । (ଖ). ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ

ନିର୍ବାଚନ ହେବ । (ଗ) ଭୋଟଦାତାମାନଙ୍କ ଭୋଟ ଦେବା ବିଷୟ ଗୋପନ ରହିବ । କେହି ଭୟ ଦେଖାଇ ଅନ୍ୟାୟ-ଭାବରେ ଭୋଟ ଆଦାୟ କରିପାରିବେ ନାହିଁ । (ଘ) ଧନ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ସଭ୍ୟ-ନିର୍ବାଚନ ଅଧିକାର ରହିବ । (ଙ) ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ସଭ୍ୟଗଣ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ବେତନ ପାଇବେ । (ଚ) ଲୋକସଭା ଅନୁସାରେ ସମଗ୍ର ଦେଶକୁ ସମାନ ନିର୍ବାଚନମଣ୍ଡଳୀରେ ବିଭକ୍ତ କରି ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ସଭ୍ୟ-ନିର୍ବାଚନରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନ ଅଧିକାର ଦେବାକୁ ହେବ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୮୮ରେ ଇଉରୋପର ନାନାସ୍ଥାନରେ ବିପ୍ଳବ ହେବାକୁ ଗୁଚ୍ଛିତ୍ମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଏହି ସମସ୍ତ ଦାବା ହାସଲ କରିବା-ପାଇଁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହା ବିଶେଷ ଫଳପ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କର ଅଭିପ୍ରାୟାନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ନ ହୋଇ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସମୟର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହିତ ସେମାନଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ଦାବା ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା ।

ଶସ୍ୟ-ଆଇନ ପ୍ରତ୍ୟାହାର—ସେ ସମୟରେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ କଲ୍ଚ-ଲ ବା ଶସ୍ୟ-ଆଇନ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ଏହି ଆଇନଦ୍ୱାରା ଶ୍ରମଜୀବୀମାନଙ୍କର ବିଶେଷ ଯତ୍ନ ହେଉଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ବିଦେଶୀ ଶସ୍ୟ ଆମଦାନୀ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଶୂଳୁ କସିଥିବାରୁ ଶସ୍ୟର ମୂଲ୍ୟ ଖୁବ୍ ବଢି ପାଇଥିଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ଧନୀ, କୃଷକ ଓ ଜମିଦାର ସଂପ୍ରଦାୟର ଉତ୍ପାଦକ ହେଉଥିଲା ସତ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ଶ୍ରମିକମାନେ ପ୍ରତ୍ୟହ ଅତିରିକ୍ତ ସୁଲ୍ୟ ଦେଇ ଜାଦୀୟଦାର୍ଥ କିଣି ପାରୁ ନ ଥିଲେ । ଏହି ଆଇନ ଉଠିଗଲେ ବିଦେଶରୁ ଶସ୍ୟ ଆମଦାନୀ ହୋଇ ଶସ୍ତାରେ ବିକି ହୋଇ ପାରନ୍ତା ଓ ପ୍ରଜାସାଧାରଣଙ୍କର ବିଶେଷ ସୁବିଧା ହୋଇଥାନ୍ତା । ତେଣୁ ଏହି ଆଇନ ରଦ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୩୯ରେ ମ୍ୟାଣେଷ୍ଟର ସହରରେ “ଶସ୍ୟ-

ଅଭିନବ ଚିନ୍ତାଧାରା ସମିତି 'Anti-Corn-Law-League' ନାମକ ଗୋଟିଏ ସମିତି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ଶାଖାମାନ ଦେଶର ନାନାସ୍ଥାନରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ସେମାନେ ଶସ୍ୟ-ଅଭିନ ଉଠାଇ ଦେବାପାଇଁ ସବୁଜି ଅନ୍ତୋଳନ ଲୋଭଲେ । ଇଗର୍ଜ୍ଜ କବ୍ଡେନ (Richard Cobden) ଓ ଜନ୍ ବ୍ରାଇଟ୍ (John Bright) ନାମକ ଦୁଇଜଣ ବାଣୀ ନେତା ଏହି ଅନ୍ତୋଳନର କର୍ତ୍ତୃଧାର ଥିଲେ । ସେମାନେ ନାନାସ୍ଥାନରେ ସଭା ସଙ୍ଗିତ କରି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଶସ୍ୟ-ଅଭିନର ଅପକାରଣତା ଦୁଃଖାଇଲେ ।

ସାର୍ ରବର୍ଟ୍ ପିଲ୍ କ ମନ୍ତ୍ରୀତ୍ୱ—[ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୪୧—
ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୪୭]—କରୁଆଇରେଟିଲ୍ ବା ରବିଶ୍ୟାଲ ସଂପ୍ରଦାୟର

ସାର୍ ରବର୍ଟ୍ ପିଲ୍ କ ମନ୍ତ୍ରୀତ୍ୱ

ନେତା ସାର୍ ରବର୍ଟ୍ ପିଲ୍
ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୪୧ରେ ପ୍ରଧାନ
ମନ୍ତ୍ରୀ ପଦ୍ଧତ୍ୱେ । ସେ
ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଏ
ଅନ୍ତୋଳନ ପ୍ରତି ବିଶେଷ
ଦୃଷ୍ଟିଦେଖି ନ ଥିଲେ ।
କିନ୍ତୁ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୪୧ରେ
ଅମ୍ବୁଲ୍ୟାସରେ ଗୋଟିଏ
ଲବ୍ ଦୁର୍ଘଟ ପଡ଼ିଥିଲା ।
ଶସ୍ୟ-ଅଭିନ ପୋର୍ଟ୍
ସେ ଶାଖାର ଅନ୍ତେକ
ଲୋକ ଡାକ୍ତାରିଆରୁ
ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ।

ଏହା ଦେଖି ପୀଲ୍ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୪୭ ରେ ଶସ୍ୟ-ଅଭିନ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିଥିଲେ । ଏହା ଫଳରେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଶସ୍ୟର ଅବାଧ ବାଣିଜ୍ୟ ଗୁଲ୍ଲିଲା । ଅର୍ଥାତ୍ ବିନା ଶୁଳ୍କରେ ବିଦେଶରୁ ଶସ୍ୟ ଆମଦାନି ହୋଇ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ବିକ୍ରି ହେଲା । ତେଣୁ ଲୋକମାନେ ସୁଲଭ ମୂଲ୍ୟରେ ଶସ୍ୟ କିଣି ପାରଲେ । ପୀଲ୍ଙ୍କ ଦଳର ସଭ୍ୟମାନେ ଶସ୍ୟ-ଅଭିନ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିବାରୁ ଅଦୌ ଲଜ୍ଜିତ ନ ଥିଲେ । ପୀଲ୍ ଏହି ଅଭିନ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିବାରୁ ତାଙ୍କ ଦଳର ଅଧିକାଂଶ ସଭ୍ୟ ତାଙ୍କର ବିରୋଧୀ ହେଲେ । ତେଣୁ ପୀଲ୍ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୪୭ ରେ ମନ୍ତ୍ରୀପଦ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ।

ପୀଲ୍ ବଡ଼ ବିଚକ୍ଷଣତା ସହିତ ଦେଶ ଶାସନ କରିଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ପ୍ରବୀଣ ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ଥିଲେ । ଦେଶର ଅର୍ଥସଂକଟ ଦୂର କରିବାପାଇଁ ଆୟକର (Income-tax) ବସାଇଥିଲେ । ସେ ବହୁ ବାଣିଜ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟର ଶୁଳ୍କ ଉଠାଇ ଦେଇଥିଲେ ଓ କେତେକର ଶୁଳ୍କ କମାଇଥିଲେ । ସେ ଅବାଧ ବାଣିଜ୍ୟର ପକ୍ଷପାତୀ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଏହି ନୀତିଦ୍ୱାରା ଇଂରେଜ ବାଣିଜ୍ୟର ଯଥେଷ୍ଟ ଉନ୍ନତି ହୋଇଥିଲା ।

କ୍ରିମିୟା ଯୁଦ୍ଧ—ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ତୁରସ୍କ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଇଉରୋପର ଡାକିଉର୍ବ୍ ନଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ଥିଲା । ଏହି ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅଧିକାଂଶ ଅଧିବାସୀ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍ ଥିଲେ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନମାନଙ୍କ ପ୍ରଶଂସାର୍ଥେ କେରୁକାଲେମ୍ ମଧ୍ୟ ତୁରସ୍କର ସୁଲତାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଥିଲା । ସୁଲତାନ୍ ନିଜର ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଉପରେ ନୃଣ୍ଂସ ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଥିଲେ । ଏହାର ସୁତରାଫାନ କରିବାପାଇଁ ରଷିୟା ତୁରସ୍କରାଜ୍ୟ ଧ୍ୱଂସ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୫୭ରେ ଯୁଦ୍ଧଘୋଷଣା କରିଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ରଷିୟା ଏସିୟା ମହାଦେଶର ପୂର୍ବଭାଗରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ନିଜର

ଅଧିକାର ବିସ୍ତାର କରୁଥିଲା ଓ ଚମ୍ପଣ ଇଉରୋପର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଶକ୍ତି ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା । ଇଂରେଜ ଓ ଫରାସୀମାନେ ଭରୁଥିଲେ ରଷିୟା ଭୂରାସ୍ତ୍ର ପ୍ରସ୍ତ କଲେ ବାଲକାନ୍ ଉପଦ୍ଵୀପରେ ତାହାର ଫମତା ବିଶେଷ ବଢ଼ିଯିବ । ଏହାଦ୍ଵାରା ଭାରତକୁ ଜଳପଥ ସଙ୍କଟପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ଭବିଷ୍ୟତ ଇଂରେଜମାନେ ବିଶେଷ ଆତଙ୍କିତ ହୋଇଥିଲେ ।

କୃଷ୍ଣସାଗର ମଧ୍ୟାବର୍ତ୍ତୀ ବିମିୟା ଉପଦ୍ଵୀପରେ ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ଏଠାରେ ଇଂଲଣ୍ଡ, ଫ୍ରାନ୍ସ ଓ ଭୂରାସ୍ତ ରଷିୟା ବରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ଏହି ଉପଦ୍ଵୀପରେ ରଷିୟାର ସିବାସ୍ତୋପଲ (Sebastopol) ନାମକ ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ଦୁର୍ଗ ଥିଲା । ସମ୍ମିଳିତ ଫରାସୀ ଓ ଇଂରେଜ ସେନା ପ୍ରଥମେ ବହୁକାଳ ଏହି ଦୁର୍ଗ ଅଧିକାର କରି ଯାଏ ନ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଇଙ୍କର ମ୍ୟାନ୍ ଯୁଦ୍ଧ (Battle of Inkerman) ରେ ସମ୍ମିଳିତ ବାହିନୀ ରଷିୟାକୁ ପରାସ୍ତ କରି ଏହି ଦୁର୍ଗ ଅବରୋଧ କରିଥିଲେ । ରଷିୟାମାନେ ନିରୁପାୟ ହୋଇ ସନ୍ତ କରିଥିଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୫୬ରେ ପାରସ୍ପଠାରେ ଗୋଟିଏ ସନ୍ଧି (Treaty of Paris) ହୋଇ ଏହି ଯୁଦ୍ଧର ଅବସାନ ହେଲା । ଏହି ସନ୍ଧି ଫଳରେ ଭୂରାସ୍ତ ଇଉରୋପର ମିତ୍ରଶତ୍ରୁ ରୂପେ ଗୃହୀତ ହେଲା ଓ ସୁଲତାନ୍ ତାଙ୍କର ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଭଲ ବ୍ୟବହାର କରିବେ ବୋଲି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ହୋଇଥିଲେ । ରଷିୟା କୃଷ୍ଣସାଗରରେ ରଣତରା ନ ରଖିବ ବୋଲି ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲା । ବାଲକାନ୍ ଉପଦ୍ଵୀପରେ ରଷିୟାର ଅଧିକାର ବିସ୍ତାର କଲାନା ଏହି ଯୁଦ୍ଧଦ୍ଵାରା ଚୁର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲା । ମାତ୍ର ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ବିଶେଷ କିଛି ଲାଭ ହୋଇ ନ ଥିଲା ।

କୁମାରୀ ଫୋର୍ଡେନ୍ ନାଇଟିଙ୍ଗେଲ୍—ବିମିୟା ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଫୋର୍ଡେନ୍ ନାଇଟିଙ୍ଗେଲ୍ ନାମକ ଜଣେ ପୁଣ୍ୟବତୀ

ଇଂରେଜ ରମଣୀ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରରେ ଓ ବହୁ ଶତ୍ରୁସାବାରିଣୀଙ୍କ ସହୃଦ
ପୁଣ୍ୟ ଦ୍ଵାଦଶପାତାଳରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୈନିକମାନଙ୍କର ସେବା ଶତ୍ରୁସା

ବୁମ୍ବାସ ପ୍ଳୋଡ଼େନ୍ କାଲିଫୋର୍ନିଆ
କରି ଅସୁବ ସେବାପରାୟଣତାର ପରତ୍ର ଦେଇଥିଲେ ।
ସେ ସେଠାରେ ସୈନିକମାନଙ୍କର ଭୋଜନ, ଶୟନ, ରକ୍ଷନ,

ଉପଧ ପ୍ରୟୋଗ, ସେବା ପ୍ରଭୃତିର ସୁବିଧାବନ୍ଧ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର କୋମଳ ମଧୁର ବଚନ, ଦୟା, ଶ୍ରଦ୍ଧା, ସ୍ନେହ ଓ ସେବା ଫଳରେ ଶତ ଶତ ଅଦୃତ ସୈନିକ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଥିଲେ । ସେମାନେ କହୁଥିଲେ, “ନାଇଟିଙ୍ଗେଲ ସ୍ବର୍ଗର ଦେବୀ, ତାଙ୍କର ଶ୍ବୟା ପଡ଼ିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ପବିତ୍ର ହୋଇଯିବ” । ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରେ ଦେଶବାସୀ ତାଙ୍କୁ ବିପୁଳ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ସ୍ବୟଂ ମହାରାଣୀ ଇଜୋରିୟା ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟର ଭୂୟସୀ ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ମହତ୍ ଅଦର୍ଶରେ ପ୍ରଶୋଦିତ ହୋଇ ଇଂଲଣ୍ଡର ସମ୍ରାଜ୍ଞ ବଣିୟା ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ ରଣସେନ୍ଦ୍ରରେ ଏହି ଭାବରେ ସେବା କରି ଅପୁଞ୍ଜିତ ।

ପାମାରଷ୍ଟୋନ୍ ମନ୍ଦିର—ପାମାରଷ୍ଟୋନ୍ ଇଂରେଜ ବୈଦେଶିକ ରାଜନୀତିରେ ବଡ଼ ଧୂରନ୍ଧର ଥିଲେ । ସେ ପ୍ରାୟ ୪୦ ବର୍ଷକାଳ ମନ୍ଦିର ହୋଇଥିଲେ । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଦଶବର୍ଷ (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୫୫—୧୮୫୮ ଓ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୫୯—୧୮୬୫) କାଳ ସେ ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ଦିର ଥିଲେ । ସେ ପୃଥିବୀର ସବୁଠି ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରଭୁତ୍ବ ଓ ଗୌରବ ରକ୍ଷାକରିବାକୁ ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । କିମିୟା ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଇଂରେଜ ସେନାପତି ଓ ମନ୍ଦିରାମାନଙ୍କର ନୁହଁ ଓ ବିରୁଦ୍ଧ ଯୋଗୁଁ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଚନୀୟ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଲର୍ଡ୍ ପାମାରଷ୍ଟୋନ୍ଙ୍କ ସୁବିଚ୍ଛନ୍ନା ଫଳରେ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦୂରୁଥିଲା ଓ ଯୁଦ୍ଧର ଶାନ୍ତି-ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରସମାପ୍ତି ହୋଇଥିଲା । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୫୭ରେ ଚୀନ ସହିତ ଦ୍ବିତୀୟ ବାର ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରାୟ ଇଂଲଣ୍ଡର ପକ୍ଷ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା । ଚୀନ୍ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଫଳରେ ଚୀନ୍ଦେଶର କେତେକ ବିନ୍ଦୁରେ ବୈଦେଶିକମାନେ ଅବାଧ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାର ଅଧିକାର ପାଇଥିଲେ ଓ ଚୀନ୍ ରାଜଧାନୀ ପେକିଂ ସହରରେ

ଇଂରେଜ ଓ ଫରାସୀ ରାଜଦୂତ ରତ୍ନବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୫୭ରେ ଭାରତରେ ସିପାହୀ ବିଦ୍ରୋହ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଫଳରେ ଭାରତ ଶାସନଭାର କମ୍ପାନୀ ଦ୍ଵାତରୁ କାଢ଼ି ନିଆଯାଇ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ଅଧୀନସ୍ଥ କରାଗଲା ।

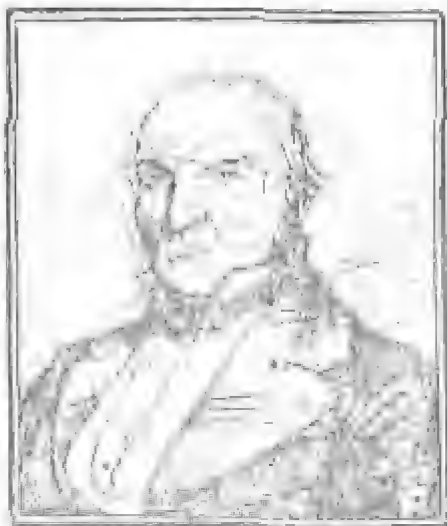
ପାମାରଖୋନ୍ ସର୍ବଦା ଇଉରୋପରେ ଅତ୍ୟାଚାରୀତ ଜାତିମାନଙ୍କର ପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ କରୁଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ଇଟାଲୀୟମାନେ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟାର ପରାଧୀନତା ପାଶରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବାପାଇଁ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିଲେ । ପାମାରଖୋନ୍ ଇଟାଲୀୟମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟାର୍ଥେ ସୈନ୍ୟ ପଠାଇ ନ ଥିଲେ । ମାତ୍ର ବକ୍ସିଆ ଛଲରେ ଓ ବୈଦେଶିକ ଜାତିର ସହାୟତା ମୂଳକ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଇଂରେଜ ଜାତିର ସାହାଯ୍ୟରେ ଇଟାଲୀୟମାନେ ଅଳ୍ପ କେତେକ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଵାଧୀନ ହୋଇ ଏକ ଶାସନାଧୀନ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଆମେରିକା ଯୁକ୍ତରାଜ୍ୟ (U. S. A.) ର ଅନ୍ତର୍ବିପ୍ଳବ ସମୟରେ ନିରାପେକ୍ଷତା ଅବଲମ୍ବନ କରୁଥିଲେ । ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଅଦର ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରୁଥିଲେ । ବୈଦେଶିକ ଜାତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେ ଉଦାର ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ରାଜ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ସମସ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବଡ଼ ରାଷ୍ଟ୍ରଶୀଳ ଥିଲେ । ସେ ଶ୍ରମିକ ଶ୍ରେଣୀରୁ ଭୋଷିତ ଅଧିକାର ଦେବାର ଆଦୌ ପସପାଞ୍ଜ ନ ଥିଲେ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ସଂସ୍କାର ଆଇନ—(Second Reform Act)

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୬୭—ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କାର ଆଇନରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଅଧିକାଂଶ ଅଧିବାସୀ, ବିଶେଷତଃ ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀ, ବିଶେଷ ଅସମ୍ଭବ ଥିଲେ । ତେଣୁ ସମ୍ଭବେଳେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସମୟରେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୬୭ରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ସଂସ୍କାର ଆଇନ ପ୍ରଣୀତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଆଇନ ଅନୁଯାୟୀ କେତେକ ଅପ୍ରଧାନ ନିର୍ବାଚନମଣ୍ଡଳୀର ପ୍ରତିନିଧି ସଂଖ୍ୟା କମାଇ ଦିଆଯାଇ ନୂତନ ସଦ୍‌ବିଚାରମାନଙ୍କୁ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରୁ ପ୍ରତିନିଧି ନିର୍ବାଚନ

ସମତା ବ୍ୟବସାୟକୁ । ଏଥର ଜଳକାରଖାନାରେ କାମ କରୁଥିବା ଶ୍ରମିକମାନେ ଶ୍ଵେତ ଅଧିକାର ପାଇଲେ । ଏହା ଫଳରେ ଶାସନ-ସମତା ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ହସ୍ତକୁ ଚାଲିଗଲା ଓ ଜମିଦାର ଶ୍ରେଣୀର ପ୍ରତିପତ୍ତି ଏକାବେଳେକେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା ।

ଗ୍ଲାଡ୍‌ଷ୍ଟୋନ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରଥମ ମନ୍ତ୍ରୀତ୍ବ—(ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୬୮-
ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୭୪)—ଗ୍ଲାଡ୍‌ଷ୍ଟୋନ୍‌ ଇଂଲଣ୍ଡର ଜଣେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ
ଓ ନେତା ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ପ୍ରତିଭା, ବାଣୀତା, ଉଦାର-
ସ୍ଵଭାବ, ପୈତୃ ଓ
ଅଧ୍ୟବସାୟ ଯୋଗୁଁ ସେ
ରୁଷିଆର ଇଂଲଣ୍ଡର
ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀପଦ
ଅଳଙ୍କୃତ କରିଥିଲେ ।
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଥର ସେ
ବଡ଼ ଲୋକସଭାରେ
ଅଲଗ ପ୍ରଣୟନ
କରିଥିଲେ । ସେ
ଜଣେ ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ ଓ
ବଡ଼ ମୁଲବାନ୍ ପୁସ୍ତକ
ମଧ୍ୟ ରଚନା କରି-
ଥିଲେ । ସେ ପ୍ରଥମେ
ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ପାଇଁ
ଗ୍ଲାଡ୍‌ଷ୍ଟୋନ୍‌
ରବର୍ଟସ୍‌ ଲିଙ୍କ ସହକର୍ମୀରୂପେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲେ ।
କିନ୍ତୁ ନିଜର ଅଧ୍ୟବସାୟ ଓ ପ୍ରତିଭା ବଳରେ ସେ ଉଦାରନୈତିକ
(Liberal) ଦଳର ପ୍ରଧାନ ନେତା ହୋଇଥିଲେ ।

ସେ ପ୍ରଥମଥର ଖ୍ରୀ: ୧୮୭୮ ରୁ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୭୪ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ
 ଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ଅବସ୍ଥା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଚନୀୟ ଥିଲା ।
 ତେଣୁ ସେ ପ୍ରଥମଥର ସରକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲାବେଳେ କହିଥିଲେ,
 ‘ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ମୋ ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ।’ ଦ୍ଵିତୀୟ
 ହେନରୀଙ୍କ ସମୟରୁ ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଅଧିକୃତ
 ହୋଇଥିଲା । ସେହି ସମୟରୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ଅଧିକାଂଶ
 ଜମିବାଡ଼ି ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଅଧିକୃତ ହେଲା ଓ ଆଇରିଶ୍ ମାନେ
 ଇଂରେଜ ଜମିଦାରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ମୂଲ୍ୟ ଓ କୁଲିଗିରି କରି ଜୀବନ
 ଯାପନ କରୁଥିଲେ । ଇଂରେଜ ଜମିଦାରମାନେ ସର୍ବଦା ସ୍ଵଦେଶରେ
 ରହୁଥିଲେ ଓ ଆଇରିଶ୍ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଭଲମନ୍ଦ ଦ୍ଵାରଗୁହାରି ଆଦୌ
 ବୁଝୁ ନ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର କର୍ମଚାରୀମାନେ ଆଇରିଶ୍ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ
 ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରି ନାନାପ୍ରକାର କରି ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ । ଏହି
 ଉଚ୍ଛେଦ କରୁଥିବା ଯୋଗୁଁ ସେମାନେ ଶରକାଳ ଗର୍ବ ହୋଇ କାନା
 ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ଭୋଗୁଥିଲେ । ଆଇରିଶ୍ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଜମିରେ ବିଶେଷ
 ଅଧିକାର ନ ଥିଲା । ଜମିଦାର ଉଚ୍ଛାକିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅକ୍ଲେଶରେ ଜମିରୁ
 ବେଦଖଲ କରିଦେଉଥିଲେ । ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡରେ ଶିଳ୍ପ ବାଣିଜ୍ୟ ଅବହେଳା
 ଓ ଶ୍ଵାସ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଯୋଗୁଁ ଧ୍ଫସ ପାଇଲା ।

ପାର୍ସ ୭୦୦ ବର୍ଷ (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୧୬୯—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୭୯) ଇଂରେଜରାଜତ୍ଵ
 ମଧ୍ୟରେ ଇଂରେଜ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ସ୍ଵାର୍ଥରକ୍ଷାପାଇଁ ଅନେକ ଆଇନ
 ପ୍ରଣୀତ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଆଇରିଶ୍ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ
 ଉତ୍ପୀଡ଼ନରୁ ରକ୍ଷାକରିବାପାଇଁ ଇଂରେଜସରକାର କୌଣସି ଆଇନ
 ପ୍ରଣୟନ କରି ନ ଥିଲେ । ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡ ଅଧିବାସୀ ମୁଖ୍ୟମେୟ ଇଂରେଜ,
 ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଧର୍ମୀବଳମଣି ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ଅଧିକାଂଶ ଅଧିବାସୀ

କ୍ୟାଥଲିକ୍ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହି କ୍ୟାଥଲିକ୍‌ମାନଙ୍କୁ ମୁଖିମେୟ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟମାନଙ୍କର ଧର୍ମମନ୍ଦିର ରକ୍ଷାପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଶୁଳ୍କଦେବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଏହିସବୁ କାରଣରୁ ଆଇରିଶ୍‌ମାନେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ସମ୍ମିଳନକୁ ନଷ୍ଟକରି ସ୍ୱାଧୀନ ହେବାକୁ ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ସେମାନେ ବାରମ୍ବାର ଆନ୍ଦୋଳନ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ଶୁଷ୍କ ଦମନଯୋଗୁଁ ସେମାନେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ଦେଶରେ ଅସନ୍ତୋଷ ଓ ଅଶାନ୍ତି ଦିନକୁ ଦିନ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଗ୍ଲାଡ୍‌ଷ୍ଟୋନ୍ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେମାନଙ୍କର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଅସୁବିଧା ଦୂରକରି ସେମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ ।

ସେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୭୯ରେ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଗୀର୍ଜାମାନଙ୍କର ବୃତ୍ତିରହିତ କରିବାପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଆଇନ ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ । ସେ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଗୀର୍ଜାର ଅନେକ ସମ୍ପତ୍ତି ବାଜେୟାପ୍ତ କରିଥିଲେ ଓ ଆଇରିଶ୍ ସରକାରଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଗୀର୍ଜାର ସ୍ୱପକ୍ଷ ହିସାବ କରିଥିଲେ । ସେହି ସମୟରୁ ଆଇରିଶ୍ କ୍ୟାଥଲିକ୍‌ମାନେ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଗୀର୍ଜାମାନଙ୍କ ଫରାଦିନାପାଇଁ ଦେଉଥିବା କରରୁ ଅବ୍ୟାହତ ପାଇଲେ ।

ସେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୭୦ରେ ଆଇରିଶ୍ ଜମିଜମା ଆଇନ (Irish Land Act) ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ । ଏହି ଆଇନ ଅନୁଯାୟୀ ଜମିଦାରମାନଙ୍କର ଆଇରିଶ୍ କୃଷକମାନଙ୍କୁ ହାତାତ୍ ଜମିରୁ ବେଦଖଲ କରିବା କ୍ଷମତା ରହିତ ହେଲା । ସେମାନଙ୍କୁ ଜମିରୁ ବେଦଖଲ କଲେ ଉପଯୁକ୍ତ କ୍ଷତିପୂରଣ ଦେବାର ଏହି ଆଇନରେ ବିଧାନ ରହିଲା । ଏହି ଆଇନ ଫଳରେ ଆଇରିଶ୍ କୃଷକମାନେ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ କବଳରୁ କେତେକ ପରିମାଣରେ ରକ୍ଷା ପାଇଲେ । ସେ ଆଇରିଶ୍ କ୍ୟାଥଲିକ୍‌ମାନଙ୍କ

ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଜାତୀୟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଭୀଷଣ ପ୍ରତିରୋଧ ଯୋଗୁଁ ସେ ଏହା ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଗ୍ଲାଡ୍‌ଷ୍ଟୋନ୍‌ଙ୍କର ଏହି ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଆଇରିଶ୍‌ମାନଙ୍କୁ ବିଚ୍ଛିକାଳପାଇଁ ସମୃଦ୍ଧ କରିପାରିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ବନ୍ଦ କରି ନ ଥିଲେ ।

ଇଂଲଣ୍ଡରେ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ—ଗ୍ଲାଡ୍‌ଷ୍ଟୋନ୍ ଦେଶରୁ ନିରାସିରତା ଦୂର କରିବାପାଇଁ ଖ୍ରୀ: ୧୮୭୦ରେ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷାବିଧାୟକ ଆଇନ (Elementary Education Act) ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରାଇଥିଲେ । ଏହି ଆଇନର ବ୍ୟାପନ ଅନୁଯାୟୀ ଦେଶର ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟକ ନିଜନିଜର ପୁରକନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷାଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ଆଇନ ଚଳିବା ପୂର୍ବରୁ ୯ମ ଓ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ସାଧାରଣ ଦରିଦ୍ର ଲୋକମାନେ ଉଚ୍ଚଦ୍ୱାରରେ ବେତନ ଯୋଗାଡ଼ ଓ ଅନୁଷଙ୍ଗିକ ଶିକ୍ଷାର ବ୍ୟୟଭର ବହନ କରି ପୁରକନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷାଦେଇ ପାରୁ ନ ଥିଲେ । ଦେଶରେ ଭଲ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟର ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟ ଅତି ଅଳ୍ପ ଥିଲା ଓ ଦେଶର ସର୍ବତ୍ର ଏକପ୍ରକାର ଶିକ୍ଷାପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି ଆଇନଦ୍ୱାରା ଏ ସବୁ ଅଭବ ଅସୁବିଧା ଅନେକାଂଶରେ ଦୂରୀଭୂତ ହୋଇଥିଲା । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୯୧ରେ ଗୋଟିଏ ଆଇନଦ୍ୱାରା ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ଅବୈତନିକ କରାଗଲା ।

ଗ୍ଲାଡ୍‌ଷ୍ଟୋନ୍‌ଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଂସ୍କାର—ପୂର୍ବେ ଅକ୍ସଫୋର୍ଡ଼ ଓ କ୍ୟାମ୍ବ୍ରିଜ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଗୀର୍ଜାର ମତାବଲମ୍ବୀମାନଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟମାନଙ୍କର ପ୍ରବେଶାଧିକାର ନ ଥିଲା । ସେ ଗୋଟିଏ 'ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ଏହି ଜାଆଁ ଉଠାଇଦେଇ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ

ଦ୍ଵାର ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ପାଇଁ ଉନ୍ନତ କରାଯାଇଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ସୈନ୍ୟ ବିଭାଗର ଉଚ୍ଚପଦସମୂହ ଧନୀ ସନ୍ତାନମାନେ ଅର୍ଥ ପ୍ରଦାନଦ୍ଵାରା ହସ୍ତ କରି ପାରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଅଦୃଷ୍ଟଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ କେବଳ ଅର୍ଥ ବିନିମୟଦ୍ଵାରା କର୍ତ୍ତୃକ୍ତ ଯଦି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲାଭ କରି ପାରୁଥିଲା । ଗ୍ଲାଡ୍‌ଷ୍ଟୋନ୍ ଏହି ପଦବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଥା (Purchase System) ବିଦୂରୀତ କରି ଯୋଗ୍ୟତାନ୍ତରାୟୀ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସୈନ୍ୟବିଭାଗରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଦେବାର ବିଧାନ କଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୭୨ରେ ବ୍ୟାଲଟ୍ ଆକ୍ଟ (Ballot Act) ଦ୍ଵାରା ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ସଭ୍ୟ ନିର୍ବାଚନରେ ଭୋଟ୍ ଦେବା ଶକ୍ତି ପ୍ରଚଳିତ ହେଲା । ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦ୍ଵାରା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସ୍ଵାଧୀନ ଓ ଗୁପ୍ତଭାବରେ ଭୋଟ୍ ଦେବାର ଅଧିକାର ମିଳିଲା ।

ପ୍ରାକ୍‌ଜ୍ଞା ଜର୍ମାନ ଯୁଦ୍ଧ— ସେ ସମୟରେ ଜର୍ମାନୀ ତାହାର ବିରପକ୍ଷ ମନ୍ତ୍ରୀ କାର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣକ ମନ୍ତ୍ରଣା ଓ କୌଣସି ଯୋଗ୍ୟ ବିଶେଷ ଚମତାଶାଳୀ ହୋଇଥିଲା । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୭୦ରେ ପ୍ରାନ୍ ଓ ଜର୍ମାନୀ ଭିତରେ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଫରାନ୍ସମାନେ ଶରଣ ହେବାରୁ ଆଲସେସ୍ ଓ ଲୋରେନ୍ (Alsace and Lorraine) ନାମକ ଦୁଇଟି ପ୍ରଦେଶ ଜର୍ମାନୀ ଅଧିକାର କରିଥିଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଫଳରେ ପ୍ରାନ୍‌ରୁ ରାଜତନ୍ତ୍ରଲୋପ ହୋଇ ଶେତନ୍ତପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଇଂରେଜମାନେ ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ନିରାଶପକ୍ଷ ରହିଥିଲେ । ଫରାନ୍ସମାନଙ୍କୁ ପରାଜୟ କରି ଜର୍ମାନୀମାନେ ଇଉରୋପରେ ପ୍ରବଳ ପରାଜୟ ହେଇ ପଡ଼ିଲେ ।

ଡିସରେଲି ବା ବେକନସ୍ଟିଲ୍‌ଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀତ୍ବ— (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୭୨—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୮୦) — ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜନୈତିକକ୍ଷେତ୍ରରେ ଉପରେଲି ଗ୍ଲାଡ୍‌ଷ୍ଟୋନ୍‌ଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରତିଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵୀ ଥିଲେ । ସେ ଜାତୀୟ ଇବ୍ଦ୍ୟା Jew

ଥିଲେ । ସେ କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟରେ ଶିଖାଇବା କରୁ ନ ଥିଲେ ।
ନିଜର ଚେଷ୍ଟା ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟ ବଳରେ ନାନା ଦେଶରେ ଶିଖାଇବା
କରୁଥିଲେ । ସେ ବହୁଦେଶପ୍ରମଣ କରୁ ଭାରତ ଜାତି ସମ୍ମୁଖରେ ଅଭିବକ୍ତା
ଅର୍ଜୁନ କରୁଥିଲେ । ଗ୍ଲାଡ୍‌ଷ୍ଟୋନ୍‌ଙ୍କ ପରି ସେ ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲେଖକ
ଥିଲେ । ଗ୍ଲାଡ୍‌ଷ୍ଟୋନ୍‌ ସଫଳ, ଶାନ୍ତ ଓ ଧୀରସ୍ବଭାବ ଲୋକ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ
ତତ୍ତ୍ୱଗୋଲ୍ ରସିଦ୍ ଓ

ପ୍ରେମିକ ଥିଲେ ।
ଗ୍ଲାଡ୍‌ଷ୍ଟୋନ୍‌ ସୁଦୂର ପରି-
ପାତ୍ର ନ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ
ତତ୍ତ୍ୱଗୋଲ୍ ସୁଦୂର ସର୍ବତ୍ର
ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରଭାବ କ୍ଷମାପକ
କରିବାପାଇଁ ପ୍ରାଣମଣ ପଦ
କରୁଥିଲେ ଓ ସେଥିପାଇଁ
ବେଶରୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼ି
କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ କୁଣ୍ଠିତ ନ
ଥିଲେ । ଖ୍ରୀ:ଅ: ୧୮୭୪ରେ

ଅଧିକ ଯତ୍ନରେ ଗଣଶାସନ
ଦଳର ସଭ୍ୟ ନିର୍ବାଚିତ
ହେବାକୁ ଏ ଦଳର ନେତା
ତତ୍ତ୍ୱଗୋଲ୍ ପ୍ରାଣମଣ୍ଡି

ବେଞ୍ଜାମିନ୍ ତତ୍ତ୍ୱଗୋଲ୍

ହୋଇଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ସେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୭୮ରେ କେତେକ ନାସପାଇଁ
ପ୍ରାଣମଣ୍ଡି ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବୈଦେଶିକ ଗତିଯୋଗୁଁ ସେ
ବିଶେଷ ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରୁଥିଲେ ।

ଡିସରେଲିଙ୍କ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ନୀତି—ସେ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେବା ମାତ୍ରେ ପ୍ରଥମେ ବିଶେଷ ଦୂରଦର୍ଶିତାର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ସୁଏଜ୍ କେନାଲର ଖନନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଉଥିଲା । ଡିସରେଲି ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୭୫ରେ ବହୁଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରି ସୁଏଜ୍ କେନାଲ କମ୍ପାନୀରେ ଅଧିକାଂଶ ଅଂଶ ହସ୍ତ କରିଥିଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଭାରତବର୍ଷକୁ ଗମନାଗମନପଥ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର କବ୍ଜାସ୍ଥ ହେଲା; ଇଂଲଣ୍ଡ ଲଭିବାନ ହେଲା ଓ ରାଜନୈତିକକ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଅଧିକାର ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ହସ୍ତରେ ରହିଲା । ଡିସରେଲି ମିସର ବା ଇଜିପ୍ଟ ଅଧିକାର କିମ୍ବା ଭାରତକୁ ଜଳପଥ ନିରାପଦ ନୁହେଁ ବୋଲି ଭଲଭାବରେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ମିସରର ଶାସନକର୍ତ୍ତା “ଖେଦିବ୍” ବିଶେଷ ଅମିତବ୍ୟୟୀ ଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କର ଆର୍ଥିକଅବସ୍ଥା ଆଦୌ ଭଲ ନ ଥିଲା । ସେ ପରାସୀ ଓ ଇଂରେଜମାନଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ଅର୍ଥ ରଖି କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଦେଶର ଶାସନକାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା ଆଦୌ ସନ୍ତୋଷଜନକ ନ ଥିଲା ଓ ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ରାଜଭାରରୁ ମୁକ୍ତିପାଇବା ସମ୍ଭବପର ନ ଥିଲା । ତତ୍ତ୍ୱ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ପ୍ରାନ୍ତ ମିଳିମିଶି ଖେଦିବ୍‌ଙ୍କୁ ପଦଚ୍ୟୁତ କରି ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୭୭ରେ ମିସରର ଶାସନଭାର ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ପରେ ଗ୍ଲାଡ୍‌ଷ୍ଟୋନ୍‌ଙ୍କ ଦ୍ୱିତୀୟ ମନ୍ତ୍ରୀତ୍ୱ ସମୟରେ ଏହା ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଧିକୃତ ହେଲା ।

ଡିସରେଲିଙ୍କ ବୈଦେଶିକ ନୀତି—**ରଷିଆ ଓ ତୁରସ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ** (ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୭୭-ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୭୮)—ଡିସରେଲି ସର୍ବଦା ରଷିଆକୁ ସମେତ୍ତ ରସ୍ତାରେ ଦେଖୁଥିଲେ ଓ ତାକୁ ଇଂରେଜ-ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ଶତ୍ରୁ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ । ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୭୭ ରେ ଯୁନବାର ରଷିଆ ଓ ତୁରସ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଲା । ତୁରସ୍ତର ସୁଲତାନ୍ ବୁଲଗେରସ୍‌ଙ୍କୁ ରଜ୍ୟର ଶ୍ରୀକ୍ଷିୟାନ୍ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଉପରେ ବିଶେଷ ଅତ୍ୟାଚାର

ଓ ନିର୍ଯ୍ୟାତନ ଚଳାଇଥିଲେ । ଇଉରୋପର ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଶକ୍ତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ଏହି ଅତ୍ୟାଚାର ନିବାରଣ ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରି ନ ଥିଲେ । ଶେଷରେ ରୂଷିଆ ବାଧାହୋଇ ତୁରସ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧଘୋଷଣା କରିଥିଲା ।

ତୁରସ୍କ ରୂଷିଆଦ୍ୱାରା ପରାସ୍ତ ହୋଇ ରୂଷିଆ ସହୃଦ ସାନ୍‌ଷ୍ଟିଫେନ ସନ୍ଧି (**Treaty of Sanstefano**) କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲା । ଏହି ସନ୍ଧି ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲେ ବଲକାନ ଉପଦ୍ୱୀପରୁ ତୁରସ୍କର କ୍ଷମତା ଲୁପ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଡିସରେଲି ଭବିଳେ ଯେ ଏହି ସନ୍ଧିଦ୍ୱାରା ରୂଷିଆର କ୍ଷମତା ଯଥେଷ୍ଟ ବୃଦ୍ଧିଲାଭ କରିବ ଓ ଭାରତକୁ ଜଳପିଥ ସଙ୍କଟମୟ ହେବ । ତେଣୁ ସେ ଏହି ସନ୍ଧି ଗ୍ରହଣ ନ କରି ରୂଷିଆ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଆୟୋଜନ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଇଉରୋପର କେତେକ ଶକ୍ତିଙ୍କ ଯତ୍ନରେ ଯୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦହୋଇ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୭୮ ରେ ବର୍ଲିନ୍ ସହରରେ ରୂଷିଆ ଓ ତୁରସ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସନ୍ଧି (**Treaty of Berlin**) ହୋଇ ଲଲହ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହୋଇଥିଲା । ସନ୍ଧିପତ୍ରରେ ବୁଲଗେରିୟା ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭକଲା । ତୁରସ୍କର ସୁଲତାନ୍ ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟର ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଉପରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅତ୍ୟାଚାର କରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲେ । ସାଇପ୍ରସ୍ ଦ୍ୱୀପ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଅଧିକାରଭୁକ୍ତ ହେଲା । ଡିସରେଲି ଏହି ସନ୍ଧି ସମ୍ପର୍କରେ ବିଶେଷ ନେତୃତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ଫେର ଆସି ଗର୍ବରେ କହିଲେ ଯେ ସେ ରୂଷିଆ ଓ ତୁରସ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସନ୍ଧି ଇଂଲଣ୍ଡ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ଓ ଗୌରବର ସହୃଦ ସମ୍ପର୍କ କରିଥିଲେ (**Peace with honour to England**) ତାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀର ସମୟରେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାନିବାସୀ ଜୁଲ୍‌ମାନେ ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ଓ ଜୁଲ୍‌ମାନଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଆଧିପତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଗ୍ଲାଡ୍‌ଷ୍ଟୋନ୍ ଦ୍ଵିତୀୟବାର ମନ୍ତ୍ରୀତ୍ଵ—(ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୮୦—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୮୫)—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୮୦ ରେ ଗ୍ଲାଡ୍‌ଷ୍ଟୋନ୍ ଦ୍ଵିତୀୟବାର ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଆଇରିଶ୍-ମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବାପାଇଁ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୮୨ ରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ଆଇରିଶ୍ ଜମିଜମା ଆଇନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ । ଏହାଦ୍ଵାରା ଆଇରିଶ୍ ପ୍ରଜା-ମାନଙ୍କର ଜମି ଉପରେ ଅଧିକାର ବା ସ୍ଵତ୍ତ୍ଵ ସ୍ଵୀକୃତ ହୋଇଥିଲା ଓ କର ଧାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ନିୟମ ପ୍ରଣୀତ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଏଥିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନ ହୋଇ ପୂର୍ବପର ସ୍ଵାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇ ଥିଲେ ।

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୮୪ ରେ ସେ ତୃତୀୟ ସ୍କଟ୍‌ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ପ୍ରଶାସନ କରିଥିଲେ । ଏହି ଅଭିନବ ଫଳରେ ମଫସଲର ଶ୍ରମିକମାନେ ଭେଟ୍ ଅଧିକାର ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଦେଶକୁ ସମାନ ଲୋକସଂଖ୍ୟା-ବିଶିଷ୍ଟ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଗଲା ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣ୍ଡଳୀରୁ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟକୁ ଜଣେ ଲେଖାଏଁ ପ୍ରତିନିଧି ନିର୍ବାଚନ କରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା । ଏହି ଆଇନଦ୍ଵାରା ଇଂଲଣ୍ଡରେ ପ୍ରକୃତ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା ।

ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡରେ ହୋମରୁଲ୍ ଆନ୍ଦୋଳନ—ଆଇରିଶ୍-ମାନେ ଇଂରେଜ ଶାସନରେ ଘୋର ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ହୋମରୁଲ୍ ବା ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ପାଇବାପାଇଁ ପ୍ରଚଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇଥିଲେ । ଚାର୍ଲିସ୍ ଷ୍ଟୁଆର୍ଟ୍ ପାନେଲ୍ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ମୁଖ୍ୟ ନେତା ଥିଲେ । ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ଇଂରେଜମାନଙ୍କଠାରୁ ସ୍ଵାଧୀନ କରି ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ରାଜଧାନୀ ଡବଲିନ୍‌ଠାରେ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ସେମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ବ୍ରିଟିଶ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ ଆଇରିଶ୍ ସଭ୍ୟମାନେ ହୋମରୁଲ୍ ଦାବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦୀର୍ଘ ବକ୍ତୃତାମାନ ଦେଇ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ବହୁକାର୍ଯ୍ୟ ପଶ୍ଚ କରୁଥିଲେ ।

ପାର୍ଲେମେଣ୍ଟ ପ୍ରକାମାନେ ଜମିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧିକାର ଲବ୍ଧ ନିମିତ୍ତ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ଚଳାଇବାପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଲାଣ୍ଡ ଲିଗ୍ (Land League) ଗଠନ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହି ସମିତି ନାନାସ୍ଥାନରେ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ କରିବାରୁ ଇଂରେଜ ସରକାର ଶୁଷ୍ଟ ଦମନ ଚଳାଇଥିଲେ । ଗ୍ଲାଡ୍‌ଷ୍ଟୋନ୍ ଏହି ସମିତିକୁ ଭଙ୍ଗି ପାର୍ଲେମେଣ୍ଟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆଇରିଶ୍ ନେତାମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କିଛିଦିନ ପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଜେଲରୁ ଲେସ୍ କରିଗଲା ଓ ଆଇରିଶ୍ ମାନଙ୍କୁ କେତେକ ସୁବିଧା ଦିଆଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ସେମାନେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ।

ଗ୍ଲାଡ୍‌ଷ୍ଟୋନ୍‌ଙ୍କ ଦୃଢ଼ତା ଓ ଚତୁର୍ଥବାର ମନ୍ତ୍ରୀତ୍ବ:—

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୮୨ ରେ ଗ୍ଲାଡ୍‌ଷ୍ଟୋନ୍ ଚତୁର୍ଥବାର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଆୟର୍‌ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ସୀମାବଦ୍ଧ ସ୍ବାଧୀନତା ଦେଇ ଆଇରିଶ୍ ମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ସେ କମନ୍ସ ହଲରେ ପ୍ରଥମ ହୋମରୁଲ୍ ବିଲ ଆଗତ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହା ତିରିଶଟି ଅଧିକ ଭୋଟରେ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୯୨ ରେ ଗ୍ଲାଡ୍‌ଷ୍ଟୋନ୍ ଚତୁର୍ଥଥର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ପୁନର୍ବାର ପାର୍ଲେମେଣ୍ଟରେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୯୩ ରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ହୋମରୁଲ୍ ବିଲ ଆଗତ କରିଥିଲେ । ଏହି ବିଲ୍ କମନ୍ସ ସଭାଦ୍ଵାରା ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଲର୍ଡ୍‌ସ୍‌ର ଏହି ବିଲକୁ ଏକାବେଳେକେ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିଥିଲା । ଏଥିରେ ଗ୍ଲାଡ୍‌ଷ୍ଟୋନ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଦାରୁଣ ଆଘାତ ଲାଗିଲା ଓ ସେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୯୪ ରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ପଦରୁ ଅବସର ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ବିଲ୍ ଆଗତ କରିବା ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କ ଦଳର ଅନେକ ସଭ୍ୟ ତାଙ୍କ ଉପରେ ବିରକ୍ତ ପ୍ରକାଶକରି ଇଉନିୟନିଷ୍ଟ ଦଳ (Unionist Party) ନାମକ ଗୋଟିଏ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଦଳ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ଗ୍ଲାଡ୍‌ଷ୍ଟୋନ୍ ବହୁକାଳ ଜନ୍ମଭୂମିର ସେବାକର

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୯୪ରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର ବହୁକାଳ-
ପରେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୨୧ ରେ ଅୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ଅଧିକାଂଶ ଅଂଶ ଗୋଟିଏ
ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେଲା ।

ସାଲିସବରୀଙ୍କ ମଲାଭୂତ:—ସେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୮୫ ରେ
ପ୍ରଥମବାର ଅଲକାଳ ପାଇଁ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟଥର
ସେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୮୭—୧୮୯୨ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ ।
ଏହି ସମୟରେ ଅୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ଅନ୍ଦୋଳନ ଦମନ କରିବାପାଇଁ ସେ ଅଇରିଶ୍
ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନ (Irish Crimes Act) ଓ ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରଦେଶ-
ମାନଙ୍କରେ ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାପାଇଁ କଣ୍ଟ୍ରି କାଉନ୍ସିଲ ଆଇନ୍
(Country Council Act) ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ । ସେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୯୧
ରେ ଗୋଟିଏ ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ଇଂଲଣ୍ଡରେ ପ୍ରଚଳିତ ବାୟତା-
ମୂଳକ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷାକୁ ଅବୈଧ କରିଥିଲେ । ସେ ଇଂଲଣ୍ଡର
ଉପନିବେଶମାନଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଧୁତା ସୁଦୃଢ଼ କରିବାପାଇଁ ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନ
ପ୍ରାପ୍ତ ଇଂରେଜ ଉପନିବେଶମାନଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କୁ ଲଣ୍ଡନର ଗୋଟିଏ
ସମିଳନୀକୁ ଆହ୍ୱାନ କରିଥିଲେ । ଏହି ସମିଳନୀ ବିଶେଷ ଫଳପ୍ରଦ
ହୋଇଥିଲା । ସାଲିସବରୀ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୯୫—୧୯୦୨ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ତୃତୀୟଥର ପାଇଁ ଇଂଲଣ୍ଡର ସ୍ୱାର୍ଥରକ୍ଷା ଓ ବାଣିଜ୍ୟ:ବ୍ୟବସାୟର
ପ୍ରସାର ପାଇଁ ବିଶେଷ ଯତ୍ନ କରିଥିଲେ ।

ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା:—
ନେପୋଲିୟନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧସମୟରେ ଇଂରେଜମାନେ ଡର୍-
ମାନକୋରୁ ଉତ୍ତମାଗା ଅନ୍ତର୍ଗାମ (Cape Colony) ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ
ରାଜ୍ୟ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ସେଠାର ଡର୍ ଅଧିବାସୀମାନେ ବୁଅର
(Boer) ନାମରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ଇଂରେଜମାନେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୩୩ରେ

କାତଦାସମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତି ଦେବାରୁ ସେମାନଙ୍କବିନା କୃତ୍ତିକାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇବା ବୃଥାମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଅସମ୍ଭବ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ତେଣୁ ସେମାନେ ଶୋଧ ଓ ବିରକ୍ତିରେ ଇଂରେଜ ରାଜ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁଅ, ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ସଙ୍ଗରେ ଦେଇ ଉତ୍ତର ଦିଗକୁ ନୂତନରାଜ୍ୟ ସଜ୍ଜାନରେ ପଳାଇଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ନେଟାଲି ନାମକ ରାଜ୍ୟ, କେତେକ ଅରେଞ୍ଜି ଓ ଭୁଲି ନଦୀ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅରେଞ୍ଜିଫ୍ରିଞ୍ଚେଟ୍ ନାମକ ରାଜ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକ ଭୁଲି ନଦୀ ଅତିକ୍ରମ କରି ଟ୍ରାନ୍ସଭାଲ୍ ନାମକ ଗଣତନ୍ତ୍ର (Republic) ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ୧୮୪୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇଂରେଜମାନେ ନେଟାଲି ରାଜ୍ୟ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ଅରେଞ୍ଜିଫ୍ରିଞ୍ଚେଟ୍ ଓ ଟ୍ରାନ୍ସଭାଲ୍ ବୃଥାମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହିଲା ଓ ଇଂରେଜ ସରକାର ପ୍ରଥମେ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତା ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ନିକଟରେ ସ୍ୱାରାଜ୍ୟଶୀମାନ ଅବିଷ୍କୃତ ହେବାରୁ ଅନେକ ଇଂରେଜ ଉକ୍ତ ରାଜ୍ୟରେ ବସତି, ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏଥିଯୋଗୁଁ ବୃଥା ଓ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସବଦା କଲହ ଲାଗିଲା । ଶେଷକୁ ଇଂରେଜମାନେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୭୭ରେ ଟ୍ରାନ୍ସଭାଲ୍ ରାଜ୍ୟ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ ।

ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ଜୁଲ୍ସ ନାମକ ଏକ ଯୁଦ୍ଧ ନିପୁଣ ଜାତି ବାସ କରୁଥିଲେ । ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଟ୍ରାନ୍ସଭାଲ୍ ଅଧିକାର କରିବା ସମୟରେ ଜୁଲ୍ସମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମନୋମାଳିନୀ ଘଟିଥିଲା । ତେଣୁ ୧୮୭୯ରେ ଜୁଲ୍ସମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୁଲ୍ସମାନେ ପରାସ୍ତ ହୋଇଗଲେ, ଓ ଜୁଲ୍ସ ରାଜ୍ୟରେ ଇଂରେଜ ଅଧିପତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୮୭ରେ ସମଗ୍ର ଜୁଲ୍ସରାଜ୍ୟ ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟଭିକ୍ତ ହୋଇଥିଲା ।

ବୃଥା ଯୁଦ୍ଧ—ଜୁଲ୍ସମାନେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରାସ୍ତ ହେବା ପରେ ବୃଥାମାନେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ କରିଥିଲେ,

ଓ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୧୧ରେ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ଗ୍ଲାଟ୍ଟୋର୍ ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ବାୟତ୍ତଶାସନ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଟ୍ରାନ୍ସବାଲ୍ ରାଜ୍ୟରେ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣଖଣି ଆବିଷ୍କୃତ ହେବାରୁ ଅନେକ ଇଂରେଜ ଉକ୍ତ ରାଜ୍ୟରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ରୁଅରମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଉଚ୍ଚ କରଧାରୀ କରିଥିଲେ କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କୁ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରରେ କୌଣସି ଅଧିକାର ପ୍ରଦାନ କରି ନ ଥିଲେ । ଇଂରେଜମାନେ ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୯୫ରେ ଜେମସେନ୍ ନାମକ ଜଣେ ଇଂରେଜ କମାନା କର୍ମଚାରୀ ଦ୍ବାରା ଟ୍ରାନ୍ସବାଲ୍ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ଅସ୍ବସ୍ଥପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରିଥିଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୯୮ ରେ ଟ୍ରାନ୍ସବାଲ୍ ଓ ଅରେଞ୍ଜିଫ୍ରେଟ୍ ମିଳିତ ହୋଇ ଇଂଲଣ୍ଡ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ରୁଅରମାନେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ସବ୍ୟସ୍ତ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ଲର୍ଡ ରବର୍ଟସ୍ (Lord Roberts) ପ୍ରାୟ ଦୁଇଲକ୍ଷ ସୈନ୍ୟ ସହ ଆଫ୍ରିକାକୁ ପ୍ରେରଣ କରିଥିଲେ । ସେ ଉକ୍ତ ଦୁଇ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ତଥାପି ରୁଅରମାନେ ବିଦ୍ରୋହୀ ଯୁଦ୍ଧ ଚଳାଇଥିଲେ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ କାନିଡା, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିୟା ଓ ନିଉଜିଲଣ୍ଡ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାକୁ ସୈନ୍ୟ ପଠାଇଥିଲେ । ଲର୍ଡ ରବର୍ଟସ୍ ପରେ ଲର୍ଡ କର୍ନର ଇଂରେଜ ସେନାପତି ରୂପେ ସେଠାକୁ ଗଲେ । ସେ ରୁଅରମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୦୨ରେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ସନ୍ଧି ହୋଇଥିଲା । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୦୨ରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ବାୟତ୍ତଶାସନ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଥିଲା ଓ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୦୯ରେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାକୁ ଗୃହେଷ୍ଟ ଇଂରେଜ ଉପନିବେଶ (ନେଟାଲ, କେପ୍ ଅଫ୍ ଗୁଡ଼ହୋପ୍, ଟ୍ରାନ୍ସବାଲ୍ ଓ ଅରେଞ୍ଜିଫ୍ରେଟ୍) ମିଳିତ ହୋଇ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା ସଂଘେଜନ (South Africa Union) ଗଠିତ ହେଲା ।

ଜନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗରୁ ଇଂରେଜ, ଜର୍ମାନ, ଫରାସୀ ପ୍ରଭୃତି ଇଉରୋପୀୟ ଜାତିମାନେ ମଧ୍ୟ ଆଫ୍ରିକାରେ ନିଜ ନିଜର ଆଧିପତ୍ୟ ବସ୍ତ୍ରା କରବାପାଇଁ ପ୍ରତିଦ୍ବନ୍ଦ୍ବିତା ଅରମ୍ଭ କଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୮୭ ୧୮୮୯ ମଧ୍ୟରେ ନାଇଜର କମ୍ପାନୀ (Niger Company) ବ୍ରିଟିଶ ପୂର୍ବ ଆଫ୍ରିକା କମ୍ପାନୀ; (British East Africa Company) ଓ ବ୍ରିଟିଶ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା କମ୍ପାନୀ (British South Africa Company) ଆଫ୍ରିକାର ଉପଭୋକ୍ତ ସ୍ବତ୍ବ୍ୟମାନଙ୍କରେ ଇଂରେଜ ଆଧିପତ୍ୟ ବସ୍ତ୍ରା କରୁଥିଲେ । ଇଂରେଜମାନେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୯୬ ପୂର୍ବରୁ ନିୟାସାଲଣ୍ଡ, ଉଗାଣ୍ଡା, ଜାଜିବର ପ୍ରଭୃତିରେ ମଧ୍ୟ ଆଧିପତ୍ୟ ବସ୍ତ୍ରା କରୁଥିଲେ ।

ଇଜିପ୍ଟ(ମିସର) ଓ ସୁଦାନରେ ଇଂରେଜ ଆଧିପତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା— ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୭୭ରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଫ୍ରାନ୍ସ ମିଳିତ ହୋଇ ମିସର ଶାସକ ଖେଡିବ୍ଙ୍କୁ ଦବରୁଦ୍ବିତ କର ମିସରର ଶାସନଭାର ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ମିସରର ଲୋକମାନେ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ବିଶେଷ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୮୨ରେ ଅରବୀୟାଣା ନାମକ ଜଣେ ସେନାନାୟକ ବିଦେଶୀମାନଙ୍କୁ ତଡ଼ିବାପାଇଁ ବିଦ୍ରୋହ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କଦ୍ବାରା ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହି ବିପଦ ସମୟରେ ଫରାସୀମାନେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ସାହାଯ୍ୟ କରି ନ ଥିବାରୁ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୮୨ ରୁ ମିସରରେ ଫରାସୀମାନଙ୍କର କୌଣସି ଶକ୍ତି ଶକ୍ତି ରହିଲା ନାହିଁ ଓ ଏହା ଇଂରେଜ ଆଧିକୃତ ହେଲା ।

ମିସର ଇଂରେଜ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବାରୁ ସୁଦାନର ଲୋକମାନେ ମାହଦି (Mahdi) ଉପାଧିଧାରୀ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅସ୍ବ୍ୟ ମାରଣ କରୁଥିଲେ । ଜେନେରାଲ

ଗର୍ଜନ୍ ସେମାନଙ୍କର ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରେରତ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୮୫ ରେ ସେ ପରାସ୍ତ ଓ ନିହତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ଘଟନାର ୧୩ ବର୍ଷ ପରେ ଲର୍ଡ୍ କିର୍ନର ମାହାଦଳ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ ଓ ନିହତ କରି ସୁଦାନ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ଏହି ପ୍ରକାରେ ଉକ୍ତୋରିୟାଙ୍କ ଦୀର୍ଘ ରାଜତ୍ବ ମଧ୍ୟରେ ଆଫ୍ରିକାରେ ବଶାଳ ଇଂରେଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ।

କାନାଡାକୁ ଔପନିବେଶିକ ସ୍ବାୟତ୍ତ ଶାସନ ପ୍ରଦାନ—

ସପ୍ତବର୍ଷବ୍ୟାପୀ ଯୁଦ୍ଧ ପରେ କାନାଡା ଇଂରେଜ ଅଧିକୃତ ହେଲା । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୭୯୧ରେ କାନାଡା ଅଣ୍ଟାରିଓ ଓ କୁଇବେକ୍ ନାମକ ଦୁଇଟି ପ୍ରଦେଶରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଅଣ୍ଟାରିଓରେ ଇଂରେଜ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟମାନେ ଓ କୁଇବେକ୍ରେ ଫରାସୀ କ୍ୟାଥଲିକ୍ମାନେ ବେଶି ସଂଖ୍ୟାରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ଉକ୍ତୋରିୟାଙ୍କ ରାଜତ୍ବ ଆରମ୍ଭରେ କାନାଡା ଅଧିବାସୀ ଫରାସୀମାନେ ବିଦ୍ରୋହ କରିଥିଲେ । ସେଠାରେ ଇଂରେଜ ଅଧିବାସୀମାନେ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରତି ବିକ୍ରୋଧ ଥିଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୩୮ ରେ ଲର୍ଡ୍ ଡରହାମ୍ ଏହି ବିଷୟ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ପାଇଁ କାନାଡାକୁ ପଠା ହୋଇଥିଲେ । ସେ କାନାଡାର ବିଭିନ୍ନ ଦ୍ରାୟୁକୁ ଏକତ୍ର କରି ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ବାୟତ୍ତଶାସନ ଦେବାପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ । ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ତାଙ୍କର ପରାମର୍ଶ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ବ୍ରିଟିଶ୍ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ କାନାଡା ପ୍ରଥମେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୪୭ରେ ଔପନିବେଶିକ ସ୍ବାୟତ୍ତଶାସନ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ପରେ ଏହି ବିଭିନ୍ନ ଦୁଇଟି ସହିତ ନୋଭସ୍କୋସିଆ, ନିଉବ୍ରନ୍ସୱିକ୍, କଲମ୍ବିଆ, ପ୍ରିନ୍ସ୍ ଏଡ୍ୱାର୍ଡ୍, ଆଲବର୍ଟା, ଅଲବର୍ଟା, ସାସ୍କାଚୱେନ ବିଭାଗମାନ ମିଳିତ ହୋଇ ଆଧୁନିକ କାନାଡା ରାଷ୍ଟ୍ରସଙ୍ଘ (Federation) ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିୟା ମହାଦେଶରେ ଇଂରେଜ ଆଧିପତ୍ୟ

ବିସ୍ତାର:—ତୃତୀୟ ଜର୍ଜ୍ଜଙ୍କ ରାଜତ୍ବରୁ ଇଂରେଜମାନେ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିୟାର

ନାନାସ୍ଥାନରେ ବାସ କରବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୫୦ରେ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିୟାରେ ବାଲଟ୍ ଓ ବିଣ୍ଡିଗୋ ନାମକ ଦୁଇଟି ବୃହତ୍ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଖଣି ଆବିଷ୍କୃତ ହେବାରୁ ଶତ ଶତ ଇଂରେଜ ବଣିକ, ନାବିକ, ବିରାଣୀ, କୃଷକ, ଭଲ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଲାଭକରି ହଠାତ୍ ଧନ ହୋଇଯିବା ଆଶାରେ ସେଠାକୁ ଯାଇଲେ । ଅଳ୍ପ କେତେକଙ୍କର ଭାଗ୍ୟାଦୟ ହୋଇଥିଲା ; କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିୟାରେ କୃଷକ ଓ ମେସିନାଳକରୂପେ ବାସକଲେ । ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିୟାର ଲୋକସଂଖ୍ୟା ଦ୍ୱିଗୁଣିତ ହୋଇଗଲା ଓ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିୟା ଅନେକ ଛୋଟ ଛୋଟ ପ୍ରଦେଶରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ଏହି ପ୍ରଦେଶମାନଙ୍କରେ ବିମଣିଷ ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୦୧ରେ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିୟାର ୬ଟି ପ୍ରଦେଶ ନିଉସାଉଥ୍ ଓସ୍ଟ୍ରେଲିୟା, ଉକ୍ତୋରିୟା, ଦକ୍ଷିଣ୍ଡି, ସାଉଥ୍ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିୟା, ଓସ୍ଟ୍ରେଲିୟା ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିୟା ଓ ଟାସ୍ମାନିଆରୁ ସମ୍ମିଳିତ କରି ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର (Commonwealth of Australia) ନାମକ ରାଷ୍ଟ୍ରସଂଘ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଉକ୍ତୋରିୟାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱର ପ୍ରଥମ ଭାଗରେ ନିଉକିଲଣ୍ଡ୍ ଦ୍ୱୀପରେ ଇଂରେଜ ଉପନିବେଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୦୨ରେ ଏହି ଦ୍ୱୀପକୁ ଉପନିବେଶିକ ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା ।

ଭାରତବର୍ଷ—ଉକ୍ତୋରିୟାଙ୍କରାଜତ୍ୱରେ ଭାରତରେ ଇଂରେଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣିକା ହେଲା । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୫୮ରୁ ଭାରତର ଶାସନଭାର ଇଂରେଜ ସରକାର କଂପାନୀ ହସ୍ତରୁ ନେଇଯାଇ ନିଜେ ପରିଚାଳନା କରୁଛନ୍ତି । ଉକ୍ତୋରିୟାଙ୍କ ବାଦ୍ ଛେଡ଼ି ମଧ୍ୟରେ ପୃଥିବୀର ସର୍ବାଧିକରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ଓ ଇଂରେଜ ଜାତି ପୃଥିବୀର ତ୍ରିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କଲେ । ମହାରାଣୀ

କିକ୍ଟୋରିୟା ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୦୧ ରେ ସମଗ୍ର ଜଗତକୁ ଶୋକାବହୂତ କରି ପରଲୋକ ଗମନ କଲେ ।

କିକ୍ଟୋରିୟାଙ୍କ ରାଜତ୍ବରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ବହୁବିଧ ଉନ୍ନତି—ମହାରାଣୀ କିକ୍ଟୋରିୟାଙ୍କ ଦୀର୍ଘ ୬୩ବର୍ଷ ରାଜତ୍ବକାଳ-ମଧ୍ୟରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ବଞ୍ଚନ, ସାହିତ୍ୟ, ଦର୍ଶନ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟରେ ଅସାଧାରଣ ଉନ୍ନତି କରିଥିଲା । ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ବରେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଅନେକ ରେଲବେଇ ନିର୍ମିତ ହେବାରୁ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟର ବିଶେଷ ଶ୍ରାବ୍ଧ ସାଧିତ ହୋଇଥିଲା । ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୩୮ରେ ପ୍ରଥମେ ଡିନୋଟ ବାଷ୍ପୀୟ ଯୋତ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ନିଉୟାର୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯାତାୟାତ କରିଥିଲା । ପରେ ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ବାଷ୍ପୀୟ ଯୋତ ନିର୍ମିତ ହେବାରୁ ପୃଥିବୀର ସବୁଠାରୁ ଇଂରେଜ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ପ୍ରସାର ଲାଭ କରିଥିଲା । ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୩୯ ରେ ସାର୍ ଭେଲଣ୍ଡ ହିଲ୍ ସ୍ଥଳର ମୁଲରେ ପହଞ୍ଚି ପ୍ରେରଣ ପ୍ରଥା ତଳାଇଥିଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସବୁସାଧାରଣ ବିଶେଷ ଉପକୃତ ହୋଇଥିଲେ । ଜର୍ଜ-ମେରିଡିଅ, ଡିକେନ୍ସ, ଥାକାରେ, ଜର୍ଜ୍ ଇଲିୟାଟ୍ ପ୍ରଭୃତି ଔପନ୍ୟାସିକ ଏବଂ ଟେନିସନ୍, ବ୍ରାଉନିଂ ପ୍ରଭୃତି ବିଖ୍ୟାତ କବିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଇଂରେଜ ସାହିତ୍ୟର ବିଶେଷ ଉନ୍ନତି ହୋଇଥିଲା । ଏ ଯୁଗର ଦାର୍ଶନିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜନ୍ ଷ୍ଟୁଆର୍ଟ ମିଲ୍, ହର୍ବାର୍ଡ ସ୍ପେନର, ତାର୍ଭରନ୍ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରଧାନ । ମାଇକେଲ୍ ଫାରାଡେ ଏ ଯୁଗର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୈଜ୍ଞାନିକ । ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଶକ୍ତି (Electricity) ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେ ଅନେକ ନୂତନ ତଥ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ବରେ ଟେଲିଫୋନ୍, ତାରବିଦ୍ୟୁତ-ତଡ଼ିତବାଉଁସବୁ, ବ୍ୟୋମଯାନ, ମେଡ଼ିକାଲ, ବୈଦ୍ୟୁତିକଅଲୋକ, ବୁକାକାହାଜ ପ୍ରଭୃତି ବୃଦ୍ଧି ବୈଜ୍ଞାନିକ ଯନ୍ତ୍ରର ଆବିଷ୍କାର ଦ୍ୱାରା ମାନବ-ଜାତିର ପରମକଲ୍ୟାଣ ସାଧିତ ହେଉଅଛି । ଏଣୁ “କିକ୍ଟୋରିୟା ଯୁଗ”

ଇଂଲଣ୍ଡ ତଥା ସୁଥ୍‌ବାର ଇତିହାସରେ ଅମରାସରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବ ।

ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଅଧ୍ୟାୟ

ସପ୍ତମ ଏଡ୍‌ଜିଆର୍ଡ୍ (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୦୧—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୦)

ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଘଟଣାର ସମୟ:—

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୦୧—ସପ୍ତମ ଏଡ୍‌ଜିଆର୍ଡ୍‌ଙ୍କ ସିଂହାସନାରୋହଣ ।

„ ୧୯୦୨—ସେଣ୍ଟ୍‌ପେଟ୍ଟର ଜାପାନ ସହିତ ସନ୍ଧି ।

„ ୧୯୦୪—ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଫ୍ରାନ୍ସ ମଧ୍ୟରେ ମିତ୍ରତା ସ୍ଥାପନ ।

„ ୧୯୦୬—ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ରଷିୟା ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଧୁତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ।

„ ୧୯୦୯—ପାର୍ଲିାମେଣ୍ଟର ଲର୍ଡ୍ ଓ କମନ୍ସ ସଭା ମଧ୍ୟରେ କଳହ ଆରମ୍ଭ ।

„ ୧୯୧୦—ସପ୍ତମ ଏଡ୍‌ଜିଆର୍ଡ୍‌ଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ।

ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପକ ଏଡ୍‌ଜିଆର୍ଡ୍— ମହାରାଣୀଭକ୍ତୋତ୍ତମାଙ୍କ

ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତାଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ସପ୍ତମ ଏଡ୍‌ଜିଆର୍ଡ୍ ପ୍ରାୟ ୬୨ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜା ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ବିଦ୍ବାନ୍, ବୁଦ୍ଧିମାନ୍, ବିଚାରୀ, ଦୟାଳୁ, ସହାୟତାଦେୟ ଓ ପରଶ୍ରମୀ ସମ୍ରାଟ୍ ଥିଲେ । ସେ ସୁଥ୍‌ବାର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ପରିଭ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ବର ଆରମ୍ଭରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ରାଜଶକ୍ତି ସହିତ ବଣେଷ ସଭାବ ନ ଥିଲା । ଡିମିୟା ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରୁ ରଷିୟା ଓ ଇଂଲଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ଶତ୍ରୁତା ଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡ ଏକାକୀ ମିଶର ଅଧିକାର କରବାରୁ ଫ୍ରାନ୍ସ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ମତାନ୍ତର ଘଟିଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ଜର୍ମାନୀ ତାହାର ସୈନ୍ୟ ଓ ରଣତତ୍ତ୍ୱ ସଂଖ୍ୟା ଅତି ସିପ୍ରସ୍‌ବରେ ବୃଦ୍ଧି କରୁଥିଲା । ଇଂରେଜମାନେ ତାହାର ଏହି ଶ୍ରେଣୀ ରଣ ସଜ୍ଜା ସବଦା ସମ୍ମେଦ୍ୟ-ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖୁଥିଲେ । ସପ୍ତମ ଏଡ୍‌ଜିଆର୍ଡ୍ ସାପାତ୍ସବେ ପରିଚିତ

ହୋଇ ବା ରାଜ୍ୟ ପରିଦର୍ଶନ କରି ଇଉରୋପର ଅଧିକାଂଶ
ରାଜ୍ୟ ସହିତ ମିତ୍ରତା ପ୍ରାପନ କରିଥିଲେ । ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ରାଜା ଓ
ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟମାନେ ତାଙ୍କର ଏହି ଭ୍ରମଣର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରାଜାଧିପତି ଲଣ୍ଡନ
ସହରରୁ ଆଗମନ କରିଥିଲେ । ପୃଥିବୀରୁ ସୁଦ୍ଧା ଲେଖ କରି ଶାନ୍ତି ପ୍ରାପନ
କରିବା ତାଙ୍କ ଜୀବନର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା ।

ଏସିୟା ମହାଦେଶର ପୂର୍ବଭାଗରେ ଜାପାନ ଅଟେ ଅଲ୍ପ
ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଭାଗରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ
ରାଜ୍ୟ ଶିଳାରେ ଶିକ୍ଷିତ ହୋଇ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପଶାଳୀ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା ।

ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ଏହା
ବହୁ ଦିନରୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁ-
ଥିଲେ ଓ ପୂର୍ବଭାଗରେ
ରାଷ୍ଟ୍ରର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ନଷ୍ଟ
କରିବା ପାଇଁ ଶ୍ରୀ: ଅ:
୧୯୦୨ ରେ ବ୍ରିଟେନ୍
ଜାପାନ ସହିତ ସନ୍ଧି
ବିଜନରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ-
ଥିଲା । ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୦୩-
୧୯୦୪ ମଧ୍ୟରେ ଇଂଲଣ୍ଡ
ଓ ଫ୍ରାନ୍ସ ମଧ୍ୟରେ ସନ୍ଧି
(Anglo-French
Convention) ପ୍ରାପ୍ତ
ହୋଇ ଭାରତ୍ସ ରାଜ୍ୟ
ମଧ୍ୟରେ ବହୁତା ପ୍ରାପ୍ତି
ହେଲା । ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ର

ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ମିତ୍ରତା (**Anglo-Russian Convention**) ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ପରେ ଇଂଲଣ୍ଡ, ପ୍ରାନ୍ସ ଓ ରୁଷିୟା ମଧ୍ୟରେ ତ୍ରୟୀଶକ୍ତିର ସନ୍ଧିବଳନ (**Triple Entente**) ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସନ୍ଧି ଯୋଗୁଁ ଜର୍ମାନୀର ଦୋର ଅସନ୍ତୋଷ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ଏହି ଅସନ୍ତୋଷର କାରଣ ଦୁଇ କାରଣ ପାଇଁ ଏଡ୍‌ୱାର୍ଡ ଜର୍ମାନୀ ସମ୍ରାଟ୍ କାଉଜରଙ୍କୁ ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିଥିଲେ ଓ ନିଜେ ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୦୯ ରେ ରାଜାଙ୍କ ସହିତ ବର୍ଲିନ୍ ନଗରକୁ ଗମନ କରିଥିଲେ । ଏହିରୂପେ ଗମନାଗମନ ଫଳରେ ଉଭୟ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ଅଶାନ୍ତିର କାରଣ ଅନେକାଂଶରେ ଦୂରୀଭୂତ ହୋଇଥିଲା । ଏହିରୂପେ ଇଉରୋପର ବିଭିନ୍ନ ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ଶାନ୍ତି ସଂସ୍ଥାପନର ଚେଷ୍ଟା କରି ସମ୍ରାଟ ଏଡ୍‌ୱାର୍ଡ ପୃଥିବୀର ସର୍ବତ୍ର ‘ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପକ ଏଡ୍‌ୱାର୍ଡ’ (**Edward, the Peace-maker**) ନାମରେ ଅଭିହିତ ହୋଇ-
ଥିଲେ ।

ବେଲ୍‌ଫୋର୍ଡ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ—ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୦୨ରୁ ରାଷ୍ଟ୍ରଶାଳ ଦଳର ନେତା ଏ, ଜେ, ବେଲ୍‌ଫୋର୍ଡ (**A. J. Balfour**) ତନି ବର୍ଷପାଇଁ ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଶୁଳ୍କସଂସ୍କାର (**Tariff reform**) ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରଧାନ ସମସ୍ୟା ଥିଲା । ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ପୀଲ୍‌ଙ୍କ ସମୟରୁ ଇଂଲଣ୍ଡ ଅବାଧ ବାଣିଜ୍ୟ (**Free Trade**) ନୀତିର ପକ୍ଷପାତୀ ଥିଲା । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଏହା ଇଂଲଣ୍ଡର ବାଣିଜ୍ୟ ପ୍ରସାର ଗତିରେ ବିଶେଷ ପୁରୋଦାନକ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତିମାନେ ବାଣିଜ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ସହିତ ଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରତିଯୋଗିତା କରିବାରୁ ଅବାଧ ବାଣିଜ୍ୟ ନୀତି ଯୋଗୁଁ ଇଂଲଣ୍ଡର ଯତି ହେଲା । ସେ ସମୟରେ କୋସେପ୍ଟ ଗୃହରଲେନ୍ ଔପନିବେଶିକ ସେକ୍ରେଟେରୀ

(Colonial Secretary) ଥିଲେ । ସେ ଏହି ଗାଦି ବଦଳାଇ ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ଅମଦାନୀ ହେଉଥିବା କେତେକ ଜିନିଷ ଉପରେ ଶୁଳ୍କ ବସାଇବାକୁ ଓ ଇଂରେଜ ଉପନିବେଶମାନଙ୍କୁ ଅର୍ଥନୈତିକ ବନ୍ଧନରେ ବାନ୍ଧିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତାବ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା, ଇଂରେଜ ଅନୁକୃତ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ଜିନିଷ ଉପରେ ଅଧିକ ଶୁଳ୍କ ବସାଇ ଉପନିବେଶର ପଦାର୍ଥମାନଙ୍କୁ ଶୁଳ୍କ ଭାରରୁ ରକ୍ଷାକରିବା । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ନ ହେବାରୁ ସେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୦୩ରେ ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ଇସ୍ତଫା ଦେଇଥିଲେ ।

ରଷିଆ ଜାପାନ ଯୁଦ୍ଧ — ଏସିୟା ମହାଦେଶର ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗର ଉପକୂଳରେ ରଷିୟା ଦମଶ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୦୪ରେ ରଷିୟା କୋରୀୟା ଉପଦ୍ଵୀପ ଓ ମାନ୍ଚୁରିୟାରେ ନିଜ ଅଧିପତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲା । ଜାପାନ ସେଥିରେ ବାଧା ଦେଇଥିଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ରଷିୟାର ପକ୍ଷ ନେବାରେ ବାଧାଦେଇ ନିଜେ ଜାପାନକୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇଥିଲା । ଜାପାନମାନେ ଯୁଦ୍ଧରେ ଅସାଧାରଣ ବୀରତ୍ବ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ଜଳ-ଯୁଦ୍ଧରେ ଜାପାନମାନେ ରଷି ନୌବହରକୁ ସ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଧ୍ବଂସକରି ରଷିୟାର ଅଭେଦ୍ୟ ଦୁର୍ଗ ପୋର୍ଟ୍ ଅର୍ଥାର୍ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ଯୁଦ୍ଧରାସ୍ତ୍ର ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ୍ ରୁଜଭେଲ୍ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଜାପାନ ଓ ରଷିୟା ମଧ୍ୟରେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୦୫ରେ ସନ୍ଧି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ରଷିୟା ମାନ୍ଚୁରିଆ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିଲା ଓ ପୋର୍ଟ୍ ଅର୍ଥାର୍ ଜାପାନମାନଙ୍କର ହସ୍ତଗତ ହେଲା ।

ଆସ୍କୁରଥିକ ମନ୍ଦିର — ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୦୫ରେ ବେଲ୍‌ଫୋର୍ ପଦତ୍ୟାଗ କଲପରେ ଉଦାର ନୈତିକଦଳ ମନ୍ଦିରରାସ୍ତଦରେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଲଭ କରିଥିଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୦୮ରେ ଏହି ଦଳର ନେତା

ଅସବୁଲଥ (Asquith) ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୦୫ରୁ ସେ ସହକାରୀ ମନ୍ତ୍ରୀରୂପେ ରହିଥିଲେ । ଲୟୋଡ୍ ଜର୍ଜ (Mr. Lloyd George) ସେ ସମୟରେ ଅର୍ଥସଚିବ ହୋଇଥିଲେ । ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ସଦ୍ଦାର ଅଭିନମାନଙ୍କ ଫଳରେ ଶ୍ରମିକମାନେ ବହୁସଂଖ୍ୟାରେ ଭେଟର ହୋଇ ପାରିଥିଲେ । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାଚିତ ଶ୍ରମିକସଭାଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ କମଣ୍ଡ କୃଷିପ୍ରାପ୍ତ ହେଇଥିଲା । ଶ୍ରମିକମାନ ସବଦା ଉଦାର ନୈତିକ ଦଳରୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିଲେ । ସେ ସହକାରୀ ଓ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ରୂପେ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ଦୃଢ଼ାର୍ଥେ ଅନେକ ଅଭିନ ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ । ଦରିଦ୍ରମାନଙ୍କୁ ଭୋଗ, ଅଭ୍ୟାସିତ ପରିଶ୍ରମ, ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ଆକସ୍ମିକ ଦୁର୍ଘଟଣାରୁ ରକ୍ଷାକରିବା, ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଚାର ଓ ସୁଗଠନ ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ହୃଦ ସାମନ, ଧର୍ମମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅଭ୍ୟାସିତ କରି ବସାଇ ଦରିଦ୍ରମାନଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ।

ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଅସବୁଲଥ

ସେ ବାଣିଜ୍ୟ ସମିତିମାନ (Trade-Board) ବସାଇ ସିଲଭ, କାର୍ଟ ଓ ବାବୁ, ଯିତା, କାର୍ବ୍‌ବୋର୍ଡ୍, ବ୍ଲାଉସ୍ ପ୍ରଭୃତି ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ

କିନ୍ତୁ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ସର୍ବନିମ୍ନ ବେତନଦ୍ୱାରା ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଥିଲେ । ଅଭି
 ଗୋଷ୍ଠି ଅଭିନବର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇ କୌଣସି ଶ୍ରମିକ କଲ
 କାରଖାନାରେ କାମକରିବା ସମୟରେ ଅକସ୍ମିକ ଭାବରେ ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ
 ହେଲେ, ଅଦୃତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କାରଖାନାର ମାଲିକ ସତ୍ତପୂର୍ବକ ଦେବ । ସେ
 ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୦୮ରେ ‘Old Age Pensions Act’ ନାମକ ଅଭିନବ
 ପ୍ରଣୟନ କରାଥିଲେ । ଏହା ଅନୁଯାୟୀ ୭୦ ବର୍ଷରୁ ଅଧିକ ବୟସ୍କ ଓ
 ବାର୍ଷିକ ଆୟ ୩୧ ପାଉଣ୍ଡ ୧୦ ଶିଲିଙ୍ଗରୁ କମ୍‌ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଭରଣା
 ପୋଷଣ ନିମନ୍ତେ ସରକାର ତରଫରୁ ପେନ୍ସନ୍‌ସନ୍ ଦେବାର ବିଧାନ ହେଲା ।
 ସେ ଶ୍ରମିକ ଓ ବେକାର ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ କରିବାପାଇଁ ‘Labour
 Exchange Act’ ନାମକ ଅଭିନବ ତିଆରି କରାଥିଲେ । ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ
 ଅଭିନବର କୋଇଲା ଖଣିରେ ଶ୍ରମିକମାନେ ଦିନକେ ୮^୫ ଘଣ୍ଟା
 କାମକରିବା ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ।

ପାଲିମେଣ୍ଟର ତଳ ଓ ଉପର ବ୍ୟବସ୍ଥାପନା
 ମଧ୍ୟରେ କଲହ—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୦୯ ରେ ହାଉସ୍ ଅଫ୍ କମନ୍ସ୍
 ଓ ହାଉସ୍ ଅଫ୍ ଲର୍ଡ୍‌ସ୍ ମଧ୍ୟରେ ଶୁଷ୍କ କଲହ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲା ।
 ତଳ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଭା (କମନ୍ସ୍ ସଭା) ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କୁ
 ନେଇ ଗଠିତ, କିନ୍ତୁ ଉପର ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଭାରେ ଲର୍ଡ୍ ବା ସାମନ୍ତମାନେ
 ବର୍ଣ୍ଣ ପରମ୍ପରାମେ ସଦସ୍ୟ ରୂପେ ବସି ଆସୁଛନ୍ତି । ଦେଶରେ ଗାଣତନ୍ତ୍ରିକ
 ଭାବର ପ୍ରସାର ଯୋଗୁଁ ଲୋକମତ ଏହି ପ୍ରାଚୀନ, ପରମ୍ପରାଗତ,
 ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସ୍ପର୍ଦ୍ଧାନ୍ତ ଓ ଦାୟିତ୍ୱଶୂନ୍ୟ ଉପର ବ୍ୟବସ୍ଥା
 ସଭାର ଘୋର ବିରୋଧୀ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା । ଅନେକ ସମୟରେ ଏହି ଦୁଇ
 ବ୍ୟବସ୍ଥାସଭା ମଧ୍ୟରେ ନୀତିଗତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ମତାନ୍ତର ଘଟିଥାଏ;
 କିନ୍ତୁ ଏଥର ମତାନ୍ତର ଶୁଷ୍କ, ଆକାର ଧାରଣ କରୁଥିଲା ।

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୦୯ ରେ ଅର୍ଥସଚିବ ବଜେଟ୍ ପେଣ୍ଟ୍ କଲବେଲେ ଧନମାନଙ୍କ ଉପରେ ଭୂମିକର (Land Tax) ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ କରିଥିଲେ । ଏତଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥରେ ବାଧାପଡ଼ିବାର ଆଶଙ୍କା କରି ଲର୍ଡ୍ ମାନେ ଏହି ବଜେଟ୍ ଆଦୌ ଗ୍ରହଣ କରି ନ ଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ତଳ ବ୍ୟବସ୍ଥାସଭା ନିଜ ଅଭିପ୍ରାୟ ସିଦ୍ଧପାଇଁ ଅଟଳ ଅଟଳ ରହିବାରୁ ଲର୍ଡ୍ ମାନେ ନିରୂପାୟ ହୋଇ ସ୍ୱୀକୃତି ଜଣାଇଲେ ଓ ବଜେଟ୍ ଗୃହୀତ ହୋଇଗଲା । ଉଭୟ ବ୍ୟବସ୍ଥାସଭା ମଧ୍ୟରେ ଏହି ସଂଘର୍ଷ ଚାଲିଥିବା ବେଳେ ସପ୍ତମ ଏକ୍ଟରାକ୍ଟ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୦ରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ।

—୫୦୫—

ଚେର୍ଚ୍ଚିତ ଅଧ୍ୟାୟ

ସମ୍ରାଟ୍ ପଞ୍ଚମ ଜର୍ଜ୍ (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୦—୧୯୩୬) ଓ
ସମ୍ରାଟ୍ ଷଷ୍ଠ ଜର୍ଜ୍ (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୩୬—)

ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଦେଶର ସମୟ—

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୧—ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଆକ୍ଟ ।

,, ୧୯୧୪—ହୋମ୍‌ରୁଲ୍ ଆକ୍ଟ ।

,, ୧୯୧୪—ଇଉରୋପୀୟ ମହାସମର ଆରମ୍ଭ ।

,, ୧୯୧୮—ଇଉରୋପୀୟ ମହାସମର ଶେଷ ।

,, ୧୯୧୯—ଭାର୍ସେଲ୍ ସନ୍ଧି ।

ସମ୍ରାଟ୍ ସପ୍ତମ ଏଡ୍ୱିଅର୍ଡଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ସମ୍ରାଟ୍ ପଞ୍ଚମ ଜର୍ଜ୍ ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୦ରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ସିଂହାସନ ଅଗ୍ରୋହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ଜିଜ୍ଞାସୁ ଉତ୍କଳପୁର (Descendant of the House of Windsor) ବୋଲି ପରିଚିତ ହୋଇଥିଲେ ।

ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଆକ୍ଟ—

ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୧—ସପ୍ତମ ଏଡ୍ୱିଅର୍ଡଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ସମୟକୁ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ତଳ ଓ ଉପର

ସମ୍ରାଟ୍ ପଞ୍ଚମ ଜର୍ଜ୍

ବ୍ୟବସ୍ଥା ସହ ମଧ୍ୟରେ ପେର୍ସ୍ ଅଫର୍ସ୍ ବୁଲିଥିଲା ତାହା ଶୁଦ୍ଧିକାର ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଆସ୍କୁଲର୍ଥଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆଜିତ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ବାଲ୍ ଲର୍ଡମାନଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପ୍ରତିଶ୍ରୋଧ ସତ୍ତ୍ୱେ ଆଇନରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ଜମ୍ମୋରୁ ମତେ ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା ।

(କ) ଅର୍ଥ ସଂହାର କୌଣସି ବଲ୍ରେ ଲର୍ଡସ୍‌ର କୃତ୍ତିତ୍ୱେ କର ପାରିବେ ନାହିଁ । ଏହା ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗୃହୀତ କ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ମତି ପାଇଲେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆଇନରେ ପରିଣତ ହୋଇ ପିବ ।

(ଖ) ଚନ୍ଦ୍ର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବଲ୍ରେ କମାନ୍ସ୍‌ମ୍ୟୁରେ ତଳ ଅଧିବେଶନରେ କମନ୍ସ୍‌ସ୍‌ର ଦ୍ୱାରା ଗୃହୀତ ହୁଏ, ତାହାହେଲେ ଲର୍ଡସ୍‌ର ତାହାର ବରୋଧୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଆଇନରେ ପରିଣତ ହୋଇପିବ ।

(ଗ) ହାଉସ୍ ଅଫ୍ କମନ୍ସ୍ ର ସ୍ଥିତିକାଳ ୭ବର୍ଷ ପରିବର୍ତ୍ତିତରେ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ହେବ ।

(ଘ) ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ସଭ୍ୟମାନେ ବାର୍ଷିକ ୪୦୦ ପାଉଣ୍ଡ ବେତନ ପାଇବେ ।

ଏହି ଅଭିନବ ଗୃହୀତ ହେବା ଫଳରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ସମସ୍ତ ବିଳ୍ରେ ଲର୍ଡସ୍‌ଙ୍କର ହସ୍ତକ୍ଷେପ ଯମତା ରହିତ ହେଲା ଏବଂ ସାଧାରଣ ବିଳ୍ କେବଳ ସଂଶୋଧନ କରିବାର ଯମତା ରହିଲା ।

ହୋମ୍‌ରୁଲ୍ ଆକ୍ଟ—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୪—ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଅସ୍କୁଇଅର୍ ଅଭରଣ୍ ଜାତୀୟବାଦୀମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୨ରେ ହୋମ୍‌ରୁଲ୍ ବିଲ୍ ପୁନର୍ବାର ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ ଆଣତ କଲେ । ଲର୍ଡସ୍ ସଭା ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଡାକ୍ତା ପ୍ରତିବାଦ କଲେହେଁ ଏହା କମନ୍ସ୍ ସଭାରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ତିନିଥର ଗୃହୀତ ହେବାରୁ ଅଭିନରେ ପରିଣତ ହେଲା । ରାଜା ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ସ୍ୱୀୟ ସମ୍ମତ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଏହି ଅଭିନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ଅଲ୍‌ଷ୍ଟର୍ ପ୍ରଦେଶର ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ ମାନେ ଜର୍ଭଲ୍ଡ଼ ଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଅଭରଣ୍ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହେବାକୁ ଆଦୌ ସମ୍ମତ ହେଲେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଏଥି ପାଇଁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲେ । ଅଭରଣ୍ ଜାତୀୟ ଦଳ ଏହି ଅଭିନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥାକର ହେଲେ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଦଳ ଭିତରେ ମତଭେଦ ଉପଶାକାର ଧାରଣା କଲା ଓ ଅୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡରେ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟୁଦ୍ଧ ଆସଲ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଏହି ସମୟରେ ଇଉରୋପୀୟ ମହାସମର ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଯିବାରୁ ଅୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡରେ ଏହି ଅଭିନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଇଉରୋପୀୟ ମହାସମରର କାରଣମାନ:—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୮୭୦ ରେ ଜର୍ମାନୀ ପ୍ରାନ୍ତକୁ ପରାସ୍ତ କରି ଇଉରୋପରେ ବିଶେଷ

ଶତ୍ରୁଶାଳୀ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଏହି ବିଜୟ ପରେ ଜର୍ମାନୀ ସମଗ୍ର
 ପୃଥିବୀରେ ନିଜ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିବା ପାଇଁ ମନୋଯୋଗୀ ହେଲା ।
 ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ ନିମିତ୍ତ ସେ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ଓ ଇଟାଲୀ ସହିତ
 ମିତ୍ରତା ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲା । ଏହା ତ୍ରିଶକ୍ତି ସମ୍ବେଳନ (Triple
 Alliance) ନାମରେ ଖ୍ୟାତ । ପ୍ରାନ୍ତ ଓ ଇସ୍ପିୟା ଜର୍ମାନୀର ଗତି-
 ବିଧିରେ ଅତକ୍ତିତ ହୋଇ ବନ୍ଧୁତା ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଏହା ଦ୍ୱିଶକ୍ତି
 ସମ୍ବେଳନ ବା 'Dual Alliance' ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେଲା ।
 ଇଂଲଣ୍ଡ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଏହି ଉଭୟ ବିରୁଦ୍ଧ ପକ୍ଷ ସହିତ ବନ୍ଧୁତାରେ
 ଚଢ଼ିଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ଜର୍ମାନୀ ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗର ଓ ଆଫ୍ରିକା
 ମହାଦେଶରେ ଉପନିବେଶମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରୁଥିଲା । ବାବିୟାୟା ଓ
 ବାଣିଜ୍ୟରେ ଏହା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶ ସହିତ ଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରତିଯୋଗିତା
 ଆରମ୍ଭ କଲା । ଜର୍ମାନୀ ବିରୁଦ୍ଧ ନୌବହର ଗଠନ, ସୈନ୍ୟସଂଖ୍ୟା
 ଶିପ୍ରଭ୍ୟରେ ବୃଦ୍ଧି ଓ ନାନାବିଧ ମାରଣାସ୍ତ୍ର ଉଦ୍ଭାବନ କରିବାରୁ
 ଇଂରେଜମାନେ ଅତକ୍ତିତ ହୋଇଥିଲେ । ତେଣୁ ସେମାନେ
 ଫରାସୀମାନଙ୍କ ସହିତ ମିତ୍ରତା ବନ୍ଧନରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ ।
 ପୁନଶ୍ଚ ଜର୍ମାନୀ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ସାହାଯ୍ୟରେ ବଲକାନ୍ ଉପଦ୍ୱୀପର ଶୁଦ୍ଧ
 ଶୁଦ୍ଧ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିଜର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିବାକୁ
 ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲା । ଅତି ମଧ୍ୟ ଭାରତବର୍ଷ ଆକ୍ରମଣ ନିମିତ୍ତ ସହଜ
 ପଥ ପାଇବା ପାଇଁ ଭାରତ ସହିତ ମିତ୍ରତା ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲା । ଏହି
 ଅଭିଷ୍ଟ ସିଦ୍ଧି ନିମିତ୍ତ ଜର୍ମାନୀ ବର୍ଲିନ୍‌ଠାରୁ ବାଗ୍‌ଦାଦ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
 ଗୋଟିଏ ରେଲପଥ ନିର୍ମାଣ କରିବାର ସକଳ ଆୟୋଜନ
 କରିଥିଲା ।

ଯୁଦ୍ଧାରମ୍ଭ:—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୪ ଜୁନମାସରେ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା
 ରାଜ୍ୟର ଶ୍ରବିଉଡ଼ବସ୍ତୁକାରୀ ଅର୍କ୍, ଶତ୍ତକ୍ ଫାଟ୍‌ନାଶ୍, ବୋସ୍‌ନୟା

ପ୍ରଦେଶର ରାଜଧାନୀ ସେବେକେବେରେ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ କର୍ତ୍ତୃକ ନିହତ ହୋଇଥିଲେ । ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ଏହି ହତ୍ୟାପାଇଁ ବଲ୍‌କାନ୍ ଉପକ୍ରମର ଏକ ଶୁଦ୍ଧ ରାଜ୍ୟ ସର୍ବିୟାକୁ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିଥିଲା । ଜର୍ମାନ ସମ୍ରାଟ୍ ସର୍ବିୟାକୁ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟାକୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଲେ । ତେଣୁ ସର୍ବିୟାର ବନ୍ଧୁ ରସିୟା ସର୍ବିୟାକୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଲା । ତତ୍‌ପରେ ଜର୍ମାନୀ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ଏକତ୍ର ହୋଇ ରସିୟା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କଲେ ଓ ଫ୍ରାନ୍ସ ତାହାର ମିତ୍ର ରସିୟା ସହିତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଯୋଗଦେଲା ।

ଜର୍ମାନୀ ପ୍ରଥମେ ଫ୍ରାନ୍ସକୁ ଧ୍ବଂସକରି ପରେ ରସିୟାକୁ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର କରିଥିଲା । ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜର୍ମାନୀ ଜବରଦସ୍ତି ବେଲ୍‌ଜିୟମ୍ ମଧ୍ୟଦେଇ ଫ୍ରାନ୍ସରେ ପ୍ରବେଶ କଲା । ପୁରୁଷ ଇଉରୋପୀୟ ଶକ୍ତିମାନେ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ବେଲ୍‌ଜିୟମ୍‌କୁ ନିରାପେକ୍ଷ ରାଜ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବାରୁ ପ୍ରତିକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଜର୍ମାନୀ ପୁରୁଷ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଢଙ୍ଗକରି ବେଲ୍‌ଜିୟମ୍ ଧ୍ବଂସକରି ଫ୍ରାନ୍ସ ଆକ୍ରମଣ କରିବାରୁ ଇଂଲଣ୍ଡ ବାଧାହୋଇ ଜର୍ମାନୀ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କଲା ।

ଜର୍ମାନୀ ବେଲ୍‌ଜିୟମ୍ ଧ୍ବଂସକରି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଫ୍ରାନ୍ସ ରାଜଧାନୀ ପ୍ୟାରିସ୍ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ସୈନ୍ୟ ପ୍ରେରଣା କରିଥିଲା । ଏଥିରେ ବାଧା ଦେବା ପାଇଁ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସୈନ୍ୟମାନେ ଫ୍ରାନ୍ସକୁ ପଠାହେଲେ । ଇଂରେଜ ଓ ଫରାସୀ ସୈନ୍ୟମାନେ ଏକତ୍ର ହୋଇ ପ୍ୟାରିସ୍ ଠାରୁ ବ୍ରିଟିଶ୍ ମାରଲ୍ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ମାର୍ଣ୍ଟ୍ (Marne) ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଜର୍ମାନ ସେନାର ଗତିରୋଧ କରିଥିଲେ । ପୂର୍ବଭାଗରେ (Eastern

Front) ଜର୍ମାନୀ ସୈନ୍ୟମାନେ ରୂଷିୟାର ଅବମଣକାରୀ ସୈନ୍ୟବାହନକୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ରୂଷିୟା ଅସ୍ତ୍ରୀୟାକୁ ପରାସ୍ତ କରି ତାହାର କେତେକାଂଶ ଅଧିକାର କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲା । ସେହିବର୍ଷ ତୁରସ୍କ ଜର୍ମାନୀର ପକ୍ଷ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୫ ରେ ବୁଲ୍‌ଗେରିୟା ମଧ୍ୟ ଜର୍ମାନୀ ସହୃଦ ମିଶିଗଲା । ଏହିପରି ଜର୍ମାନୀ, ଅସ୍ତ୍ରୀୟା-ହଙ୍ଗେରୀ, ତୁରସ୍କ, ବୁଲ୍‌ଗେରିୟା ଏକ ଦଳଭୁକ୍ତ ହେଲେ ଓ ସେମାନେ କେନ୍ଦ୍ରଶକ୍ତି ଗୋଷ୍ଠୀ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେଲେ । ଇଂଲଣ୍ଡ, ଫ୍ରାନ୍ସ, ପ୍ରଚ୍ଛଦ ମିତ୍ରଶକ୍ତିଗୋଷ୍ଠୀ ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲେ । ମିତ୍ରଶକ୍ତି ଗଣ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୫ ରେ ଇଟାଲୀକୁ ଜର୍ମାନୀ ପକ୍ଷରୁ ନିଜ ପକ୍ଷକୁ ଦେଇ ଆଫିକାଦ୍ୱାରା ସବ୍‌ପେଷା ବିଚ୍ଛିନ୍ନତାର କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ।

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୫ ରେ ଇଂରେଜମାନେ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରର ଅଭାବ ଯୋଗୁଁ ବିଶେଷ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ସେହି ବର୍ଷ ଲସ୍‌ସେଜ୍ ଜର୍ଜ୍ଜ ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଯିପ୍ର ଭାବରେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଜର୍ମାନୀ କରାଉଥିଲେ । ତଥାପି ଇଂରେଜମାନେ ବିଶେଷ ସାଫଲ୍ୟ ଲାଭ କରି ନ ଥିଲେ । ସର୍ବିୟା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଉପାସ୍ତ ଓ ଜର୍ମାନମାନଙ୍କର କରତଳଗତ ହୋଇଥିଲା । ରୂଷିୟାର ସୈନ୍ୟମାନେ ବାରମ୍ବାର ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ମେସୋପୋଟାମିୟାରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଅଭିଯାନ ବିଫଳ ହୋଇଥିଲା । ମିତ୍ରଶକ୍ତିମାନେ ବୁଲ୍‌ଗେରିୟାରେ ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ନୌଯୁଦ୍ଧରେ ଇଂରେଜମାନେ ଜର୍ମାନୀର ନୌଶକ୍ତିକୁ ଦମନ କରିଥିଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୬ ରେ ଉତ୍ତର ମହାସାଗରସ୍ଥ ଜୁଟ୍‌ଲାଣ୍ଡ୍ ନିକଟରେ ହୋଇଥିବା ନୌଯୁଦ୍ଧରେ ଜର୍ମାନମାନେ ହାସଲ ବାରତ୍ତ୍ୱ ଓ ବିଚ୍ଛିନ୍ନତା ରୁଦ୍ଧିର ପ୍ରଚ୍ଛଦ ଧେଇଥିଲେ । ମଧ୍ୟ ପରିଶେଷରେ

ପରସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଜର୍ମାନୀ ଶତ ଶତ ବୁଡାଜାହାଜ ବ୍ୟବହାର କରି ଇଂଲଣ୍ଡର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଓ ନୌଶକ୍ତି ଧ୍ବଂସ କରିବାକୁ ପ୍ରାଣପଣ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲା କିନ୍ତୁ କୃତକ । ଯି ହୋଇ ନ ଥିଲା ।

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୭ ରେ ଦୁଇଟି ପ୍ରଧାନ ଘଟଣା ଯୋଗୁଁ ଯୁଦ୍ଧର ଗତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଗଲା । ସେବର୍ଷ ରଷିୟାରେ ଗୋଟିଏ ଭୀଷଣ ରାଷ୍ଟ୍ରବିପ୍ଳବ ଘଟିଥିଲା । ଏହି ବିପ୍ଳବ ଫଳରେ ରଷିୟାର ସମ୍ରାଟ୍ “ଜାର୍” ସିଂହାସନରୁ ତ ଓ ନିହତ ହୋଇଥିଲେ ଓ “ବଲ୍‌ସେଭିକ୍” ଦଳ ଦେଶରେ ସାଧାରଣ ଚେନ୍ଦ୍ର ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ । ରଷିୟାର ବଲ୍‌ସେଭିକ୍ ସରକାର ଜର୍ମାନୀ ସହିତ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୮ ରେ ସନ୍ଧି କରିଥିଲେ । ଏହା ଫଳରେ ଜର୍ମାନୀ ପଶ୍ଚିମ ଭାଗରେ (**Western Front**) ନିଜର ବିରାଟ ରଣ-ବାହିନୀ ପଠାଇ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ୱଯୋଗ ପାଇଲା । ଜର୍ମାନୀ ନିରପେକ୍ଷ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କର ଜାହାଜଗୁଡ଼ିକୁ ବୁଡାଜାହାଜ ଇତ୍ୟାଦି ଦ୍ୱାରା ନଷ୍ଟ କରିବାରୁ ଅମେରିକା ଯୁକ୍ତ-ରାଷ୍ଟ୍ରର ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ଉକ୍ତ ଉଇଲ୍‌ସନ୍ (**Widrow Wilson**) ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୭ ରେ ଜର୍ମାନୀ ବରୁଦରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । ଅମେରିକା ଯୁଦ୍ଧରେ ଯୋଗଦାନ କରିବାରୁ କ୍ୟୁବା, ପାନାମା, ଗ୍ରୀସ୍, ଶ୍ୟାମ, ସାଇବେରିୟା ଚୀନ୍, ବ୍ରାଜିଲ୍, ପ୍ରଭୃତି ଜର୍ମାନୀ ବରୁଦରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କଲେ । ଜର୍ମାନୀର ପରାଜୟର ପଥ ସୁଗମ ହୋଇଗଲା ।

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୭ ରେ ହେଜାଜ୍ (**Hedjaz**) ର ଇଂରେଜ ଓ ଅରବ ସୈନ୍ୟମାନେ ପାଲେଷ୍ଟାଇନ୍‌ରେ ତୁର୍କୀମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତକରି ଜେରୁଜେଲମ୍ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୮ ବେଳକୁ ମେସୋପୋଟାମିୟା, ସିରିୟା, ଅରବ ପ୍ରଭୃତି ତୁରସ୍ତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ-

ଭୁକ୍ତ ରାଜ୍ୟବୃନ୍ଦ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ହିରସ୍ତ ଅଧୀନରୁ ମୁକ୍ତହୋଇ ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭକରିଥିଲେ । ଏଣେ ଇଉରୋପରେ ମିତ୍ରଶକ୍ତିମାନେ ବାରମ୍ବାର ଜର୍ମାନୀ କଡ଼ୁକ ପରାଜିତ ହେବାରୁ ଲୟଡ଼ ଜର୍ଜ୍ ମିତ୍ରଶକ୍ତିମାନଙ୍କର ସମୁଦାୟ ସେନା ଜଣେ ସୈନ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ପରିଗୁଳନ କରିବା ଅଧିକ ଫଳପ୍ରସ୍ତ ହେବା ବୋଲି ମ୍ରିରକଲେ । ତାଙ୍କର ପରାମର୍ଶ ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରାନ୍ତର ରଣ ନିୟୁତ ବଣ୍ୟାତ ସେନାପତି ମାର୍ଶାଲ୍ ଫକ୍ (Marshal Foch) ମିତ୍ରଶକ୍ତି ବୃନ୍ଦଙ୍କ ସମୁଦାୟ ସୈନ୍ୟ ପରିଗୁଳନାଭାର ଗ୍ରହଣ କରି ପ୍ରଧାନ ସେନାପତି ହେଲେ । ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଫଳରେ ମିତ୍ରଶକ୍ତିଙ୍କ ସୈନ୍ୟମାନେ ଜର୍ମାନୀ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦ୍ୱିଗୁଣ ସାଣ୍ଠି ଯୁଦ୍ଧରେ (୧୯୧୮ ଜୁଲାଇ) ସମୁର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପରାସ୍ତକରି ପ୍ରାନ୍ତର ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳ ବେଲଜିୟମକୁ ଜର୍ମାନ ଅଧିକାରରୁ ମୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ସେହିବର୍ଷ ବୁଲ୍‌ଗେରୟା, ହିରସ୍ତ ଓ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ପରାସ୍ତହୋଇ ସନ୍ନିବୃତ୍ତା କରିଥିଲେ ।

ଜର୍ମାନ ଉପନିବେଶମାନଙ୍କରେ ଯୁଦ୍ଧ—ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୪ରେ ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହେଉ ହେଉ ଜାପାନ୍ ସାହାଯ୍ୟରେ ଇଂରେଜମାନେ ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗରରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ଜର୍ମାନ ଅଧିକୃତ ଦ୍ୱୀପ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ଜାପାନ୍ ଜର୍ମାନ ଅଧୀନସ୍ଥ ଚିନ୍ ଦୋଟର କାୟୋ ବନ୍ଦର ଅଧିକାର କଲା । ସମ୍ପିଳିତ ଇଂରେଜ ଓ ଫରାସୀ ସେନା ଦ୍ୱାରା ଅଫ୍ରିକାରୁ ଜର୍ମାନ ଶାସିତ ଟୋଗୋଲଣ୍ଡ ଅଧିକୃତ ହୋଇଥିଲା । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୬ରେ ଇଂରେଜମାନେ ଜର୍ମାନ ଶାସିତ କାମେରୁନ୍ ଓ ଜର୍ମାନ ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମ ଅଫ୍ରିକା ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୮ରେ ଜର୍ମାନ ଶାସିତ ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଅଫ୍ରିକା ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଅଧିକାର ଭୁକ୍ତ ହେଲା । ଏହିରୂପେ ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଜର୍ମାନ ନିଜର ସମସ୍ତ ଉପନିବେଶ ହରାଇଥିଲା ।

ଜର୍ମାନୀର ଫରାବ ଓ ଭର୍ସେଲିସ୍ ସନ୍ଧି :— ନିଜର ମିତ୍ର ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ, ନିଜର ସମୁଦାୟ ଉପନିବେଶ ହରାଇ, ବିଦେଶରୁ କୌଣସି ଖାଦ୍ୟପଦାର୍ଥ ନ ପାଇ ଓ ଚତୁର୍ଦିଗରେ ପ୍ରବଳଶକ୍ତି ଦ୍ଵାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ଜର୍ମାନୀ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିଲା । ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୮ ନଭେମ୍ବର ୧୧ ତାରିଖରେ ଜର୍ମାନୀ ଯୁଦ୍ଧ-ବିରତି ପତ୍ରରେ ସ୍ଵାକ୍ଷର କରିଥିଲା । ତେଣୁ ସେହି ଦିନୁ ଆଜି-ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷର ନଭେମ୍ବର ମାସ ୧୧ ତାରିଖ ଯୁଦ୍ଧ ବିନ୍ଦୁ ଦିବସ (Armistice Day) ରୂପେ ପ୍ରତିପାଳିତ ହୁଏ ।

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୯ର ଜୁନିଆସ ୨୮ ତାରିଖରେ ଭର୍ସେଲିସ୍ ନଗରରେ ସ୍ଥାୟୀ ସନ୍ଧିପତ୍ର ସ୍ଵାକ୍ଷର ହୋଇଥିଲା । ଜର୍ମାନୀ ଅନନ୍ୟଗତିକ ହୋଇ ମିତ୍ର ଶକ୍ତିମାନଙ୍କର ପ୍ରଦତ୍ତ ସକଳ ସର୍ତ୍ତ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା । ଏହାର କେତେକ ସର୍ତ୍ତ ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା ।

(କ) ଜର୍ମାନୀ କେବଳ ରାଜ୍ୟରାଷ୍ଟ୍ରାଦି ଉପଯୁକ୍ତ ଓ ଅଲଘୋଷ୍ୟକ ସୈନ୍ୟ ଓ ରଣଦ୍ରବ୍ୟ ରଖିପାରିବ । (ଖ) ଯୁଦ୍ଧସାରି ଉପଯୁକ୍ତ ଷଡ଼ପୁରଣ ଟଙ୍କା ଜର୍ମାନୀ ମିତ୍ର ଶକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରିବ । (ଗ) ଆଲ୍ ସେସ୍ ଓ ଲାରେନ୍ସ ପ୍ରଦେଶ ଫ୍ରାନ୍ସ ପୁନର୍ବାର ଫେରି ପାଇଲା । (ଘ) ଜର୍ମାନୀର କେତେକାଂଶ ପୋଲାଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେଲା । (ଙ) ଜର୍ମାନୀ ଉପନିବେଶ ସମୁଦ୍ଧ ମିତ୍ରଶକ୍ତିମାନଙ୍କର ଅଧିକାର ଭୁକ୍ତ ହେଲା । (ଚ) ଅର୍ଜେନ୍ଟିନା ଓ ହଙ୍ଗେରୀ ଦୁଇଟି ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ସାଧାରଣ ତନ୍ତ୍ର ରାଜ୍ୟରୂପେ ପରିଗଣିତ ହେଲା । (ଛ) ଯେକୋସ୍ଲାଭିକିୟା ଓ ଯୁଗୋସ୍ଲାଭିୟା ନାମକ ଦୁଇଟି ନୂତନ ରାଜ୍ୟ ଗଠିତ ହେଲା ଏବଂ ଟ୍ରାନ୍ସିଲ୍ଭେନିୟା ରୋମାନିୟା ସହିତ ମିଳିତ ହେଲା । ଏହି ସନ୍ଧି ଛଡ଼ା ଆହୁରି ଅନେକ ଛୋଟ ଛୋଟ ସନ୍ଧି ହୋଇଥିଲା । •

ଭାର୍ଷେୟ ସଭା ଫଳରେ ଜର୍ମାନୀର ଶତ୍ରୁ ରୁଷ୍ଟୀଭୂତ ହେଲା ଓ ଜର୍ମାନୀ ତାହାର ଉପନିବେଶମାନ ହରାଇଲା । ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ଓ ଭୁରଗୁର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଧ୍ବଂସ ହେଲା । ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଫ୍ରାନ୍ସ ଇଉରୋପରେ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶକ୍ତି ହେଲେ ।

ବିଶ୍ୱ ଜାତି ସଂଘ “The League of Nations”—
 ଯୁଦ୍ଧବନ୍ଧନ ସତ୍ତ୍ୱେପରି ଉଦ୍ଭୋଦ୍ଭବଲ୍ପସନ୍ଧ ପରାମର୍ଶାନୁଯାୟୀ ପୃଥିବୀରେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯୁଦ୍ଧବିଗ୍ରହ ନିବାରଣ, ଅନ୍ତର୍ଜାତିକ ବ୍ୟବସାୟ-ମାନଙ୍କର ସୁନିୟନ୍ତ୍ରଣ, ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ଶାନ୍ତି ଓ ସହ-ଯୋଗିତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ନିମ୍ନିତ୍ତ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୦ରେ ଜେନେଭା ନଗରରେ ବିଶ୍ୱଜାତି ସଂଘ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଜାତିସଂଘ ଦ୍ୱାରା ଅନିଷ୍ଟ ହୋଇ ମିତ୍ର ଶକ୍ତିଗଣ ଭୁରସ୍ତ୍ର ଓ ଜର୍ମାନୀଠାରୁ ଅଧିକୃତ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ରାଜ୍ୟର ଶାସନ ଭାର (Mandate) ପାଇଥିଲେ । ମେସୋପୋଟାମିୟା, ପାଲେଷ୍ଟାଇନ୍, ଜର୍ମାନିୟୁର୍ବଅଫ୍ରିକା, ଟୋଗୋଲାଣ୍ଡ, କାମେରୁନ୍ ପ୍ରଦେଶର ଶାସନଭାର ଇଂରେଜ ସରକାର ଉପରେ ସମର୍ପିତ ହେଲା । ଫ୍ରାନ୍ସ ସିରିୟା ଓ ଅଫ୍ରିକାସ୍ଥ କେତେକ ଜର୍ମାନ ଉପନିବେଶ ଲାଭ କରିଥିଲା । ଜର୍ମାନ-ଅଧିକୃତ ଦକ୍ଷିଣପଶ୍ଚିମ ଅଫ୍ରିକା ଇଂରେଜ ଶାସିତ ଦକ୍ଷିଣ ଅଫ୍ରିକା ସଂଲଗ୍ନ ସହିତ ମିଳିତ ହୋଇଥିଲା । ଜର୍ମାନ-ଅଧିକୃତ ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗରସ୍ଥ ଦ୍ୱୀପସୂତ୍ରର ଶାସନଭାର ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିୟା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା । ଜାପାନ୍ କାନ୍ସୋବୋ ବନ୍ଦର ଓ ପ୍ରଶାନ୍ତମହାସାଗରସ୍ଥ କୋଡୋର୍ଟ ଦ୍ୱୀପ ପ୍ରାପ୍ତହେଲା ।

ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଚୋଟ୍ ଅଧିକାର ଲାଭ—ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ନିର୍ମାଣ କରି ଓ ରଣସେନାରେ ଅଦ୍ଭୁତ ସୈନିକ ମାନଙ୍କର ସେବାକରି ଦେଶର ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ଉପକାର ସାଧନ କରିଥିଲେ ।

ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶିଶୁର ବିପ୍ଳବ ଯୋଗୁଁ ସେମାନେ ଶାସନ-
କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଧିକାର ପାଇବା ପାଇଁ ଦାବୀ କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ
କରିବାପାଇଁ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଲୟର୍ଡ୍ ଜର୍ଜ୍ ଗ୍ରାସ୍ଟନ ଯୁଦ୍ଧବିଗ୍ରହର ଅଶାନ୍ତି
ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀ: ଅ. ୧୯୧୮ରେ ଗୋଟିଏ ଆଇନ କରୁଥିଲେ ।
ଏହା ପଲରେ ଏକବିଂଶ ବର୍ଷ ବୟସ୍କ ବା ତଦୁର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ବୟସର ପୁରୁଷମାନେ
ଓ ଦ୍ୱିଂଶବର୍ଷ ବୟସର ବା ତଦୁର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ବୟସର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଭୋଟର ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ
ହେଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ପ୍ରାୟ ୯୦ ଲକ୍ଷ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ଭୋଟଦେବାର ଅଧିକାର
ପାଇଲେ । ଏହି ଆଇନ ପ୍ରଣୟନ କରି ଲୟର୍ଡ୍ ଜର୍ଜ୍ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲୋକପ୍ରିୟ
ହୋଇଥିଲେ ।

ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ—ମହାଯୁଦ୍ଧ
ଯୋଗୁଁ ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡରେ ତୃତୀୟ ହୋମ୍ ରୁଲ୍ ଆଇନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇପାରି
ନ ଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଏହାର ଅବସ୍ଥା ଗ୍ରାସ୍ଟନ ବିପତ୍ତିନକ ଥିଲା ।
ସିନ୍ ଫିନ୍ (Sinn Fein) ନାମକ ଗୋଟିଏ ରେମ ପକ୍ଷୀଦଳ
ଡ. ଲ୍ୟାଲୋର ନାମକ ଜଣେ ନେତାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଦେଶରେ ସ୍ୱାଧୀନ
ଶାସନର ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରବଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇ
ଥିଲେ । ସେମାନେ ମହାସମର ପାଇଁ ସୈନ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ ବନ୍ଦ କରୁଥିଲେ
ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଜର୍ମାନୁମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଆହ୍ୱାନ
କରୁଥିଲେ । ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୧୭ରେ ଡବ୍ଲିନ୍‌ଠାରେ ସେମାନେ ଗୋଟିଏ
ବିଦ୍ରୋହ କରୁଥିଲେ । ବ୍ରିଟିଶ୍ ସିରକାର ଅଶେଷ କ୍ଳେଶ ଓ ବହୁ
ରକ୍ତପାତ ପରେ ଏହି ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ ।
ସେମାନଙ୍କର ନେତା ଡ. ଲ୍ୟାଲୋର ଶତ ଦମନ
ସତ୍ତ୍ୱେ ନିବୃତ୍ତ ନ ହୋଇ ସ୍ୱାଧୀନତାର ସଂଗ୍ରାମ ଚଳାଇଥିଲେ ।
ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଲୟର୍ଡ୍ ଜର୍ଜ୍ ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ଶ୍ରୀ: ଅ:
୧୯୨୦ ରେ “ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡ ଶାସନ ଆଇନ” (The Government

of Ireland Act) ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସିନିଫିନ୍‌ଗଣ ଏହି ଶାସନ-ବିଧାନ ବରୁଦ୍ଧରେ ଡାବ୍ ଅନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇବାରୁ ଏହା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ବହୁ ଦମନ ସତ୍ତ୍ୱେ ଅୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ସ୍ୱାଧୀନତା ଅନ୍ଦୋଳନ ବନ୍ଦ ନ ହେବାରୁ ଶେଷକୁ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୨୨ ରେ ଡି. ଭ୍ୟାଲେଭଙ୍କ ସହିତ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସର୍ତ୍ତାବଳୀରେ ଗୋଟିଏ ସନ୍ଧି ହୋଇଥିଲା ।

(୧) ଅୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡ କାନାଡ଼ା ଓ ନିଉଜିଲ୍ୟାଣ୍ଡ ପରି ଔପନିବେଶିକ ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନ ପାଇ ଅଇରିଶ୍ ଫ୍ରିଷ୍ଟେଟ୍ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେବ । (୨) କାନାଡ଼ା ପରି ଏଠାରେ ରାଜପ୍ରତିନିଧି ରହିବେ । (୩) ଅଇରିଶ୍ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ସଭ୍ୟଗଣ ରାଜତ୍ୱକୁ ପ୍ରଜା ବୋଲି ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରିବେ । (୪) ଅୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡ ଇଂଲଣ୍ଡ ସହିତ ତାହାର ଲୋକସଂଖ୍ୟାର ଅନୁପାତାନୁଯାୟୀ ସୈନ୍ୟସଂଖ୍ୟା ରଖି ପାରିବ । ଅୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ଉତ୍ତରିରେ ଥିବା ଅଲଷ୍ଟର ପ୍ରଦେଶ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହୋଇ ରହିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଫ୍ରିଷ୍ଟେଟ୍‌ର ସଭ୍ୟମାନ ଡି. ଭ୍ୟାଲେଭ ଏହି ସନ୍ଧିର କେତେକ ସର୍ତ୍ତାବଳୀକରି ଅୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡକୁ ପ୍ରାୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜ୍ୟ କରି ପାରିଲେଣି ।

ମିଶର ବା ରାଜିପ୍ଟରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ:—

ମହାୟୁଦ୍ଧର ଆରମ୍ଭ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଇଂରେଜ ସରକାର ମିଶରର ଶାସନକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ହରସ୍ତ ସୁଲତାନ୍‌ଙ୍କ ନାମମାତ୍ର ଅଧୀନତାରୁ ମୁକ୍ତକରି ଇଂଲଣ୍ଡର ଆଶ୍ରିତରାଜ୍ୟ ବୋଲି ଘୋଷଣା କଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ‘ସୁଲତାନ୍’ ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମିଶରର ଲୋକମାନେ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ବରୁଦ୍ଧରେ ଅନ୍ଦୋଳନ କରିବାରୁ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୨୩ ରେ ମିଶରରେ ନିୟମାନୁବର୍ତ୍ତୀ ରାଜତନ୍ତ୍ର (Constitutional Monarchy) ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ ଓ ଦେଶ ଶାସନର ଭାର ଗୋଟିଏ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ହସ୍ତରେ ଅର୍ପଣ କରିଥିଲେ ।

ଏଥିରେ ମିଶରବାସୀ ସବୁଝୁ ନ ହୋଇ ଜାଗାସୁ ଦଳର ନେତା । ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରାଣୀକ ନେତୃତ୍ୱରେ ଏହି ବାବସ୍ତା । ବରୁଦରେ ଅର୍ଯ୍ୟେଲନ ତଳାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ଗଣତନ୍ତ୍ରରେ ପରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୨୪ରେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ପଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ମୁଖ୍ୟପଦେ ନାହାସ୍-ପାଆକ ଦଳ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ତଳାଇଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କ ଦଳରୁ ଗଢନ ଘଟିଲାଣି । ମିଶର ସମସ୍ୟାର ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ସନ୍ତୋଷକରଣ ସମାଧାନ ହୋଇନାହିଁ । ତଥାପି ମିଶରବାସୀ ଇଂରେଜସରକାରଙ୍କଠାରୁ ଅନେକ ଅଧିକାର ପାଇଲେଣି ।

ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଶ୍ରମିକ ଦଳର ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନ :—

କର୍ତ୍ତୃ ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୨୨ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ଶ୍ରୀ: ଅ:

୧୯୨୩ର ସାଧାରଣ

ନିର୍ବାଚନରେ ପାର୍ଲି-

ମେଣ୍ଟରେ ଶ୍ରମିକ

ସଭ୍ୟମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା

ବୃଦ୍ଧି ଲାଭ କରିବାରୁ

ଶ୍ରମିକ ଦଳର ନେତା

ରାମସେନାକୁଡୋନାଲ୍

ପ୍ରଥମ ଶ୍ରମିକ ସରକାର

ଗଠନ କରିଥିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ସରକାର

ଅଳ୍ପକାଳ ପ୍ରାୟ

ହୋଇଥିଲା ।

ଶ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୨୪ରେ

ପୁନର୍ବାର ଶ୍ରମିକଦଳ

ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ

ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ରାମସେ ମ୍ୟାକୁଡୋନାଲ୍

ହେବାରୁ ମ୍ୟାକ୍‌ଡୋନାଲ୍ଡ୍ ପୁନର୍ବାର ଶ୍ରମିକ ସରକାର ଗଠନ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୩୧ରେ ନାନାକାରଣ ବଶତଃ ଶ୍ରମିକ ସରକାର ଭଙ୍ଗି ଦେଇ ସବୁ ଦଳର ଲୋକଙ୍କୁ ମିଶାଇ କାଗାନ୍ ସରକାର ଗଠନ କରାଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଟେମ୍ପରାଲେନ୍ ଇଂଲାଣ୍ଡର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୩୫ ମେ ମାସ ୩୮ ତାରିଖରେ ସମ୍ରାଟ୍ ପଞ୍ଚମ ଜର୍ଜ୍‌ଙ୍କ ରାଜତ୍ବର ୨୫ ବର୍ଷ ପୂର୍ଣ୍ଣହେବାରୁ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସବୁଟି ରୌପ୍ୟ ଜୁବଳ ଉତ୍ସବ ମହାସମାବେଶରେ ପାଳିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଉତ୍ସବର ଆଲ କେଡେନ ମାସ ପରେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୩୬ ଜାନୁଆରୀ ତା ୨୦ ରଖରେ ସମ୍ରାଟ୍ ଇଡ୍ମାମ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ।

ସମ୍ରାଟ୍ ସଷ୍ଟ ଜର୍ଜ୍

ସମ୍ରାଟ୍ ସଷ୍ଟ ଜର୍ଜ୍

(ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୩୭—):—

ସମ୍ରାଟ୍ ପଞ୍ଚମ ଜର୍ଜ୍‌ଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତାଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ଅନ୍ଧମ ଏଡ୍ୱାର୍ଡ୍ ନାମ ଶ୍ରବଣ କରି ସମ୍ରାଟ୍ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ପଥାବଧି ରାଜ୍ୟାବଳେ ନ ହେଉଥିବାରୁ ନାନା କାରଣ ବଶତଃ ସେ ଇଂଲାଣ୍ଡର ସିଂହାସନ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଗୁଲଗଲେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କର କବସ୍ତ ପୁତ୍ର ସଷ୍ଟ ଜର୍ଜ୍ ନାମ ଶ୍ରବଣ କରି ସମ୍ରାଟ୍ ବ୍ରିଟିଶ୍

ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅଧୀଶ୍ଵର ହୋଇଛନ୍ତି । ତଳର ରାଜ୍ୟାଧିପତି ରଞ୍ଜିତାସ
ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଉତ୍ସେହ ମିନୁକ୍ଷ୍ ଅବେ ନାମକ ଶୀର୍ଜାରେ ପୂର୍ବ ପ୍ରଚଳିତ

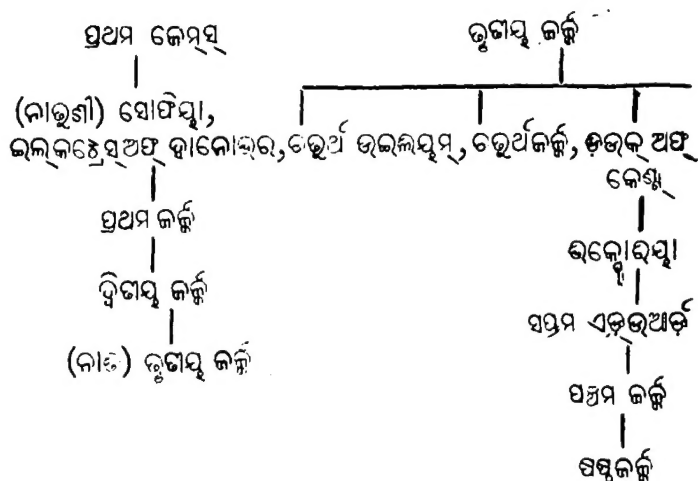

ଉତ୍ସେହ୍ ମିନୁକ୍ଷ୍ ଅବେ

ପ୍ରଥାକ୍ରମରେ ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୨୩୭ ମେ ମାସ . ୧୨ ଶାବଣରେ ସମାହୃତ
ହୋଇଥିଲା, ଏବଂ ସେହିଦିନ ଛୁଟିର ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସର୍ବାଞ୍ଚଳରେ

ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ ଉତ୍ସବ ମହାସମାରୋହରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ
 ପୃଥିବୀର ସର୍ବାଧିକରେ ଘୋର ଅଶାନ୍ତ ଓ ଅସ୍ଥିରତା ପ୍ରବଳ ହୋଇଅଛି ।
 ପୂର୍ବରେ ଜାପାନ୍ ଚୀନ୍ ଦେଶ ଆକ୍ରମଣ ଚଳାଇଛି ଓ ଅତି ନୃଶଂସ
 ଭାବରେ ଚୀନ୍ର ଶତ ଶତ ନରନାଶକୁ ହତ୍ୟା କରୁଛି ଓ ଗ୍ରାମ, ନଗର,
 ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ଧ୍ବଂସ କରୁଛି । ଇଉରୋପରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭୀଷଣ,
 ପ୍ରଳୟଙ୍କାନ୍ତ, ସର୍ବଧ୍ବଂସୀ ଯୁଦ୍ଧର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି । ଜର୍ମାନୀ ଏକଛତ୍ର-
 ଧୂପତି (Dictator) ହିଟଲରଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ ଭର୍ସେଲ୍ସ ସନ୍ଧିର ଅନେକ
 ସତ୍ତ୍ୱି ଅମାନ୍ୟ କରି ଇଉରୋପରେ ପୁନର୍ବାର ବିଶେଷ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇ
 ଉଠିଛି । ସେ ଅତ୍ତିୟାକୁ ଅଧିକାର କରିସାରି (ଖ୍ରୀ: ଅ: ୧୯୩୮) ବର୍ତ୍ତମାନ
 କୋକୋସ୍ଲାଭିକିୟାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କେତେକାଂଶ ଅଧିକାର କରି
 ସାବଲଣି ଓ ଏହାର ଉପନିବେଶମାନଙ୍କୁ ଦାବୀ କରୁଛି । ଆବିଷ୍ଟିନିୟା
 ଅଧିକାର ପରେ ଇଟାଲିର ସମତା ଯଥେଷ୍ଟ ବୃଦ୍ଧିଲାଭ କରିଛି ଓ ତାହାର
 ଶାସକ ମୁସୋଲିନି ରୁମ୍ମ ସାଗରରେ ନିଜର ନୌଶକ୍ତି ବୃଦ୍ଧି କରିବା ପାଇଁ
 ପ୍ରବଳ ପ୍ରୟାସ କରୁଛନ୍ତି । ସ୍ପେନ୍ରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନ୍ତର୍ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଛି ଏବଂ
 କେନେରଲ୍ ଫ୍ରାଙ୍କୋ ଇଟାଲି ଓ ଜର୍ମାନୀ ଠାରୁ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇ
 ସ୍ପେନ୍ରେ ନିଜର ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ପ୍ରବଳଯୁକ୍ତ ଚଳାଇଛନ୍ତି ।
 ମହାଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଭୂରସ୍ତ, ମୁକ୍ତାଫା କେମାଲ୍ ପାଶାଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ ବିଶେଷ
 ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇଛି । ରସିୟାର ଶାସକ ଷ୍ଟାଲିନ୍ ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର
 ଆୟୋଜନ କରୁଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପୃଥିବୀରେ ଯୁଦ୍ଧର ଆଶଙ୍କା ପ୍ରବଳ
 ହେଲାଣି । ଇଂରେଜ ସରକାର ଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ
 ସକଳ ପ୍ରକାର ଉଦ୍ୟମ କରୁଛନ୍ତି । ଭଗବାନ୍ ତାଙ୍କର ଏହି ମହତ୍ତ୍ୱ
 ଉଦ୍ୟମକୁ ସଫଳ କରିବେ ।

ଦ୍ଵାଦଶୋତ୍ତର ଭାଗବତଂଗ

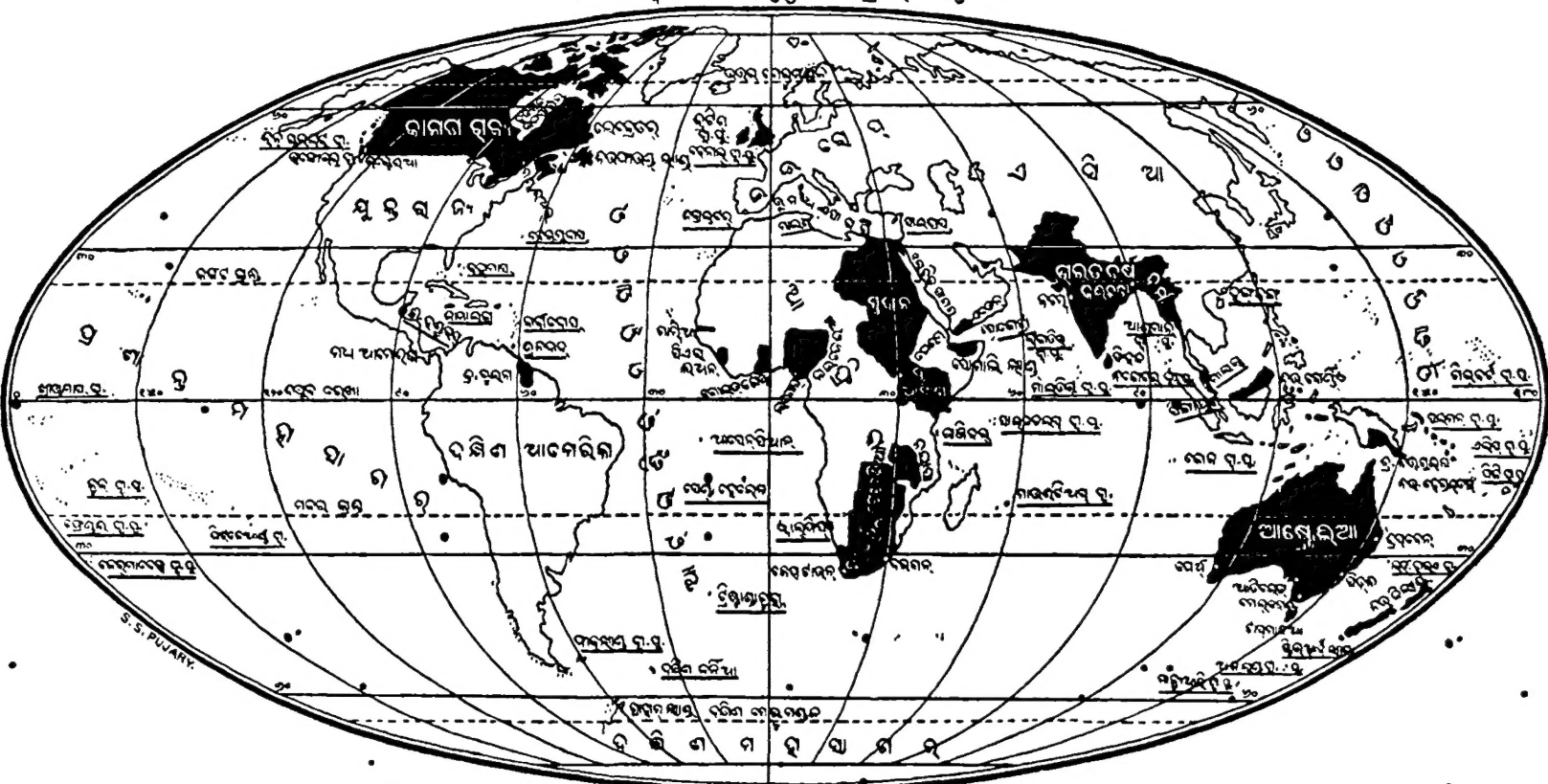

(७७५४३६८८८—)

ॐ नमः

ଭୂମିତ୍ତମ

ବେଶାଜିତ ଦ୍ଵୀପ ଓ ଦଳବୃଷ୍ଟ ଅଣ ପ୍ରିଣ୍ଟିଂ ଅଧିକୃତ ସମ୍ପଦ

S. S. PUJARY